

Finanse

Kapitał własny spółek kapitałowych jako kategoria prawna i ekonomiczna sprawozdania finansowego

Ewa Walińska, Anna Rzetelska, Anna Jurewicz

**Kapitał własny
spółek kapitałowych
jako kategoria prawna
i ekonomiczna
sprawozdania
finansowego**

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO

Finanse

Kapitał własny spółek kapitałowych jako kategoria prawna i ekonomiczna sprawozdania finansowego

Ewa Walińska, Anna Rzetelska, Anna Jurewicz

Ewa Walińska, Anna Rzetelska, Anna Jurewicz – Uniwersytet Łódzki
Wydział Zarządzania, Katedra Rachunkowości, 90-237 Łódź, ul. Matejki 22/26

RECENZENT

Waldemar Gos

REDAKTOR INICJUJĄCY

Monika Borowczyk

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Katarzyna Zajączkowska

SKŁAD I ŁAMANIE

Katarzyna Zajączkowska

KOREKTA TECHNICZNA

Leonora Wojciechowska

PROJEKT OKŁADKI

Stämpfli Polska Sp. z o.o.

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Shutterstock.com

Wydrukowano z gotowych materiałów dostarczonych do Wydawnictwa UŁ

© Copyright by Authors, Łódź 2016

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2016

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.07984.17.0.K

Ark. druk. 10,875

ISBN 978-83-8088-611-7

e-ISBN 978-83-8088-612-4

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63

<https://doi.org/10.18778/8088-611-7>

Spis treści

WSTĘP	7
ROZDZIAŁ 1	
ISTOTA PRAWNA I EKONOMICZNA KAPITAŁU WŁASNEGO	11
1.1. Podmiotowość prawna i formy prawne prowadzenia działalności gospodarczej – podstawowe pojęcia	11
1.2. Kapitał własny – istota prawna	19
1.3. Kapitał własny – istota ekonomiczna	25
ROZDZIAŁ 2	
KAPITAŁ W SPÓLKACH PRAWA HANDLOWEGO	35
2.1. Rodzaje i ogólna charakterystyka spółek kapitałowych	35
2.2. Prawa i obowiązki wspólników/akcjonariuszy	38
2.3. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością a spółka akcyjna	44
ROZDZIAŁ 3	
UJĘCIE KAPITAŁU WŁASNEGO W SPRAWOZDANIU FINANSOWYM W ŚWIETLE POLSKIEGO PRAWA BILANSOWEGO	59
3.1. Ewolucja sprawozdawczości finansowej w Polsce w latach 1991–2016	59
3.2. Ewolucja zasad ujawniania kategorii kapitału własnego w sprawozdaniu finansowym w latach 1991–2016	74
3.3. Pomiar, prezentacja i ujawnianie informacji dotyczących kapitału własnego w sprawozdaniu finansowym – stan obecny	87
ROZDZIAŁ 4	
KAPITAŁ WŁASNY JAKO KATEGORIA SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO SPORZĄDZONEGO WEDŁUG MSSF	101
4.1. Międzynarodowe regulacje sprawozdawczości finansowej jako efekt harmonizacji rachunkowości	101
4.2. Kapitał własny w Ramach Koncepcyjnych MSSF	111
4.3. Kapitał własny według międzynarodowych standardów rachunkowości – ewolucja i stan obecny	118

ROZDZIAŁ 5	
ANALIZA PREZENTACJI I UJAWNIANIA INFORMACJI O KAPITALE WŁASNYM W JEDNOSTKOWYM SPRAWOZDANIU FINANSOWYM SPÓŁEK KAPITAŁOWYCH W POLSKIEJ PRAKTYCE	131
5.1. Kapitał własny w sprawozdaniu finansowym sporządzonym według MSSF	131
5.2. Prezentacja i ujawnianie informacji o kapitałach własnych w jednostkowym sprawozdaniu finansowym sporządzonym zgodnie z Ustawą o rachunkowości	145
5.3. Analiza porównawcza – wnioski końcowe	158
ZAKOŃCZENIE	165
BIBLIOGRAFIA	169

Wstęp

Termin kapitał jest używany w wielu dyscyplinach z dziedziny nauk ekonomicznych i prawnych. Stosuje go przede wszystkim rachunkowość, w konkretnym celu i zgodnie ze swoimi nadrzędnymi zasadami, ale także wykorzystują to pojęcie takie dyscypliny jak finanse i prawo, zarówno handlowe, jak i podatkowe. Każda dyscyplina dodaje do niego sobie właściwe określenia, o różnym charakterze. Najbardziej precyzyjnie czyni to prawo handlowe mówiąc o kapitałach: zakładowym, zapasowym czy rezerwowym. Ogólniejszych sformułowań używają finanse i rachunkowość dzieląc kapitał na dwie grupy: własny i obcy.

Kapitał własny pełni szczególną rolę w obrocie gospodarczym. Po pierwsze – inicjuje działalność gospodarczą, po drugie – jest fundamentem finansowym podmiotu w okresie jego funkcjonowania, po trzecie – jest miernikiem bezpieczeństwa współpracy biznesowej między podmiotem gospodarczym a jego interesariuszami. Z uwagi na tak doniosłą rolę w biznesie i w otoczeniu gospodarczym kapitał własny posiada bardzo precyzyjny, normatywny wymiar, regulowany przez prawo gospodarcze. W związku z tym, iż najbardziej złożone stosunki prawne występują w spółkach kapitałowych prawa handlowego, w niniejszej monografii wskazano prawo handlowe jako tę gałąź prawa, która reguluje kapitał własny takich spółek. Jest ono niezwykle ważne dla systemu rachunkowości, który ma na celu odzwierciedlenie rzeczywistości gospodarczej, a zatem również rzeczywistości prawnej.

Kapitał własny to pojęcie uniwersalne, ale jego zakres przedmiotowy jest różny w zależności od formy prowadzenia działalności gospodarczej. W niniejszej publikacji rozważania dotyczą kapitału własnego jako kategorii systemu rachunkowości spółek kapitałowych. Wybór takich podmiotów został dokonany z uwagi na rolę, jaką pełni w nich kapitał własny, w związku z którą sprawozdanie finansowe spółek kapitałowych powinno prezentować informacje na temat kapitału własnego, pozwalające odzwierciedlić stosunki prawne i ekonomiczne występujące między

spółką, współnikami i wierzycielami. Sprawozdania finansowe spółek kapitałowych muszą zawierać klasyfikacje kapitału własnego, dokonane na gruncie ekonomicznym, odmienne od tych, z którymi mamy do czynienia w prawie handlowym. Celem tych klasyfikacji jest dostarczenie różnym interesariuszom spółki informacji na temat efektywności zarządzania i realizacji przez zarząd funkcji powierniczej, w stosunku do właścicieli wniesionych udziałów/akcji.

Celem niniejszej monografii jest wskazanie prawnej i ekonomicznej istoty kapitału własnego oraz zasad jego prezentacji w sprawozdaniu finansowym spółek kapitałowych w zależności od przyjętych norm jego sporządzania – polskich przepisów lub międzynarodowych standardów rachunkowości.

W pracy przedstawiono także pytania badawcze związane z celami dodatkowymi:

1. Jaka jest relacja pomiędzy kapitałem własnym jako kategorią systemu rachunkowości a kapitałami określonymi przez prawo handlowe?
2. Czy i w jaki sposób zmieniały się na przestrzeni ostatnich lat informacje na temat kapitału własnego prezentowane w sprawozdaniu finansowym?

Wobec tak postawionych celów i pytań badawczych monografia została podzielona na *Wstęp*, pięć rozdziałów i *Zakończenie*.

W rozdziale pierwszym podjęto próbę przedstawienia istoty prawnej i ekonomicznej kapitału własnego spółek kapitałowych na gruncie polskiego prawa handlowego i bilansowego. Aby było to możliwe rozdział ten zawiera również analizę prawną istoty pojęć takich jak własność, podmiotowość prawna, czy też kwestie majątkowe w spółkach kapitałowych. Kolejny rozdział jest kontynuacją rozważań ogólnych na temat kapitału własnego na gruncie prawa handlowego, czyli w odniesieniu do spółek handlowych. Omówiono w nim prawa i obowiązki współników w spółkach: akcyjnej i z ograniczoną odpowiedzialnością. Dokonano także porównania obu spółek przyjmując wybrane przez autorów kryteria, co miało na celu przedstawienie prawnej podstawy powstania i funkcjonowania spółek kapitałowych w Polsce. Wyjaśnienie prawnej natury kapitału własnego spółek kapitałowych pozwoliło przejść do rozważań prowadzonych w kolejnych dwóch rozdziałach, w których kapitał własny jest omawiany wyłącznie z perspektywy prawa bilansowego: w rozdziale trzecim – polskiego, w czwartym – międzynarodowych standardów rachunkowości. Struktura obu rozdziałów jest podobna. Kapitał własny jako element sprawozdania finansowego zaprezentowano na tle ewolucji sprawozdawczości finansowej (pierwszy podrozdział każdego

rozdziału). W rozdziale trzecim wyeksponowano ewolucję zasad ujmowania kapitału własnego w sprawozdaniu finansowym, podczas gdy w czwartym przedstawiono koncepcyjny wymiar kapitału własnego. Ostatnie części obu rozdziałów dotyczą pomiaru, prezentacji i ujawniania informacji o kapitale własnym w sprawozdaniu finansowym sporządzonym odpowiednio zgodnie z ustawą o rachunkowości¹ i Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej².

Piąty, ostatni rozdział prezentuje praktykę gospodarczą polskich spółek prawa handlowego w zakresie ujmowania informacji o kapitale własnym w jednostkowym sprawozdaniu finansowym. Treści w nim przedstawione pozwoliły zilustrować wcześniejsze rozważania, a także stanowiły podstawę analizy porównawczej zamieszczonej w ostatnim podrozdziale.

W publikacji przyjęto następujące metody badawcze: analizę dokumentacji, studia literaturowe, dedukcję i indukcję, a także analizę przypadku.

W *Zakończeniu*, niniejszej monografii, sformułowano wnioski i rekomendacje na przyszłość – w zakresie poruszanej problematyki. Wskazano również kierunki dalszych badań, w szczególności mających na celu identyfikację relacji pomiędzy skutkami prawnymi i ekonomicznymi decyzji kierownictwa spółki i jej współników dotyczących kapitału własnego.

---

1 Zwanej dalej u.o.r.

2 Zwanymi dalej MSSF.

Rozdział 1

Istota prawna i ekonomiczna kapitału własnego

1.1. Podmiotowość prawna i formy prawne prowadzenia działalności gospodarczej – podstawowe pojęcia

Stosunki cywilnoprawne pomiędzy osobami fizycznymi i osobami prawnymi (art. 1 k.c.) oraz tzw. ułomnymi osobami prawnymi (art. 33¹ k.c.) należą do sfery prawa prywatnego. Wskazane trzy kategorie podmiotów mają zdolność prawną rozumianą najogólniej jako zdolność bycia podmiotem praw i obowiązków¹. Choć nie ma definicji normatywnej tego pojęcia, jego rozumienie jest ugruntowane i w zasadzie nie budzi trudności interpretacyjnych. Zdolność prawna przynależy każdemu człowiekowi, osobie prawnej i jednostce organizacyjnej, której tę zdolność przez ustawę przyznano. Jest niezbywalnym prawem podmiotu prawa cywilnego. Realizacja zdolności prawnej w obrocie następuje aktywnie przez samego uprawnionego poprzez zdolność do czynności prawnych rozumianą jako możliwość nabywania praw i zaciągania zobowiązań własnym działaniem. Powstanie praw i obowiązków możliwe jest też jako wynik zachowań innych osób (np. powołanie do spadku w testamentie) bądź wskutek zdarzeń prawnych – faktów *sensu stricto* (np. udział w wypadku komunikacyjnym). Fundamentem podmiotowości prawnej jest zasada odpowiedzialności cywilnej za zaciągnięte (nabyte) zobowiązania.

W europejskiej kontynentalnej tradycji prawnej nie ma swobody kreowania osób prawnych i ułomnych osób prawnych. Mówiąc inaczej, porządek prawny decyduje, które jednostki organizacyjne będą miały status

---

1 Według art. 8 k.c. kategoria zdolności prawnej jest atrybutem każdego człowieka, a w art. 33 i 33¹ k.c. zdolność prawną odnosi się do jednostek organizacyjnych będących osobami prawnymi i ułomnymi osobami prawnymi (zob. R. Majda, [w:] Pyziak-Szafrnicka M. (red.), *Kodeks cywilny. Część ogólna*, wyd. 2, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa 2014, s. 157 i n.; A. Kidyba, [w:] Kidyba A. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz LEX. Część ogólna*, t. I, wyd. 2, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa 2012, s. 159 i n.).

osoby prawnej lub ułamnej osoby prawnej. Podmiotowość prawna jednostek organizacyjnych jest zatem ich cechą normatywną.

Osoby prawne mogą powstać w trybie *ex lege*² bądź w trybie normatywno-rejestrowym³. Obowiązuje jednolity system rejestru sądowego uregulowany przez ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym⁴. Wpis do KRS ma charakter konstytutywny dla powstania osoby prawnej. Rejestr charakteryzuje cecha jawności, jest prowadzony w systemie informatycznym, objęty domniemaniem prawdziwości wpisanych danych. Każdy uczestnik obrotu może wobec tego weryfikować informacje o rejestrowych osobach prawnych i korzystać z domniemania dobrej wiary, jeśli działał w zaufaniu do treści rejestru jako księgi publicznej. Rejestr zawiera też dane o organach zarządczych i kontrolnych osoby prawnej np. ich składzie osobowym, regułach reprezentacji w obrocie. Ujawnia się też w rejestrze zmiany statusu w następstwie np. ogłoszonej upadłości lub otwartej likwidacji osoby prawnej.

Kategoria jednostek organizacyjnych utworzonych w sposób przez ustawę przewidzianych, z przyznaną zdolnością prawną, ale bez przymiotu osobowości prawnej (ułamne osoby prawne), skupia w sobie podmioty o zróżnicowanym charakterze. W art. 33¹ k.c. podkreślono ich uczestnictwo w obrocie wskazując dopuszczalność odpowiedniego stosowania przepisów o osobach prawnych (§ 1) oraz zasadę subsydiarnej odpowiedzialności członków tej organizacji za jej zobowiązania, jeżeli przepis odrębny nie stanowi inaczej (§ 2).

W grupie ułamnych osób prawnych mieści się przede wszystkim pełna gama handlowych spółek osobowych. Spółka jawna, partnerska, komandytowa i komandytowo-akcyjna powstają w trybie normatywno-rejestrowym. Wpis do KRS ma charakter konstytutywny dla ich podmiotowości prawnej. Przepisem szczególnym przyznającym im zdolność prawną jest art. 8 k.s.h. Przepis stanowi, że spółka osobowa może we własnym imieniu nabywać prawa, w tym własność nieruchomości i inne prawa rzeczowe, zaciągać zobowiązania; ma też zdolność sądową. Majątek spółki stanowi wszelkie mienie wniesione jako wkład lub nabyte przez spółkę w czasie jej istnienia (art. 28 k.s.h. co do spółki jawnej z jego

---

2 Osoby prawne utworzone wprost przez ustawę dla realizacji celów tą ustawą regulowanych np. Narodowy Bank Polski (art. 2 ust. 1 ustawy z 29 sierpnia 1997 roku o Narodowym Banku Polskim, tj. Dz.U. 2013, p. 908 z późn. zm.) i wiele innych np. Agencja Mienia Wojskowego, Bankowy Fundusz Gwarancyjny, Uniwersytet Łódzki itd. Swoistą kategorię tworzą w tej grupie samorządowe osoby prawne.

3 Tak powstają spółki kapitałowe, fundacje, stowarzyszenia zarejestrowane, spółdzielnie, przedsiębiorstwa państwowe itd.

4 Ustawa z 20 sierpnia 1997 roku o Krajowym Rejestrze Sądowym, tj. Dz.U. 2016, p. 687 z późn. zm.; ustawa weszła w życie z dniem 1 stycznia 2001 roku.

stosowaniem do pozostałych trzech form spółek osobowych). Majątek spółki osobowej jest zatem prawnie jej własnym majątkiem, odrębnym od majątków osobistych wspólników, nie pozostaje w reżimie ich współwłasności. Od 2001 roku konsekwencją tej regulacji jest zmiana modelu odpowiedzialności za zobowiązania spółki osobowej. Pierwszym w kolejności adresatem roszczeń wierzycieli spółki jest zawsze sama spółka, która odpowiada całym swoim majątkiem. Solidarna ze spółką odpowiedzialność wspólników ma charakter subsydiarny (art. 22 § 2 k.s.h. i art. 31 § 1 k.s.h.). W spółce komandytowej tę zasadę modyfikuje ograniczony zakres odpowiedzialności komandytariusza (art. 111 k.s.h.), a w komandytowo-akcyjnej wyłączona odpowiedzialność akcjonariusza (art. 135 k.s.h.). Oznacza to, że wierzyciel spółki może prowadzić egzekucję z majątku wspólnika dopiero wtedy, gdy egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna⁵.

Status ułomnej osoby prawnej ma także spółka kapitałowa w organizacji. Treść art. 11 § 1 k.s.h. przesądza o upodmiotowieniu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej w stadium ich powstawania. Właściwości spółki kapitałowej w organizacji będą podane w rozdziale 2 pkt 2.3.

Nie ma potrzeby, ze względu na główny nurt dalszych rozważań, prezentować szerzej innych przykładów jednostek organizacyjnych mających zdolność prawną, ale nieposiadających osobowości prawnej. Prawnicy pozostają w sporze co do natury wspólnot mieszkaniowych czy stowarzyszeń zwykłych. Dominuje natomiast obecnie zapatrywanie odmawiające podmiotowości prawnej spółce cywilnej w rozumieniu art. 860 k.c. Pojawiają się jednak postulaty, by w przyszłym kodeksie cywilnym ustawodawca zweryfikował kwalifikację objętą aktualnie normą art. 33¹ k.c. Argument dualizmu modelu podatków bezpośrednich (CIT i PIT) należnych od osób prawnych i osób fizycznych, wyłączający obecnie ułomne osoby prawne⁶, czyli zachęcający do ich tworzenia, może w przyszłości stracić na znaczeniu.

Należy zastrzec, że systematyka podmiotów prawa cywilnego nie znajduje często prostego odzwierciedlenia w prawie publicznym. Ustawodawstwo podatkowe, celne, z zakresu ochrony konkurencji itd. z nad-

---

5 S. Sołtysiński, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do artykułów 1–150*, t. I, wyd. 3, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 336 i n.

6 Od stycznia 2014 roku uczyniono jednak wyjątek i spółki komandytowo-akcyjne objęto podatkiem dochodowym należnym od osób prawnych, co zapewne osłabi zainteresowanie tą formą organizacyjno-prawną spółek osobowych.

mierną łatwością wprowadza własne, czasami zbiorcze terminy (np. podatnik, jednostka) wymuszające ustalenia, do kogo konkretnie są adresowane. Uniwersalna klasa podmiotów prawa cywilnego powinna być dobrym wzorem interpretacyjnym dla całego systemu prawa.

Zasada swobody (wolności) podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej konkretyzuje się w ten sposób, że osoba fizyczna, osoba prawna oraz jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33¹ § 1 k.c. (ułamna osoba prawna) może we własnym imieniu prowadzić działalność gospodarczą lub zawodową (art. 43¹ k.c.). W wielu aktach prawnych ustawodawca odwołuje się wprost do tego pojęcia przedsiębiorcy⁷. W licznych ustawach szczegółowych zawarte są jednak mniej lub bardziej odrębne definicje przedsiębiorcy lub opisowe metody charakteryzowania tego pojęcia⁸. Prawnicy akcentują, że: 1) przedsiębiorcą może być tylko podmiot prawa; 2) przedsiębiorca nie ma wobec tego samoistnej podmiotowości prawnej; 3) przedsiębiorca to cecha, przymiot, właściwość osoby fizycznej, osoby prawnej lub ułamnej osoby prawnej o ile wykonują działalność gospodarczą lub zawodową. Taka kwalifikacja pozwala na zdyscyplinowany podmiotowo kształt stron stosunków cywilnoprawnych występujących na rynku. Powtórzmy, że tylko podmiot prawa może nabywać prawa i zaciągać zobowiązania. Bezpieczeństwo obrotu będzie zachowane, gdy porządek terminologiczny w oznaczaniu stron stosunków cywilnoprawnych będzie przestrzegany. Jednym ze źródeł wadliwego oznaczania stron czynności prawnych zdziałanych na rynku jest brak odróżnienia przedsiębiorcy od przedsiębiorstwa, czemu sprzyja wieloznaczność tego ostatniego terminu. Wyodrębnia się bowiem przedsiębiorstwo w rozumieniu podmiotowym⁹, przedmiotowym¹⁰ i funkcjonalnym¹¹.

---

7 Np. art. 5 ust. 1 prawa upadłościowego, Dz.U. 2016, poz. 2171; art. 4 ust. 1 prawa restrukturyzacyjnego, Dz.U. 2016, poz. 1574.

8 Np. art. 2 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Dz.U. 2003, nr 153, poz. 1503; art. 3 ust. 1 pkt 3 prawa własności przemysłowej, Dz.U. 2013, poz. 1410; art. 4 pkt 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, Dz.U. 2007, nr 50, poz. 331 z późn. zm.

9 Odpowiada współczesnemu pojęciu przedsiębiorcy; w ujęciu historycznym był to kupiec z regulacji kodeksu handlowego z 1934 roku oraz przedsiębiorstwo państwowe jako dominujący podmiot w obrocie w II połowie XX w.

10 Jako kompleks majątkowy, odpowiednio zorganizowany w celu prowadzenia działalności zarobkowej; to ujęcie występuje w art. 55¹ k.c., ale zwraca się uwagę także na element funkcjonalności zespołu składników przedsiębiorstwa; chodzi o to, że sam zbiór elementów przedmiotowych przedsiębiorstwa musi być zorganizowany w taki sposób, by był zdolny funkcjonalnie do prowadzenia działalności gospodarczej (zob. W.J. Katner, [w:] Katner W.J. (red.), *Prawo gospodarcze i handlowe*, Warszawa 2016, s. 87 i n.).

11 Oznacza określoną działalność gospodarczą uprawianą zawodowo i zarobkowo.

Włączenie do kodeksu cywilnego art. 55¹–55⁴ spowodowało wzrost zainteresowania piśmiennictwa charakterem prawnym przedsiębiorstwa, naturą jego składników oraz powiązań pomiędzy nimi. Coraz częściej sposobność wyrażania swojego stanowiska ma orzecznictwo (np. co do tajemnicy przedsiębiorstwa jako jednego z jego składników). Przedsiębiorstwo w znaczeniu przedmiotowym (przedmiotowo-funkcjonalnym) w rozumieniu art. 55¹ k.c. może być objęte czynnością rozporządzającą (sprzedane, darowane, wniesione jako aport do spółki handlowej). W skład zbywalnego przedsiębiorstwa wchodzi tylko jego aktywa. Należy też zastrzec, że prawo podmiotowe do przedsiębiorstwa służy każdemu przedsiębiorcy bez względu na jego formę organizacyjno-prawną.

Jednym z narzędzi ładu podmiotowego w obrocie jest firma i zasady prawa firmowego. Przedsiębiorca ma obowiązek działania pod firmą (art. 43² § 1 k.c.). Firma indywidualizuje przedsiębiorcę jako podmiot praw i zobowiązań. Pełni też funkcję odróżniającą przedsiębiorców na rynku. Z reguły prawa firmowego, w tym budowy firmy, wynika, że firma wskazuje osobę przedsiębiorcy oraz wyróżnia prowadzoną działalność. Przedsiębiorca może działać tylko pod jedną firmą ujawnioną w KRS lub ewidencji¹². Konsekwencją związania firmy z osobą przedsiębiorcy jest to, że zawsze jest oznaczeniem słownym i nie wchodzi w skład przedsiębiorstwa w rozumieniu przedmiotowym (art. 55¹ k.c.)¹³. Firma jest dobrem niematerialnym przedsiębiorcy; ma wprawdzie wartość majątkową, ale nie może być zbyta (art. 43⁹ § 1 k.c.).

Problem w tym, że w naukach ekonomicznych oraz w języku potocznym firmę myli się z oznaczeniem przedsiębiorstwa przedsiębiorcy, czyli stosowanymi wyróżnieniami prowadzonej działalności. Taką funkcję mogą pełnić, poza kompozycją słowną¹⁴, kompozycje kolorystyczne, logo, rysunek itp. Oznaczenie przedsiębiorstwa wchodzi w jego skład i wraz z przedsiębiorstwem może być zbyte (art. 55² k.c.). Zamienne używanie zwrotów „przedsiębiorca”, „firma”, „nazwa”, „przedsiębiorstwo” czy „biznes” ma swoje uzasadnienie tylko wtedy, gdy właściwie rozumiane są prawne konotacje tych terminów.

W treści zasady swobody (wolności) gospodarczej mieści się wolna wola podmiotu tak do podjęcia działalności, jak i wyboru jej formy organizacyjno-prawnej¹⁵. Okoliczności decydujące o wyborze prawnej formy

---

12 Firmą przedsiębiorcy – osoby fizycznej jest jej imię i nazwisko (art. 43 zd. 1 k.c.).

13 U. Promińska, [w:] Katner W.J. (red.), *Prawo gospodarcze...*, s. 66 i n.

14 Przykładowo: PU „Centrum urody”, PPUH „Zdrowa żywność”.

15 W niektórych sferach działalności ustawodawca narzuca prawną formę jej prowadzenia. Przykładowo, banki mogą być tworzone jako banki państwowe, banki spółdzielcze lub banki w formie spółek akcyjnych, art. 12 ustawy z 29 sierpnia 1997 roku Prawo bankowe, Dz.U. 2015, poz. 128 z późn. zm.

przedsiębiorcy mają zróżnicowaną naturę, mogą mieć prawny, jak i pozaprawny charakter. Zwykle w praktyce jest tak, że to wielość elementów zdecyduje o tym, jaka kategoria podmiotu prawa przybierze cechę przedsiębiorcy. Bywa, że decyzja będzie poprzedzona nawet wieloma pracami studialnymi z zakresu, przykładowo, lokalnego rynku pracy, sieci komunikacyjnej, struktury obciążeń podatkowych i innych ciężarów fiskalnych, kalkulacji ryzyka odpowiedzialności na wypadek niepowodzenia. Ważna, a czasami decydująca, jest zasobność majątkowa potencjalnego przedsiębiorcy i/lub jego własności osobiste, kwalifikacje, umiejętności. Warto też pamiętać, że raz dokonany wybór prawnej formy działalności może podlegać zmianom podmiotowym i przeobrażeniom (przekształceniom) w toku jej wykonywania.

Najbardziej dostępna z formalnego punktu widzenia jest samodzielna działalność gospodarcza osoby fizycznej. W jej przypadku system ewidencji administracyjno-prawnej nie jest skomplikowany¹⁶. Wniosek o wpis do CEIDG może być złożony za pośrednictwem formularza elektronicznego, elektronicznej platformy usług administracji publicznej, osobiście w urzędzie gminy lub wysłany listem poleconym do wybranego urzędu gminy. Nie ma już znaczenia miejsce zamieszkania czy zameldowania, a osoba fizyczna może zacząć działalność już w dniu złożenia wniosku¹⁷. Nabywanie praw i zaciąganie zobowiązań z tym związanych odbywa się w ramach zdolności prawnej przedsiębiorcy – osoby fizycznej. Konsekwentnie jednak następuje odpowiedzialność cywilna, za zobowiązania związane z prowadzoną działalnością, całym majątkiem osobistym. Jeśli przedsiębiorca pozostaje w związku małżeńskim z reżimem wspólności majątkowej, odpowiedzialność obejmuje majątek wspólny małżonków oraz majątek osobisty przedsiębiorcy. Z zadowoleniem przyjęto, dopuszczalne od 2011 roku, przekształcenie formy działalności przedsiębiorcy jednoosobowego w spółkę kapitałową (art. 551 § 5 k.s.h.).

W praktyce częste jest współdziałanie kilku osób fizycznych prowadzących przedsiębiorstwo zarobkowe w ramach umowy spółki cywilnej (art. 860 k.c.). Spółkę cywilną ustawowo wyłączono z kręgu przedsiębiorców. Za przedsiębiorców uznaje się jedynie współników tej spółki (art. 4 ust. 2 u.s.d.g.)¹⁸. Każdy z nich musi dokonać zgłoszenia do CEIDG.

---

16 Od 2011 roku działa Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej (CEIDG), którą charakteryzuje jednak ograniczona jawność względem innych uczestników obrotu.

17 Mogą wystąpić co do tego ograniczenia wynikające z przepisów szczególnych (np. sanitarnych lub reglamentujących określoną działalność poprzez koncesje, zezwolenia i licencje).

18 Ustawa z dnia 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. 2007, nr 155, poz. 1095 z późn. zm.

Spółka cywilna nie ma podmiotowości prawnej we wszystkich jej aspektach prawa prywatnego: nie ma zdolności prawnej, sądowej, upadłościowej, wekslowej, egzekucyjnej. Nie ponosi też odpowiedzialności za zobowiązania związane z prowadzonym przedsiębiorstwem; ciężar odpowiedzialności ponoszą solidarnie i nieograniczenie majątkami osobistymi wspólnicy (art. 864 k.c.). Rozwiązanie to ma swoją przyczynę także w ustroju majątkowym powstałym przez zawarcie umowy spółki – wniesione wkłady oraz prawa nabyte w czasie jej trwania stanowią współwłasność łączną wspólników. Dodatkowo warto podkreślić, że istnieje przychylność ustawodawcy do przekształcenia spółki cywilnej w spółkę jawną (art. 26 § 4 k.s.h.) lub każdą inną formę spółki handlowej (art. 551 § 2 k.s.h.).

Uwaga zainteresowanych przedsiębiorczością może być skierowana także ku handlowym spółkom osobowym. Nie mogą być one jednak zawiązywane jednoosobowo. Tworzenie każdej z czterech postaci spółek osobowych wymaga w pierwszym etapie zawarcia umowy, co wskazuje na minimum dwuosobowy jej skład, a rozciąga się to także na cały czas istnienia spółki. Spółki osobowe mogą być tworzone tylko w celach gospodarczych. Skutkiem tego przymiot przedsiębiorcy przynależy tylko samej spółce. Mówiąc inaczej, przez członkostwo w spółce osobowej wspólnik nie staje się przedsiębiorcą, co oczywiście nie wyklucza faktu, że wspólnikiem może być każdy podmiot prawa, w tym ten, który już jest także przedsiębiorcą¹⁹. Właściwością spółek osobowych jest zaufanie i lojalność wspólników, zaangażowanie osobiste (przynajmniej jednego z nich) w bieżące prowadzenie spraw spółki i jej reprezentację, względna stabilność składu osobowego przez czas trwania spółki. Powyżej omówiona subsydiarna (wtórna) odpowiedzialność wspólników za zobowiązania spółki osobowej może zostać oceniona za bardziej zachęcającą, niż nieograniczona osobista odpowiedzialność za zobowiązania spółki cywilnej. Inaczej, niż w spółce cywilnej, uregulowana też została w handlowych spółkach osobowych problematyka wkładów wspólników. W modelowej dla tej grupy spółek – spółce jawnej istotnym postanowieniem umowy jest oznaczenie wkładów wnoszonych przez każdego wspólnika i ich wartości (art. 25 pkt 2 k.s.h.). Przedmiotem wkładu może być pieniądź, majątkowe prawo zbywalne oraz świadczenie pracy lub usług. Wyraźnie wskazano, że wkład wspólnika może polegać na przeniesieniu lub obciążeniu własności rzeczy lub innych praw, a także na dokonywaniu

---

19 Kwalifikacje podmiotowe wymagane są w spółce partnerskiej; jej wspólnikiem może być tylko osoba fizyczna mająca prawo wykonywania wolnego zawodu wskazanego w katalogu art. 88 k.s.h. lub ustawie szczególnej.

innych świadczeń na rzecz spółki (art. 48 § 2 k.s.h.). Prawa, które wspólnik zobowiązuje się wnieść do spółki, uważa się za przeniesione na spółkę (art. 48 § 3 k.s.h.). W ten sposób zaakcentowano odrębność powstającego z wkładów majątku spółki jawnej od majątków osobistych jej wspólników. Tak samo traktuje się mienie nabyte przez spółkę w czasie jej istnienia (art. 28 k.s.h.)²⁰.

Z dostępnych na gruncie polskiego porządku prawnego form wykonywania działalności gospodarczej wymagają wskazania jeszcze spółki kapitałowe²¹. Ich charakterystyka w zakresie niezbędnym dla głównego nurtu rozważań przedstawiona zostanie w rozdziale 2. W tym miejscu należy jednak odnotować, że spółki kapitałowe mogą być tworzone w każdym celu prawnie dozwolonym (np. kulturowym, charytatywnym), co nie jest nazbyt częste w praktyce. Bez względu na przedmiot działalności – spółki kapitałowe powstają jako osoby prawne w trybie normatywno-rejestrowym, z konstytutywną naturą wpisu do pierwszej części KRS – rejestru przedsiębiorców (art. 36 pkt 6 i 7 ustawy o KRS).

Podsumowanie problematyki wyboru formy organizacyjno-prawnej działalności gospodarczej nie daje się sprowadzić do wskazania prostych kanonów czy oczywistych racji. Obawy co do tego, czy wybór był właściwy, łagodzi możliwość stosunkowo płynnego przejścia w inną formę prawną, bardziej dogodną w danych okolicznościach, mniej kosztowną w realizacji lub w pełni wiarygodną dla kontrahentów.

Bez względu na wybór formy organizacyjno-prawnej działalności gospodarczej jej fundamentem ekonomicznym jest kapitał, wniesiony przez osobę fizyczną prowadzącą działalność czy też wspólników – w przypadku spółek kapitałowych. O ile w pierwszym przypadku osoba fizyczna jest

---

20 Swoista regulacja przedmiotów wkładów na gruncie spółek osobowych dotyczy pokrycia akcji w spółce komandytowo-akcyjnej oraz pozycji komandytariusza w spółce komandytowej (art. 107 k.s.h.). Przede wszystkim wyłączona jest możliwość świadczenia przez komandytariusza pracy lub usług jako samoistny przedmiot jego wkładu do spółki. Tę postać wkładu może realizować wyłącznie obok wkładów o charakterze materialnym, o ile ich wartość będzie co najmniej równa umownie zastrzeżonej sumie komandytowej. Należy zaakcentować, że suma komandytowa musi być wyrażona w pieniądzu, będzie ujawniona w KRS i oznacza granicę ryzyka odpowiedzialności komandytariusza majątkiem osobistym za zobowiązania spółki. W żadnym wypadku suma komandytowa nie może być wobec tego utożsamiana z jego wkładem do majątku spółki. Zwolnienie komandytariusza z obowiązku wniesienia wkładu jest niedopuszczalne (art. 108 § 2 k.s.h.).

21 Pominięte zostaną fundacje i stowarzyszenia zarejestrowane, których statuty mogą zastrzegać dopuszczalność działalności gospodarczej, z której dochody mogą być przeznaczane na realizację statutowych celów tych osób prawnych, z ustawowym zakazem ich wykorzystania (dzielenia) przez fundatorów lub członków stowarzyszenia.

właścicielem podmiotu, o tyle w drugim problem jest bardziej skomplikowany. Wynika to z faktu, iż spółka kapitałowa stanowi odrębny od wspólników podmiot ekonomiczny i prawny.

1.2. Kapitał własny – istota prawna

Prawo spółek nie posługuje się terminem „kapitał własny” jako kategorią normatywną. Jest natomiast oczywiste, że analizy właściwości konstrukcyjnych spółek kapitałowych wykorzystują standardy rachunkowości. W prawie spółek kapitał zakładowy jest ciągle fundamentem niemal wszystkich węzłowych instytucji: poczynając od udziałów (akcji) jako prawa podmiotowego wspólników i determinowanych treścią oraz wykonywaniem uprawnień wpisanych w udział (akcję), po system powiązanych z nim innych kapitałów i funduszy.

Piśmiennictwo prawnicze uwzględnia wymogi bilansowe spółki kapitałowej jako przedsiębiorcy i kategoria kapitału własnego z art. 36 ust. 2 ustawy o rachunkowości nie może być ignorowana. W prawie spółek normatywny wymiar ma tylko kapitał zakładowy, zapasowy i rezerwowy przyporządkowany w rachunkowości do kapitału własnego. Zysk spółki jako element kapitału własnego według rachunkowości, prawnicy ujmują nie na płaszczyźnie kapitałowej, lecz wśród uprawnień udziałowych (akcyjnych) wspólnika. Ostatnie lata przyniosły nasiloną krytykę kapitału zakładowego w Europie i w Polsce. Kwestionuje się jego przydatność z punktu widzenia wiarygodności wobec wierzycieli spółki; podkreśla się, że kapitał zakładowy obniża elastyczność działania spółek, jest źródłem ograniczeń dla wspólników, jeżeli chodzi o dopuszczalne walory dla jego pokrycia (zdolność aportowa eliminująca na dzisiaj świadczenie pracy i usług, czyli tzw. kapitał ludzki) i wiele innych zastrzeżeń. Łatwiej przyszło modernizowanie konstrukcyjne spółki z o.o. W wielu europejskich porządkach prawnych dopuszczalne jest tworzenie bezkapitałowych spółek z o.o. (lub z kapitałem zakładowym 1 euro) z beznominałowymi udziałami wspólników. Zmiana taka jest projektowana także w Polsce. Trwają natomiast europejskie uzgodnienia co do modelu alternatywnego wobec kapitału zakładowego na gruncie spółki akcyjnej²².

---

22 Szersze omówienie tych zagadnień zob. zwłaszcza A. Opalski, [w:] Opalski A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Tom III A. Spółka akcyjna. Komentarz art. 301–392*, C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 462 i n.

Kapitał zakładowy jest stałą wartością oznaczoną w umowie (statucie) spółki, ujawnioną w KRS, wymagającą pokrycia przez wspólników. Stanowi zapis księgowy, a nie realną wartość majątkową, stąd nie powinien być utożsamiany ani z wkładami wnoszonymi przez wspólników, ani z majątkiem (aktywami) spółki. Stopień pokrycia kapitału zakładowego w czasie istnienia (działalności) spółki będzie odzwierciedlony w całości jej majątku, czyli w aktywach wzmacniających margines wypłacalności spółki²³. Za zobowiązania spółka odpowiada przecież całym swoim majątkiem. Kapitał zakładowy jako próg wypłacalności w swojej nieefektywnej funkcji gwarancyjnej wobec wierzycieli jest wobec tego poddawany krytyce. Patrząc od strony wspólników – kapitał zakładowy w wartości startowej (pokrytej wkładami) jest swoistą ceną za wyłączoną ich osobistą odpowiedzialność za zobowiązania spółki (art. 151 § 4 i 301 § 5 k.s.h.). Miejsce kapitału zakładowego jako kapitału własnego po stronie pasywów bilansu ma również taki skutek, że wspólnikom nie służy roszczenie o zwrot wniesionych wkładów, ich równowartości lub majątku odpowiadającego udziałowi w kwocie kapitału zakładowego. Mówiąc inaczej, wspólnicy ponoszą ryzyko utraty zainwestowanych wkładów, gdyż kapitał zakładowy nie wyraża żadnych zobowiązań spółki wobec wspólników; wnosząc wkłady na jego pokrycie po stronie wspólników nie powstaje wierzycielność wobec spółki. Prawna istota kapitałów własnych, w tym oczywiście kapitału zakładowego, wyraża się więc przede wszystkim w ich oddzieleniu od kategorii zobowiązań podlegających zaspokojeniu z majątku (aktywów) spółki. Trafnie zauważono, że „strata dotyka w pierwszym rzędzie kapitału zakładowego (i innych funduszy wkładowych, tj. kapitału zapasowego), natomiast zobowiązań dopiero wtedy, gdy majątek spółki nie wystarcza na ich zaspokojenie”²⁴.

Natura prawna kapitału zapasowego nie jest jednorodna. W spółce akcyjnej jest funduszem obligatoryjnym tworzonym prewencyjnie na pokrycie straty (art. 396 § 1 k.s.h.). Pełni więc funkcję ochronną wobec kapitału zakładowego. Formuła tego kapitału własnego jest znacznie bardziej pojemna i pozwala też realizować inne cele (np. cel dywidendowy czy podwyższenie kapitału zakładowego ze środków spółki). Determinują je źródła tworzenia kapitału zapasowego. Do źródeł obligatoryjnych należą: zysk spółki, premia emisyjna (*agio*) i dopłaty wspólników. Źródłem fakultatywnym jest zysk spółki, uchwałą zgromadzenia wspólników/walnego zgromadzenia niepodzielony pomiędzy wspólników i nieprzeznaczony na kapitały rezerwowe. Bez względu na swoje pochodzenie,

---

23 *Ibidem*, s. 462.

24 *Ibidem*, s. 461.

w spółce może istnieć tylko jeden kapitał zapasowy²⁵. Można mieć zastrzeżenia do zawężenia źródła fakultatywnego kapitału zapasowego wyłącznie do odpisów z zysku (zwłaszcza w spółkach akcyjnych wobec wysokich wartości *agio*).

Zezwala się spółkom kapitałowym na zastrzeżenie w umowie/statucie na tworzenie wielu fakultatywnych kapitałów rezerwowych (funduszy celowych). Ich funkcje różnią się jednak od obligatoryjnych kapitałów rezerwowych w spółce akcyjnej, które służą związaniu w majątku spółki jej aktywów w celu np. sfinansowania nabycia lub objęcia akcji własnych (art. 345 § 4, art. 362 § 2 pkt 3 k.s.h.). Fakultatywne kapitały rezerwowe mogą być tworzone nie tylko dla pokrycia szczególnych strat i wydatków (z art. 396 § 4 k.s.h.), a w każdym prawnie dozwolonym celu. Ograniczeniem są źródła ich tworzenia – zysk za ostatni rok obrotowy, niepodzielone zyski z lat ubiegłych czy kapitał zapasowy w części powstałej z zysku.

Zysk spółki na gruncie rachunkowości jest jednym ze źródeł zasilenia kapitału własnego²⁶. Na gruncie prawa spółek analiza zysku jest prowadzona bardziej na płaszczyźnie uprawnień udziałowych współnika.

Kodeks spółek handlowych nie definiuje zysku, a pojęcie zysku nie jest jednolicie rozumiane w doktrynie. Najczęściej jednak literatura prawnicza odwołuje się do ustawy o rachunkowości i przyjmuje, że z zyskiem mamy do czynienia wówczas, gdy dochodzi do prawdopodobnego powstania w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych, o wiarygodnie określonej wartości, w formie zwiększenia wartości aktywów albo zmniejszenia wartości zobowiązań, które doprowadzą do wzrostu kapitału własnego lub zmniejszenia jego niedoboru w inny sposób, niż przez wniesienie środków przez udziałowców. Ta kategoria określana jest jako zysk brutto²⁷. Wartość zysku brutto musi być zredukowana o podatki obciążające spółkę (np. dochodowy od osób prawnych) oraz inne ustawowe zmniejszenia zysku (np. zgodnie z art. 396 § 1 k.s.h. obligatoryjne odpisy na kapitał zapasowy). Po tych redukcjach powstaje kategoria zysku netto (w rozumieniu zysku do podziału, określanego też powszechnie jako czysty zysk, który różni się od kategorii zysku netto ustalanego w systemie rachunkowości o dokonane odpisy na kapitał zapasowy). Dopiero o prze-

---

25 Zob. A. Rzetelska, *Kilka uwag do tworzenia kapitału zapasowego w spółce akcyjnej*, [w:] Frąckowiak J., Banel L., Gączkowska U. (red.), *Kodeks spółek handlowych po pięciu latach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006, s. 594–601.

26 Prawo do zysku współników opisano w rozdziale dotyczącym praw i obowiązków współników.

27 Tak: A. Kidyba, *Prawo handlowe*, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 380, ten sam autor [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. I, wyd. 12, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa 2015, s. 847 i n.

znaczeniu tego zysku mogą, w drodze uchwały, decydować zgromadzenia wspólników. Ewentualna partycypacja wspólników może zatem odbywać się wyłącznie na płaszczyźnie czystego zysku. Warto zaznaczyć, że w kodeksie spółek handlowych nie wprowadzono ustawowego obowiązku spółki rozporządzania zyskiem na rzecz wspólników. O jego przeznaczeniu dla wspólników (zysk do podziału) lub rozporządzeniu w inny sposób zdecyduje uchwałodawczy organ spółki²⁸. Sporna w doktrynie pozostaje natomiast kwestia dopuszczalności wyjątkowego, czasowego ograniczenia bądź nawet wyłączenia prawa do udziału w zysku w umowie/statucie spółki²⁹.

Kategorie zysku, czystego zysku, zysku do podziału nie są ze sobą tożsame. Wspólne ich cechy najprościej wyraża stwierdzenie, że są zawsze wyrażane w pieniądzu i powstają wyłącznie po stronie spółki. Szczególne właściwości zysku do podziału wynikają z dodatkowych obostrzeń ustawowych m.in. z art. 192 k.s.h. i art. 348 k.s.h. oraz innych przepisów szczególnych. Ścisłe rzecz ujmując, dopiero wtedy pojawia się pojęcie dywidendy³⁰. Z jednej strony ustanawia się ograniczenia rozmiaru dywidendy, a z drugiej wyłączenia jej źródeł³¹. W ścisłym więc rozumieniu nie powinno się utożsamiać nawet czystego zysku z dywidendą. Najbardziej klarownie byłoby, gdyby ujmować dywidendę ściśle jako wartość wyrażoną w pieniądzu, przypadającą na każdy nieuprzywilejowany udział/akcję z tytułu przyjętej do podziału przez zgromadzenie wspólników kwoty ustalonej z czystego zysku spółki. Pojęcie dywidendy w tym rozumieniu, w tym rozszczeniu o jej wypłatę, występuje po stronie wspólnika³² dopiero po podjęciu stosownej uchwały co do wartości dywidendy przez uchwałodawczy organ spółki. Mówiąc inaczej, nie ma niejako automatycznego przeniesienia czy zrównania po stronie spółki wartości zysku do podziału z globalną kwotą dywidendy (kwoty te mogą być różne i wartość dywidendy zależy bezpośrednio od uchwały). Ustalona uchwałą kwota dywidendy, ujmo-

---

28 Coraz częściej zaskarżane są uchwały zgromadzeń wspólników w zakresie przyjmowanych proporcji wartości zysku do podziału względem rozporządzeń na inne cele. W jednym z wyroków Sąd Najwyższy uznał, że „angażowanie 97% czystego zysku prężnie działającej spółki na zasilenie kapitału zapasowego nie jest konieczne”, zob. wyrok SN z 10.07.2009 r., II CSK 91/09, Legalis.

29 A. Opalski, [w:] Opalski A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Tom III A...*, s. 879–880; W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 388.

30 Potocznie, ale nieściśle, używa się zamiennie pojęć „zysk” i „dywidenda”.

31 Źródła dywidendy nie mogą stanowić np. kapitał rezerwowy na finansowanie nabycia lub objęcia własnych akcji (art. 345 § 4 k.s.h.), kapitał rezerwowy na nabycie akcji własnych (art. 362 § 2 pkt 3 k.s.h.), kapitał rezerwowy przeznaczony na podwyższenie kapitału zakładowego ze środków spółki (art. 442 § 1 k.s.h.).

32 A. Opalski, [w:] Opalski A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Tom III A...*, s. 878.

wana po stronie spółki, jest wynikiem operacji rachunkowych wykonywanych na bazowej wartości zysku do podziału. W ich następstwie, abstrakcyjne co do swej natury, udziałowe/akcyjne prawo do zysku przekształca się w definitywne prawo do dywidendy. Wierzytelność współnika z tytułu dywidendy, gdyby nie została zaspokojona przez spółkę, może być dochodzona przed sądem na ogólnych zasadach prawa cywilnego.

Charakterystyka prawa do zysku współnika spółki kapitałowej wymagałaby znacznie rozszerzonego zakresu rozważań, niż ustalenia pojęć podstawowych. Kwestie uprawnionych do dywidendy, zasad podziału zysku (w tym uprzywilejowania dywidendowego), dopuszczalność wypłat zaliczek na poczet dywidendy i wiele innych są przedmiotem ożywionego zainteresowania doktryny prawa. Niektóre zagadnienia są źródłem głębszych kontrowersji³³. Poza sporem jest natomiast fakt, że techniczno-prawna strona zysku spółki i dywidendy, należnej współnikom, jest realizowana przez rachunkowość.

Uzupełniająco warto nadmienić, że kompetencja zmiany kapitału zakładowego oraz rozporządzania kapitałem zapasowym i rezerwowym przynależy, co do zasady, wyłącznie zgromadzeniu współników/walnemu zgromadzeniu. Ta kompetencja zdaje się być źródłem rozdzwień między prawem a rachunkowością. Z ekonomicznego punktu widzenia własnością jest każda forma władania majątkiem. W tym znaczeniu właścicielem jest ten, kto faktycznie dysponuje w swoim imieniu danym dobrem ekonomicznym³⁴. Odnoszenie korzyści ekonomicznych nie musi być wobec tego powiązane z posiadaniem majątku (mienia) ani inną formą władania³⁵. Znaczenie prawne własności jest węższe i oznacza tylko jedną formę ekonomicznego modelu stosunków własnościowych. System prawny oddziela więc prawo własności od innych form władania (np. użytkowania, dzierżawy itp.). Stąd w kodeksie cywilnym występuje szersze od pojęcia przedmiotu własności, pojęcie mienia. Mienie obejmuje bowiem własność i inne prawa majątkowe (art. 44 k.c.); nie obej-

---

33 Przykładowo, realizacja uprawnień z tytułu imiennych świadectw założycielskich wobec statutowego kryterium minimalnej dywidendy na rzecz akcjonariuszy (art. 355 § 2 zd. 2 k.s.h.), kwestie akumulacji zysku (niepodzielonego zysku) z lat ubiegłych, problem tzw. dywidendy rzeczowej (który zresztą sam w sobie jest sprzecznością logiczną, skoro ani zysku, ani dywidendy nie można wyrazić w burakach, cukrze czy węglu, a tylko w pieniądzu).

34 E. Gniewek, *Prawo rzeczowe*, wyd. 9, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 26.

35 A. Stelmachowski, [w:] Dybowski T. (red.), *System Prawa Prywatnego. Prawo rzeczowe*, t. 3, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 73; E. Gniewek, *op. cit.*, s. 26; J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo rzeczowe*, wyd. 3, LexisNexis, Warszawa 2009, s. 41.

muje obowiązków (długów). Mienie jest więc w zasadzie synonimem aktywów majątkowych³⁶, a więc rzeczy i praw, w tym także wierzytelności, praw osobistych o charakterze majątkowym, praw majątkowych na dobrach niematerialnych (np. prawa z patentu i inne z zakresu własności przemysłowej)³⁷. Mienie jako zbiór praw służących podmiotom indywidualnym i np. korporacjom (spółkom handlowym, spółdzielniom) odróżnia się od własności rzeczy i praw w rozumieniu art. 140 k.c.

W rachunkowości broni się tezy, według której wspólników/akcjonariuszy uznaje się za właścicieli spółki. U prawników ta kwalifikacja budzi zastrzeżenia, gdyż nie można być właścicielem podmiotu prawa, nawet o korporacyjnym charakterze. Wspólnikom/akcjonariuszom spółek kapitałowych nie służą bezpośrednie prawa podmiotowe do aktywów spółki, chyba że stosownie do przepisów k.s.h. powstanie uchwała zgromadzenia wspólników będąca tytułem prawnym przysporzenia na rzecz wspólnika (np. przyznanie dywidendy, odpłatne umorzenie akcji, podział tzw. kwoty likwidacyjnej)³⁸. Dostrzega się wobec tego pierwiastek „właścicielski” w usytuowaniu oraz kompetencjach zgromadzenia wspólników, czy w prawie zaskarżania przez wspólników podejmowanych przez zgromadzenie uchwał. Należy jednak pamiętać, że kodeks spółek handlowych nie hierarchizuje poszczególnych organów spółek kapitałowych, uproszczeniem byłoby więc przypisywanie rangi organu najwyższego zgromadzeniu wspólników/walnemu zgromadzeniu lub degradowanie pozycji organu uchwałodawczego poprzez sytuowanie np. czołowej roli zarządu jako organu menadżerskiego. Ustawa przyjmuje zasadę podziału władzy, co zwłaszcza w spółce akcyjnej z obowiązkową radą nadzorczą jako organem kontrolnym, wymaga ich współdziałania oraz przestrzegania ustawowo i statutowo wyznaczonych granic kompetencji³⁹.

Swoistym paradoksem byłoby stwierdzenie, że prawo chroni spółkę przed jej właścicielami ekonomicznymi, ale to nie paradoks, tylko rzeczywisty stan prawny. Wprowadza się, najczęściej przepisami bezwzględnie obowiązującymi (*iuris cogentis*), bardzo liczne mechanizmy równoważące relacje prawne pomiędzy spółką kapitałową, a jej wspólnikami/akcjonariuszami (stosunki wewnętrzne). Podajmy tylko choćby przykładowo: reguły zwoływania zgromadzeń, wymagane ustawowo progi większości głosów

---

36 Tak: E. Gniewek, *op. cit.*, s. 27.

37 W.J. Katner, [w:] Pyziak-Szafnicka M. (red.), *op. cit.*, s. 507.

38 Zob. S. Sołtysiński, [w:] Sołtysiński S. (red.), *System prawa prywatnego. Prawo spółek kapitałowych*, t. 17 B, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 538.

39 Zob. przykładowo: *Ibidem*, s. 537 i n.; R. Pabis, [w:] Opalski A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Tom III B. Spółka akcyjna. Komentarz art. 393–490*, C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 12 i n.

dla podejmowania uchwał, obligatoryjny kapitał zapasowy w spółce akcyjnej i zasady związane z jego powstawaniem i wykorzystaniem, realizacja przez wspólników prawa do zysku, rygory związane ze zwrotem spółce nienależnej dywidendy lub innych wypłat (art. 198 i 350 k.s.h.) itd. Niektóre z tych mechanizmów będą decydujące dla oceny kapitałów własnych jako kluczowej kategorii systemu rachunkowości.

Inwestując w członkostwo spółki kapitałowej wspólnik otrzymuje w zamian zbywalne prawo podmiotowe w postaci udziałów/akcji. Przynależność z tej inwestycji może osiągać, nie tylko z partycypacji w zyskach spółki, ale głównie z różnic kursów akcji w spółkach giełdowych.

Spór prawników z nauką rachunkowości powinien przebiegać bezkolizyjnie. Nie negując tezy o ekonomicznych właścicielach spółek kapitałowych, doktryna prawa nie może jednak łamać własności w prawnym rozumieniu majątku tych spółek. Analiza natury i treści stosunku prawnego spółki powinna stworzyć płaszczyznę zbliżającą stanowiska obu dziedzin nauki, co do kwestii własności i reguł realizacji praw wspólnotowych, w spółkach kapitałowych.

1.3. Kapitał własny – istota ekonomiczna

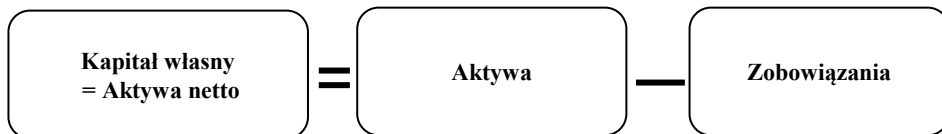
Kapitał, w szerokim tego słowa znaczeniu, rozumie się jako środki pieniężne i niepieniężne zaangażowane w działalność gospodarczą⁴⁰. Kapitał w innym znaczeniu to niematerialne źródło pochodzenia majątku⁴¹. Pierwsze określenie kapitału ma charakter potoczny, często jest używane zamiennie z określeniem majątek. W rachunkowości jego znaczenie jest całkiem odmienne – w istocie stanowi on źródło finansowania majątku, nie może być zatem utożsamiany z majątkiem.

W sprawozdaniu finansowym istotna jest – z ekonomicznego punktu widzenia – całość kapitału własnego – to ona pełni rolę pewnego parasola chroniącego interesy wierzycieli.

Rozpatrując kapitał własny jako całość, czyli jedną kategorię ekonomiczną, można podjąć próbę jego zdefiniowania. Problem w tym, że definicja pojęcia kapitał własny nie została sformułowana przez system rachunkowości. W literaturze ekonomicznej zwykle kapitał własny postrzegany jest przez pryzmat sposobu ustalania jego wartości wynikającego z zasady bilansowej. Oznacza to, że kapitał własny stanowi różnicę między aktywami spółki i jej zobowiązaniami (por. rysunek 1).

40 E. Nowak (red.), *Leksykon rachunkowości*, PWN, Warszawa 1996, s. 75.

41 A. Kamela-Sowińska, *Wartość kapitału*, [w:] Jantoń-Drozdowska E. (red.), *Prawne i księgowo aspekty zarządzania kapitałem firmy*, WSZHiR, Poznań 1999, s. 21.

Rysunek 1. Kapitał własny jako kategoria bilansu – istota ekonomiczna

Źródło: opracowanie własne.

Jako kategoria bilansu kapitał własny różni się istotnie od dwóch innych elementów bilansowych – aktywów i zobowiązań. Poszczególne aktywa i zobowiązania są definiowane i wyceniane niezależnie od innych elementów sprawozdania finansowego. Taka zasada nie dotyczy kapitału własnego, który nie posiada swojej definicji i nie może być przedmiotem samodzielnej wyceny.

W literaturze ekonomicznej można zidentyfikować pewne próby definiowania kapitału własnego, w których zwraca się uwagę na różne jego aspekty (por. tabela 1).

Tabela 1. Wybrane definicje kapitałów własnych – w literaturze ekonomicznej

Autor/źródło	Definicja
W.B. Meigs, R.F. Meigs, 1987	Kapitał własny (aktywa netto) = aktywa minus zobowiązania.
M. Gmytrasiewicz, A. Karamańska, 2002	„Kapitały własne to mało wymagalne, długoterminowe zobowiązania przedsiębiorstwa wobec jego właścicieli. Termin spłaty zobowiązań nie jest znany przedsiębiorstwu, wiadomo tylko, że nastąpi w momencie jego likwidacji”.
M. Gmytrasiewicz, A. Karamańska, 2002	„Kapitał własny interpretowany z punktu widzenia inwestorów, jest ich prawem własnościowym do majątku znajdującego się w dyspozycji przedsiębiorstwa (tzw. majątku czystego) po pomniejszeniu go o prawa własnościowe do tego majątku osób trzecich”.
J. Turyna, 1997	„Kapitały (fundusze) własne stanowią równowartość składników majątkowych wniesionych na stałe (trwale) do firmy przez jej właściciela lub właścicieli oraz wygospodarowanych przez samą firmę w toku jej działalności w rezultacie zatrzymania na własne potrzeby części zysku. Kapitał (fundusz) własny oznacza roszczenia właściciela lub właścicieli do aktywów firmy po odjęciu sumy zobowiązań”.

Autor/źródło	Definicja
D. Krzywda, 2006	„Kapitał własny jest wkładem właściciela bądź właścicieli w majątek spółki, na czas nieograniczony lub na cały z góry oznaczony, czas jej trwania. W momencie założenia spółki, stanowi on równowartość wniesionych przez właściciela (właścicieli) zasobów majątkowych (aktywów)”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie W.B. Meigs, R.F. Meigs, *Accounting the basis for business decisions*, McGraw-Hill Inc., 1987, s. 554; J. Turyna, *Rachunkowość finansowa*, C.H. Beck, Warszawa 1997, s. 30; M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 2002, s. 52; D. Krzywda, *Istota i klasyfikacja kapitału własnego oraz podstawy prawne jego kreowania w spółkach handlowych*, „Zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bochni”, nr 4, 2006, s. 89, <http://www.wse.bochnia.pl/zn/4-8.pdf>, [dostęp: 15.08.2016].

Część autorów definiuje kapitał własny jako aktywa netto, część jako zobowiązania przedsiębiorstwa wobec jego właścicieli. Kolejna grupa autorów podkreśla, że jest on roszczeniem właścicieli do aktywów netto spółki, czyli prawem własnościowym inwestorów do majątku czystego spółki. Oba, wyżej wymienione, podejścia do definiowania kapitału własnego można uznać za właściwe, różnią się one bowiem punktem widzenia – albo przyjmują punkt widzenia spółki, albo inwestorów. W pierwszym przypadku kapitał własny, podobnie jak inne kategorie ekonomiczne w systemie rachunkowości, rozpatrywany jest z perspektywy podmiotu. Stanowi on specyficzne, bo własne źródło finansowania spółki, co oznacza, że w warunkach kontynuacji działalności nie musi ona go zwracać współnikom. Ta charakterystyka kapitału własnego odróżnia go od kategorii zobowiązań spółki.

Rozpatrując kapitał własny z perspektywy inwestorów jest on w istocie ich roszczeniem do aktywów netto spółki.

W jaki więc sposób kapitał własny jest postrzegany przez system rachunkowości? Ponieważ w rachunkowości obowiązuje zasada podmiotowa, kapitał własny powinien być postrzegany przez jej pryzmat, co oznacza, że stanowi on własne źródło finansowania podmiotu, własne w warunkach kolejnej nadrzędnej koncepcji systemu rachunkowości, czyli zasady kontynuacji działalności. W związku z powyższym może być postrzegany jako zobowiązanie spółki, aż do momentu utraty przez nią zdolności do kontynuacji działalności. Kapitał własny jako całość jest swego rodzaju kategorią abstrakcyjną – nie można jej wycenić inaczej niż poprzez wycenę aktywów i zobowiązań; nie można też nią zarządzać – spółka ma prawo kontroli ekonomicznej jedynie w stosunku do aktywów.

Kapitał własny pokazany w bilansie spółki informuje o pochodzeniu jej majątku (aktywów) jako całości. Mówi o wartości bilansowej przedsiębiorstwa, czyli odpowiada na pytanie: ile warta jest spółka na dany dzień bilansowy? Wartość bilansowa spółki może być co prawda uznana za kwotę należną wspólnikom, ale w warunkach kontynuacji działalności jest to jedynie wartość teoretyczna, ponieważ nie występuje wówczas możliwość zwrotu aktywów netto wspólnikom, z uwagi na ustawowe limitowane tytuły prawne do jakichkolwiek wypłat na rzecz wspólników.

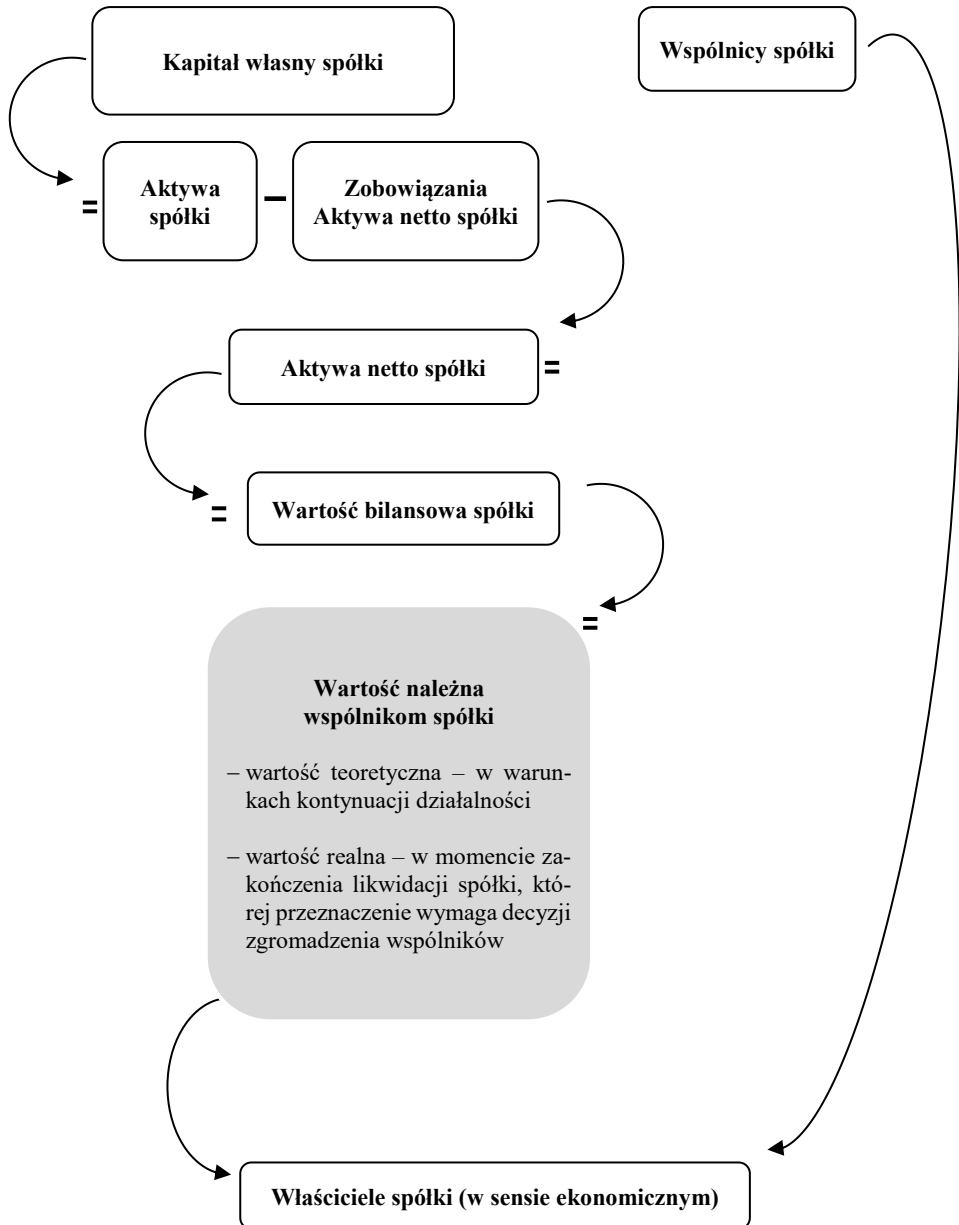
W rachunkowości często używa się określenia właściciele spółki, w rozumieniu właściciele jej aktywów netto, ponieważ wspólników spółki postrzega się jako całość – jedną grupę, a niejako indywidualnego udziałowca. Dodatkowym argumentem przemawiającym za takim określeniem jest fakt, że w momencie likwidacji spółki, aktywami netto dysponują wszyscy wspólnicy jako całość – wymagana jest bowiem uchwała zgromadzenia wspólników dotycząca ich przeznaczenia (por. rysunek 2).

Kapitał własny to kategoria ekonomiczna, która w rachunkowości przyjmuje ściśle określony wymiar i znaczenie – jest kategorią bilansu, jego pasywów, czyli stanowi jedno ze źródeł finansowania działalności podmiotu (por. rysunek 3).

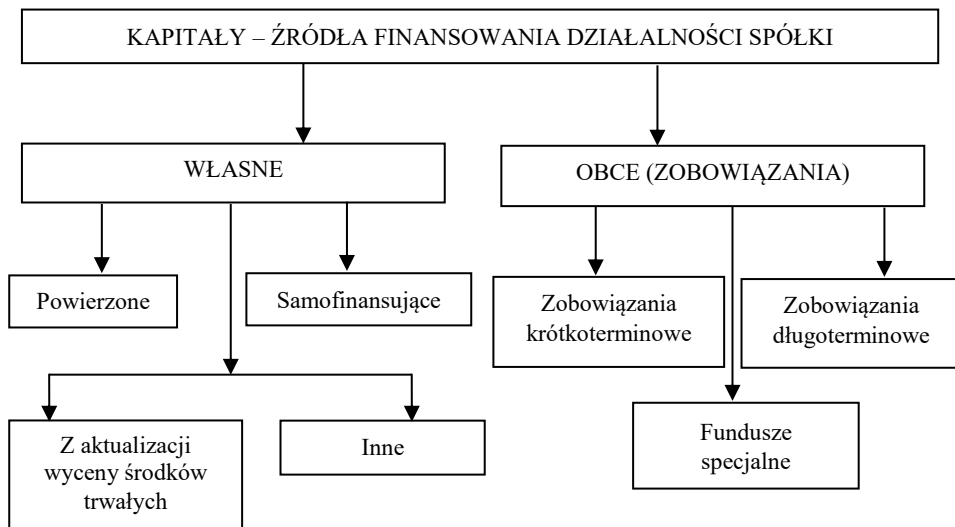
Na rysunku 3 pokazano kapitały własne sklasyfikowane według **kryterium źródła ich pochodzenia**, zgodnie z którym można wyróżnić trzy kategorie kapitału własnego:

- powierzone, co oznacza, iż spółka uzyskała je od wspólników, którzy powierzyli swoje środki pieniężne lub inne aktywa spółce do zarządzania,
- samofinansujące (kapitały samofinansowania), czyli takie, które powstają w toku działalności spółki i stanowią efekt decyzji jej kierownictwa (np. zysk netto) oraz decyzji wspólników (np. dotyczących podziału zysku netto),
- inne kapitały własne, czyli takie, które są efektem zasad rachunkowości spółki (np. kapitał z aktualizacji wyceny środków trwałych).

Rysunek 2. Właściciele ekonomiczni spółki w systemie rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 3. Klasyfikacja kapitałów spółki

Źródło: K. Sawicki (red.), *Rachunkowość finansowa*, PWE, Warszawa 1999, s. 327.

Kapitał powierzony to kapitał inwestorów, którzy powierzyli spółce własny majątek. Jest to główne źródło finansowania, zwłaszcza w początkowej fazie działalności. Kapitał ten nazywany jest podstawowym i ma charakter obligatoryjny. Uważa się, że pełni on trzy kluczowe funkcje:

- a) prawną – tj. wniesienie kapitału umożliwia założenie i rejestrację podmiotu gospodarczego/spółki,
- b) gospodarczą (ekonomiczną) – tj. umożliwia prowadzenie działalności gospodarczej, ponieważ zapewnia konieczne środki do jej prowadzenia,
- c) gwarancyjną – ujmowaną obecnie jako bilansowy „bufor” łagodzący straty spółki, albowiem fundusz *sensu stricto* gwarantujący zaspokojenie wierzycielom nie istnieje⁴².

W momencie utworzenia spółki kapitałowej dysponuje ona wyłącznie kapitałem wniesionym przez udziałowców (sp. z o.o.) lub akcjonariuszy (SA). W trakcie prowadzenia działalności kapitały własne rozrastają się także o te, które zostały wypracowane w toku działalności.

Kapitał samofinansowania jest efektem działalności spółki i powstaje z zysków zatrzymanych. Może nim być kapitał zapasowy czy rezerwowy.

42 O zastrzeżeniach do efektywności funkcji gwarancyjnej zob. np.: A. Opalski, [w:] Opalski A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Tom III A...*, s. 458.

W zależności od formy organizacyjno-prawnej podmiotu różny jest zakres poszczególnych kapitałów.

Kapitał podstawowy obejmuje:

- kapitał zakładowy – m.in. spółka akcyjna, sp. z o.o.,
- kapitał właścicieli – spółka cywilna i osoba fizyczna,
- fundusz udziałowy – spółdzielnia,
- fundusz założycielski – przedsiębiorstwo państwowe.

Kapitał samofinansowania obejmuje:

- kapitał zapasowy i rezerwy – spółka akcyjna, sp. z o.o.,
- fundusz zasobowy – spółdzielnia,
- fundusz przedsiębiorstwa – przedsiębiorstwo państwowe⁴³.

Tradycyjna klasyfikacja kapitału własnego w sprawozdaniu finansowym, powszechnie akceptowana na świecie, w tym przez MSR/MSSF, to jego podział na:

- kwoty wpłacone przez wspólnika,
- nadwyżkę ceny emisyjnej nad nominalną akcji/udziałów,
- kapitał rezerwy z aktualizacji wyceny,
- zyski niepodzielone (*retained earnings*).

Taka klasyfikacja wynika z zasady przewagi treści ekonomicznej nad formą i abstrahuje od regulacji prawnych dotyczących kapitału własnego. Nie pokazuje ona szczegółowo źródeł pochodzenia kapitału własnego powstającego w trakcie działalności spółki (kapitału samofinansowania), ponieważ wyodrębniono w niej ogólną pozycję – zyski zatrzymane, w której mogą się znajdować kapitał zapasowy, wyniki lat poprzednich, wynik finansowy bieżącego okresu, skutki zbycia/umorzenia akcji itp.⁴⁴

Kapitał własny, zgodnie z kolejnym kryterium klasyfikacji, jakim jest źródło regulacji można podzielić na trzy zasadnicze części:

Część I – to kapitały **regulowane tylko przez prawo handlowe**. Jest to kapitał zakładowy, zwany często kapitałem wspólników spółki, ponieważ pochodzi bezpośrednio od inwestorów (wspólników – akcjonariuszy, udziałowców).

Część II – to składniki kapitału własnego inne niż podstawowy, **regulowane przez prawo handlowe, ale także przez prawo bilansowe**. Są to: kapitał rezerwy i zapasowy.

Część III – to pozostałe kapitały własne, które obejmują elementy mające źródło **regulacji tylko w prawie bilansowym** i są efektem działań jednostki w trakcie prowadzenia działalności gospodarczej.

---

43 J. Samelak (red.), *Rachunkowość finansowa. Teoretyczne podstawy*, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2006, s. 71–74.

44 E. Hendriksen, M.F. van Breda, *Teoria rachunkowości*, PWN, Warszawa 2002, s. 770–774.

Kapitał zakładowy (w prawie bilansowym określany mianem podstawowy) może zwiększać się lub zmniejszać jedynie w przypadkach i sposób określony w kodeksie spółek handlowych.

Kapitał zapasowy obejmuje w szczególności nadwyżkę ceny emisyjnej nad nominalną udziałów, akcji oraz część zysków niepodzielonych na dywidendę. Może być tworzony zgodnie z umową lub statutem spółki, ale może obejmować także skutki operacji określone w prawie bilansowym np. skutki finansowe zbycia lub umorzenia udziałów/akcji.

Kapitałem regulowanym przez kodeks spółek handlowych jest także kapitał rezerwowy, tworzony zgodnie ze statutem (umową) spółki, do którego również odnosi się prawo bilansowe.

Składnikami kapitału własnego regulowanymi tylko przez prawo bilansowe są:

- kapitał rezerwowy z aktualizacji wyceny,
- zysk/strata netto,
- zysk/strata lat ubiegłych,
- odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wartość ujemna).

Składniki kapitału własnego można podzielić także zgodnie z innym kryterium – ich ostatecznego rozliczenia w systemie rachunkowości. Większość składników kapitału własnego jest ujmowana pierwotnie i rozliczana ostatecznie w kapitale własnym. Część składników kapitału własnego to takie, które są ujmowane w nim jedynie przejściowo i w przyszłości rozliczą się ostatecznie w rachunku zysków i strat, czyli stanowić będą element wyniku finansowego netto.

Do pierwszej grupy zaliczyć można w szczególności:

- zysk/stratę lat ubiegłych (o ile nie będzie przeznaczony/a na dywidendę),
- zysk/stratę netto (o ile nie będzie przeznaczony/a na dywidendę),
- kapitał zapasowy odpowiadający pokryciu kosztów emisji,
- odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wartość ujemna).

W drugiej części kapitału własnego znajdują się kapitały z tytułu aktualizacji wyceny takich aktywów i zobowiązań, których rozliczenie (np. zbycie aktywów czy realizacja zobowiązań) spowoduje uznanie przychodów/kosztów w wyniku finansowym (w rachunku zysków i strat) okresu ich rozliczenia.

Kapitał własny podlega w systemie rachunkowości pomiarowi na szczególnych zasadach. Prawo bilansowe stwierdza, że wycenia się go na poziomie wartości aktywów netto spółki. W zaistniałej sytuacji warto zadać sobie pytanie: w jaki sposób takie podejście przekłada się na sprawozdanie finansowe? W związku z tym, że kapitał własny jest ustalany na dzień bilansowy informacje na jego temat znajdują się w:

- bilansie – w pasywach jako kategoria zbiorcza „Kapitał własny”, z dalszym podziałem na jego składniki,
- zestawieniu zmian w kapitale własnym – które obejmuje ruch kapitału własnego, pozwalając stwierdzić, czy jego wartość się zwiększyła czy zmniejszyła,
- informacji dodatkowej – która obejmuje dane opisowe dotyczące kapitału własnego prezentowanego w bilansie.

Zakres i forma ujawnień na temat kapitału własnego są różne w zależności od regulacji prawa bilansowego – inne są w przypadku krajowych regulacji, inne w przypadku MSSF. Zasadnicza różnica wynika z faktu, iż w krajowych regulacjach rachunkowości nawiązuje się, a wręcz stosuje się bezpośrednio, wymagania prawa handlowego obowiązującego w danym państwie, czego zabrakło – z uwagi na charakter ponadnarodowy MSSF – w międzynarodowych regulacjach rachunkowości. Podobnie jest z polskim podejściem systemu rachunkowości do kapitału własnego. Ustawa o rachunkowości bazuje na k.s.h. (i innych aktach prawnych regulujących kapitał własny), co powoduje, że często wprowadza się do jej treści fragmenty k.s.h. Takie ograniczenia rachunkowości przez k.s.h. są uzasadnione i dotyczą przede wszystkim jednego z kapitałów własnych – zakładowego. Chodzi o to, by nie dochodziło do manipulowania wartością kapitału zakładowego i stąd też tryb ustawowy jego reformowania.

Rozdział 2

Kapitał w spółkach prawa handlowego

2.1. Rodzaje i ogólna charakterystyka spółek kapitałowych

Spółki kapitałowe to popularna forma prowadzenia działalności gospodarczej. Historycznie najwcześniej ukształtowała się spółka akcyjna (schyłek XVI wieku). W II połowie XIX wieku, dla złagodzenia rygorów formalno-prawnych spółki akcyjnej oraz wykorzystania elementów więzi personalnych spółki jawnej, powstała konstrukcja spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Spółki kapitałowe są dominującą formą prowadzenia działalności w gospodarce rynkowej. Wykorzystywane są w przedsięwzięciach wymagających dużej koncentracji kapitału (bankowość, rynek ubezpieczeń, wydobywanie i eksploatacja kopaliny itd.), choć częściej w tych dziedzinach występuje spółka akcyjna, również do prowadzenia średnich przedsiębiorstw z ograniczonym kręgiem wspólników, gdzie bardziej preferowana jest spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Obie formy prawne mogą też być tworzone jako spółki jednoosobowe¹. Każdy podmiot prawa może zostać w nich współnikiem. Cechą obu spółek kapitałowych jest wyłączona odpowiedzialność wspólników i akcjonariuszy za zobowiązania spółki (art. 151 § 4 k.s.h. i art. 301 § 5 k.s.h.).

Spółki kapitałowe są osobami prawnymi typu korporacyjnego, o zmiennym składzie osobowym, posiadającym własny majątek pochodzący – na etapie założycielskim – z wkładów wniesionych przez wspólników. Tę początkową wartość majątku spółki ujmuje się w kategorię kapitału zakładowego, rozumianą jako oznaczoną kwotę pieniężną, stanowiącą co najmniej sumę wartości wkładów wniesionych do spółki².

---

1 Jedynym współnikiem spółki kapitałowej nie może być jednoosobowa spółka z o.o. (art. 151 § 1 k.s.h. i art. 301 § 1 zd. 2 k.s.h.).

2 S. Sołtysiński, [w:] Sołtysiński S. (red.), *System prawa prywatnego...*, s. 4; A. Opalski, [w:] Opalski A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Tom III A...*, s. 455.

Kapitał zakładowy odpowiada także sumie wartości nominalnej udziałów/akcji objętych przez wspólników/akcjonariuszy w zamian za wniesione wkłady (art. 152 i 302 k.s.h.), ponieważ udziały/akcje nie mogą być obejmowane poniżej ich wartości nominalnej (art. 154 § 3 zd. 1 k.s.h., art. 309 § 1 k.s.h.)³. Wskazane zależności nie uprawniają jednak do utożsamiania kapitału zakładowego z majątkiem spółki, co będzie szerzej zanalizowane w dalszej części.

Charakterystykę spółki kapitałowej jako formy prawnej wykonywania działalności gospodarczej uzupełnić należy stwierdzeniem, że prowadzenie spraw spółki i jej reprezentację sprawuje zarząd jako organ osoby prawnej. Oddzielenie obowiązków zarządczych od statusu wspólnika jest jedną z bardziej istotnych różnic konstrukcyjnych spółek kapitałowych od spółek osobowych. Należy jednak pamiętać, że pomimo wielu cech wspólnych obu postaci spółek kapitałowych, spółkę z o.o. dzieli od spółki akcyjnej wiele cech odmiennych. Ich zestawienie zaprezentowane zostanie poniżej.

Wskazywana wcześniej samodzielność majątkowa osób prawnych, w tym spółek kapitałowych, pozwala podjąć bardziej szczegółowe rozważania przydatne dla skorelowania aspektów prawnych majątku i jego składników z płaszczyzną rachunkowości. Rozpocznijmy od problematyki wkładów wspólników. Z prawnego punktu widzenia istotne będą trzy elementy: 1) przedmioty wkładów, 2) wartość wkładów i 3) wnoszenie wkładów do spółki kapitałowej.

Ad 1. Wkładem wspólnika może być pieniądz (gotówkowy i bankowy) oraz majątkowe prawo zbywalne (aport). Nie ma normatywnej definicji aportu. Doktryna prawa i orzecznictwo wypracowało pojęcie zdolności aportowej rozumianej jako zdolność prawa majątkowego zbywalnego do pokrycia udziałów/akcji. Taką właściwość wykazują: prawo własności rzeczy, inne prawa rzeczowe do ruchomości i nieruchomości (np. użytkowanie wieczyste), prawa obligacyjne (np. wierzytelności), papiery wartościowe (np. akcje, obligacje), prawa majątkowe na dobrach niematerialnych (np. prawa z rejestracji znaku towarowego), przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55¹ k.c., *know-how* rozumiane jako wiedza o charakterze technicznym, technologicznym lub organizacyjnym nadająca się, po oszacowaniu, do bezpośredniego zastosowania w działalności spółki. Przedmiotem wkładu nie może być prawo niezbywalne (np. użytkowanie) lub świadczenie pracy bądź usług (art. 14 § 1 k.s.h.). Wąt-

---

3 Jeżeli udział (akcja) jest obejmowany po cenie wyższej od wartości nominalnej (*agio*), nadwyżkę przelewa się do kapitału zapasowego (art. 154 § 3 zd. 2 k.s.h. i art. 309 § 2 w związku z art. 396 § 2 k.s.h.).

pliwości w piśmiennictwie budzi zdolność *good will* (prawa do posiadanej klienteli) do pokrycia udziałów/akcji. Dodaje się natomiast wymóg, by aport, bez względu na jego postać, mógł być przedmiotem egzekucji⁴.

Ad 2. Wartość wkładów aportowych musi być oznaczona w umowie spółki z o.o. (art. 158 § 1 k.s.h.) lub sprawozdaniu założycieli spółki akcyjnej (art. 311 k.s.h.). Dla ustaleń tej wartości można posługiwać się opiniami rzeczoznawców lub innych wiarygodnych ekspertów, notowaniami kursów giełdowych bądź innymi wskazaniem. W spółce z o.o. nie ustanowiono weryfikacji na etapie rejestrowym prawidłowości oszacowania wartości aportów, stąd możliwe są ich przeszacowania lub niedoszacowania. W spółce akcyjnej zarząd może wystąpić do sądu rejestrowego o wyznaczenie biegłego rewidenta, chyba że zachodzą okoliczności wskazane w art. 312¹ k.s.h. Sprawozdania założycieli można nie poddawać badaniu przez biegłego rewidenta w odniesieniu do aportów, których przedmiotem są: 1) zbywalne papiery wartościowe lub instrumenty rynku pieniężnego, których wartość jest ustalana według średniej ceny ważonej, po której były przedmiotem obrotu na rynku regulowanym w okresie sześciu miesięcy, poprzedzającym dzień wniesienia wkładu; 2) inne aktywa, niż wymienione w pkt 1, jeżeli biegły rewident wydał opinię na temat ich wartości godziwej, ustalonej na dzień poprzedzający, nie wcześniejszej niż sześć miesięcy przed dniem wniesienia wkładu; 3) aktywa inne niż wymienione w pkt 1, jeżeli ich wartość godziwa wynika ze sprawozdania finansowego za poprzedni rok obrotowy, zbadanego przez biegłego rewidenta na zasadach przewidzianych w ustawie o rachunkowości. Akcentuje się na gruncie obu spółek, że aporty muszą mieć wymierną wartość bilansową zgodnie z przepisami o rachunkowości, a więc będą mogły być wykazane w bilansie po stronie aktywów.

Ad 3. Zasadą jest, że wkład powinien być wniesiony przed zarejestrowaniem spółki (art. 163 § 2 k.s.h., art. 329 § 1 k.s.h.). Wyjątki przewiduje się tylko co do spółki akcyjnej (art. 309 § 3 k.s.h.) stanowiąc, że wkłady niepieniężne powinny zostać wniesione nie później niż przed upływem roku po zarejestrowaniu spółki; w przypadku wkładów pieniężnych ustalono obowiązek wpłaty, przed zarejestrowaniem spółki, przynajmniej jednej czwartej nominalnej wartości obejmowanych w zamian akcji.

Wpłacając pieniądze lub przewłaszczając aporty na rzecz spółki wspólnik pozbawia się ich prawnej własności. Właścicielem przedmiotów wkładów po ich wniesieniu staje się wyłącznie sama spółka; będzie je wykazywała wśród swoich aktywów, rozporządzała nimi, wykorzystywała według własnych potrzeb. Chroniąc realność pokrycia kapitału

---

4 Tak np.: S. Sołtysiński, [w:] Sołtysiński S. (red.), *System prawa prywatnego...*, s. 52–57.

zakładowego ustanowiono zakaz zwrotu wspólnikom wniesionych wkładów tak w całości, jak i w części (art. 189 § 1 k.s.h. i art. 344 § 1 k.s.h.)⁵. W ten sposób chroni się także spółkę przed uszczupleniem jej majątku. Dla wspólników majątek korporacji stanowi mienie cudze, nawet w rozumieniu kodeksu karnego. To, co wynika z faktu wniesienia wkładów do spółki przez jej udziałowców, to ich prawa i obowiązki.

2.2. Prawa i obowiązki wspólników/akcjonariuszy

Przepisy określają szczegółowo sytuację prawną wspólnika spółki kapitałowej. Zasadą główną jest, że podmioty wnoszące kapitał do spółki kapitałowej nie odpowiadają osobiście za jej zobowiązania. Jedynym ustawowym obowiązkiem wspólników jest wniesienie wkładów na pokrycie udziałów (akcji). Wnoszenie wkładów to, z cywilnoprawnego punktu widzenia, ich transfer ze sfery prawnej wspólnika/akcjonariusza do majątku spółki. W zamian wspólnik/akcjonariusz obejmuje prawa majątkowe, jakimi są udziały/akcje. Udział (akcja) to prawo majątkowe o złożonej treści, skupiającej wielość uprawnień wspólnika. Uprawnienia korporacyjne, udziałowe, współgrają z uprawnieniami ściśle majątkowymi. Treść i wykonywanie praw z udziału (akcji) reguluje ustawa oraz w dozwolonym zakresie – prawo wewnętrzne korporacji (umowa spółki, statut). Natomiast źródłem obowiązków po powstaniu stosunku spółki może być wyłącznie akt założycielski (odpowiednio umowa spółki lub statut).

Podstawową zasadą dotyczącą praw jest, by wspólnicy/akcjonariusze byli traktowani jednakowo w takich samych okolicznościach. Oczywiście odstępstwo jest możliwe, jeżeli ustawa lub umowa/statut stanowią inaczej. Literatura przedmiotu dzieli uprawnienia na dwie grupy, w zależności od ich istoty prawnej są to:

- 1) prawa majątkowe, np. prawo do udziału w zysku, prawo do nadwyżki polikwidacyjnej, prawo do zbycia udziału/akcji;
- 2) prawa korporacyjne, np. prawo głosu na zgromadzeniu wspólników/walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, prawo do zaskarżania uchwał organu uchwałodawczego (zgromadzenie wspólników – sp. z o.o., walne zgromadzenie akcjonariuszy – spółka SA).

---

5 Wyjątkiem będzie np. spłata likwidacyjna lub zwrot wniesionych wkładów do spółki kapitałowej w organizacji w razie niezarejestrowania spółki „pełnej”.

Tabela 2. Podstawowe uprawnienia wspólników/akcjonariuszy w spółkach kapitałowych zgodnie z kodeksem spółek handlowych

Wspólnicy	Spółki z o.o. – udziałowcy	Spółki SA – akcjonariusze
<p>Podstawa prawna</p>	<p>Tytuł III Spółki kapitałowe. Dział I Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.</p> <p>Rozdział 2 Prawa i obowiązki wspólników.</p>	<p>Tytuł III Spółki kapitałowe. Dział II Spółka akcyjna.</p> <p>Rozdział 2 Prawa i obowiązki wspólników.</p>
<p>Podstawowa zasada dotycząca praw</p>	<p>Art. 20. Wspólnicy albo akcjonariusze spółki kapitałowej powinni być traktowani jednakowo w takich samych okolicznościach.</p> <p>Wspólnicy mają w spółce równe prawa i obowiązki, chyba że ustawa lub umowa stanowi inaczej (np. art. 174 – udziały uprzywilejowane).</p>	<p>Art. 20. Wspólnicy albo akcjonariusze spółki kapitałowej powinni być traktowani jednakowo w takich samych okolicznościach.</p> <p>Spółka może wydawać akcje o szczególnych uprawnieniach, które powinny być określone w statucie (np. art. 351).</p> <p>Akcje są papierami wartościowymi.</p>
<p>Prawa majątkowe</p>	<p>Prawo do zysku spółki (art. 191 § 1).</p> <p>Prawo do udziału w majątku pozostałym po likwidacji spółki tzw. nadwyżka polikwidacyjna = majątek minus wszystkie zobowiązania (art. 286 § 1 i 2).</p> <p>Prawo do zbycia udziału (jeśli nie ma ograniczeń w umowie spółki, może być np. wymagana zgoda spółki) (art. 182 oraz 180).</p>	<p>Prawo do zysku spółki (art. 347 § 1 i 2 oraz art. 353 § 1 i 3).</p> <p>Prawo do udziału w majątku pozostałym po likwidacji spółki tzw. nadwyżka polikwidacyjna = majątek minus wszystkie zobowiązania (art. 474 § 2).</p> <p>Prawo do zbycia akcji (art. 337 § 1) – prawo to może być ograniczone w statucie spółki np. wymagana zgoda spółki (art. 337 § 2) lub może wynikać z ustaw szczególnych lub z umowy, zawartej przez akcjonariuszy, ograniczającej zbywalność akcji, umowa taka może obowiązywać maksymalnie 5 lat (art. 338).</p>

Tabela 2. (cd.)

Wspólnicy	Spółki z o.o. – udziałowcy	Spółki SA – akcjonariusze
Prawa majątkowe	<p>Prawo do pierwszeństwa objęcia udziałów w przypadku podwyższenia kapitału zakładowego (art. 258).</p> <p>Prawo do wynagrodzenia za umorzony udział (art. 199 § 2).</p> <p>Prawo do wynagrodzenia za świadczenia niepieniężne na rzecz spółki (art. 176 § 2).</p>	<p>Prawo do pierwszeństwa nabycia akcji nowej emisji tzw. prawo poboru – proporcjonalnie do ilości posiadanych akcji (art. 433 § 1) prawo to można wyłączyć uchwałą walnego zgromadzenia akcjonariuszy (art. 433 § 2).</p> <p>Prawo do wynagrodzenia za umorzoną akcję (art. 359 § 2).</p> <p>Prawo do wynagrodzenia za świadczenia niepieniężne na rzecz spółki (art. 356 § 4).</p>
Prawa niemajątkowe (korporacyjne)	<p>Prawo do udziału w zgromadzeniu wspólników.</p> <p>Prawo głosu na zgromadzeniu wspólników (art. 242 oraz 174 § 4).</p> <p>Prawo do zaskarżenia uchwał zgromadzenia wspólników (art. 249 i 252).</p> <p>Prawo do żądania zwołania nadzwyczajnego zgromadzenia wspólników (art. 236 § 1).</p> <p>Prawo do indywidualnej kontroli, tj. możliwość wglądu do ksiąg rachunkowych spółki i innych dokumentów oraz możliwość żądania wyjaśnień od zarządu (art. 212 § 1). Jeśli w spółce powołana jest rada nadzorcza prawo do indywidualnej kontroli może być wyłączone lub ograniczone (art. 213 § 3).</p>	<p>Prawo do udziału w walnym zgromadzeniu akcjonariuszy.</p> <p>Prawo głosu na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy (art. 411 oraz 352).</p> <p>Prawo do zaskarżenia uchwał walnego zgromadzenia akcjonariuszy (art. 422 i 425).</p> <p>Prawo do żądania zwołania nadzwyczajnego zgromadzenia akcjonariuszy (art. 400).</p> <p>Prawo do informacji (art. 428 i 429).</p>

Źródło: *Kodeks spółek handlowych*, Dz.U. 2013, poz. 1030 z późn. zm.;
W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *op. cit.*, s. 380–440, 841–910;
A. Kappes, [w:] Katner W.J. (red.), *Prawo gospodarcze...*, s. 287–291 i 315–318.

W polskich przepisach prawa handlowego dotyczących powstawania i funkcjonowania spółek kapitałowych, prawa i obowiązki wspólników/akcjonariuszy są szczegółowo uregulowane. W zależności od formy spółki – czy to sp. z o.o. czy akcyjna – uprawnienia pozornie tylko nieznacznie się różnią, co dobrze obrazuje tabela 2. Należy jednak zastrzec, że głębsza analiza treści każdego z uprawnień wykazuje znacznie większe ich odmienności. Dla rachunkowości wspólnicy prezentowani są jako właściciele ekonomiczni spółki i traktowani jako całość – grupa właścicieli.

Przedstawione w tabeli 2 zestawienie elementów charakteryzujących pozycję prawną wspólnika spółki kapitałowej, wymaga krótkiego uzupełnienia na temat zysku. Prawo do zysku powszechnie uznawane jest za jedno z podstawowych majątkowych uprawnień wspólnika z tytułu członkostwa w spółce kapitałowej. Zgodnie z art. 191 § 1 k.s.h. wspólnik sp. z o.o. ma prawo do udziału w zysku wynikającym z rocznego sprawozdania finansowego i przeznaczonym do podziału uchwałą zgromadzenia wspólników. Jednocześnie, w art. 347 § 1 k.s.h. postanowiono, że akcjonariusze mają prawo do udziału w zysku wykazanym w sprawozdaniu finansowym, zbadanym przez biegłego rewidenta, który został przeznaczony przez walne zgromadzenie do wypłaty akcjonariuszom. Tylko zgromadzeniu wspólników/walnemu służy kompetencja w zakresie gospodarowania osiągniętym zyskiem spółki (art. 231 § 1 pkt 2 k.s.h., art. 395 § 2 pkt 2 k.s.h.). Jest oczywiście wobec tego dopuszczalne, by zysk wypracowany przez spółkę nie został przeznaczony do podziału pomiędzy wspólników, a pozostał w spółce w celu np. gromadzenia środków na przyszłe inwestycje⁶. Sprawozdania finansowe sporządzane są za każdy upływający rok obrotowy, wobec tego uchwały co do przyjęcia sprawozdania i przeznaczeniu osiągniętego zysku możliwe są tylko raz w roku, na zwyczajnym zgromadzeniu wspólników.

Podkreślano już kilkakrotnie, że podstawowym obowiązkiem wspólników/akcjonariuszy jest wniesienie przez nich wkładów, które stanowią kapitał zakładowy (podstawowy) spółki lub mogą stanowić *agio*, które będzie włączone do kapitału zapasowego. Na kapitał zakładowy składają się, w zależności od rodzaju spółki udziały (sp. z o.o.) lub akcje (SA). Wniesienie wkładów stanowi podstawę dla wszystkich praw i obowiązków właścicieli. Przepisy zakazują zwrotu wniesionych wkładów i jakichkolwiek wypłat z majątku spółki wspólnikom/akcjonariuszom w trakcie istnienia spółki (art. 189 i 344 k.s.h.). Właściciele nie mają też prawa pobierać odsetek od wartości swoich wkładów (art. 190 i 346 k.s.h.).

---

6 A. Opalski, [w:] Opalski A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Tom III A...*, s. 878 i inne prace tego autora.

Do umownych/statutowych obowiązków wspólników zaliczamy przykładowo:

- 1) obowiązek wniesienia dopłat,
- 2) obowiązek świadczeń niepieniężnych.

Obowiązek powtarzających się świadczeń niepieniężnych nie jest spotykany nazbyt często w praktyce. Jest sporne w doktrynie, czy ma on charakter obowiązku osobistego, czy jest związany z udziałem. W spółce z o.o. rodzaj i zakres świadczeń niepieniężnych powinien być określony w umowie spółki (art. 176 § 1 k.s.h.). W spółce akcyjnej obowiązek ten może być związany tylko z akcją imienną (art. 356 § 1 k.s.h.). Zbycie udziału/akcji imiennej wymagać będzie wobec tego zgody spółki (art. 176 § 3 i 356 § 2 k.s.h.). Za wykonanie zobowiązania wspólnikowi należy się wynagrodzenie i to także w przypadku, gdy sprawozdanie finansowe nie wykazuje zysku (art. 176 § 2 k.s.h. i 356 § 4 k.s.h.).

Zdecydowanie bardziej doniosłe znaczenie praktyczne ma obowiązek dopłat. Ich właściwości mają jednak cechy odmienne w spółce z o.o. i w spółce akcyjnej. Dopłata w spółce z o.o. jest źródłem dokapitalizowania spółki przez wspólników. Ma naturę pieniężnego świadczenia na rzecz spółki realizowanego w trybie art. 177–179 k.s.h., o ile umowa spółki zastrzega obowiązek dopłat. Najczęściej jest ona wykorzystywana na pokrycie straty bilansowej, choć może realizować też inne cele (np. uzyskanie źródeł finansowania nabycia nowej technologii (licencji, *know how*) na bardzo korzystnych warunkach przy przejściowo wątpliwej zdolności kredytowej lub inne wydatki). Specyfiką dopłat jest to, że mogą być nałożone tylko równomiernie na wszystkich wspólników (art. 177 § 2 k.s.h.) w granicach umownie liczbowo oznaczonej wysokości w stosunku do udziałów (art. 177 § 1 k.s.h.). Wysokość i terminy dopłat określone są w miarę potrzeby uchwałą wspólników (art. 178 § 1 k.s.h.). Dopłata w spółce z o.o. nie zwiększa wartości udziałów posiadanych przez wspólnika, ani nie jest pożyczką udzielaną przez wspólnika spółce, nie ma bowiem charakteru bezwzględnie zwrotnego⁷. Dopłata nie zwiększa kapitału zakładowego, zwiększa natomiast kapitały własne spółki ujęte w kapitale rezerwowym (art. 36 ust. 2e u.o.r.).

W ostatnich latach nasiliły się kontrowersje co do tego, czy dopłaty mogą być tytułem do odsetek należnych wspólnikowi. Większość autorów zdecydowanie sprzeciwia się dopuszczalności naliczania odsetek od

---

7 To dominujące stanowisko w doktrynie; odosobniony pogląd uznający dopłatę za „przymusową pożyczkę”, zob. A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych...*, s. 779–780, choć autor dodaje, że nie może być utożsamiana z umową pożyczki uregulowaną w art. 720–724 k.c.

dopłat⁸. Przyzwolenie na oprocentowanie dopłat zdobywa jednak coraz szersze grono zwolenników⁹ i niewątpliwie przychylność praktyki. Natura i funkcje dopłat przesądzają o tym, że mogą być na podstawie uchwały zgromadzenia wspólników zwracane wspólnikom, jeżeli nie są wymagane na pokrycie straty wykazanej w sprawozdaniu finansowym (art. 179 § 1 k.s.h.). Zamierzony zwrot dopłat wymaga upublicznienia poprzez ogłoszenie – według reguły ogólnej art. 5 k.s.h. – w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, co jest podyktowane ochroną wierzycieli spółki ze względu na obniżoną wskutek zwrotu wartość kapitałów własnych spółki. Zwrot powinien być dokonany równomiernie wszystkim wspólnikom (art. 179 § 3 k.s.h.). Problematyczna jest kwestia dopuszczalności zastrzeżenia w umowie spółki z o.o. dopłat bezzwrotnych. W piśmiennictwie argumentuje się, że skoro – na podstawie art. 178 § 1 k.s.h. – przepisy art. 178 § 2 i art. 179 k.s.h. mają charakter względnie obowiązujący, to wspólnikom powinno się przyznać możliwość ukształtowania dopłat jako świadczenia pierwotnie bezzwrotnego, bez roszczenia o zwrot nawet wtedy, gdy nie są już wymagane na pokrycie straty bilansowej¹⁰. Dyspozytywny charakter przepisów o zwrocie dopłat jest oceniany krytycznie ze względu na stępioną w ten sposób ochronę wierzycieli spółki, ale nie powinien być przewrotnie wykorzystany jako źródło dopuszczalności dopłat bezzwrotnych, skoro ze swej istoty wierzycielom nie szkodzą. Problem leży w ocenie tak „ukrytej darowizny” wspólników na rzecz spółki jako czynności mającej na celu obejście ustawy (*in fraudem legis*) ze skutkiem nieważności tego postanowienia umowy spółki (art. 58 § 1 i 3 k.c.). Kwalifikacja tego nieodpłatnego przysporzenia na rzecz spółki doczeka się zapewne rozstrzygnięć w orzecznictwie.

Odmierna jest konstrukcja i funkcje dopłat w spółce akcyjnej. Dopłaty to – zgodnie z art. 396 § 3 k.s.h. – szczególne świadczenia spełniane przez akcjonariuszy w zamian za uprzywilejowanie akcji (art. 351 § 3 k.s.h.).

---

8 Tak, przykładowo: A. Szajkowski, M. Tarska, [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do artykułów 151–300*, t. II, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2005, s. 298; M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 304 i inni.

9 Przykładowo: A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych...*, s. 779; T. Siemiątkowski, R. Potrzeszcz, *Kodeks spółek handlowych, Komentarz*, t. II, LexisNexis, Warszawa 2011, s. 118, w którym autorzy postulują kwalifikowanie tych odsetek do obciążeń zysku bieżącego i ujmowanie ich w bilansie jako „odpisy w zysku netto w ciągu roku obrotowego (wartość ujemna)”; ci sami autorzy promują też pogląd o dopuszczalności tzw. dopłat dobrowolnych, co wzbudza zdecydowaną opozycję w doktrynie nakazującą je bezwzględnie kwalifikować jako pożyczkę ze wszystkimi konsekwencjami (także podatkowymi).

10 Tak: M. Rodzyńkiewicz, *op. cit.*, s. 304.

W zamian za dopłatę natomiast nigdy nie można objąć samych akcji. Zapłata za wzbogacenie treści akcji zasili kapitał zapasowy. Dopłata nie powinna być w spółce akcyjnej utożsamiana z *agio* emisyjnym¹¹. Na gruncie spółki akcyjnej nie występuje konstrukcyjny odpowiednik dopłat ze spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

2.3. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością a spółka akcyjna

Kodeks spółek handlowych szczegółowo reguluje zagadnienia powstania i funkcjonowania spółek kapitałowych. Kodeks dopuszcza dwie formy prawne – to jest spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością i spółkę akcyjną. Zagadnienia dotyczące spółki z ograniczoną odpowiedzialnością szczegółowo uregulowane są w kodeksie spółek handlowych w artykułach od 151 do 300, natomiast artykuły od 301 do 490 odnoszą się do spółki akcyjnej. Spółki kapitałowe mają osobowość prawną (por. podrozdział 1.1). Spółki te mogą zostać utworzone przez jedną albo więcej osób w każdym celu prawnie dopuszczalnym (chyba że ustawa stanowi inaczej). Ograniczeniem jest przepis wyłączający zawiązanie jednoosobowej spółki kapitałowej przez inną jednoosobową spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 151 § 2 i 301 § 1 k.s.h.).

Tworzenie spółek z o.o. jest dużo prostsze, mniej sformalizowane, niż zakładanie spółek akcyjnych. Przewidziano nawet uproszczoną formę powstania spółki z o.o. z wykorzystaniem wzorca umowy udostępnionym w systemie teleinformatycznym (art. 157¹ k.s.h.).

Wnoszenie wkładów do spółek kapitałowych zostało omówione w rozdziale 2.1. W zakresie regulacji dotyczących kapitałów własnych tych spółek określono:

- 1) poziom wartości minimalnej dla kapitału zakładowego – podstawowego:
  - a) dla spółki z o.o. jest to wartość 5.000 zł, a pojedynczy udział nie może mieć wartości nominalnej niższej niż 50 zł;
  - b) dla spółki SA – jest to 100.000 zł, a pojedyncza akcja nie może mieć wartości nominalnej niższej niż 1 grosz;
- 2) podział kapitału zakładowego:
  - a) dla spółki z o.o. przewidziano możliwość podziału na udziały o równej lub nierównej wartości nominalnej. Jeżeli wspólnik

---

11 Zob. A. Opalski, [w:] Opalski A. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Tom III B...*, s. 91–92.

- może mieć więcej niż jeden udział, wówczas wszystkie udziały w kapitale zakładowym powinny być równe i są niepodzielne;
- b) dla spółki SA – wszystkie akcje muszą mieć równą wartość nominalną.

Należy zaakcentować raz jeszcze, że wkłady wnoszone przez wspólników nie mogą mieć postaci praw niezbywalnych lub świadczenia pracy lub usług. Wkłady mogą być pieniężne i niepieniężne (tzw. aporty). zasadniczym problemem jest określenie właściwej wartości takiego aportu oraz dokładne określenie przedmiotu tego wkładu, osoby wspólnika/akcjonariusza oraz liczby i wartości objętych w zamian za aport udziałów lub akcji. Należy podkreślić, że wkład niepieniężny powinien mieć wartość, którą można w wiarygodny sposób wycenić (w celu ujęcia w bilansie) oraz powinien być zbywalny – oznacza to, że można go skutecznie zbyć (por. podrozdział 2.1.) Wkład niepieniężny powinien przedstawiać także wartość dla celów ewentualnej egzekucji. Należy dodać, że w przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, która może być rejestrowana w sposób uproszczony przy zastosowaniu systemu teleinformatycznego i gotowych wzorów umów, dozwolone jest wnoszenie wyłącznie wkładów pieniężnych (art. 158 § 1¹ k.s.h.). Wymagany poziom wartości kapitałów własnych na etapie założycielskim dla spółek z o.o. jest dużo niższy, niż dla spółek akcyjnych. Przypomnijmy projektowaną zmianę pozwalającą tworzyć spółki z o.o. z kapitałem zakładowym 1 zł i udziałami beznominałowymi.

W tabeli 3 przedstawiono charakterystykę powstania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjnej.

Tabela 3. Powstanie spółki z o.o. i spółki SA

Charakterystyka/ spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna
Firma spółki	<p>Art. 160 § 1. Firma spółki może być obrana dowolnie; powinna jednak zawierać dodatkowe oznaczenie „spółka z ograniczoną odpowiedzialnością”.</p> <p>§ 2. Dopuszczalne jest używanie w obrocie skrótu „spółka z o.o.” lub „sp. Z o.o.”.</p>	<p>Art. 305 § 1. Firma spółki może być obrana dowolnie; powinna zawierać dodatkowe oznaczenie „spółka akcyjna”.</p> <p>§ 2. Dopuszczalne jest używanie w obrocie skrótu „S.A.”.</p>
Wniesienie wkładów na pokrycie kapitału zakładowego (podstawowego)	Ustawowy obowiązek – udziałowcy.	Ustawowy obowiązek – akcjonariusze.

Tabela 3. (cd.)

Charakterystyka/ spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna
Do powstania spółki wymaga się:	<p>Art. 163 (...)</p> <p>1) zawarcia umowy spółki;</p> <p>2) wniesienia przez wspólników wkładów na pokrycie całego kapitału zakładowego, (por. art. 158);</p> <p>3) powołania zarządu;</p> <p>4) ustanowienia rady nadzorczej lub komisji rewizyjnej, jeżeli wymaga tego ustawa lub umowa spółki;</p> <p>5) wpisu do rejestru.</p>	<p>Art. 306 (...)</p> <p>1) zawiązania spółki, w tym podpisania statutu przez założycieli;</p> <p>2) wniesienia przez akcjonariuszy wkładów na pokrycie całego kapitału zakładowego z uwzględnieniem art. 309 § 3 i § 4; art. 309 § 2;</p> <p>3) ustanowienia zarządu i rady nadzorczej;</p> <p>4) wpisu do rejestru.</p>
Kapitał zakładowy	<p>Art. 154 § 1. (...) powinien wynosić co najmniej 5.000 złotych.</p> <p>§ 2. Wartość nominalna udziału nie może być niższa niż 50 złotych.</p> <p>§ 3. Udziały nie mogą być obejmowane poniżej ich wartości nominalnej. Jeżeli udział jest obejmowany po cenie wyższej od wartości nominalnej, nadwyżkę (<i>agio</i>) uiszcza się w całości przed zarejestrowaniem i przelewa do kapitału zapasowego.</p>	<p>Art. 308 § 1. (...) powinien wynosić co najmniej 100.000 złotych.</p> <p>§ 2. Wartość nominalna akcji nie może być niższa niż 1 grosz.</p> <p>Art. 309 § 1. Akcje nie mogą być obejmowane poniżej ich wartości nominalnej.</p> <p>§ 2. Jeżeli akcje są obejmowane po cenie wyższej od wartości nominalnej, nadwyżka (<i>agio</i>) powinna być uiszczona w całości przed zarejestrowaniem spółki.</p> <p>Art. 396 § 2. Do kapitału zapasowego należy przelewać nadwyżki, osiągnięte przy emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej, a pozostałe – po pokryciu kosztów emisji akcji.</p>
Podział kapitału zakładowego	<p>Art. 152. Kapitał zakładowy spółki dzieli się na udziały o równej albo nierównej wartości nominalnej.</p>	<p>Art. 302. Kapitał zakładowy spółki akcyjnej dzieli się na akcje o równej wartości nominalnej.</p>

Charakterystyka/ spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna
Podział kapitału zakładowego	Art. 153. Umowa spółki stanowi, czy wspólnik może mieć tylko jeden, czy więcej udziałów. Jeżeli wspólnik może mieć więcej niż jeden udział, wówczas wszystkie udziały w kapitale zakładowym powinny być równe i są niepodzielne.	
Zawiązanie spółki	Art. 161 § 1. Z chwilą zawarcia umowy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością powstaje spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w organizacji. Spółka z o.o. powstanie z chwilą wpisu do rejestru.	Art. 310 § 1 Zawiązanie spółki akcyjnej w organizacji następuje z chwilą objęcia wszystkich akcji pierwszej emisji. Spółka akcyjna (SA) powstanie po rejestracji jej przez sąd. § 2. Statut spółki może określać minimalną lub maksymalną wysokość kapitału zakładowego. W takim przypadku zawiązanie spółki następuje z chwilą objęcia przez akcjonariuszy takiej liczby akcji, których łączna wartość nominalna jest równa co najmniej minimalnej wysokości kapitału zakładowego przewidzianego w art. 308 § 1, oraz złożenia przez zarząd, przed zgłoszeniem spółki do rejestru, oświadczenia w formie aktu notarialnego o wysokości objętego kapitału zakładowego. Wysokość objętego kapitału powinna mieścić się w określonych przez statut granicach. § 3. Zmiana oświadczenia zarządu, o którym mowa w § 2, nie wpływa na zmianę chwili zawiązania spółki. § 4. Akt notarialny zawierający oświadczenie zarządu, o którym mowa w § 2, powinien zawierać postanowienie o dookreśleniu wysokości kapitału zakładowego w statucie. Wysokość kapitału zakładowego określona w statucie powinna być zgodna z oświadczeniem zarządu.

Tabela 3. (cd.)

Charakterystyka/ spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna
Zawiązanie spółki		Art. 313 § 1. Zgoda na zawiązanie spółki akcyjnej i brzmienie statutu oraz na objęcie akcji przez jedyne go założyciela albo założycieli lub łącznie z osobami trzecimi powinna być wyrażona w jednym lub kilku aktach notarialnych (też art. 313 § 2–4 oraz art. 314 k.s.h).
Akt założycielski	<p>Art. 157 § 1. Umowa spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (w formie aktu notarialnego) powinna określać:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) firmę i siedzibę spółki; 2) przedmiot działalności spółki; 3) wysokość kapitału zakładowego; 4) czy wspólnik może mieć więcej niż jeden udział; 5) liczbę i wartość nominalną udziałów objętych przez poszczególnych wspólników; 6) czas trwania spółki, jeżeli jest oznaczony. <p>Art. 157¹ § 1. Umowa spółki z ograniczoną odpowiedzialnością może być zawarta również przy wykorzystaniu wzorca umowy.</p>	<p>Art. 304 § 1. Statut spółki akcyjnej (w formie aktu notarialnego) powinien określać:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) firmę i siedzibę spółki; 2) przedmiot działalności spółki; 3) czas trwania spółki, jeżeli jest oznaczony; 4) wysokość kapitału zakładowego oraz kwotę wpłaconą przed zarejestrowaniem na pokrycie kapitału zakładowego; 5) wartość nominalną akcji i ich liczbę ze wskazaniem, czy akcje są imienne, czy na okaziciela; 6) liczbę akcji poszczególnych rodzajów i związane z nimi uprawnienia, jeżeli mają być wprowadzone akcje różnych rodzajów; 7) nazwiska i imiona albo firmy (nazwy) założycieli; 8) liczbę członków zarządu i rady nadzorczej albo co najmniej minimalną lub maksymalną liczbę członków tych organów oraz podmiot uprawniony do ustalenia składu zarządu lub rady nadzorczej; <p>(...)</p>

Charakterystyka/ spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna
<p>Akt założycielski</p>	<p>§ 2. Zawarcie umowy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przy wykorzystaniu wzorca umowy wymaga wypełnienia formularza umowy zawartego w systemie teleinformatycznym i opatrzenia umowy podpisem elektronicznym.</p> <p>§ 3. Umowa, o której mowa w § 1, zawarta jest po wprowadzeniu do systemu teleinformatycznego wszystkich danych koniecznych do jej zawarcia i z chwilą opatrzenia ich podpisem elektronicznym.</p>	<p>10) pismo do ogłoszeń, jeżeli spółka zamierza dokonywać ogłoszeń również poza Monitorem Sądowym i Gospodarczym.</p> <p>§ 2. Statut powinien również zawierać, pod rygorem bezskuteczności wobec spółki, postanowienia dotyczące:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) liczby i rodzajów tytułów uczestnictwa w zysku lub w podziale majątku spółki oraz związanych z nimi praw; 2) wszelkich związanych z akcjami obowiązków świadczenia na rzecz spółki, poza obowiązkiem wpłacenia należności za akcje; 3) warunków i sposobu umorzenia akcji; 4) ograniczeń zbywalności akcji; 5) uprawnień osobistych przyznanych akcjonariuszom, o których mowa w art. 354; 6) co najmniej przybliżonej wielkości wszystkich kosztów poniesionych lub obciążających spółkę w związku z jej utworzeniem. <p>§ 3. Statut może zawierać postanowienia odmienne, niż przewiduje ustawa, jeżeli ustawa na to zezwala.</p> <p>§ 4. Statut może zawierać dodatkowe postanowienia, chyba że z ustawy wynika, że przewiduje ona wyczerpujące uregulowanie albo dodatkowe postanowienie statutu jest sprzeczne z naturą spółki akcyjnej lub dobrymi obyczajami.</p>

Tabela 3. (cd.)

Charakterystyka/ spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna
<p style="text-align: center;">Rejestracja spółki</p>	<p>Art. 166 § 1. Zgłoszenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością do sądu rejestrowego powinno zawierać:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) firmę, siedzibę i adres spółki; 2) przedmiot działalności spółki; 3) wysokość kapitału zakładowego; 4) określenie, czy wspólnik może mieć więcej niż jeden udział; 5) nazwiska, imiona i adresy członków zarządu oraz sposób reprezentowania spółki; 6) nazwiska i imiona członków rady nadzorczej lub komisji rewizyjnej, jeżeli ustawa lub umowa spółki wymaga ustanowienia rady nadzorczej lub komisji rewizyjnej; 7) jeżeli wspólnicy wnoszą do spółki wkłady niepieniężne – zaznaczenie tej okoliczności; 8) czas trwania spółki, jeżeli jest oznaczony; 9) jeżeli umowa wskazuje pismo przeznaczone do ogłoszeń spółki – oznaczenie tego pisma. <p>§ 2. Zgłoszenie do sądu rejestrowego spółki jednoosobowej powinno również zawierać nazwisko i imię albo firmę (nazwę) i siedzibę oraz adres jedyne go wspólnika, a także wzmiankę, że jest on jedynym wspólnikiem spółki.</p>	<p>Art. 318. Zgłoszenie spółki akcyjnej do sądu rejestrowego powinno zawierać:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) firmę, siedzibę i adres spółki albo adres do doręczeń; 2) przedmiot działalności spółki; 3) wysokość kapitału zakładowego, liczbę i wartość nominalną akcji; 4) wysokość kapitału docelowego, jeżeli statut to przewiduje; 5) liczbę akcji uprzywilejowanych i rodzaj uprzywilejowania; 6) wzmiankę, jaka część kapitału zakładowego została pokryta przed zarejestrowaniem; 7) nazwiska i imiona członków zarządu oraz sposób reprezentowania spółki; 8) nazwiska i imiona członków rady nadzorczej; 9) jeżeli akcjonariusze wnoszą wkłady niepieniężne – zaznaczenie tej okoliczności; 10) czas trwania spółki, jeżeli jest oznaczony; 11) jeżeli statut wskazuje pismo przeznaczone do ogłoszeń spółki – oznaczenie tego pisma; 12) jeżeli statut przewiduje przyznanie uprawnień osobistych określonym akcjonariuszom lub tytuły uczestnictwa w dochodach lub majątku spółki niewynikające z akcji – zaznaczenie tych okoliczności.

Charakterystyka/ spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna
Rejestracja spółki	§ 3. Przepis § 2 stosuje się odpowiednio w przypadku nabycia przez jednego wspólnika wszystkich udziałów po zarejestrowaniu spółki.	<p>Art. 319 § 1. Zgłoszenie jednoosobowej spółki powinno zawierać, oprócz danych określonych w art. 318, nazwisko i imię albo firmę (nazwę) i siedzibę oraz adres jedyne go akcjonariusza, a także wzmiankę, że jest on jedynym akcjonariuszem spółki.</p> <p>§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio w przypadku, gdy wszystkie akcje w spółce zostają nabyte przez akcjonariusza po zarejestrowaniu spółki. Zarząd zgłasza tę okoliczność do sądu rejestrowego w terminie trzech tygodni od dnia, w którym dowiedział się, że wszystkie akcje spółki zostały nabyte przez jedyne go akcjonariusza.</p>
Dokumenty, które należy dołączyć do zgłoszenia spółki	<p>Art. 167 § 1. (...)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) umowę spółki; 2) oświadczenie wszystkich członków zarządu, że wkłady zostały wniesione w całości przez wszystkich wspólników; 3) jeżeli o powołaniu członków organów spółki nie stanowi akt notarialny zawierający umowę spółki, dowód ich ustanowienia, z wyszczególnieniem składu osobowego. <p>§ 2. Jednocześnie ze zgłoszeniem należy złożyć podpisaną przez wszystkich członków zarządu listę wspólników z podaniem nazwiska i imienia lub firmy (nazwy) oraz liczby i wartości nominalnej udziałów każdego z nich.</p>	<p>Art. 320 § 1. (...)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) statut; 2) akty notarialne o zawiązaniu spółki i objęciu akcji; 3) oświadczenie wszystkich członków zarządu, że wymagane statutem wpłaty na akcje oraz wkłady niepieniężne zostały dokonane zgodnie z prawem; 4) potwierdzony przez bank lub firmę inwestycyjną dowód wpłaty na akcje, dokonanej na rachunek spółki w organizacji; w przypadku gdy statut przewiduje pokrycie kapitału zakładowego wkładami niepieniężnymi po dokonaniu rejestracji, należy dołączyć oświadczenie wszystkich członków zarządu, że wniesienie tych wkładów do spółki jest zapewnione zgodnie z postanowieniami statutu przed upływem terminu określonego w art. 309 § 3; 5) dokument stwierdzający ustanowienie organów spółki z wyszczególnieniem ich składu osobowego;

Tabela 3. (cd.)

Charakterystyka/ spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna
Dokumenty, które należy dołączyć do zgłoszenia spółki	§ 3. Adresy członków zarządu należy dołączyć do zgłoszenia spółki oraz zmian w jej składzie osobowym, a także w przypadku każdorazowej zmiany adresu. Do chwili zgłoszenia zmiany, adres zgłoszony do rejestru jest tym, na który dokonuje się doręczeń dla członka zarządu.	6) zezwolenie lub dowód zatwierdzenia statutu przez właściwy organ władzy publicznej, jeżeli są one wymagane do powstania spółki; 7) oświadczenie, o którym mowa w art. 310 § 2, jeżeli zarząd złożył takie oświadczenie. § 2. W przypadkach określonych w niniejszym dziale należy dołączyć sprawozdanie założycieli wraz z opinią biegłego rewidenta.

Źródło: *Kodeks spółek handlowych* (Dz.U. 2013, poz. 1030 z późn. zm.);

W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *op. cit.*, s. 275–313 i 663–712;

A. Kappes, [w:] Kater W.J. (red.) *Prawo gospodarcze...*, s. 282–287 i 302–307.

Przepisy przewidują okres przejściowy między zawiązaniem spółki kapitałowej, a pełnym jej utworzeniem (zgodnie z wszystkimi wymaganiami formalnymi) i w tym czasie występuje w obrocie spółka kapitałowa w organizacji. Przyznana jej zdolność prawna mieści w sobie nabywanie we własnym imieniu praw, w tym własności nieruchomości i innych praw rzeczowych, zaciąganie zobowiązań, zdolność do pozywania i bycia pozwaną. Sytuacji prawnej spółki kapitałowej w organizacji nie można jednak zweryfikować w żadnej księdze publicznej – nie prowadzi się dla nich żadnego rejestru czy publicznie dostępnego wykazu, choć mają przyzwolenie na wykonywanie działalności gospodarczej (art. 14 ust. 1 u.s.d.g.). Konstytutywny wpis do KRS zamknął etapy powstania „pełnej” spółki kapitałowej skutkując, na podstawie art. 12 k.s.h. kontynuacją podmiotową osoby prawnej co do nabytych praw i zaciągniętych zobowiązań ułomnej osoby prawnej. Odmowa wpisu do rejestru spółki z o.o. lub akcyjnej bądź niezłożenie wniosku o wpis w ciągu sześciu miesięcy od dnia zawarcia umowy spółki z o.o., lub podpisania statutu spółki akcyjnej (terminy z art. 169 i 325 k.s.h.) skutkuje postawieniem spółki kapitałowej w orga-

nizacji w stan likwidacji, chyba że będzie w stanie pokryć w pełni zobowiązania wobec osób trzecich i dokonać zwrotu wkładów wniesionych przez współników (art. 170 i 326 k.s.h.)¹².

Podsumowując spółka z o.o. w organizacji rejestrowana w tradycyjny sposób (nie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego) powstaje z chwilą zawarcia umowy spółki (w formie aktu notarialnego) (art. 161 k.s.h.). Tak jak wspomniano wcześniej spółka w organizacji nie ma osobowości prawnej, ale ma zdolność prawną do określonych czynności np. może nabywać prawa, zaciągać zobowiązania, ma zdolność sądową itp. (art. 11 § 1 k.s.h.), może wykonywać działalność gospodarczą¹³. W ciągu 6 miesięcy od zawarcia umowy spółka z o.o. w organizacji ma obowiązek złożyć wniosek o wpis do rejestru przedsiębiorców. Jeśli nie dopełni tego obowiązku lub sąd wyda postanowienie odmawiające rejestracji i stanie się ono prawomocne, to umowa spółki ulega rozwiązaniu (art. 169 k.s.h.). W momencie wpisu do rejestru, spółka z o.o. w organizacji staje się spółką z o.o., tym samym uzyskuje osobowość prawną oraz przejmując prawa i obowiązki spółki nabyte/powstałe w stadium organizacji (art. 12 k.s.h.).

Inny jest moment powstania, jako ułomnej osoby prawnej, spółki akcyjnej w organizacji. Ten podmiot prawa powstaje w momencie zawiązania spółki, tj. z chwilą objęcia wszystkich akcji pierwszej emisji (art. 310 § 1 k.s.h.). Dopiero wtedy jest bowiem ustalony krąg współników (akcjonariuszy). Wcześniej mamy do czynienia ze stanem tzw. przedspółki, w którym występują założyciele spółki akcyjnej, czyli osoby które podpisały w formie aktu notarialnego statut spółki (art. 301 § 3 k.s.h.) oraz oświadczenia o jej zawiązaniu (art. 313 § 1 k.s.h.). Założyciele mogą sami objąć akcje i stać się akcjonariuszami, ale mogą to też uczynić łącznie z osobami trzecimi. Do chwili ustanowienia zarządu spółka w organizacji jest ona reprezentowana przez wszystkich założycieli działających łącznie albo przez pełnomocnika ustanowionego jednomyślną uchwałą założycieli (art. 823 § 1 k.s.h.). Spółka akcyjna w organizacji powinna w terminie sześciu miesięcy od daty sporządzenia statutu zostać zgłoszona do zarejestrowania. Jeśli sąd wydał wyrok odmawiający wpisu do KRS i wyrok ten stał się prawomocny to zarząd ma obowiązek zawiadomić o tym, przez ogłoszenie, osoby mające interes prawny oraz zarządzić zwrot wpłaconych sum i wkładów niepieniężnych. W przypadku gdy spółka nie posiada zarządu, zwrotu wkładów

---

12 Krąg odpowiedzialnych za zobowiązania spółki kapitałowej w organizacji, zasady i zakres tej odpowiedzialności reguluje art. 13 k.s.h.

13 Art. 14 ust. 4 ustawy z dnia 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. 2007, nr 155, poz. 1095 z późn. zm.

dokonują założyciele (art. 325 § 2 k.s.h.). Jeżeli spółki nie zgłoszono do sądu rejestrowego w terminie wyżej wskazanym albo postanowienie sądu odmawiające rejestracji stało się prawomocne, a spółka w organizacji nie jest w stanie dokonać niezwłocznie zwrotu wszystkich wniesionych wkładów lub pokryć w pełni wierzytelności osób trzecich, zarząd dokona jej likwidacji. Gdy spółka w organizacji nie posiada zarządu, walne zgromadzenie albo sąd rejestrowy ustanawia likwidatora, albo likwidatorów (art. 326 k.s.h.).

Spółki akcyjne jako jednostki, których działania muszą być przejrzyste i czytelne dla dużego kręgu zainteresowanych stron, podlegają znacznie większym wymogom formalnym na każdym etapie swej działalności. Najbardziej rygorystycznie ukształtowano wymagania wobec spółki publicznej (czyli według art. 4 § 1 pkt 6 k.s.h. spółki w rozumieniu przepisów o ofercie publicznej i warunkach prowadzenia instrumentów finansowych do zorganizowanego obrotu).

Oprócz regulacji dotyczących tworzenia spółki kapitałowej k.s.h. zawiera również przepisy dotyczące jej działalności, osobno dla spółki z o.o. i akcyjnej. W zakresie tych unormowań występują pewne różnice między spółką z o.o. a akcyjną, co obrazuje tabela 4.

Tabela 4. Funkcjonowanie spółki z o.o. i spółki akcyjnej

Charakterystyka/ spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna
Reprezentowanie spółki/zarządzanie bieżącą działalnością	Zarząd.	Zarząd.
Siedziba spółki	Określona w umowie.	Określona w statucie.
Organ uchwalodawczy	Zgromadzenie Wspólników.	Walne Zgromadzenie Akcjonariuszy.
Kontrola w spółce według prawa handlowego	Wspólnicy mają prawo osobistej (indywidualnej) kontroli, co oznacza możliwość wglądu do ksiąg rachunkowych spółki i innych dokumentów oraz możliwość żądania wyjaśnień od zarządu (art. 212 § 1). Jeśli w spółce powołana jest rada nadzorcza prawo do indywidualnej kontroli może być wyłączone lub ograniczone (art. 213 § 3).	Funkcje kontrolne sprawuje rada nadzorcza (powoływana obligatoryjnie), natomiast akcjonariusze mają, w ograniczonym zakresie, prawo do informacji (art. 428 i 429).

Charakterystyka/ spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna
Kontrola w spółce według prawa handlowego	Organem nadzoru jest rada nadzorcza lub komisja rewizyjna (rzadko spotykana w praktyce) albo te dwa organy jednocześnie. Organ nadzoru powołuje się w umowie spółki. Jeśli kapitał zakładowy jest większy od 500 tys. zł a wspólników jest więcej niż 25, powołanie organu nadzoru jest obowiązkowe (art. 213 § 2).	
Umorzenie udziałów/akcji	Z czystego zysku lub stanowi obniżenie kapitału zakładowego (art. 199).	Zawsze stanowi obniżenie kapitału zakładowego (art. 359).
Podwyższenie kapitału zakładowego	Na podstawie zastrzeżenia w umowie lub w trybie zmiany umowy (art. 257). Prawo do pierwszeństwa objęcia udziałów z podwyższonego kapitału dla dotychczasowych wspólników, chyba że umowa spółki lub uchwała zgromadzenia stanowią inaczej (art. 258 § 1).	Wyłącznie w trybie zmiany statutu (art. 431). Szczególny tryb emisji akcji – na podstawie regulacji dotyczących kapitału docelowego (statutowa kompetencja zarządu art. 444–447) oraz warunkowego podwyższenia kapitału zakładowego (kompetencja walnego zgromadzenia art. 448–452). Prawo do pierwszeństwa nabycia akcji nowej emisji akcji tzw. prawo poboru – dla dotychczasowych akcjonariuszy (art. 433 § 1); prawo to można wyłączyć uchwałą Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy (art. 433 § 2).
Obniżenie kapitału zakładowego	Uchwała zgromadzenia wspólników (art. 263). Art. 264 § 1. O uchwalonym obniżeniu kapitału zakładowego zarząd niezwłocznie ogłasza, wzywając wierzycieli spółki do wniesienia sprzeciwu w terminie trzech miesięcy, licząc od dnia ogłoszenia, jeżeli nie zgadzają się na obniżenie (postępowanie konwokacyjne). Wierzyciele, którzy w tym terminie zgłosili sprzeciw, powinni być przez spółkę zaspokojeni lub zabezpieczeni. Wierzycieli, którzy sprzeciwu nie zgłosili, uważa się za zgadzających się na obniżenie kapitału zakładowego.	Uchwała walnego zgromadzenia akcjonariuszy (art. 455). Art. 456 § 1. O uchwalonym obniżeniu kapitału zakładowego zarząd niezwłocznie ogłasza, wzywając wierzycieli do zgłoszenia roszczeń wobec spółki w terminie trzech miesięcy od dnia ogłoszenia (postępowanie konwokacyjne).

Tabela 4. (cd.)

Charakterystyka/ spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna
Obniżenie kapitału zakładowego	<p>§ 2. Przepisów § 1 nie stosuje się, jeżeli pomimo obniżenia kapitału zakładowego nie zwraca się wspólnikom wpłat dokonanych na kapitał zakładowy, a jednocześnie z obniżeniem kapitału zakładowego następuje jego podwyższenie co najmniej do pierwotnej wysokości.</p> <p>Skuteczne w momencie wpisania do rejestru sądowego (art. 255 § 1).</p>	<p>Art. 457 § 1. Przepisów art. 456 nie stosuje się, jeżeli:</p> <p>1) pomimo obniżenia kapitału zakładowego nie zwraca się akcjonariuszom wniesionych przez nich wkładów na akcje, ani też nie zostają oni zwolnieni od wniesienia wkładów na kapitał zakładowy, a równocześnie z jego obniżeniem następuje podwyższenie kapitału zakładowego co najmniej do pierwotnej wysokości w drodze nowej emisji, której akcje zostaną w całości opłacone,</p> <p>2) obniżenie kapitału zakładowego ma na celu wyrównanie poniesionych strat lub przeniesienie określonych kwot do kapitału rezerwowego, o którym mowa w § 2 zdanie pierwsze albo</p> <p>3) obniżenie kapitału zakładowego następuje w przypadkach, o których mowa w art. 363 § 5.</p> <p>Skuteczne w momencie wpisania do rejestru sądowego (art. 430 § 1).</p>
Kapitał zapasowy	Nie jest obligatoryjny	Jest obligatoryjny
Rozwiązanie spółki – podstawa	<p>Według art. 270:</p> <p>przyczyny z umowy spółki (np. ograniczony czas trwania spółki),</p> <p>uchwała zgromadzenia wspólników,</p> <p>ogłoszenie upadłości,</p> <p>inne przyczyny przewidziane prawem (np.: art. 21),</p> <p>wyrok sądu rozwiązujący spółkę (art. 271).</p>	<p>Według art. 459:</p> <p>przyczyny przewidziane w statucie spółki,</p> <p>uchwała walnego zgromadzenia akcjonariuszy,</p> <p>ogłoszenie upadłości,</p> <p>inne przyczyny przewidziane prawem (np.: art. 21).</p>

Charakterystyka/ spółka	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością	Spółka akcyjna
Wykreślenie z rejestru sądowego	Po przeprowadzeniu likwidacji (art. 272–290). Po przeprowadzeniu postępowania upadłościowego (art. 289).	Po przeprowadzeniu likwidacji (art. 461–476). Po przeprowadzeniu postępowania upadłościowego (art. 477).

Źródło: *Kodeks spółek handlowych*, Dz.U. 2013, poz. 1030 z późn. zm.;
W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *op. cit.*, s. 312–354, 614–627, 763–784 i 1046–1053);
A. Kappes, [w:] Katner W.J. (red.), *Prawo gospodarcze...*, s. 287–281, 299–301 i 328–330.

Niektóre elementy ujęte w tabeli 4 wymagają dodatkowego objaśnienia. Z punktu widzenia codziennego funkcjonowania spółki ważnym organem jest zarząd, który ma kompetencje do reprezentowania spółki i prowadzenia jej spraw (zarządzania jej bieżącą działalnością). Zarząd podlega kontroli i tak:

- 1) w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością – wspólnicy mają prawo osobistej (indywidualnej) kontroli, co oznacza możliwość wglądu do ksiąg rachunkowych spółki i innych dokumentów oraz możliwość żądania wyjaśnień od zarządu (art. 212 § 1 k.s.h.). Jeśli w spółce powołana jest rada nadzorcza prawo do indywidualnej kontroli może być wyłączone lub ograniczone (art. 213 § 3 k.s.h.). Organem nadzoru jest rada nadzorcza lub komisja rewizyjna (rzadko spotykana w praktyce), albo te dwa organy jednocześnie. Organ nadzoru powołuje się w umowie spółki. Jeśli kapitał zakładowy jest większy od 500 tys. zł a wspólników jest więcej niż 25 powołanie organu nadzoru jest obowiązkowe (art. 213 § 2 k.s.h.);
- 2) w spółce akcyjnej organem kontroli jest powoływana obligatoryjnie rada nadzorcza, natomiast akcjonariusze mają, w ograniczonym zakresie, prawo do informacji (art. 428 i 429 k.s.h.).

W spółkach kapitałowych organami uchwałodawczymi są: w spółce z o.o. zgromadzenie wspólników, w spółce akcyjnej walne zgromadzenie

akcjonariuszy. Spółka musi mieć określoną w umowie/statucie siedzibę¹⁴ na terenie Polski¹⁵, czyli główne miejsce prowadzenia działalności. W razie wątpliwości w przypadku osoby prawnej, jest to miejscowość, w której siedzibę ma jej organ zarządzający (art. 41 k.c.).

Na koniec warto zaakcentować zbieżne dla obu spółek kapitałowych przyczyny ich rozwiązania. Na podstawie art. 270 i 459 k.s.h. są to przyczyny wynikające z umowy/statutu spółki (np. ograniczony czas trwania spółki), uchwała zgromadzenia/walnego zgromadzenia wspólników, ogłoszenie upadłości, inne przyczyny przewidziane prawem (np. art. 21 k.s.h.). Tylko spółka z o.o. może zostać rozwiązana wyrokiem sądu.

Działalność spółek kapitałowych kończy wykreślenie z rejestru sądowego, które poprzedzone jest przeprowadzeniem likwidacji jednostki lub postępowania upadłościowego (zgodnie z odrębnymi przepisami).

---

14 Zgodnie z art. 155 k.s.h. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, mające siedzibę za granicą, mogą tworzyć oddziały lub przedstawicielstwa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Warunki tworzenia takich oddziałów lub przedstawicielstw określa odrębna ustawa; zgodnie z art. 307 k.s.h. spółki akcyjne mające siedzibę za granicą mogą tworzyć oddziały lub przedstawicielstwa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Warunki tworzenia takich oddziałów lub przedstawicielstw określa odrębna ustawa.

15 Przeniesienie siedziby za granicę jest powodem dla rozwiązania spółki (art. 270 k.s.h. – sp. z o.o., art. 459 – spółka SA).

Rozdział 3

Ujęcie kapitału własnego w sprawozdaniu finansowym w świetle polskiego prawa bilansowego

3.1. Ewolucja sprawozdawczości finansowej w Polsce w latach 1991–2016

Rachunkowość finansowa w Polsce jest regulowana zarówno przepisami prawnymi, jak i środowiskowymi, a są to w szczególności ustawa o rachunkowości, przepisy Ministra Finansów, Krajowe Standardy Rachunkowości, Dyrektywy Parlamentu Europejskiego, Międzynarodowe Standardy Rachunkowości i in.¹ Obecnie polskie prawo bilansowe to przede wszystkim ustawa o rachunkowości, a dodatkowe wytyczne ujmowania poszczególnych kategorii ujęte są w krajowych standardach rachunkowości.

Sprawozdanie finansowe, zgodnie z polskimi przepisami o rachunkowości, w obecnym kształcie składa się z wielu elementów, którymi są:

- 1) bilans – podstawowe sprawozdanie finansowe, które łączy informacje zawarte w innych elementach, tj. rachunku wyników czy zestawieniu zmian w kapitale. Sprawozdanie jest podzielone na aktywa (majątek jednostki, należności itp.) i pasywa (kapitały własne, zobowiązania itp.), bilans sporządza się na określony dzień;
- 2) rachunek wyników – przedstawia działalność jednostki w ujęciu przychodów, kosztów i wyniku osiągniętego na tej działalności w danym okresie sprawozdawczym;

---

¹ A.A. Jaruga, W.A. Nowak, A. Szychta, *Rachunkowość zarządcza. Koncepcje i zastosowania*, Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, Łódź 2001, s. 37.

- 3) rachunek przepływów pieniężnych – przedstawia źródła wpływów i wypływów gotówki w danym okresie sprawozdawczym;
- 4) zestawienie zmian w kapitałach – przedstawia zmiany poszczególnych pozycji kapitału własnego – przejście od jego stanu początkowego do stanu na koniec roku obrotowego; sporządzają jednostki, których sprawozdania finansowe obowiązkowo podlegają badaniu przez biegłego rewidenta²;
- 5) informacja dodatkowa – w usystematyzowanej formie prezentuje informacje, które są istotne dla użytkowników sprawozdania finansowego, pozwalają, lepiej zrozumieć dane zawarte w pozostałych elementach sprawozdania finansowego, a także ogólną sytuację finansową jednostki. Informacja dodatkowa obejmuje wprowadzenie do sprawozdania finansowego oraz dodatkowe informacje i objaśnienia.

Do sprawozdania finansowego niektóre jednostki określone w przepisach ustawy³ dołączają sprawozdanie z działalności. Zawiera ono informacje o stanie majątkowym i sytuacji finansowej podmiotu, w tym ocenę osiągniętych efektów i wskazanie czynników ryzyka, a także opis zagrożeń. Od roku 2015 niektóre jednostki sporządzają także sprawozdanie z płatności na rzecz administracji publicznej⁴. Aktualnie pełny zakres sprawozdania dotyczy jednostek większych, te mniejsze mogą korzystać z przewidzianych w przepisach uproszczeń.

---

2 Por. art. 45 pkt 3 u.o.r.

3 „Art. 49. 1. W przypadku spółek kapitałowych, spółek komandytowo-akcyjnych, towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, towarzystw reasekuracji wzajemnej, spółdzielni, przedsiębiorstw państwowych, a także tych spółek jawnych i komandytowych, których wszystkimi współnikami ponoszącymi nieograniczoną odpowiedzialność są spółki kapitałowe, spółki komandytowo-akcyjne lub spółki z innych państw o podobnej do tych spółek formie prawnej oraz w przypadku specjalistycznych funduszy inwestycyjnych otwartych, funduszy inwestycyjnych zamkniętych, oraz alternatywnych spółek inwestycyjnych, kierownik jednostki sporządza, wraz z rocznym sprawozdaniem finansowym, sprawozdanie z działalności jednostki” u.o.r. tekst jednolity Dz.U. 2016, poz. 1047.

4 Dodane przez Dz.U. 2015, poz. 1333, regulacje zawarte są w rozdziale 6a u.o.r., a zobowiązane do jego sporządzania są jednostki prowadzące działalność w zakresie przemysłu wydobywczego albo w zakresie wycięcia lasów pierwotnych. Jednostki te mogą być spółkami kapitałowymi, komandytowo-akcyjnymi lub spółkami jawnymi lub komandytowymi, jeśli ich współnikami są spółki kapitałowe, spółki komandytowo-akcyjne lub spółki z innych państw o tożsamej formie prawnej, jeśli w roku obrotowym, za który sporządzają sprawozdanie finansowe oraz w roku poprzedzającym ten rok przekroczyły dwie z trzech wartości: 85.000.000 zł dla sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego, 170.000.000 zł dla przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za dany rok, 250 osób dla średniorocznego zatrudnienia

Stan aktualny polskiego prawa bilansowego regulującego zakres i treść sprawozdania finansowego osiągnięto poprzez liczne zmiany przepisów na przestrzeni wielu lat. Historię ewolucji modelu sprawozdania finansowego w Polsce można podzielić na cztery etapy: etap I – przed rokiem 1991, etap II to lata 1991–1994, etap III to lata 1995–2002 oraz etap IV – od roku 2002 do dziś (por. rysunek 4).

Rachunkowość w Polsce do 1991 była warunkowana ustrojem socjalistycznym i nie miała wiele wspólnego z rachunkowością istniejącą w tym czasie w krajach zachodnich, uprzemysłowionych, opartych na gospodarce wolnego rynku. Należy zaznaczyć, że w okresie socjalizmu takie same jak w innych krajach były jedynie metody rachunkowości (m.in. zasada podwójnego zapisu, inwentaryzacja), a cele i zadania rachunkowości, także kwalifikacje aktywów i pasywów, ich definicje i zakres oraz metody wyceny były odmienne.

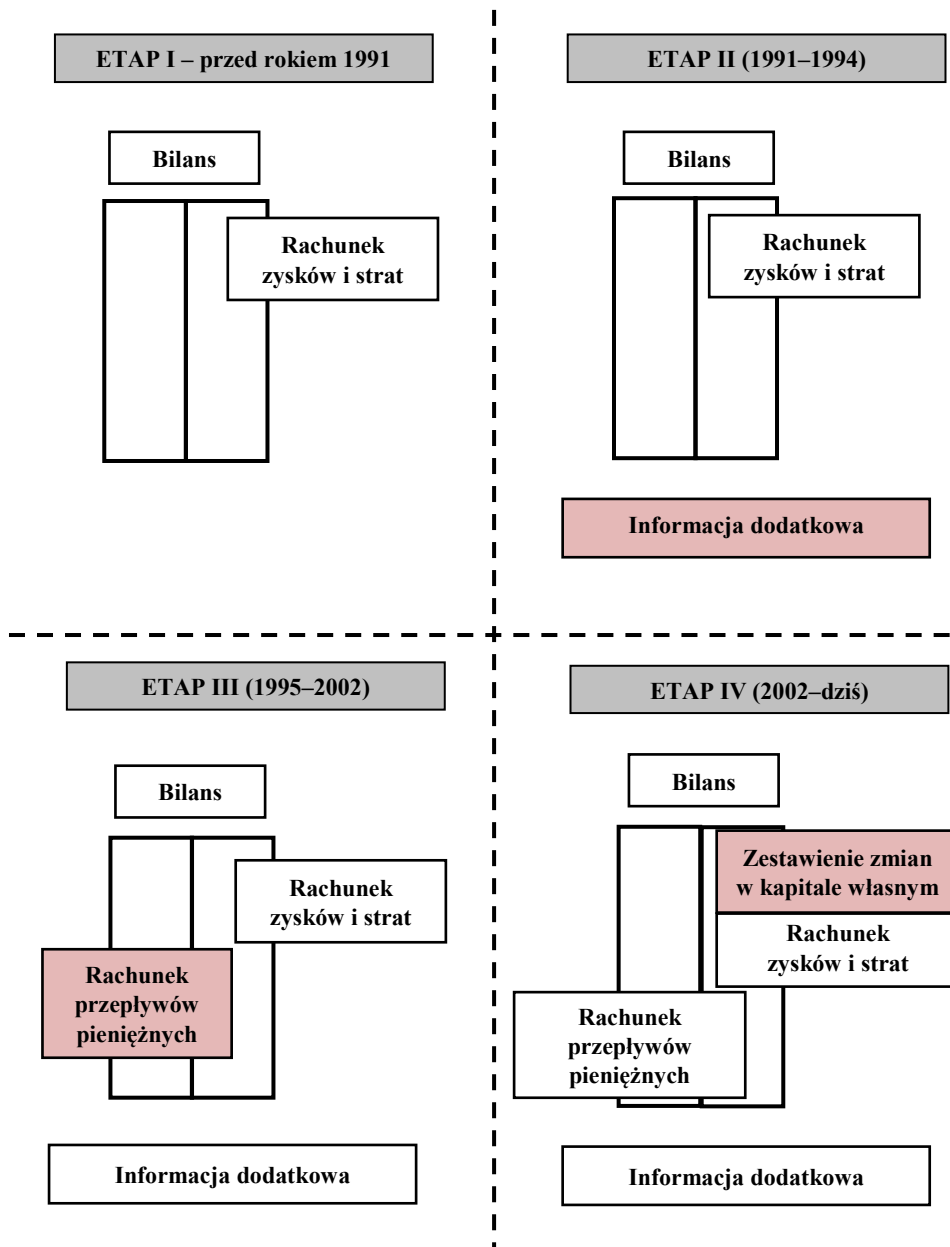
W gospodarce socjalistycznej rachunkowość regulowano zarządzeniami ministrów, natomiast szczegółowe zasady sprawozdawczości finansowej były zawarte w instrukcjach⁵. Podmioty miały obowiązek sporządzania jedynie bilansu i rachunku wyników (jeżeli zgodnie z planem kont ustalały wynik swej działalności), ponieważ przepisy nie przywiązywały dużej wagi do prezentacji informacji finansowych. Sprawozdania finansowe stanowiły połączenie rachunkowości ze statystyką państwową, ich adresatami były urzędy, przedsiębiorstwa zwierzchnie,

---

w przeliczeniu na pełne etaty. Obowiązek dotyczy też jednostek działających na rynkach finansowych (por. art. 3 ust. 1e pkt 1–6 u.o.r.), bez ograniczeń dla wielkości aktywów, przychodów i średniorocznego zatrudnienia. Obowiązkiem sporządzenia sprawozdania objęta jest pojedyncza płatność lub suma płatności powiązanych, jeśli wartość jest równa lub większa 424.700 zł. Sprawozdanie sporządza się na dzień bilansowy razem z rocznym sprawozdaniem finansowym, w ciągu 3 miesięcy od dnia bilansowego. Sprawozdanie będzie sporządzone po raz pierwszy za rok 2016, dobrowolnie jednostki mogły sporządzić je również za 2015 rok. „W sprawozdaniu z płatności wykazuje się, w odniesieniu do danego roku obrotowego, następujące informacje: 1) łączną kwotę płatności dokonanych na rzecz administracji publicznej danego państwa, z podziałem na płatności na rzecz odpowiednich szczebli administracji publicznej; 2) łączną kwotę płatności z podziałem na tytuły wskazane w art. 63e pkt 6 dokonanych na rzecz odpowiedniego szczebla administracji publicznej danego państwa; 3) w przypadku gdy płatności zostały przypisane przez jednostkę do określonego projektu – łączną kwotę dokonanych płatności z tytułu poszczególnych projektów wraz z podziałem na tytuły płatności wskazane w art. 63e pkt 6” u.o.r. roz. 6a art. 63f pkt 2.

5 Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 23 listopada 1972 roku w sprawie ogólnych zasad rachunkowości jednostek gospodarki społecznej, Monitor Polski 1972, nr 56, poz. 299 i 300.

Rysunek 4. Etapy rozwoju modelu sprawozdawczości finansowej w Polsce

Źródło: E. Walińska, *Bilans na przełomie wieków, czyli 18 lat polskiego bilansu w gospodarce rynkowej*, [w:] SGH (red.), *Problemy współczesnej rachunkowości*, SGH, Warszawa 2009, s. 577–594.

banki⁶, dlatego zagadnienia prezentacji informacji dla potrzeb inwestorów nie miały racji bytu w gospodarce centralnie sterowanej.

Przełom w zakresie ujawniania informacji w sprawozdaniu finansowym przyniósł rok 1991, w którym weszła w życie regulacja wzorowana już na Dyrektywach Unii Europejskiej (por. rysunek 5), to jest Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości z 1991 roku⁷. Nowo wprowadzone przepisy nie dotyczyły banków, ubezpieczycieli, stowarzyszeń, partii politycznych itp. W rozporządzeniu wprowadzono szereg zasad zawartych w IV Dyrektywie Rachunkowości Unii Europejskiej⁸. Rozporządzenie co prawda nie pozwalało stworzyć uniwersalnego systemu rachunkowości, tj. możliwego do stosowania przez wszystkie podmioty działające na rynku, było także rozbieżne z innymi obowiązującymi w tym okresie przepisami⁹, ale na pewno stało się początkiem obecnego modelu sprawozdawczości finansowej w Polsce (por. rysunek 5).

Zgodnie z rozporządzeniem właściwa prezentacja sprawozdań finansowych stała się istotnym zadaniem rachunkowości. Cały jego rozdział poświęcono prezentacji sprawozdań finansowych, a w załączniku przedstawiono wzór bilansu i rachunku wyników według dwóch wersji: porównawczej¹⁰ lub kalkulacyjnej, przedstawiono minimum obowiązkowych informacji uzupełniających do bilansu i rachunku wyników. W rozporządzeniu ujęto również obowiązek, dla spółek z o.o. oraz spółek akcyjnych (z wyjątkiem wymienionych w § 43 ust. 2)¹¹, prezentowania informacji

---

6 S. Kudert, J. Nabiałek, M. Jewsiewicka-Tacakiewicz, [w:] Kudert S., Nabiałek J. (red.), *Opodatkowanie i rachunkowość w Polsce. Elementy porównawcze z prawem niemieckim i standardami międzynarodowymi*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 2000, s. 320.

7 Dz.U. 1991, nr 10, poz. 35.

8 Przełożonej na język polski w 1990 roku, dyrektywa z dnia 25 lipca 1978 roku o rocznych zamknięciach rachunkowych spółek o określonych formach prawnych, podają za: A. Jarugowa, T. Martyniuk (red.), *Komentarz do ustawy o rachunkowości. Rachunkowość – MSR/MSSF – Podatki*, ODDK Sp. z o.o., Gdańsk 2006, s. 49–50.

9 „Rozporządzenie z dnia 15 stycznia 1991 roku było aktem wykonawczym w stosunku do niektórych ustaw odnoszących się do przedsiębiorstw uspołecznionych, budżetu i podatków. Równolegle na nowo nabierały znaczenia przepisy przedwojennego kodeksu handlowego, dotyczące np. rachunkowości spółek kapitałowych. Oba źródła nie były w pełni zgodne” por. A. Jarugowa, J. Skowroński, *Rozwój polskiego prawa rachunkowości*, „Rachunkowość”, 1995, nr 1, s. 8, podają za: S. Kudert, J. Nabiałek, M. Jewsiewicka-Tacakiewicz, *op. cit.*, s. 322.

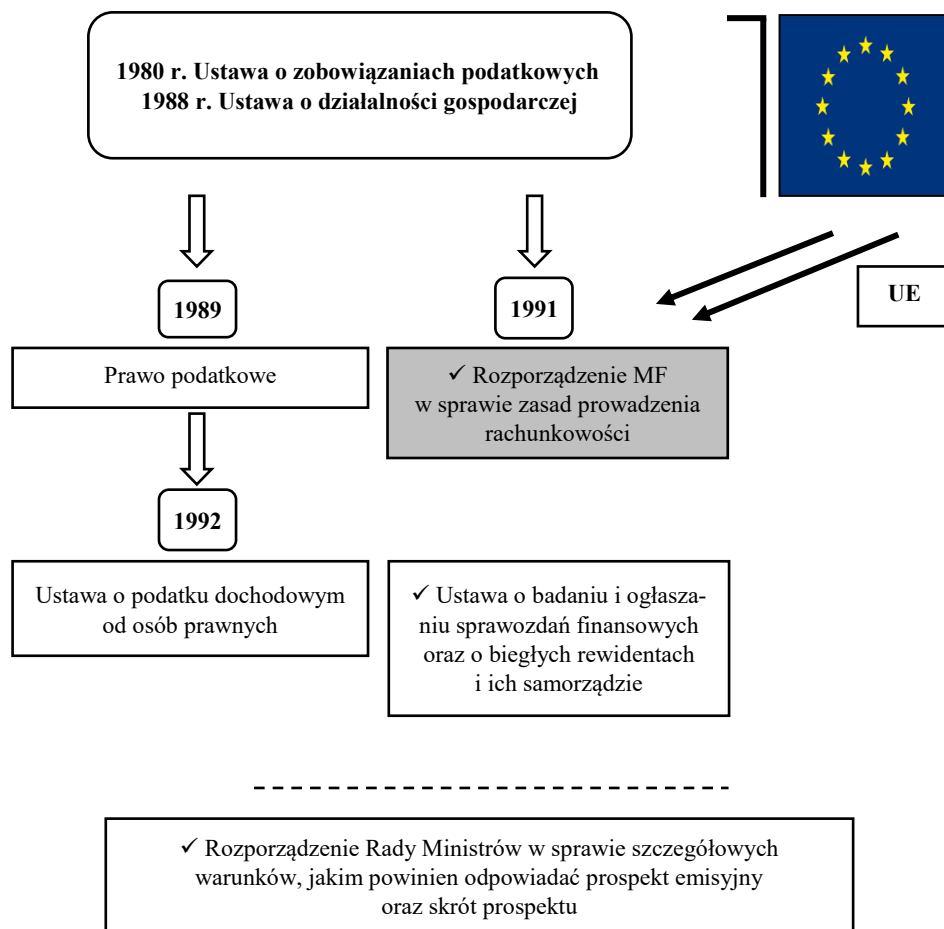
10 Klasyfikacja rodzajowa kosztów.

11 Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie prowadzenia rachunkowości z 1991 roku, Dz.U. 1991, nr 10, poz. 35, § 41 ust. 1.

o działalności jednostki, jej sytuacji gospodarczej i finansowej, przewidywanych kierunkach jej rozwoju, zmianach w środkach trwałych. W informacji dodatkowej jednostki miały obowiązek przedstawiania również wielkości i rodzaju kapitałów własnych i udziałów, wartości nominalnej nabytych własnych udziałów (akcji), swoich możliwości płatniczych oraz sytuacji kadrowej¹².

Rysunek 5. Początki obecnego modelu sprawozdawczości finansowej w Polsce

Źródło: E. Walińska, *Bilans na przełomie wieków...*, s. 577–594.

¹² Dz.U. 1991, nr 10, poz. 35, § 43 ust. 1.

Informacja uzupełniająca¹³ składała się z dwóch części: danych uzupełniających do bilansu i danych uzupełniających do rachunku wyników. Dane uzupełniające do bilansu obejmowały¹⁴:

- 1) wartość umorzenia aktywów podlegających amortyzacji w rozbi-
ciu na poszczególne pozycje bilansowe,
- 2) kwotę należności, roszczeń oraz zobowiązań w podziale na krót-
koterminowe i długoterminowe,
- 3) kwotę zobowiązań warunkowych – pozabilansowych,
- 4) wartość aparatury badawczej zaliczoną do kosztów w związku
z wykonywaniem pracy badawczo-rozwojowej.

Dane uzupełniające do rachunku wyników obejmowały¹⁵:

- 1) koszty i przychody niezaliczane do kosztów i przychodów podat-
kowych oraz inne zmiany podstawy podatkowania przewidziane
w przepisach podatkowych, ogółem podstawę opodatkowania,
- 2) zmiany metod wyceny bilansowej w roku obrotowym, które spo-
wodowały zmianę wyniku finansowego, należało podać rodzaj
i kwotę zmiany (*in plus* lub *in minus*).

Porównując omawiane rozporządzenie ze współczesnymi regula-
cjami rachunkowości można stwierdzić, że zakres prezentowanych
i ujawnianych informacji finansowych był ograniczony, co widać wyraź-
nie na przykładzie informacji dodatkowej oraz bilansu i rachunku wyni-
ków jednostki. Ten stan rzeczy zmieniła – uchwalona w 1994 roku
– ustawa o rachunkowości¹⁶, która zastąpiła Rozporządzenie Ministra Fi-
nansów w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości z 1991 roku. Miała
ona spełniać oczekiwania stawiane rachunkowości przez rozwijającą się
gospodarkę rynkową. Nowa regulacja dotyczyła wszystkich jednostek,
wprowadzono w niej zróżnicowane wzory rocznego sprawozdania finan-
sowego, uwzględniające specyfikę banków i ubezpieczycieli. Ustawa ba-
zowała w dużej mierze na IV, VII i VIII Dyrektywie UE i wprowadziła
wiele rozwiązań opartych na międzynarodowych standardach rachunko-
wości m.in. rachunek przepływów pieniężnych¹⁷. Ustawa w swoim pier-
wotnym kształcie nie była tak nowoczesna, by nadażyć za zmieniającymi

---

13 Nie nazwanych jeszcze informacją dodatkową.

14 Dz.U. 1991, nr 10, poz. 35, załącznik.

15 *Ibidem*.

16 Dz.U. 1994, nr 121, poz. 591.

17 A. Jarugowa, T. Martyniuk (red.), *op. cit.*, s. 50, wspomniane dyrektywy UE to:
(1) IV Dyrektywa z dnia 25 lipca 1978 roku o rocznych zamknięciach rachunkowych
spółek o określonych formach prawnych (78/660/EEC); (2) VII Dyrektywa z dnia
13 czerwca 1983 roku o skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych, ich przy-
gotowaniu, publikacji i badaniu z późn. zm. (83/349/EEC); (3) VII Dyrektywa z dnia

się warunkami gospodarczymi oraz za zwiększającą się ilością skomplikowanych transakcji między podmiotami działającymi na rynku. Zwracała jednak uwagę na problem prezentacji informacji w sprawozdaniu finansowym – całe dwa rozdziały (5 i 6) zostały poświęcone tej problematyce. Pełne sprawozdanie finansowe¹⁸ jednostki składało się z: bilansu, rachunku zysków i strat, informacji dodatkowej. Jednostki, których sprawozdanie finansowe podlegało obowiązkowemu badaniu przez biegłego rewidenta (por. art. 64 ust. 1 u.o.r.) miały obowiązek sporządzać sprawozdanie z przepływów pieniężnych. Należało sporządzić także sprawozdanie z działalności jednostki w roku obrotowym (jeżeli obowiązek jego sporządzenia wynikał z ustawy¹⁹ lub odrębnych przepisów). Zmieniono zasady korzystania z uproszczeń przez jednostki mniejsze, nadal mogły one sporządzać sprawozdanie finansowe uproszczone, tj. wykazywać tylko pozycje oznaczone we wzorach sprawozdań literami i cyframi rzymskimi, ale zmieniono progi liczbowe określające, które jednostki mogą korzystać z tego uproszczenia²⁰. Jednostki te przedstawiały także informację dodatkową w uproszczonej formie. W ramach prezentacji sprawozdań finansowych znacznemu rozbudowaniu uległy wzory poszczególnych elementów sprawozdania zawarte w załącznikach do ustawy. Ujęte w załącznikach wzory (bilansu, rachunku wyników oraz przepływów pieniężnych) podzielono na trzy zestawy – według rodzaju działalności jednostki²¹:

- 1) dla jednostek innych niż banki i ubezpieczyciele,
- 2) dla banków,
- 3) dla ubezpieczycieli.

Ustawa określała różne formy rachunku zysków i strat, tj. dwie wersje rachunku porównawczego i rachunku kalkulacyjnego²². Podkreślono w niej także znaczenie informacji dodatkowych dla rozumienia sprawozdania finansowego jako całości (art. 48 ust. 1 ustawy z 1994 roku) stwierdzając, że powinna ona zawierać nieujęte w bilansie i rachunku wyników

---

13 kwietnia 1983 roku w sprawie zatwierdzania osób odpowiedzialnych za przeprowadzenie statutowego badania ksiąg rachunkowych (84/63/EEC).

18 Rozdział 5, Dz.U. 1994, nr 121, poz. 591.

19 Zgodnie z ustawą sprawozdanie z działalności sporządzały zarządy spółek z o.o., SA, towarzystw ubezpieczeń wzajemnych oraz spółdzielni por. art. 49 u.o.r., Dz.U. 1994, nr 121, poz. 591.

20 Tj. jednostki, które nie osiągnęły dwóch z trzech wielkości: 1) średnioroczne zatrudnienie 50 osób; 2) suma aktywów na koniec okresu obrotowego równoważność w zł wartości 1.000.000 ECU; 3) przychód netto ze sprzedaży produktów, towarów oraz operacji finansowych, równoważność w złotych wartości 2.000.000 ECU, *Ibidem* art. 50 ust. 2.

21 Dz.U. 1994, nr 121, poz. 591.

22 Dla jednostek innych niż banki i ubezpieczyciele.

dane wraz z wyjaśnieniami niezbędnymi do tego, by sprawozdanie finansowe prezentowało jasno i rzetelnie sytuację majątkową i finansową jednostki. W ramach informacji dodatkowych należało podać:

1. Objasnienia stosowanych metod wyceny i sporządzenia sprawozdania.
2. Uzupełniające dane o informacjach bilansowych i wynikowych.
3. Inne znaczące informacje niezbędne dla zrozumienia bilansu i rachunku zysków i strat.
4. Proponowany podział zysku lub pokrycia straty.
5. Podstawowe informacje dotyczące pracowników i organów jednostki.

Załączniki do ustawy zawierały szczegółowy wykaz informacji dodatkowych, które jednostki miały obowiązek ujawniać. Ustawa regulowała także zagadnienia dotyczące grup kapitałowych i metody konsolidacji sprawozdań finansowych.

Ustawa z 1994 roku stanowiła bazę dla tworzenia nowoczesnych rozwiązań rachunkowości. Od czasu jej uchwalenia podlegała ona wielu nowelizacjom, ale za największe można uznać te uchwalone w 2000 i 2001 roku²³. Były one wzorowane na międzynarodowych standardach (MSR) w zakresie definicji, koncepcji i założeń oraz klasyfikacji i wyceny transakcji. Nowe regulacje wprowadziły m.in. przepisy dotyczące instrumentów finansowych, leasingu finansowego, utraty wartości, długoterminowych usług budowlanych itp. Zawarto wymóg sporządzania²⁴ zestawienia zmian w kapitale własnym, obliczania podatku dochodowego odroczonego za pomocą metody bilansowej²⁵. Wprowadzone nowelizacją zestawienie zmian w kapitale zawierało informacje o zmianach poszczególnych składników kapitału (funduszu) własnego za bieżący i poprzedni rok obrotowy, w załącznikach zawarto wzory zestawień – odmienne dla banków, ubezpieczycieli oraz innych jednostek. Rozbudowano zakres informacji dodatkowej, jednocześnie wyraźnie wydzielono zakres informacji ujmowanych we wstępnej części wprowadzenia do sprawozdania finansowego. Wprowadzono dwie metody sporządzania rachunku przepływów pieniężnych – metodę bezpośrednią i pośrednią. Rachunek zysków i strat został rozbudowany i ograniczony do jednej wersji porównawczej i jednej wersji kalkulacyjnej²⁶, co uporządkowało zasady jego prezentacji.

---

23 Dz.U. 2000, nr 113, poz. 1186 oraz Dz.U. 2001, nr 102, poz. 1117.

24 Dla jednostek spełniających określone kryteria.

25 A. Jarugowa, T. Martyniuk (red.), *op. cit.*, s. 54.

26 Dla jednostek innych niż ubezpieczyciele i banki.

Wprowadzone zmiany przepisów były na tyle znaczące, że spowodowały konieczność sporządzenia bilansu przekształcenia na dzień 1 stycznia 2002 roku²⁷.

Następnym milowym krokiem w zmianach polskiego prawa bilansowego były nowelizacje z kwietnia²⁸ i sierpnia 2004 roku²⁹, które bazowały na rozwiązaniach stosowanych w międzynarodowych standardach sprawozdawczości finansowej oraz na zmodernizowanych Dyrektywach UE dotyczących sprawozdawczości. Zakres obowiązkowych ujawnień uległ istotnemu zwiększeniu. Wprowadzono dla spółek notowanych na giełdzie obowiązek sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych zgodnie z MSR/MSSF (począwszy od sprawozdań sporządzonych za 2005 rok)³⁰. Inne przedsiębiorstwa, spełniające wymienione w ustawie warunki, uzyskały możliwość podjęcia decyzji czy sprawozdanie sporządzą według ustawy o rachunkowości, czy według MSR/MSSF – zależało to od uchwały Zgromadzenia Wspólników. Wprowadzono zatem do polskiej praktyki dwa modele ujawnień i prezentacji informacji finansowych – zgodnie z:

- 1) polską ustawą o rachunkowości i wytycznymi krajowymi;
- 2) międzynarodowymi standardami rachunkowości/międzynarodowymi standardami sprawozdawczości finansowej.

Po 2004 roku weszły w życie następne nowelizacje ustawy o rachunkowości. Polskie przepisy były dostosowywane po raz kolejny do międzynarodowych standardów rachunkowości i zmieniającej się rzeczywistości biznesu, a zakres ujawnień zawartych w sprawozdaniu finansowym

---

27 Czyli sporządzenia wielu not przekształceniowych – zawieszonych jakby między datą 31.12.2001 roku a 01.01.2002 roku. Księgi rachunkowe w roku 2002 musiały być otwarte według przepisów po nowelizacji, ale ich zamknięcie dokonane według starej wersji ustawy. Jak napisało Ministerstwo Finansów „1. W celu zwiększenia przydatności danych wykazywanych w sprawozdaniu finansowym sporządzonym na dzień 31 grudnia 2002 roku według wzorów zawartych odpowiednio w załącznikach nr 1, 2 i 3 do ustawy z dnia 9 listopada 2000 roku o zmianie ustawy o rachunkowości (...), i zapewnienia porównywalności z danymi wykazanymi w rubrykach dotyczących „roku poprzedniego”, należy dostosować dane wykazane w sprawozdaniu finansowym sporządzonym na dzień 31 grudnia 2001 roku do nowego zakresu informacyjnego i nowego układu tych składników sprawozdania finansowego”, por. Komunikat nr 17/DR/2001 Ministerstwa Finansów z dnia 5 października 2001 roku w sprawie sposobu wykazania niektórych danych w sprawozdaniu finansowym za rok 2002, Dz. Urz. Min. Fin. nr 9, poz. 66.

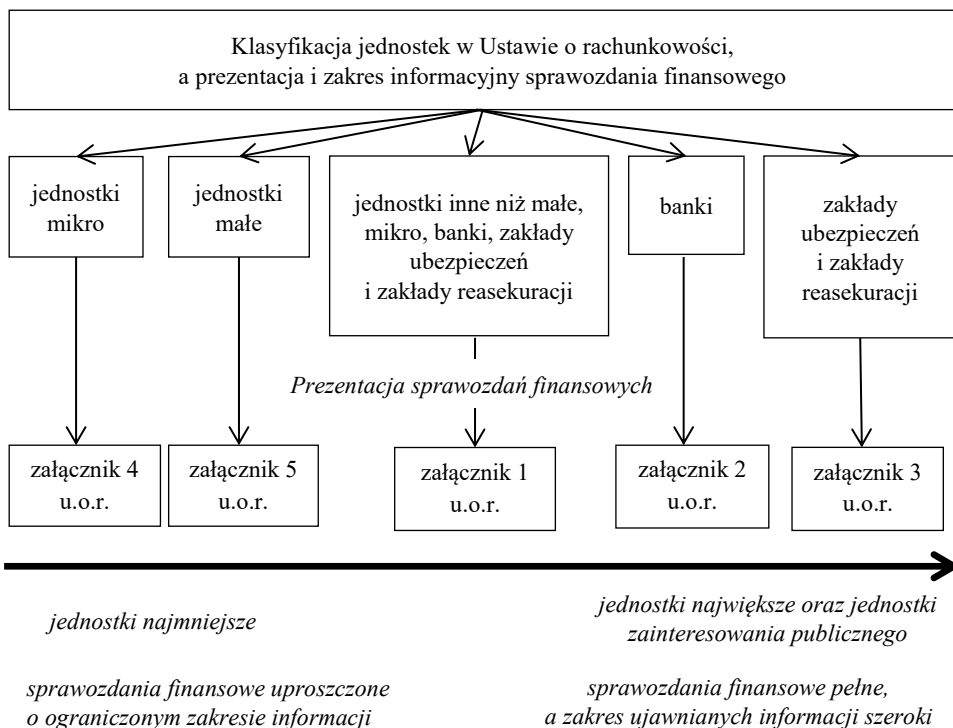
28 Dz.U. 2004, nr 145, poz. 1535.

29 Dz.U. 2004, nr 213, poz. 2155 z późn. zm.

30 Zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z dnia 19 lipca 2002 roku nr 1606/2002/WE w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości.

zwiększał się. Mniejsze jednostki, których sprawozdania finansowe nie podlegały obowiązkowemu badaniu przez biegłego rewidenta, mogły stosować wiele uproszczeń. Kolejne nowelizacje przynosiły zmiany kwalifikacji jednostek jako tych, które mogą korzystać z uproszczeń, w poszczególnych latach zmieniały się progi wartościowe dla tych jednostek.

Rysunek 6. Podział jednostek ze względu na wielkość, a prezentacja i zakres informacyjny sprawozdania finansowego

Źródło: A. Jurewicz, [w:] Walińska E. (red.), *Meritum Rachunkowości. Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa 2016*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa 2016, s. 179.

Zmiana ustawy o rachunkowości³¹ z 2008 roku (do stosowania od 1 stycznia 2009 roku) wprowadziła przepisy zbliżające polskie uregulowania do międzynarodowych standardów, zwiększyła zakres dodatkowych ujawnień oraz doprecyzowała niektóre definicje ustawowe. Zmiany dotyczyły również prezentacji sprawozdania finansowego,

31 Dz.U. 2008, nr 63, poz. 393; Dz.U. 2008, nr 208, poz. 1540; Dz.U. 2008, nr 223, poz. 1466.

zwiększono zakres informacji przedstawianych w zestawieniu zmian w kapitale oraz w informacji dodatkowej. Katalog jednostek, które mogły korzystać z MSR/MSSF w swojej sprawozdawczości rozszerzono o jednostki będące oddziałem przedsiębiorcy zagranicznego sporządzającego sprawozdania według MSR/MSSF. Umożliwiono jednostkom powrót do sporządzania sprawozdań według polskiej ustawy, jeśli ustały okoliczności, które uprawniały jednostkę do stosowania MSR/MSSF³². Nowelizacją ustawy o rachunkowości z dnia 18 marca 2008 roku³³ zwiększono zakres obowiązkowych ujawnień w informacji dodatkowej.

W roku 2014³⁴ i 2015³⁵ nastąpiły kolejne znaczące zmiany u.o.r. – wprowadzono podział jednostek na mikro, małe i pozostałe (por. rysunek 6). Istniejąca poprzednio tendencja do zwiększania ilości ujawnień została tym samym zatrzymana, jednostkom spełniającym kryteria klasyfikacji jako mikro³⁶ czy małe³⁷ umożliwiono korzystanie z szeregu

---

32 K. Trzpioła, *Komentarz do nowelizacji ustawy o rachunkowości*, [w:] *Znowelizowana ustawa o rachunkowości 2009, tekst jednolity z praktycznym komentarzem*, Wiedza i praktyka, Warszawa 2008, s. 137.

33 Dz.U. 2008, nr 63, poz. 393.

34 Dz.U. 2014, poz. 1100 – jednostki mikro, zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013 roku, weszła w życie 19 lipca 2013 roku. W przepisach polskich zmiana weszła z dniem 5 września 2014 roku.

35 Dz.U. 2015, poz. 1333 – jednostki małe.

36 Podmiotami mikro są te, których organ zatwierdzający podjął decyzję o sporządzaniu sprawozdania finansowego z uproszczeniami przewidzianymi dla jednostek mikro (por. art. 46 ust. 5 pkt 4, art. 47 ust. 4 pkt 4, art. 48 ust. 3, art. 48a ust. 3, art. 48b ust. 4 lub art. 49 ust. 4) i jeśli chodzi o spółki kapitałowe (w tym również w organizacji) dodatkowym wymogiem jest by w roku obrotowym, za który sporządzają sprawozdanie finansowe oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy (jednostki rozpoczynające działalność – w roku obrotowym, w którym rozpoczęły działalność), nie przekroczyły co najmniej dwóch z trzech poniższych wartości: • 1.500.000 zł – dla sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego, • 3.000.000 zł – dla przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy, • 10 osób – dla średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty; por. definicja jednostki mikro art. 3 ust. 1a, 1b oraz 1e u.o.r.

37 Podmiot mały to jednostka, której kierownictwo podjęło decyzję o sporządzaniu sprawozdania finansowego z zastosowaniem uproszczeń przewidzianych dla tego typu jednostek (por. art. 46 ust. 5 pkt 5, art. 47 ust. 4 pkt 5, art. 48 ust. 4, art. 48a ust. 4, art. 48b ust. 5 lub art. 49 ust. 5 u.o.r.), uproszczenia te dotyczą różnych jednostek. Jeśli chodzi o spółki kapitałowe (również w organizacji) to warunkiem jest by w roku obrotowym, za który sporządzają sprawozdanie finansowe oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy (w przypadku jednostek rozpoczynających działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych zgodnie z ustawą – w roku obrotowym rozpoczęcia działalności albo prowadzenia ksiąg rachunkowych) nie przekroczyły, co najmniej dwóch z trzech poniższych wielkości: a) 17 000 000 zł – dla sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego, b) 34 000 000 zł – dla przychodów netto

uproszczeń w zakresie wyceny czy prezentacji i ujawniania informacji w sprawozdaniu finansowym.

Wprowadzono do u.o.r.³⁸ rozróżnienie jednostek gospodarczych według kategorii wielkości na jednostki mikro, małe i pozostałe³⁹, pozostawiając jednostkom spełniającym przewidziane ustawą kryteria, decyzję dotyczącą uproszczeń przewidzianych dla jednostek mikro lub małych⁴⁰.

Załączniki do ustawy o rachunkowości zostały rozbudowane o załącznik nr 4 ze wzorem sprawozdania finansowego dla jednostek mikro oraz załącznik nr 5 ze wzorem sprawozdania finansowego dla jednostek małych, dla jednostek pozostałych obowiązuje załącznik nr 1 (por. tabela 5).

Tabela 5. Zakres informacyjny sprawozdań dla jednostek małych i mikro – prezentacja sprawozdania finansowego

RODZAJ JEDNOSTKI/ INFORMACJE	JEDNOSTKA MIKRO	JEDNOSTKA MAŁA
Podstawa sporządzenia sprawozdania finansowego	Załącznik nr 4 u.o.r.	Załącznik nr 5 u.o.r.
Obowiązkowy zakres ujawnień w sprawozdaniu finansowym	– informacje ogólne, – uproszczony bilans, – uproszczony rachunek wyników w wersji porównawczej, – informacje uzupełniające do bilansu.	– wprowadzenie do sprawozdania finansowego, – uproszczony bilans, – uproszczony rachunek zysków i strat (w wariantcie porównawczym lub kalkulacyjnym do wyboru przez jednostkę), – dodatkowe informacje i objaśnienia.
Brak obowiązku sporządzania zestawienia zmian w kapitale	Na podstawie art. 48a ust. 3 u.o.r.	Na podstawie art. 48a ust. 4 u.o.r.

ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy, c) 50 osób – dla średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty; por. art. 2 ust. 1 pkt 1 i 2 u.o.r., art. 2 ust. 2 u.o.r., art. 3 u.o.r.

38 Według stanu na 15 sierpnia 2016 roku.

39 Dodatkowo wyróżnia się jednostki zainteresowania publicznego, tj. banki, towarzystwa ubezpieczeniowe, reasekuracji itp., które traktowane są odmiennie w zakresie prezentacji sprawozdań finansowych i ujawnień dodatkowych informacji.

40 Z wyłączeniem banków, zakładów reasekuracji, ubezpieczeniowych itp.

Tabela 5. (cd.)

RODZAJ JEDNOSTKI/ INFORMACJE	JEDNOSTKA MIKRO	JEDNOSTKA MAŁA
Brak obowiązku sporządzania zestawienia przepływów pieniężnych	Na podstawie art. 48b ust. 4 u.o.r.	Na podstawie art. 48b ust. 5 u.o.r.
Brak obowiązku sporządzania sprawozdania z działalności	Jeśli jednostka nie sporządza tego sprawozdania to w informacji dodatkowej (lub zgodnie z art. 48 ust. 3, jako informacje uzupełniające do bilansu) musi ujawnić informacje dotyczące nabycia udziałów (akcji) własnych (art. 49 ust. 4 u.o.r.).	Jeśli jednostka nie sporządza tego sprawozdania to w informacji dodatkowej musi ujawnić informacje o nabyciu udziałów (akcji) własnych (por. art. 49 ust 5. u.o.r.). Jeśli jednostka sporządza sprawozdanie z działalności nie musi ujawniać informacji niefinansowych (por. art. 49 ust. 3 i ust. 6 u.o.r.).

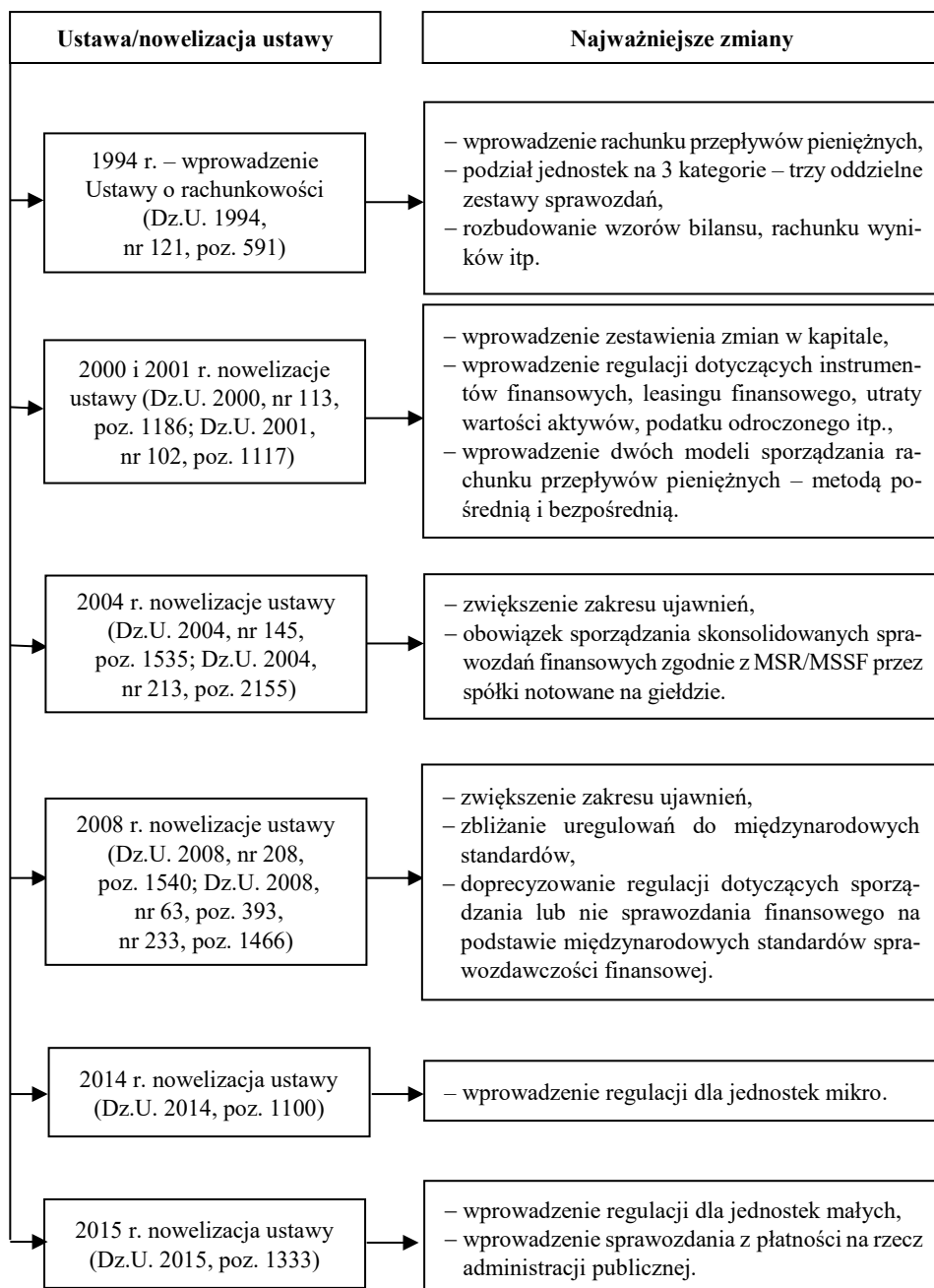
Źródło: opracowanie własne na podstawie u.o.r.

Reasumując, w Polsce po roku 1989 dokonała się znacząca zmiana w regulacjach rachunkowości. Dotyczy ona problematyki prezentacji informacji, ale także informacji dodatkowej, która z danych uzupełniających do bilansu i rachunku wyników⁴¹ rozrosła się do kształtu informacji dodatkowej, zawierającej dane uzupełniające – tabele, objaśnienia niemal do wszystkich pozycji bilansu i wybranych pozycji z rachunku wyników, a także informacje pozabilansowe, uzupełniające itp. (por. kształt załącznika 1 do u.o.r. obowiązujący w 2016 roku). Polskie prawo bilansowe od momentu pierwszego uchwalenia u.o.r. w ciągu ostatnich 22 lat (lata 1994–2016) istotnie ewoluowało, wpisując się w ogólnoświatową tendencję do pełnej przejrzystości działania jednostki (por. rysunek 7).

Analizując zmiany pokazane na rysunku 7 można wskazać kierunek zmian polskiego prawa bilansowego – zwiększanie ujawnień i zakresu prezentacji informacji dla jednostek dużych i jednostek zainteresowania publicznego (np. banki, towarzystwa ubezpieczeniowe itp.), przy jednoczesnym zwiększaniu ilości uproszczeń możliwych do stosowania przez jednostki mniejsze – wyodrębnione na podstawie określonych w ustawie o rachunkowości kryteriów.

41 W zakresie obowiązującym w 1991 roku nie była nazywana informacją dodatkową, a dane były ograniczone do kilku ujawnień dotyczących bilansu i rachunku wyników.

Rysunek 7. Najważniejsze zmiany ustawy o rachunkowości z 1994 roku

Źródło: opracowanie własne.

Niewątpliwie zmiany polskich przepisów rachunkowości doprowadziły do poprawy jakości ujawnianych w sprawozdaniu finansowym informacji. Dotyczy to w szczególności kapitału własnego – wprowadzono m.in. zestawienie zmian w kapitałach oraz obowiązek ujawniania danych o kapitałach w ramach informacji dodatkowej.

3.2. Ewolucja zasad ujawniania kategorii kapitału własnego w sprawozdaniu finansowym w latach 1991–2016

Podobnie jak wszystkie regulacje bilansowe, także przepisy dotyczące kapitałów własnych na przestrzeni lat ulegały znacznym zmianom. Na tle przedstawionych w poprzednim podrozdziale zmian polskiego prawa bilansowego można prześledzić ewolucję ujawniania i prezentacji informacji o kapitałach własnych w sprawozdaniu finansowym. W tabelach 6–10 ujęto przepisy obowiązujące w roku 1991, 1994, 2002 oraz 2016. Lata te wybrano jako reprezentatywne dla przedstawienia trendów zmian zachodzących w regulacjach rachunkowości. Przepisy rachunkowości⁴² dotyczące kapitałów własnych w roku 1991, 1994, 2002 i 2016, przedstawiono w podziale na:

- 1) definicje kapitałów (por. tabela 6),
- 2) zasady ich ujmowania w księgach rachunkowych (por. tabela 7),
- 3) strukturę prezentacji w bilansie (por. tabela 8),
- 4) zestawienie zmian w kapitale (por. tabela 9),
- 5) dane ujawniane w informacji dodatkowej (por. tabela 10).

W tabeli 6 przedstawiono zmiany dotyczące definicji kapitałów własnych w regulacjach rachunkowości.

Można zauważyć, że pierwotnie w przepisach dotyczących rachunkowości z lat 1991 oraz 1994 kapitał własny nie był definiowany, należało zatem odwoływać się do innych regulacji. Od 2002 roku kapitał własny został zdefiniowany, a także dodano definicje jednostek powiązanych kapitałowo – zależnych, stowarzyszonych itp. oraz określenie kapitałów mniejszości, czy też zaangażowanie w kapitale itp. Zmiany te ułatwiły zrozumienie problematyki kapitałów własnych z ekonomicznego punktu widzenia.

---

42 Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie prowadzenia rachunkowości z 1991 roku, Dz.U. 1991, nr 10, poz. 35; ustawa o rachunkowości obowiązująca w roku 1994, 2002 i 2016.

Tabela 6. Przepisy dotyczące definicji kapitału własnego w poszczególnych regulacjach rachunkowości obowiązujących w latach 1991–2016

Przepisy dotyczące rachunkowości	Definicje kapitału
Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie prowadzenia rachunkowości z 1991 roku	Brak definicji kapitałów w rozporządzeniu.
Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 1994 roku	Brak definicji kapitałów własnych w ustawie.
Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku	Kapitały własne definiowane są poprzez aktywa netto, czyli aktywa jednostki pomniejszone o zobowiązania, odpowiadające wartościowo kapitałowi (funduszowi) własnemu.
Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku	Definicja instrumentów kapitałowych – są to kontrakty, z których wynika prawo do majątku jednostki, pozostałego po zaspokojeniu lub zabezpieczeniu wszystkich wierzycieli, a także zobowiązanie się jednostki do wyemitowania lub dostarczenia własnych instrumentów kapitałowych, a w szczególności udziały, opcje na akcje własne lub warranty. Definicje jednostek powiązanych, zależnych, stowarzyszonych itp.
Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2016 roku	Kapitały własne definiowane są poprzez aktywa netto, czyli aktywa jednostki pomniejszone o zobowiązania, odpowiadające wartościowo kapitałowi (funduszowi) własnemu. Definicja instrumentów kapitałowych – są to kontrakty, z których wynika prawo do majątku jednostki, pozostałego po zaspokojeniu lub zabezpieczeniu wszystkich wierzycieli, a także zobowiązanie się jednostki do wyemitowania lub dostarczenia własnych instrumentów kapitałowych, a w szczególności udziały, opcje na akcje własne lub warranty. Ustawa wiele miejsca poświęca definicjom jednostek powiązanych, zależnych, stowarzyszonych itp. oraz określeniu kapitałów mniejszości, czy też zaangażowaniu w kapitale itp.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie prowadzenia rachunkowości z 1991 roku, Dz.U. 1991, nr 10, poz. 35; Ustawy o rachunkowości w wersji obowiązującej w 1994 roku, Dz.U. 1994, nr 121, poz. 591; Ustawy o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku, tekst jedn. Dz.U. 2002, nr 76, poz. 694; Ustawy o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2016 roku, tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 1047.

Kolejnym zagadnieniem, które ulegało ewolucji w przepisach dotyczących rachunkowości było ujęcie kapitałów w księgach rachunkowych, co przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Przepisy dotyczące ujęcia kapitału własnego w księgach rachunkowych w latach 1991–2016

Przepisy dotyczące rachunkowości	Ujęcie w księgach rachunkowych informacji o kapitałach własnych
Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie prowadzenia rachunkowości z 1991 roku, Dz.U. 1991, nr 10, poz. 35 (§ 35 pkt 1)	Fundusze i kapitały wykazuje się w księgach rachunkowych z podziałem na ich rodzaje, w wysokości ustalonej zgodnie z przepisami o gospodarce finansowej jednostki, z jej statutem lub umową o jej utworzeniu.
Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 1994 roku (art. 36 ust. 1, 2, 3)	<p>Kapitały (fundusze) własne wycenia się w wartości nominalnej. Kapitały (fundusze) własne ujmuje się w księgach rachunkowych z podziałem na ich rodzaje i według zasad określonych przepisami prawa, postanowieniami statutu lub umowy o utworzeniu jednostki.</p> <p>Kapitał zakładowy spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, kapitał akcyjny spółek akcyjnych oraz fundusz udziałowy spółdzielni wykazuje się w wysokości określonej w umowie lub statucie i wpisanej w rejestrze handlowym. Zadeklarowane, lecz niewniesione wkłady kapitałowe ujmuje się jako należne wkłady na poczet kapitału.</p> <p>Składniki kapitału (funduszu) własnego jednostek postawionych w stan likwidacji lub upadłości należy, na dzień rozpoczęcia likwidacji lub postępowania upadłościowego, połączyć w jeden kapitał (fundusz) podstawowy, zmniejszając go:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) we wszystkich jednostkach – o skutki wyceny, o której mowa w art. 29, 2) w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością i towarzystwach ubezpieczeń wzajemnych – o własne udziały przeznaczone do sprzedaży, 3) w spółkach akcyjnych – o należne wkłady na poczet kapitału, o ile nie wezwano zainteresowanych do ich wniesienia oraz o własne akcje przeznaczone do sprzedaży.
Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku (art. 36 ust. 1, 2, 2a, 2b, 2c, 2d, 3; art. 31; art. 35)	<p>Na dzień bilansowy wycenia się kapitały (fundusze) własne w wartości nominalnej.</p> <p>Kapitały (fundusze) własne ujmuje się w księgach rachunkowych z podziałem na ich rodzaje i według zasad określonych przepisami prawa, postanowieniami statutu lub umowy o utworzeniu jednostki.</p> <p>Kapitał zakładowy spółek kapitałowych, towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, fundusz udziałowy spółdzielni wykazuje się w wysokości określonej w umowie lub statucie i wpisanej w rejestrze sądowym. Zadeklarowane lecz niewniesione wkłady kapitałowe ujmuje się jako należne wkłady na poczet kapitału.</p> <p>W spółkach akcyjnych tworzy się kapitał (fundusz) rezerwowy w wysokości:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kwoty odpowiadającej wartości nabytych przez spółkę akcyjną akcji własnych, według ceny nabycia tych akcji,

Przepisy dotyczące rachunkowości	Ujęcie w księgach rachunkowych informacji o kapitałach własnych
<p>Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku (art. 36 ust. 1, 2, 2a, 2b, 2c, 2d, 3; art. 31; art. 35)</p>	<p>2) kwoty równej wysokości obniżenia kapitału zakładowego spółki akcyjnej, w przypadkach określonych w art. 360 § 2 ustawy z dnia 15 września 2000 roku – kodeks spółek handlowych (Dz.U. 2000, nr 94, poz. 1037 i z 2001, nr 102, poz. 1117); kwota powinna być równa łącznej wartości nominalnej umorzonych akcji.</p> <p>Koszty emisji akcji poniesione przy powstaniu spółki akcyjnej lub podwyższeniu kapitału zakładowego zmniejszają kapitał zapasowy spółki do wysokości nadwyżki wartości emisji nad wartością nominalną akcji, a pozostałą ich część zalicza się do kosztów finansowych.</p> <p>Kapitały (fundusze) własne powstałe z zamiany dłużnych papierów wartościowych, zobowiązań i pożyczek na udziały, wykazuje się w wartości nominalnej tych papierów wartościowych, zobowiązań i pożyczek, po uwzględnieniu niezamortyzowanego dyskonta lub premii, odsetek naliczonych i niezapłaconych do dnia zamiany, które nie będą wypłacone, niezrealizowanych różnic kursowych oraz skapitalizowanych kosztów emisji. Jeżeli dłużne papiery wartościowe, zobowiązania i pożyczki są wyrażone w walucie obcej, to na dzień zamiany stosuje się do nich przepisy art. 30. Powyższy przepis stosuje się odpowiednio do zobowiązań bezwarunkowo umorzonych w wyniku postępowania naprawczego lub układowego.</p> <p>Składniki kapitału (funduszu) własnego jednostek postawionych w stan likwidacji lub upadłości należy, na dzień rozpoczęcia likwidacji lub postępowania upadłościowego, połączyć w jeden kapitał (fundusz) podstawowy, zmniejszając go:</p> <ul style="list-style-type: none"> – w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością, товариствах ubezpieczeń wzajemnych – o udziały własne, – w spółkach akcyjnych – o należne wkłady na poczet kapitału, o ile nie wezwano zainteresowanych do ich wniesienia oraz o własne akcje przeznaczone do sprzedaży. <p>W kapitale z aktualizacji wyceny ujmuje się różnicę wartości wynikającej z aktualizacji wyceny środków trwałych (wartość netto przeszacowania zgodnie z odrębnymi przepisami).</p> <p>Kapitał z aktualizacji wyceny zawiera także różnice wyceny inwestycji długoterminowych (różnica między wartością rynkową, a ceną nabycia).</p>

Tabela 7. (cd.)

Przepisy dotyczące rachunkowości	Ujęcie w księgach rachunkowych informacji o kapitałach własnych
<p>Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2016 roku (art. 36 ust. 1, 2, 2b, 2c, 2d, 2e, 3; art. 36a ust. 1, 2, 3; art. 31; art. 35)</p>	<p>Wycena – udziały (akcje) własne – wycenia się według cen nabycia⁴³; a kapitały (fundusze) własne, oprócz udziałów (akcji) własnych wycenia się w wartości nominalnej.</p> <p>Kapitały (fundusze) własne ujmuje się w księgach rachunkowych z podziałem na ich rodzaje i według zasad określonych przepisami prawa, postanowieniami statutu lub umowy o utworzeniu jednostki.</p> <p>Kapitał zakładowy spółek kapitałowych, towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, towarzystw reasekuracji wzajemnej, fundusz udziałowy spółdzielni wykazuje się w wysokości określonej w umowie lub statucie i wpisanej w rejestrze sądowym. Zadeklarowane lecz niewniesione wkłady kapitałowe ujmuje się jako należne wkłady na poczet kapitału.</p> <p>Koszty emisji akcji poniesione przy powstaniu spółki akcyjnej lub podwyższeniu kapitału zakładowego zmniejszają kapitał zapasowy spółki do wysokości nadwyżki wartości emisji nad wartością nominalną akcji, a pozostałą ich część zalicza się do kosztów finansowych.</p> <p>Kapitały (fundusze) własne powstałe z zamiany dłużnych papierów wartościowych, zobowiązań i pożyczek na udziały wykazuje się w wartości nominalnej tych papierów wartościowych, zobowiązań i pożyczek, po uwzględnieniu niezamortyzowanego dyskonta lub premii, odsetek naliczonych i niezapłaconych do dnia zamiany, które nie będą wypłacone, niezrealizowanych różnic kursowych oraz skapitalizowanych kosztów emisji. Jeżeli dłużne papiery wartościowe, zobowiązania i pożyczki są wyrażone w walucie obcej, to na dzień zamiany stosuje się do nich przepisy art. 30. Powyższy przepis stosuje się także do zobowiązań bezwarunkowo umorzonych w wyniku postępowania restrukturyzacyjnego.</p> <p>W razie powzięcia uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością określającej termin i wysokość dopłat, równowartość dopłat ujmuje się w odrębnej pozycji pasywów bilansu (kapitał rezerwowy z dopłat wspólników) i wykazuje się jako składnik kapitału własnego dopóty, dopóki ten nie zostanie użyty w sposób uzasadniający jego odpisanie; uchwalone, lecz niewniesione dopłaty wykazuje się w dodatkowej pozycji kapitałów własnych „Należne dopłaty na poczet kapitału rezerwowego (wielkość ujemna)”.</p>

43 Art. 28 ust. 2a u.o.r. „W przypadkach nabycia udziałów (akcji) własnych w drodze egzekucji za cenę nabycia uważa się cenę nabycia ustaloną w postępowaniu egzekucyjnym, powiększoną o koszty poniesione w toku postępowania egzekucyjnego, które nie zostały spółce zwrócone. W przypadku nieodpłatnego nabycia udziałów (akcji) własnych cena nabycia obejmuje wszystkie koszty ponoszone przez spółkę na ich nabycie”.

Przepisy dotyczące rachunkowości	Ujęcie w księgach rachunkowych informacji o kapitałach własnych
<p>Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2016 roku (art. 36 ust. 1, 2, 2b, 2c, 2d, 2e, 3; art. 36a ust. 1, 2, 3; art. 31; art. 35)</p>	<p>Składniki kapitału (funduszu) własnego jednostek postawionych w stan likwidacji lub upadłości należy, na dzień rozpoczęcia likwidacji lub postępowania upadłościowego, połączyć w jeden kapitał (fundusz) podstawowy, zmniejszając go:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością, товариств ubezpieczeń wzajemnych i товариств reasekuracji wzajemnej – o udziały własne, ✓ w spółkach akcyjnych – o należne wkłady na poczet kapitału, o ile nie wezwano zainteresowanych do ich wniesienia oraz o akcje własne. <p>W razie zbycia akcji własnych, dodatnią różnicę między ceną sprzedaży, pomniejszoną o koszty sprzedaży a ich ceną nabycia, należy odnieść na kapitał zapasowy. Ujemną różnicę należy ująć jako zmniejszenie kapitału zapasowego, a pozostałą część ujemnej różnicy, przewyższającą kapitał zapasowy, jako stratę z lat ubiegłych i opisać w informacji dodatkowej w sprawozdaniu finansowym za rok, w którym nastąpiła sprzedaż.</p> <p>W przypadku umorzenia akcji własnych, dodatnią różnicę między ich wartością nominalną a ceną nabycia, należy odnieść na kapitał zapasowy. Ujemną różnicę należy ująć jako zmniejszenie kapitału zapasowego, a pozostałą część ujemnej różnicy, przewyższającą kapitał zapasowy, jako stratę z lat ubiegłych i opisać w informacji dodatkowej w sprawozdaniu finansowym za rok, w którym nastąpiło obniżenie kapitału zakładowego.</p> <p>Przepisy dotyczące zbycia i umorzenia akcji stosuje się do udziałów własnych spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, z wyjątkiem umorzenia udziałów bez obniżenia kapitału zakładowego. W przypadku umorzenia udziałów własnych nabytych w drodze egzekucji, bez obniżenia kapitału zakładowego, wartość udziałów własnych według ceny nabycia należy ująć jako zmniejszenie kapitału rezerwowego utworzonego w celu ich umorzenia.</p> <p>W kapitale z aktualizacji wyceny ujmuje się różnicę wartości wynikającej z aktualizacji wyceny środków trwałych (wartość netto przeszacowania zgodnie z odrębnymi przepisami).</p> <p>Kapitał z aktualizacji wyceny zawiera także różnice wyceny inwestycji długoterminowych (różnica między wartością rynkową, a ceną nabycia).</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie prowadzenia rachunkowości z 1991 roku, Dz.U. 1991, nr 10, poz. 35; Ustawy o rachunkowości w wersji obowiązującej w 1994 roku, Dz.U. 1994, nr 121, poz. 591; Ustawy o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku, tekst jedn. Dz.U. 2002, nr 76, poz. 694; Ustawy o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2016 roku, tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 1047.

Przepisy dotyczące ujmowania kapitału własnego w systemie rachunkowości, w latach 1991–2016, uległy znacznemu rozbudowaniu. W roku 1991 jedynym przepisem dotyczącym kapitału własnego był obowiązek ujmowania go w podziale na rodzaje, w wartości zgodnej z „przepisami o gospodarce finansowej jednostki, z jej statutem lub umową o jej utworzeniu”⁴⁴. Ustawa o rachunkowości w wersji z 1994 roku rozszerzyła zakres przepisów dotyczących ujmowania kapitałów własnych. Wprowadzono zasadę wyceny kapitału własnego – w wartości nominalnej. Doprecyzowano, że kapitał zakładowy spółek z ograniczoną odpowiedzialnością⁴⁵, kapitał akcyjny spółek akcyjnych należy wykazać w wartości wpisanej w rejestrze handlowym, a określonej w umowie/statucie spółki. Określono, że zadeklarowane, ale niewniesione wkłady kapitałowe trzeba ująć jako należne wkłady na poczet kapitału. Wprowadzono szczególną regulację dotyczącą łączenia wszystkich elementów kapitału (funduszu) własnego w jeden kapitał na dzień rozpoczęcia likwidacji lub postępowania upadłościowego jednostki. Przepis ten można było stosować także w razie objęcia jednostki postępowaniem naprawczym lub układowym⁴⁶. Regulacje roku 2002 bazowały na przepisach z roku 1994, jednak istotnie rozszerzono ich zakres. Ustawodawca wprowadził regulacje dotyczące spółek akcyjnych, tj. tworzenia w spółkach akcyjnych kapitałów (funduszy) rezerwowych⁴⁷, oraz ujmowania kosztów emisji akcji poniesionych przy powstaniu spółki akcyjnej lub podwyższeniu kapitału zakładowego⁴⁸. Dodatkowo uregulowano zasady wyceny kapitału własnego powstałego w wyniku zamiany dłużnych

---

44 Dz.U. 1991, nr 10, poz. 35.

45 Dotyczy to też towarzystw ubezpieczeń wzajemnych oraz kapitału udziałowego w spółdzielni.

46 Ten połączony kapitał własny należało zmniejszyć o wymienione w ustawie kategorie np. w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością o własne udziały przeznaczone do sprzedaży, w spółkach akcyjnych o wkłady na poczet kapitału, o ile nie wezwano zainteresowanych do ich wniesienia, a także o własne akcje przeznaczone do sprzedaży.

47 Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku: art. 36 ust. 2a „W spółkach akcyjnych tworzy się kapitał (fundusz) rezerwowy w wysokości: 1) kwoty odpowiadającej wartości nabytych przez spółkę akcyjną akcji własnych według ceny nabycia tych akcji, 2) kwoty równej wysokości obniżenia kapitału zakładowego spółki akcyjnej, w przypadkach określonych w art. 360 § 2 ustawy z dnia 15 września 2000 roku – kodeks spółek handlowych (Dz.U. 2000, nr 94, poz. 1037 i z 2001 nr 102, poz. 1117); kwota powinna być równa łącznej wartości nominalnej umorzonych akcji”.

48 Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku: art. 36 ust. 2b „Koszty emisji akcji poniesione przy powstaniu spółki akcyjnej lub podwyższeniu kapitału zakładowego zmniejszają kapitał zapasowy spółki do wysokości nadwyżki wartości emisji nad wartością nominalną akcji, a pozostałą ich część zalicza się do kosztów finansowych”.

papierów wartościowych⁴⁹, zobowiązań i pożyczek na udziały. Dodano również zasady wyceny kapitału z aktualizacji wyceny wskazując, iż obejmuje on skutki wyceny inwestycji długoterminowych i przeszacowania środków trwałych.

W ramach kolejnych nowelizacji przepisów dotyczących rachunkowości od roku 2002 do 2016 roku:

- 1) określono, że udziały (akcje) własne należy wycenić według cen nabycia⁵⁰, inne elementy kapitałów własnych nadal wyceniane są w wartości nominalnej;
- 2) uchylone zostały zapisy o tworzeniu kapitałów rezerwowych w spółce akcyjnej;
- 3) wprowadzono zapisy o ujmowaniu dopłat wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością⁵¹;
- 4) w związku ze zmianą przepisów i wprowadzeniem regulacji o postępowaniu restrukturyzacyjnym wykreślono z ustawy zapis o łączeniu kapitałów własnych w jeden, dla spółek objętych postępowaniem naprawczym i układowym, a wprowadzono taki zapis dla jednostek objętych postępowaniem restrukturyzacyjnym;
- 5) wprowadzono regulacje dotyczące ujmowania zbycia akcji własnych/udziałów w spółce z o.o.;
- 6) dodano regulacje dotyczące ujmowania skutków umorzenia akcji własnych/udziałów w spółce z o.o.

W latach 1991–2016 także struktura prezentowania informacji dotyczących kapitałów w bilansie uległa znacznym modyfikacjom i rozszerzeniu (por. tabela 8).

---

49 Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku: art. 36 ust. 2c „Jeżeli dłużne papiery wartościowe, zobowiązania i pożyczki są wyrażone w walucie obcej, to na dzień zamiany stosuje się do nich przepisy art. 30”.

50 Art. 28 ust. 2a u.o.r. „W przypadkach nabycia udziałów (akcji) własnych w drodze egzekucji za cenę nabycia uważa się cenę nabycia ustaloną w postępowaniu egzekucyjnym, powiększoną o koszty poniesione w toku postępowania egzekucyjnego, które nie zostały spółce zwrócone. W przypadku nieodpłatnego nabycia udziałów (akcji) własnych cena nabycia obejmuje wszystkie koszty ponoszone przez spółkę na ich nabycie”.

51 Art. 36 ust. 2e u.o.r. „W razie powzięcia uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością określającej termin i wysokość dopłat, równowartość dopłat ujemne się w odrębnej pozycji pasywów bilansu (kapitał rezerwowy z dopłat wspólników) i wykazuje się jako składnik kapitału własnego dopóty, dopóki ten nie zostanie użyty w sposób uzasadniający jego odpisanie; uchwalone, lecz niewniesione dopłaty wykazuje się w dodatkowej pozycji kapitałów własnych. Należne dopłaty na poczet kapitału rezerwowego (wielkość ujemna)”.

Tabela 8. Struktura bilansu – prezentacja kapitałów własnych w latach 1991–2016

Przepisy dotyczące rachunkowości	Struktura bilansu w zakresie prezentacji informacji o kapitałach własnych
Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie prowadzenia rachunkowości z 1991 roku	<p>(wycinek bilansu dotyczący kapitałów własnych):</p> <p>A. Kapitały (fundusze) własne:</p> <p>I. Kapitały:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1... 2... 3... <p>II. Kapitał ze sprzedaży akcji własnych powyżej ich wartości nominalnej.</p> <p>III. Fundusze:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1... 2... 3... <p>IV. Zmiany kapitałów (funduszy) na skutek przeszacowania aktywów lub pasywów (przyrost – wielkość dodatnia, zmniejszenie – wielkość ujemna).</p> <p>V. Nierozliczony wynik finansowy z lat ubiegłych:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zysk (wielkość dodatnia). 2. Strata (wielkość ujemna). <p>VI. Wieloletnie rezerwy celowe.</p> <p>(...)</p> <p>E. Wynik finansowy.</p> <p>I. Wynik netto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zysk (wielkość dodatnia). 2. Strata (wielkość ujemna).
Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 1994 roku	<p>A. Kapitał (fundusz) własny</p> <p>I. Kapitał (fundusz) podstawowy.</p> <p>II. Należne, lecz niewniesione wkłady na poczet kapitału podstawowego (wielkość ujemna).</p> <p>III. Kapitał (fundusz) zapasowy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej. 2. Tworzony ustawowo. 3. Tworzony zgodnie ze statutem lub umową. 4. Z dopłat wspólników. 5. Inny. <p>IV. Kapitał (fundusz) rezerwy z aktualizacji wyceny.</p> <p>V. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe.</p> <p>VI. Niepodzielony wynik finansowy z lat ubiegłych:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zysk (wielkość dodatnia). 2. Strata (wielkość ujemna). <p>VII. Wynik finansowy netto roku obrotowego:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zysk (wielkość dodatnia). 2. Strata (wielkość ujemna). 3. Odpisy z wyniku finansowego bieżącego roku obrotowego.

Przepisy dotyczące rachunkowości	Struktura bilansu w zakresie prezentacji informacji o kapitałach własnych
Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku	A. Kapitał (fundusz) własny: <ol style="list-style-type: none"> I. Kapitał (fundusz) podstawowy. II. Należne wpłaty na kapitał podstawowy (wielkość ujemna). III. Udziały (akcje) własne (wielkość ujemna). IV. Kapitał (fundusz) zapasowy. V. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny. VI. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe. VII. Zysk (strata) z lat ubiegłych. VIII. Zysk (strata) netto. IX. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna).
Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2016 roku	Zdywersyfikowana w zależności od uznania jednostki za mikro, małą czy też inną, w zależności od przyjętych uproszczeń przez jednostki mikro i małe*.

* Szczegółowo opisane w dalszej części rozdziału.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie prowadzenia rachunkowości z 1991 roku, Dz.U. 1991, nr 10, poz. 35; Ustawy o rachunkowości w wersji obowiązującej w 1994 roku, Dz.U. 1994, nr 121, poz. 591; Ustawy o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku, tekst jedn. Dz.U. 2002, nr 76, poz. 694; Ustawy o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2016 roku, tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 1047.

Struktura prezentowanych w bilansie informacji o kapitałach w latach 1991–2016 ulegała istotnym zmianom. W roku 1991 widoczny jest jeszcze wpływ „starego” systemu gospodarczego – stosowano – jako odrębne pozycje kapitału własnego – pojęcie fundusze, rezerwy celowe, czy też określenie zmiany kapitałów. W roku 1994 wyraźnie widać uporządkowanie struktury kapitału własnego – przyjmując za wzór przepisy prawa handlowego, rozbudowano prezentację kapitału zapasowego, wyodrębniono kapitał rezerwowy z aktualizacji wyceny, zachowano szczegółową prezentację wyniku finansowego – zarówno z lat ubiegłych, jak i bieżącego okresu. Rok 2002 przyniósł kolejne zmiany – głównie wynikające ze zmian k.s.h., ale przede wszystkim z MSR. Zrezygnowano z wielu informacji szczegółowych (np. struktury kapitału zapasowego), dołożono obowiązek prezentacji udziałów (akcji) własnych, a także zastosowano słownictwo z MSR – np. zysk/strata lat ubiegłych (zamiast niepodzielony wynik finansowy z lat ubiegłych).

Oprócz powyżej przedstawionych zagadnień ustawa o rachunkowości reguluje także inne ujawnienia dotyczące informacji o kapitałach własnych, czyli zestawienie zmian w kapitale, informacje dodatkowe oraz sprawozdanie zarządu z działalności (por. tabela 9).

Tabela 9. Przepisy dotyczące pozostałych ujawnień informacji o kapitałach własnych w latach 1991–2016

Przepisy dotyczące rachunkowości	Pozostałe informacje o kapitałach własnych w sprawozdaniu finansowym i sprawozdaniu z działalności
Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie prowadzenia rachunkowości z 1991 roku	<p>Brak zestawienia zmian w kapitale.</p> <p>W informacjach uzupełniających do bilansu brak dodatkowych ujawnień dotyczących kapitałów własnych.</p> <p>Sprawozdanie z działalności (art. 41 ust. 1). Wprowadzono wymóg, dla spółek z o.o. i SA, dołączenia do sprawozdania finansowego pisemnego sprawozdania z działalności, a w nim m.in. następujących ujawnień: wielkość i rodzaj kapitałów własnych i udziałów oraz wartość nominalnych nabytych własnych udziałów i akcji.</p>
Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 1994 roku	<p>Brak zestawienia zmian w kapitale.</p> <p>W informacji dodatkowej jednostka musiała zawrzeć następujące informacje dotyczące kapitału własnego: (...)</p> <ul style="list-style-type: none"> – dane o strukturze własności kapitału podstawowego oraz liczbie i wartości nominalnej subskrybowanych akcji, w tym uprzywilejowanych, – stan na początku roku obrotowego, zwiększenia i wykorzystanie oraz stan końcowy kapitałów (funduszy) zapasowych i rezerwowych, – propozycje co do sposobu podziału zysku lub pokrycia straty za rok obrotowy. <p>Sprawozdanie z działalności – sporządzane przez określone w ustawie podmioty nie zawierało obowiązkowych informacji o kapitałach własnych.</p>
Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku	<p>Obowiązek sporządzania zestawienia ze zmian w kapitale – dla jednostek, których sprawozdania finansowe podlegały obowiązkowemu badaniu przez biegłego rewidenta.</p> <p>W informacji dodatkowej. Dane o strukturze własności kapitału podstawowego oraz liczbie i wartości nominalnej subskrybowanych akcji, w tym uprzywilejowanych. Jednostka musiała przedstawiać propozycję podziału bieżącego zysku lub pokrycia straty. Jeśli jednostka nie sporządzała zestawienia zmian w kapitale to przedstawiała stan na początek roku, zwiększenia, wykorzystanie i stan na koniec roku kapitałów (funduszy) zapasowych i rezerwowych.</p> <p>Sprawozdanie z działalności – sporządzane przez określone w ustawie podmioty nie zawierało obowiązkowych informacji o kapitałach własnych.</p>

Przepisy dotyczące rachunkowości	Pozostałe informacje o kapitałach własnych w sprawozdaniu finansowym i sprawozdaniu z działalności
Ustawa o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2016 roku	<p>Zestawienie zmian w kapitale. Tak, ale jednostki, których sprawozdanie finansowe nie podlega badaniu przez biegłego rewidenta oraz jednostki mikro i małe nie muszą go sporządzać.</p> <p>Informacja dodatkowa. Zakres informacji różny w zależności od uznania jednostki za mikro, małą czy też inną, w zależności od przyjętych uproszczeń przez jednostki mikro, małe*.</p> <p>Sprawozdanie z działalności – sporządzane przez określone w ustawie podmioty nie zawiera obowiązkowych informacji o kapitałach własnych.</p>

* Szczegółowo opisane w dalszej części rozdziału.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie prowadzenia rachunkowości z 1991 roku*, Dz.U. 1991, nr 10, poz. 35; *Ustawy o rachunkowości w wersji obowiązującej w 1994 roku*, Dz.U. 1994, nr 121, poz. 591; *Ustawy o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2002 roku*, tekst jedn. Dz.U. 2002, nr 76, poz. 694; *Ustawy o rachunkowości w wersji obowiązującej w 2016 roku*, tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 1047.

W roku 1991 pozostałe ujawnienia na temat kapitału własnego (inne niż w bilansie) były bardzo ograniczone, tj. nie było obowiązku sporządzenia zestawienia zmian w kapitale, a w informacjach uzupełniających do bilansu brakowało dodatkowych ujawnień dotyczących kapitałów własnych. Wprowadzono natomiast wymóg – dla spółek z o.o. i spółek akcyjnych – by do sprawozdania finansowego załączały pisemne sprawozdanie z działalności, a w nim m.in. wielkość i rodzaj kapitałów własnych i udziałów oraz wartość nominalnych nabytych własnych udziałów i akcji.

Rok 1994 przyniósł rozszerzenie informacji dodatkowej o:

- 1) dane o strukturze własności kapitału podstawowego oraz liczbie i wartości nominalnej subskrybowanych akcji, w tym uprzywilejowanych;
- 2) informacje o stanie kapitałów (funduszy) zapasowych i rezerwowych na początku roku obrotowego, ich zwiększeniach i wykorzystaniu oraz stanie końcowym;
- 3) propozycję sposobu podziału zysku lub pokrycia straty za rok obrotowy.

W roku 2002 wprowadzono obowiązek sporządzania zestawienia ze zmian w kapitale dla jednostek, których sprawozdania finansowe podlegały obowiązkowemu badaniu przez biegłego rewidenta. Jeśli jednostka

nie sporządzała zestawienia zmian w kapitale to musiała przedstawić w informacji dodatkowej dla kapitałów (funduszy) zapasowych i rezerwowych stan na początek roku, zwiększenia, wykorzystanie i stan na koniec roku. Inne ujawnienia dotyczące kapitałów własnych pozostały bez zmian w porównaniu do roku 1994.

W przepisach obowiązujących w roku 2016 sporządzanie zestawienia zmian w kapitale jest obowiązkowe, jeśli sprawozdanie finansowe jednostki obowiązkowo podlega badaniu przez biegłego rewidenta, natomiast zakres informacji dodatkowej jest różny w zależności od uznania jednostki za mikro, małą czy też inną i przyjętych przez nie uproszczeń.

Można zauważyć, że w omawianych latach – zgodnie z ogólną tendencją rozwoju sprawozdania finansowego – następowało zwiększanie ilości ujawnień i zakresu prezentowanych danych dotyczących kapitałów własnych. Najważniejsza, z punktu widzenia prezentacji sprawozdania finansowego, jest informacja o kapitale własnym według jego kategorii, tj. w podziale na kapitał podstawowy, kapitały zapasowe, rezerwowe, wynik finansowy z lat ubiegłych oraz wynik finansowy roku bieżącego. Taki podział został wprowadzony już w roku 1994 w u.o.r., a informacja dodatkowa zwiększała użyteczność przekazywanych informacji poprzez wymóg ujawniania danych o strukturze własności kapitału podstawowego oraz liczbie i wartości nominalnej akcji, w tym uprzywilejowanych. Dodatkowo należało ujawniać zmiany stanów, tj. stan początkowy, zwiększenie, zmniejszenie i stan końcowy kapitałów (funduszy) zapasowych i rezerwowych. Był to pierwszy krok w kierunku całkowitej przejrzystości ujawnień o kapitałach, jaką zakłada wprowadzone od roku 2002 zestawienie zmian w kapitałach. Od roku 2002 obowiązywały w zakresie kapitałów własnych zasady ujmowania, które zostały w latach późniejszych zmienione w niewielkim stopniu. W latach 2014 i 2015 przeprowadzono nowelizacje ustawy, które przyniosły dywersyfikację przepisów, w zależności od tego, czy jednostka jest zaliczona do podmiotów mikro, małych czy pozostałych. Zmieniono prezentację informacji o kapitałach, uległa ona dalszemu uszczegółowieniu dla jednostek pozostałych innych niż mikro i małe, jednocześnie przeniesiono pozycje prezentowane poprzednio w kapitałach jako wartości ujemne, tj. należne wpłaty na kapitał podstawowy oraz udziały (akcje) własne, na stronę aktywów bilansu.

Reasumując, w latach 1991–2016 zarówno prezentacja, jak i ujawnianie informacji o kapitałach własnych zmieniły się istotnie, natomiast ogólna zasada⁵² wyceny bilansowej kapitałów własnych pozostała taka sama – ujmuje się je w wartości nominalnej.

3.3. Pomiar, prezentacja i ujawnianie informacji dotyczących kapitału własnego w sprawozdaniu finansowym – stan obecny

Ujmowanie kapitałów własnych w sprawozdaniu finansowym uregulowane jest w ustawie o rachunkowości, na chwilę obecną nie ma dodatkowych wytycznych (np. krajowych standardów) dotyczących tej kategorii. Ustawa zawiera niewiele artykułów regulujących kwestię kapitałów własnych w zakresie ich definicji, ujmowania i wyceny. W aktualnie obowiązującej ustawie o rachunkowości zdefiniowano kapitał własny jako aktywa netto, tj. aktywa jednostki pomniejszone o zobowiązania. Prawidłowe ujęcie kapitałów własnych w księgach rachunkowych to ujmowanie ich oddzielnie dla każdej kategorii kapitału i zgodnie z zasadami określonymi w przepisach prawa (np. dla spółek kapitałowych będzie to kodeks spółek handlowych). Nie wszystkie rodzaje kapitałów są regulowane w k.s.h. – takie kategorie jak zysk netto, zysk/strata z lat ubiegłych czy też kapitał z aktualizacji wyceny regulowane są wyłącznie przez przepisy bilansowe. Przy ujęciu kapitałów w księgach rachunkowych należy wziąć pod uwagę postanowienia statutu lub umowy o utworzeniu danego podmiotu. Wartość kapitału zakładowego (podstawowego) spółek kapitałowych ujmuje się zgodnie z umową i statutem, tj. według wartości wykazanej w rejestrze sądowym. Podstawową zasadą wyceny jest zatem wycena kapitału podstawowego w wartości nominalnej, z wyjątkiem np. udziałów (akcji) własnych, które wycenia się według ceny nabycia⁵³. Zadeklarowane, lecz niewniesione wkłady kapitałowe, ujmuje się jako należne wkłady na poczet kapitału.

---

52 Wprowadzono ściśle określone w przepisach wyjątki od tej zasady np. wycena akcji własnych.

53 Art. 28 ust. 2a u.o.r. „W przypadkach nabycia udziałów (akcji) własnych w drodze egzekucji za cenę nabycia uważa się cenę nabycia ustaloną w postępowaniu egzekucyjnym, powiększoną o koszty poniesione w toku postępowania egzekucyjnego, które nie zostały spółce zwrócone. W przypadku nieodpłatnego nabycia udziałów (akcji) własnych, cena nabycia obejmuje wszystkie koszty ponoszone przez spółkę na ich nabycie”.

Prawo bilansowe reguluje także ujmowanie skutków finansowych – innych niż wniesienie do spółki wkładów – kluczowych transakcji ze współnikami. Określono w ustawie, w szczególności zasady ujmowania:

- 1) kosztów emisji,
- 2) dopłat do kapitału;
- 3) sprzedaży i umorzenia akcji/udziałów,
- 4) kapitałów własnych powstałych wskutek zamiany dłużnych papierów wartościowych.

Ad 1. Koszty emisji akcji poniesione przy powstaniu spółki akcyjnej lub podwyższeniu kapitału zakładowego zmniejszają jej kapitał zapasowy do wysokości nadwyżki wartości emisji nad wartością nominalną akcji, a pozostałą ich część zalicza się do kosztów finansowych⁵⁴. Zwykle koszty emisji, aż do jej zakończenia, ujmuje się jako rozliczenia międzyokresowe czynne, a dopiero po zakończeniu emisji rozlicza się je jako zmniejszenie kapitału lub poprzez wynik finansowy.

Ad 2. Jeśli chodzi o spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, to wspólnicy mogą podjąć uchwałę o wniesieniu dopłat, w tej uchwale określa się wartość wkładów i termin wniesienia dopłat. Dopłaty wniesione ujmuje się w oddzielnej pozycji jako *Kapitał rezerwowy* z dopłat współników do momentu użycia go w sposób umożliwiający jego odpisanie. Uchwalone dopłaty, które nie zostały jeszcze wniesione ujmuje się w pozycji *Należne dopłaty na poczet kapitału rezerwowego*.

Ad 3. Ustawa o rachunkowości reguluje ujęcie skutków finansowych sprzedaży lub umorzenia akcji, lub udziałów własnych. Akcje/udziały takie wycenia się w cenie nabycia. Jeśli nabycie udziałów (akcji) własnych następuje w drodze egzekucji, to ceną nabycia jest wartość ustalona w postępowaniu egzekucyjnym, którą podwyższają koszty w tym postępowaniu poniesione, jeżeli nie zostały zwrócone jednostce. W przypadku, gdy akcje/udziały własne zostały uzyskane nieodpłatnie, to za cenę nabycia uważa się koszty poniesione przez jednostkę w celu ich nabycia/uzyskania.

Jeśli jednostka zbywa akcje własne to w kapitale zapasowym ujmuje się dodatnią różnicę między ceną sprzedaży, a ceną nabycia, pomniejszoną o koszty sprzedaży, natomiast jeśli różnica jest ujemna to zmniejsza kapitał zapasowy, wartość zmniejszenia przekraczająca kapitał zapasowy wykazywana jest w pozycji strata z lat ubiegłych. Informacje o powyższych zdarzeniach zamieszcza się w informacji dodatkowej. Tak samo postępuje się w przypadku umorzenia nabytych przez jednostkę akcji własnych. Te same przepisy obowiązują spółki z ograniczoną odpowiedzial-

---

54 Art. 36 ust. 2b u.o.r.

nością z wyjątkiem umorzenia udziałów bez obniżenia kapitału zakładowego. Jeśli następuje umorzenie udziałów własnych nabytych w drodze egzekucji, „bez obniżenia kapitału zakładowego, wartość udziałów własnych według ceny nabycia należy ująć jako zmniejszenie kapitału rezerwowego utworzonego w celu ich umorzenia”⁵⁵.

Ad 4. W przypadku, gdy kapitały (fundusze) własne powstają z zamiany dłużnych papierów wartościowych, zobowiązań i pożyczek⁵⁶ na udziały, to wycenia się je w wartości nominalnej zamienianych papierów wartościowych, zobowiązań lub pożyczek, uwzględniając:

- ✓ niezamortyzowane dyskonto, premię,
- ✓ odsetki naliczone i niezapłacone do dnia zamiany, które nie będą wypłacone,
- ✓ niezrealizowane różnice kursowe,
- ✓ skapitalizowane koszty emisji.

Te same zasady stosuje się do zobowiązań bezwarunkowo umorzonych w ramach postępowania restrukturyzacyjnego.

Odrębną regulacją są przepisy dotyczące kapitałów własnych jednostek, które nie będą kontynuowały działalności. W przypadku postawienia jednostki w stan likwidacji lub upadłości, na dzień rozpoczęcia postępowania likwidacyjnego lub upadłościowego łączy się składniki kapitałów własnych w jedną pozycję – kapitał podstawowy, który zmniejsza się o:

- 1) udziały własne – dotyczy spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, товариств ubezpieczeń wzajemnych i товариств reasekuracji wzajemnej;
- 2) „należne wkłady na poczet kapitału, o ile nie wezwano zainteresowanych do ich wniesienia oraz o akcje własne”⁵⁷ – dotyczy spółek akcyjnych.

Zasady opisane powyżej dla likwidacji czy upadłości jednostki stosuje się także w przypadku postępowania restrukturyzacyjnego.

Kapitał własny jako kategoria prezentowana w sprawozdaniu finansowym jest traktowana odmiennie w zależności od rozmiarów jednostki. Jednostki mikro i małe korzystają z szeregu uproszczeń, część z nich dotyczy prezentacji i ujmowania w sprawozdaniu finansowym kapitałów własnych i dodatkowych informacji dotyczących kapitałów własnych.

---

55 Art. 36a ust. 3 u.o.r.

56 Jeśli są w walutach obcych to wycenia się je zgodnie z art. 30 u.o.r.

57 Art. 36 ust. 3 u.o.r.

Jednostki mikro mogą⁵⁸:

- 1) stosować uproszczony wzór sprawozdania finansowego;
- 2) przedstawiać ograniczony zakres informacyjny sprawozdania finansowego:
  - informacje ogólne,
  - uproszczony bilans,
  - uproszczony rachunek wyników w wersji porównawczej,
  - informacje uzupełniające do bilansu;
- 3) nie sporządzać zestawienia zmian w kapitale;
- 4) nie sporządzać sprawozdania z działalności, jeśli w informacji dodatkowej przedstawione zostaną informacje dotyczące nabycia udziałów (akcji) własnych.

Podobnie podmioty małe korzystają z różnych uproszczeń, a w zakresie prezentacji kapitałów w sprawozdaniu finansowym mogą:

- 1) stosować uproszczony wzór sprawozdania finansowego⁵⁹;
- 2) przedstawiać ograniczony zakres informacyjny sprawozdania finansowego:
  - wprowadzenie do sprawozdania finansowego,
  - uproszczony bilans,
  - uproszczony rachunek zysków i strat (w wariantcie porównawczym lub kalkulacyjnym do wyboru przez jednostkę),
  - dodatkowe informacje i objaśnienia;
- 3) nie sporządzać zestawienia zmian w kapitale;
- 4) nie sporządzać sprawozdania z działalności, jeśli w informacji dodatkowej zostaną zawarte informacje o nabyciu udziałów (akcji) własnych.

Pozostałe jednostki, inne niż mikro i małe, sporządzają obowiązkowo zestawienie zmian w kapitale i ujawniają więcej informacji dotyczących kapitałów w informacji dodatkowej. W tabeli 10 przedstawiono strukturę prezentacji kapitałów w bilansie dla poszczególnych jednostek⁶⁰. Jednostki mikro przedstawiają bardzo ograniczony zakres informacji w ramach przeznaczonej dla nich uproszczonej wersji sprawozdania finansowego. W zakresie prezentacji kapitałów własnych jednostka mikro prezentuje wszystkie kategorie kapitałów własnych łącznie, wyszczególnia jedynie

---

58 Zgodnie z załącznikiem nr 4 do u.o.r.

59 Zgodnie z załącznikiem nr 5 do u.o.r.

60 Zgodnie z załącznikiem nr 4, 5 i 1 do u.o.r.

kapitał podstawowy. Można zauważyć, że kapitały własne prezentowane w bilansie przez jednostki małe⁶¹ i pozostałe⁶² mają podobny zakres informacyjny (por. tabela 10).

Tabela 10. Struktura prezentacji kapitałów w bilansie dla poszczególnych jednostek – podział na mikro, małe i pozostałe

BILANS – jednostki MIKRO wg załącznika nr 4	BILANS – jednostki MAŁE wg załącznika nr 5	BILANS – jednostki POZOSTAŁE wg załącznika nr 1
AKTYWA	AKTYWA	AKTYWA
C. Należne wpłaty na kapitał (fundusz) podstawowy. D. Udziały (akcje) własne.	C. Należne wpłaty na kapitał (fundusz) podstawowy. D. Udziały (akcje) własne.	C. Należne wpłaty na kapitał podstawowy. D. Udziały (akcje) własne.
PASYWA	PASYWA	PASYWA
A. Kapitał (fundusz) własny, w tym:	A. Kapitał (fundusz) własny.	A. Kapitał (fundusz) własny.
– kapitał (fundusz) podstawowy.	I. Kapitał (fundusz) podstawowy.	I. Kapitał (fundusz) podstawowy.
	II. Kapitał (fundusz) zapasowy, w tym:	II. Kapitał (fundusz) zapasowy, w tym:
	– nadwyżka wartości sprzedaży/emisyjnej nad wartością nominalną udziałów (akcji).	– nadwyżka wartości sprzedaży (wartości emisyjnej) nad wartością nominalną udziałów (akcji).
	III. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny, w tym:	III. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny, w tym:
	– z tytułu aktualizacji wartości godziwej.	– z tytułu aktualizacji wartości godziwej.
	IV. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe.	IV. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe, w tym:
		– tworzone zgodnie z umową (statutem) spółki,
		– na udziały (akcje) własne.

61 Zgodnie z załącznikiem nr 5 do u.o.r.

62 Zgodnie z załącznikiem nr 1 do u.o.r.

Tabela 10. (cd.)

BILANS – jednostki MIKRO wg załącznika nr 4	BILANS – jednostki MAŁE wg załącznika nr 5	BILANS – jednostki POZOSTAŁE wg załącznika nr 1
PASYWA	PASYWA	PASYWA
	V. Zysk (strata) z lat ubiegłych.	V. Zysk (strata) z lat ubiegłych.
	VI. Zysk (strata) netto.	VI. Zysk (strata) netto.
	VII. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wiel- kość ujemna).	VII. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wiel- kość ujemna).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Załącznika nr 1, 4 i 5 u.o.r.

Oprócz prezentacji składników kapitałów własnych w bilansie jednostki pozostałe prezentują także zmiany (zwiększenia i zmniejszenia) poszczególnych pozycji kapitałów własnych w zestawieniu zmian w kapitale (funduszu) własnym w danym roku obrachunkowym. Tabela 11 przedstawia ogólną strukturę zestawienia zamian w kapitale (zgodnie z załącznikiem nr 1 u.o.r.), wszelkie zwiększenia i zmniejszenia należy ujawniać w podziale na tytuły⁶³.

63 Obowiązek sporządzania zestawienia zmian w kapitale mają podmioty duże, które spełniają za dany rok obrachunkowy, co najmniej dwa z trzech warunków: średnioroczne zatrudnienie 50 osób, suma aktywów bilansu, co najmniej 2.500.000 euro, a przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów oraz operacji finansowych, co najmniej 5.000.000 euro i podlegają badaniu przez biegłego rewidenta (por. art. 45 ust. 3 oraz art. 64 ust.1 u.o.r.) oraz podmioty zainteresowania publicznego, tj. banki, fundusze inwestycyjne, towarzystwa ubezpieczeniowe itp., których sprawozdania finansowe podlegają obowiązkowi badania przez biegłego rewidenta bez względu na wielkość. Dla jednostek obowiązkowo sporządzających zestawienie zmian w kapitale w załącznikach do u.o.r. zawarto odpowiednie wzory, i tak dla jednostek innych niż banki, zakłady ubezpieczeń i reasekuracji – wzór zawarty jest w załączniku nr 1, dla banków w załączniku nr 2, a dla zakładów ubezpieczeń i reasekuracji – w załączniku nr 3. Jednostki, które sporządzają sprawozdanie finansowe zgodnie z załącznikiem nr 1, ale nie podlegają obowiązkowemu badaniu bilansu przez biegłego rewidenta, nie muszą sporządzać zestawienia zmian w kapitale.

Tabela 11. Zestawienia zmian w kapitale zgodne z załącznikiem nr 1 u.o.r. dla pozostałych jednostek innych niż banki, zakłady ubezpieczeń i reasekuracji

Zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym
I. Kapitał (fundusz) własny na początek okresu (BO)
– zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości
– korekty błędów
Ia. Kapitał (fundusz) własny na początek okresu (BO), po korektach
1. Kapitał (fundusz) podstawowy na początek okresu
1.1. Zmiany kapitału (funduszu) podstawowego
a) zwiększenie
b) zmniejszenie
1.2. Kapitał (fundusz) podstawowy na koniec okresu
2. Kapitał (fundusz) zapasowy na początek okresu
2.1. Zmiany kapitału (funduszu) zapasowego
a) zwiększenie
b) zmniejszenie
2.2. Stan kapitału (funduszu) zapasowego na koniec okresu
3. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny na początek okresu – zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości
3.1. Zmiany kapitału (funduszu) z aktualizacji wyceny
a) zwiększenie
b) zmniejszenie
3.2. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny na koniec okresu
4. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe na początek okresu
4.1. Zmiany pozostałych kapitałów (funduszy) rezerwowych
a) zwiększenie
b) zmniejszenie
4.2. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe na koniec okresu
5. Zysk (strata) z lat ubiegłych na początek okresu
5.1. Zysk z lat ubiegłych na początek okresu
– zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości
– korekty błędów
5.2. Zysk z lat ubiegłych na początek okresu, po korektach
a) zwiększenie
b) zmniejszenie

Tabela 11. (cd.)

Zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym
5.3. Zysk z lat ubiegłych na koniec okresu
5.4. Strata z lat ubiegłych na początek okresu
– zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości
– korekty błędów
5.5. Strata z lat ubiegłych na początek okresu, po korektach
a) zwiększenie
b) zmniejszenie
5.6. Strata z lat ubiegłych na koniec okresu
5.7. Zysk (strata) z lat ubiegłych na koniec okresu
6. Wynik netto
a) zysk netto
b) strata netto
c) odpisy z zysku
II. Kapitał (fundusz) własny na koniec okresu (BZ)
III. Kapitał (fundusz) własny, po uwzględnieniu proponowanego podziału zysku (pokrycia straty)

Źródło: ustawa o rachunkowości, załącznik nr 1, Dz.U. 2016, poz. 1047.

Oprócz bilansu, czy zestawienia zmian w kapitale własnym istnieje obowiązek prezentacji informacji dodatkowych, a ich zakres jest różny w zależności od tego, czy dotyczy mikro, małych czy innych jednostek. We wprowadzeniu do sprawozdania finansowego ujawnia się możliwość lub brak możliwości kontynuacji działalności⁶⁴, szczegółowe informacje przedstawia się w dodatkowych informacjach i objaśnieniach – pkt 8⁶⁵. Zawierają one wiele danych liczbowych i opisowych, które są pogrupowane według struktury sprawozdania finansowego. Dla jednostek mikro

64 Należy podkreślić, że jeśli (zob. art. 5 ust. 2 u.o.r.) możliwość kontynuowania działalności jest zagrożona i nie można sporządzić sprawozdania finansowego przy założeniu kontynuacji działalności, to należy fakt ten ujawnić i w takim przypadku wycenę aktywów i pasywów – dokonuje się zgodnie z art. 29 u.o.r., tj. według cen sprzedaży netto, tworzy się także rezerwy na przewidywane koszty i straty wynikające z utraty możliwości kontynuowania działalności, natomiast kapitały (fundusze) własne łączy się w jeden kapitał (fundusz) podstawowy (zob. art. 29 ust. 1–2a oraz art. 36 ust. 3 u.o.r.).

65 Postępowanie restrukturyzacyjne lub zmiana formy prawnej jednostki nie stanowią podstawy do uznania, że nastąpiła utrata możliwości kontynuowania działalności (zob. art. 29 ust. 3 u.o.r.).

i małych zakres informacyjny został znacząco ograniczony. Poniżej przedstawiono strukturę ujawniania informacji dodatkowych dla jednostek mikro, małych i innych (por. tabela 12).

Tabela 12. Struktura ujawnianych informacji dodatkowych dotyczących kapitałów własnych dla poszczególnych jednostek – podział na mikro, małe i pozostałe

Zakres informacji dla danego roku obrotowego za który sporządzane jest sprawozdanie	Informacje dodatkowe – jednostki <u>MIKRO</u>	Informacje dodatkowe – jednostki <u>MAŁE</u>	Informacje dodatkowe – jednostki <u>POZOSTAŁE</u>
<p>Informacje dotyczące udziałów/akcji własnych. Informacje o strukturze własności kapitału podstawowego oraz liczbie i wartości nominalnej subskrybowanych akcji, w tym uprzywilejowanych.</p>	<p>TAK Podaje się m.in: – przyczynę nabycia udziałów (akcji) własnych, – liczbę i wartość nominalną nabytych oraz zbytych, jeśli brak wartości nominalnej to podaje się ich wartość księgową, jak też część kapitału podstawowego, którą te udziały (akcje) reprezentują, – dla nabycia lub zbycia odpłatnego, równowartość tych udziałów (akcji), – liczbę i wartość nominalną lub w razie braku wartości nominalnej, wartość księgową wszystkich udziałów (akcji) nabytych i zatrzymanych, oraz część kapitału podstawowego, którą te udziały (akcje) reprezentują.</p>	<p>TAK Jeśli jednostka nie sporządza sprawozdania z działalności zgodnie z art. 49 ust. 5 ustawy, ma obowiązek przedstawić informacje o udziałach (akcjach) własnych m.in.: – przyczynę nabycia udziałów (akcji) własnych, – liczbę i wartość nominalną nabytych oraz zbytych, jeśli brak wartości nominalnej to podaje się ich wartość księgową, jak też część kapitału podstawowego, którą te udziały (akcje) reprezentują, – dla nabycia lub zbycia odpłatnego, równowartość tych udziałów (akcji), – liczbę i wartość nominalną lub w razie braku wartości nominalnej, wartość księgową wszystkich udziałów (akcji) nabytych i zatrzymanych, oraz część kapitału podstawowego, którą te udziały (akcje) reprezentują (zakres taki jak dla jednostki mikro).</p>	<p>NIE W zakresie nabytych udziałów własnych. TAK, jeśli jednostka nie sporządza zestawienia zmian w kapitale ma obowiązek podać stan na początek roku obrotowego, zwiększenia i wykorzystanie oraz stan końcowy kapitałów (funduszy) zapasowych, rezerwowych oraz kapitału (funduszu) z aktualizacji wyceny, o ile jednostka nie sporządza zestawienia zmian w kapitale (funduszu) własnym.</p>

Tabela 12. (cd.)

Zakres informacji dla danego roku obrotowego za który sporządzane jest sprawozdanie	Informacje dodatkowe – jednostki <u>MIKRO</u>	Informacje dodatkowe – jednostki <u>MAŁE</u>	Informacje dodatkowe – jednostki <u>POZOSTALE</u>
Propozycje co do sposobu podziału zysku lub pokrycia straty za rok obrotowy.	NIE	NIE	TAK
Informacje o błędach z lat ubiegłych odnoszonych w roku obrotowym na kapitał (fundusz) własny.	NIE	TAK	TAK
Skutki przeszacowania odnoszone są na wynik finansowy lub kapitał z aktualizacji wyceny w danym okresie, jeśli instrumenty finansowe lub inne składniki aktywów wyceniane są w wartości godziwej.	NIE	TAK Podaje się: – założenia przyjęte do ustalenia wartości godziwej jeśli dane przyjęte do ustalenia tej wartości nie pochodzą z aktywnego rynku, – wartość godziwą wykazaną w bilansie odrębnie dla długoterminowych i krótkoterminowych instrumentów finansowych lub składników aktywów niebędących instrumentami finansowymi, – skutki przeszacowania wpływające na wynik finansowy lub na kapitał z aktualizacji wyceny, – informacje dotyczące zakresu i charakteru instrumentów, w tym istotnych warunków mogących wpłynąć na kwotę, termin i pewność przyszłych przepływów pieniężnych, odrębnie dla pochodnych instrumentów finansowych wykazywanych w pozycji krótkoterminowe aktywa finansowe lub krótkoterminowe zobowiązania finansowe,	TAK Podaje się: – założenia przyjęte do ustalenia wartości godziwej jeśli dane przyjęte do ustalenia tej wartości nie pochodzą z aktywnego rynku, – wartość godziwą wykazaną w bilansie odrębnie dla długoterminowych i krótkoterminowych instrumentów finansowych lub składników aktywów niebędących instrumentami finansowymi, – dla każdej kategorii składnika aktywów niebędącego instrumentem finansowym – wartość godziwą wykazaną w bilansie, jak również odpowiednio skutki przeszacowania zaliczone do przychodów lub kosztów finansowych okresu sprawozdawczego lub odniesione na kapitał z aktualizacji wyceny w okresie sprawozdawczym,

Zakres informacji dla danego roku obrotowego za który sporządzane jest sprawozdanie	Informacje dodatkowe – jednostki <u>MIKRO</u>	Informacje dodatkowe – jednostki <u>MAŁE</u>	Informacje dodatkowe – jednostki <u>POZOSTAŁE</u>
		– tabelę zmian w kapitale z aktualizacji wyceny obejmującą stan kapitału na początek i koniec okresu sprawozdawczego oraz jego zwiększenia i zmniejszenia w ciągu roku obrotowego.	– tabelę zmian w kapitale z aktualizacji wyceny obejmującą stan kapitału na początek i koniec okresu sprawozdawczego oraz jego zwiększenia i zmniejszenia w ciągu roku obrotowego.
Zmiany zasad rachunkowości i ich odniesienie na kapitał własny.	NIE	TAK	TAK

Źródło: opracowanie własne na podstawie Załącznika nr 1, 4 i 5 u.o.r.

Jednostki sporządzające sprawozdanie finansowe, na podstawie załącznika nr 1 ustawy, przedstawiają szczegółowe informacje dodatkowe do bilansu dotyczące struktury własności kapitału podstawowego oraz liczby i wartości nominalnej subskrybowanych akcji, w tym uprzywilejowanych. Strukturę własności kapitału podstawowego przedstawia się dla każdego udziałowca/akcjonariusza, podaje się liczbę posiadanych przez niego akcji/udziałów, liczbę głosów, wartość nominalną jednego udziału/akcji oraz łączny udział procentowy posiadanych przez niego akcji/udziałów w kapitale podstawowym. W zakresie akcji/udziałów uprzywilejowanych opisuje się, na czym polega uprzywilejowanie i umieszcza się dane o liczbie i wartości akcji/udziałów zwykłych i uprzywilejowanych, dodatkowo podaje się informacje o zmianie struktury udziałowców/akcjonariuszy (m.in. dotyczące nowych emisji akcji), które nastąpiły w ciągu danego roku obrachunkowego.

Jeśli jednostki nie sporządzają zestawienia zmian w kapitale muszą przedstawić w informacji dodatkowej stan początkowy zwiększenia i zmniejszenia oraz stan końcowy poszczególnych kapitałów własnych w podziale na kapitał zapasowy, rezerwy, kapitał z aktualizacji wyceny. Przedstawia się propozycję podziału zysku lub pokrycia straty za rok obrotowy, jeśli w danym roku obrachunkowym wystąpił zysk to można go przeznaczyć np. na zwiększenie kapitału zapasowego, rezerwowego, wypłatę dywidendy, pokrycie straty z lat ubiegłych itp., w przypadku gdy wystąpiła strata można zaproponować jej pokrycie

np. z kapitału zapasowego, rezerwowego, dopłaty wspólników, dodatkowej emisji akcji, z zysków lat następnych itd.⁶⁶ Informacje te można podać w formie opisowej, lub w formie tabel.

Wymagane jest przedstawianie w informacji dodatkowej tabeli zmian w kapitale z aktualizacji wyceny, jeśli „składniki aktywów niebędące instrumentami finansowymi są wyceniane według wartości godziwej”. Ujawnia się, w formie opisowej, założenia przyjęte przy ustalaniu wartości godziwej dla takich składników aktywów. Zwykle dane liczbowe ujawnia się w formie tabel, przedstawiających poszczególne składniki aktywów wyceniane w wartości godziwej (z wyłączeniem instrumentów finansowych) i ich wartość godziwą na dzień bilansowy oraz ujęte w sprawozdaniu finansowym skutki przeszacowania w podziale na wartości odnoszone w przychody, koszty lub kapitał z aktualizacji wyceny. Przedstawia się tabelę prezentującą zmiany w kapitale z aktualizacji wyceny, tj. stan na początek roku, zwiększenia, zmniejszenia i stan na koniec roku w podziale na poszczególne elementy zawarte w pozycji kapitał z aktualizacji wyceny.

Oprócz powyższych informacji jednostki sporządzające sprawozdanie finansowe, według załącznika nr 1, ujawniają pozostałe istotne zagadnienia w zakresie kapitałów i są to:

- „1) informacje o przychodach i kosztach z tytułu błędów popełnionych w latach ubiegłych odnoszonych w roku obrotowym na kapitał (fundusz) własny z podaniem ich kwot i rodzaju;
- (...)
- 3) przedstawienie dokonanych w roku obrotowym zmian zasad (polityki) rachunkowości, w tym metod wyceny, jeżeli wywierają one istotny wpływ na sytuację majątkową, finansową i wynik finansowy jednostki, ich przyczyny i spowodowaną zmianami kwotę wyniku finansowego oraz zmian w kapitale (funduszu) własnym, oraz przedstawienie zmiany sposobu sporządzania sprawozdania finansowego wraz z podaniem jej przyczyny;
- 4) informacje liczbowe, wraz z wyjaśnieniem, zapewniające porównywalność danych sprawozdania finansowego za rok poprzedzający ze sprawozdaniem za rok obrotowy”⁶⁷.

---

66 Należy podkreślić, że jest to propozycja i przedstawia ją kierownictwo (zarząd) jednostki organowi zatwierdzającemu sprawozdanie finansowe. Decyzję o podziale wyniku finansowego (pokryciu straty) podejmuje ostatecznie organ zatwierdzający sprawozdanie finansowe (w spółce akcyjnej jest to Walne Zgromadzenie Akcjonariuszy, a w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością jest to Zgromadzenie Wspólników).

67 U.o.r., załącznik nr 1.

Zmiany zasad rachunkowości, czy błędy z lat poprzednich, wymagają odpowiedniego przedstawienia w sprawozdaniu finansowym, powoduje to często zmiany w kapitale własnym i konieczność przekształcenia danych porównawczych, tak jakby zmienione zasady obowiązywały od zawsze, a w przypadku błędu, tak jakby pierwotnie zdarzenia były ujęte prawidłowo. Opisuje się zdarzenia, które spowodowały zmianę zasad rachunkowości oraz podstawowe korekty dokonane w księgach jednostki w związku ze zmianą polityki. Szczegółowe przykłady przedstawiania i przekształcania danych porównawczych w przypadku zmian zasad rachunkowości, błędów lat poprzednich i zdarzeń po dacie bilansu zawiera Krajowy Standard Rachunkowości nr 7. Najważniejsza jest porównywalność danych za bieżący i poprzedni rok obrotowy, w związku z powyższym tworzy się tabele przedstawiające wartościowo zmiany na poszczególnych pozycjach bilansu, rachunku zysków i strat, sprawozdania ze zmian w kapitałach itd. za rok poprzedni – ujęcie retrospektywne⁶⁸.

W ramach ujawnień dotyczących kapitałów ważne są też zmiany dotyczące połączenia spółek. Jeśli takie połączenie wystąpiło, w okresie za jaki sporządzane jest sprawozdanie finansowe, to podaje się następujące informacje:

- 1) w zakresie połączenia rozliczonego metodą nabycia:
  - „a) nazwę (firmę) i opis przedmiotu działalności spółki przejętej,
  - b) liczbę, wartość nominalną i rodzaj udziałów (akcji) wyemitowanych w celu połączenia,
  - c) cenę przejęcia, wartość aktywów netto według wartości godziwej spółki przejętej na dzień połączenia, wartość firmy lub ujemną wartość firmy i opis zasad jej amortyzacji”⁶⁹;

---

68 KSR 7 „Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym – ujęcie i prezentacja”, „2.8. Pełne podejście retrospektywne – zastosowanie zmienionych zasad (polityki) rachunkowości do transakcji, innych zdarzeń i warunków w taki sposób, jak gdyby zasady te były stosowane od zawsze. W przypadku pełnego podejścia retrospektywnego przekształca się dane porównawcze. 2.9. Ograniczone podejście retrospektywne – zastosowanie zmienionych zasad (polityki) rachunkowości do transakcji, innych zdarzeń i warunków od początku możliwie najwcześniejszego roku obrotowego. W przypadku ograniczonego podejścia retrospektywnego przekształca się dane porównawcze. 2.10. Retrospektywne przekształcenie danych porównawczych – przekształcenie danych porównawczych w taki sposób, jak gdyby zmienione zasady (polityka) rachunkowości przyjęte w roku obrotowym stosowane były od zawsze lub od początku możliwie najwcześniejszego roku obrotowego, a zdarzenie uznane za istotny błąd popełniony w poprzednich latach obrotowych było wówczas poprawnie ujęte”, Dz. Urz. Min. Fin. 2015, poz. 6.

69 U.o.r., załącznik nr 1.

- 2) jeżeli połączenie zostało rozliczone metodą łączenia udziałów:
- „a) nazwy (firmy) i opis przedmiotu działalności spółek, które w wyniku połączenia zostały wykreślone z rejestru,
  - b) liczbę, wartość nominalną i rodzaj udziałów (akcji) wyemitowanych w celu połączenia,
  - c) przychody i koszty, zyski i straty oraz zmiany w kapitałach własnych połączonych spółek za okres od początku roku obrotowego, w ciągu którego nastąpiło połączenie, do dnia połączenia”⁷⁰.

Informacje powyższe przedstawia w sprawozdaniu finansowym spółka przejmująca lub spółka nowo zawiązana celem połączenia spółek.

Jednostki mikro sporządzające sprawozdanie finansowe na podstawie załącznika nr 4, w ramach informacji dodatkowych, przedstawiają jedynie informacje uzupełniające do bilansu w bardzo ograniczonym zakresie. Podaje się jednak informacje dotyczące udziałów (akcji) własnych. Informacje dotyczą przyczyny nabycia udziałów (akcji) własnych w danym roku obrotowym, za który jest sporządzane sprawozdanie finansowe. Podaje się liczbę i wartość nominalną nabytych oraz zbytych w roku obrotowym udziałów (akcji), jeśli nie ma wartości nominalnej, to podaje się ich wartość księgową, a także informacje jaką część kapitału podstawowego, te udziały (akcje) reprezentują. W przypadku nabycia lub zbycia odpłatnego, podaje się równowartość tych udziałów (akcji). Ujawnia się liczbę i wartość nominalną, jeśli nie ma wartości nominalnej, to podaje się wartość księgową udziałów (akcji) nabytych i zatrzymanych oraz część kapitału podstawowego, którą te udziały (akcje) reprezentują.

Dla jednostek małych sporządzających sprawozdanie finansowe na podstawie załącznika nr 5 do u.o.r., ujawnienia informacji dotyczących kapitałów są zbieżne z informacjami, które podają jednostki pozostałe, w zakresie np. ujawniania informacji o kapitale z aktualizacji wyceny, w przypadku stosowania wartości godziwej do wyceny składników aktywów lub instrumentów finansowych.

Reasumując, problematyka prezentacji i ujawniania informacji o kapitałach w sprawozdaniu finansowym, zgodnym z ustawą o rachunkowości, jest złożona i zależy od klasyfikacji jednostki do odpowiedniej kategorii oraz od decyzji kierownictwa w zakresie stosowania lub niestosowania przewidzianych dla danej jednostki uproszczeń. Wprowadzenie takich różnic uprościło sporządzanie sprawozdań finansowych dla jednostek małych i mikro, ale z drugiej strony uniemożliwiło porównanie sprawozdań finansowych jednostek o różnej wielkości, ograniczyło możliwości analizy finansowej tak znacząco uproszczonych sprawozdań finansowych.

---

70 *Ibidem*.

Rozdział 4

Kapitał własny jako kategoria sprawozdania finansowego sporządzonego według MSSF

4.1. Międzynarodowe regulacje sprawozdawczości finansowej jako efekt harmonizacji rachunkowości

Potrzeba harmonizacji i standaryzacji przepisów dotyczących rachunkowości w skali międzynarodowej zrodziła się, ponieważ przepisy regulujące systemy rachunkowości na poziomie różnych krajów uniemożliwiały porównanie poszczególnych kategorii ekonomicznych ujawnianych w sprawozdaniach finansowych. Odmienne regulacje dotyczące rachunkowości sprawiały, że dane były nieporównywalne, a wynikało to z odmiennych zasad ujawniania, prezentacji i wyceny poszczególnych kategorii prezentowanych w sprawozdaniu finansowym.

Uważa się, że harmonizację rachunkowości na poziomie ponadnarodowym zapoczątkował Światowy Kongres Księgowych w 1904 roku w St. Louis w USA¹. Systematyczna harmonizacja i standaryzacja rachunkowości w skali światowej rozpoczęła się w roku 1973 po utworzeniu Komitetu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB). Co oznacza proces harmonizacji i standaryzacji rachunkowości? Definicję harmonizacji podaje A. Jaruga „(...) harmonizacja zasad rachunkowości w wymiarze (...) międzynarodowym oznacza proces zwiększania porównywalności sprawozdań finansowych poprzez wprowadzanie spójnego zestawu wzorców, opartego na wspólnych założeniach i koncepcjach, przy czym określane są granice co do stopnia odmienności stosowanych rozwiązań w praktyce. Harmonizacja zakłada występowanie opcji, pewnej elastyczności, w ustalonych ramach, co

---

1 A. Jarugowa, T. Martyniuk (red.), *Komentarz do ustawy o rachunkowości...*, s. 22.

umożliwia podmiotom gospodarczym wybór rozwiązań w ramach ich polityki rachunkowości”². Przez standaryzację rozumie się natomiast ustanawianie wzorów i norm w zakresie rachunkowości, poprzedzone badaniami i konsultacjami z praktykami oraz ekspertami z zakresu finansów i rachunkowości³. Zgodnie z tym, co napisała A. Jaruga: „standardy rachunkowości obejmują przedmiotowo, pozycja po pozycji, zagadnienia dotyczące uznania (tj. wprowadzenia do systemu zdarzeń i transakcji), pomiaru (wyceny) i prezentacji⁴ (...) w odpowiednim sprawozdaniu finansowym i ujawnienie informacji dodatkowej⁵. Nie ma w nich miejsca na zasady ewidencji księgowej, konta, dokumenty księgowe czy procedury”⁶. Proces harmonizacji został podzielony przez A. Jarugę według kategorii jednostek⁷:

- 1) spółki ponadnarodowe – będą stosować standardy międzynarodowe,
- 2) jednostki prowadzące działalność w jednym kraju – wybierają stosowanie krajowych regulacji, które w znacznym stopniu dostosowano do standardów międzynarodowych,
- 3) małe i średnie przedsiębiorstwa – dążą do ograniczania ilości ujawnień oraz stosowania uproszczeń w zakresie rachunkowości i sporządzania sprawozdań finansowych.

Jak twierdził J. Samelak „(...) harmonizacja oznacza więc proces zwiększania porównywalności praktyk rachunkowości poprzez ustalanie granic stopnia ich zróżnicowania. Standaryzacja wydaje się sugerować narzucenie bardziej sztywnego i wąskiego zestawu reguł”⁸.

Można zidentyfikować trzy fazy harmonizacji rachunkowości w Unii Europejskiej⁹:

- 1) faza pierwsza bazowała na Traktacie Rzymskim z 1957 roku i Układzie Europejskim (stowarzyszeniowym) i na tej podstawie w 1978 roku ustanowiono IV Dyrektywę Prawa Spółek dotyczącą rocznych zamknięć rachunkowych spółek (78/660/EEC z dnia 25 lipca 2008 roku), a następnie wprowadzono kolejne regulacje:

---

2 A.A. Jaruga (red.), *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, praca zbiorowa, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 3.

3 *Ibidem*, s. 6.

4 *Ibidem*.

5 *Ibidem*, s. 9.

6 *Ibidem*, s. 6.

7 A.A. Jaruga, *Harmonizacja rachunkowości u progu XXI wieku*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1998, s. 72 (podano za: E. Walińska, *Międzynarodowe standardy rachunkowości. Ogólne zasady pomiaru i prezentacji pozycji bilansu i rachunku wyników*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 32.

8 J. Samelak, *Determinanty sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw oraz kierunki jej dalszego rozwoju*, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2004, s. 57.

9 A. Jarugowa, T. Martyniuk (red.), *op. cit.*, s. 48–49.

VII Dyrektywę Rady z 13 czerwca 1983 roku skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych, ich przygotowaniu, publikacji i badaniu z późn. zm. (83/349/EEC), VIII Dyrektywę Rady z 13 kwietnia 1983 roku w sprawie zatwierdzania osób odpowiedzialnych za przeprowadzenie statutowego badania ksiąg rachunkowych (84/253/EEC), Dyrektywę Rady z 8 grudnia 1986 roku, o rocznych zamknięciach rachunkowych i skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych banków i innych finansowych instytucji (86/63/EEC), Dyrektywę Rady z 13 lutego 1989 roku, w sprawie obowiązków publikacji sprawozdań finansowych oddziałów instytucji kredytowych i finansowych utworzonych w krajach członkowskich, a mających swoją centralę poza krajem członkowskim (89/117/EEC) (kraje członkowskie zostały zobowiązane do wprowadzenia w krajowych przepisach wyżej wymienionych dyrektyw),

- 2) druga faza harmonizacji od 1990 roku – wydane poprzednio dyrektywy dotyczące rachunkowości okazały się niewystarczające, ponieważ rozwijały się dynamicznie rynki kapitałowe i wzrastało zapotrzebowanie na informacje wysokiej jakości, tj. porównywalne, wiarygodne itp., w związku z tymi zmianami Komisja Europejska w 1995 roku ogłosiła nową strategię harmonizacji rachunkowości nastawioną na wydawanie i wdrażanie międzynarodowych standardów rachunkowości¹⁰ (w sprawozdaniach spółek giełdowych dopuszczono do stosowania MSR lub US GAAP),
- 3) trzecia faza od 2000 roku opiera się na Strategii Lizbońskiej¹¹, silny europejski rynek kapitałowy uznano za ważny dla konkurencyjności gospodarki UE, dyrektywy Rachunkowości UE uznano za mało elastyczne i nieodpowiadające zmieniającym się warunkom rynków kapitałowych. W związku z powyższym wprowadzono Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 lipca 2003 roku nr 1606/2002/WE w sprawie stosowanie międzynarodowych standardów rachunkowości, które nakładało na kraje członkowskie obowiązek stosowania MSR/MSFF dla sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych przez spółki notowane na giełdzie. Na podstawie tego rozporządzenia wydano Rozporządzenie Komisji (WE) NR 1725/2003 z dnia 29 września 2003 roku przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE)

---

10 Które miały być przygotowywane, opiniowane i wydawane przez Międzynarodowy Komitet Standardów Rachunkowości (IASB).

11 *EU Financial Reporting Strategy: The way forward*, 2000, COM.

nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady (ostatni teks jednolity pochodzi z dnia 25 listopada 2007 roku), w załączniku do tego rozporządzenia ujęte są wszystkie obowiązujące w danym momencie międzynarodowe standardy i ich interpretacje.

Od momentu wprowadzenia rozporządzenia nr 1606 poszczególne standardy i ich interpretacje były wielokrotnie zmieniane, co powodowało konieczność ciągłych nowelizacji tego rozporządzenia.

Tworzenie i modyfikowanie międzynarodowych standardów rachunkowości budzi obecnie szerokie zainteresowanie w środowisku finansistów, analityków i księgowych. Można zauważyć ogromny nacisk na to, by regulacje były spójne, jednolite i jasno określały ramy ich zastosowania. Najważniejsze znaczenie w procesie harmonizacji rachunkowości mają obecnie międzynarodowe standardy rachunkowości wraz z Założeńiami koncepcyjnymi, stanowiące zestaw spójnych regulacji i wytycznych, którego podstawą jest teoria bilansu dynamicznego¹². Międzynarodowe standardy rachunkowości MSR/MSSF wydawane przez IASB *International Accounting Standards Board*¹³ (Radę Międzynarodowych

-
- 12 Teorie dynamicznego bilansu: 1. Teoria dynamicznego bilansu E. Schmalenbacha „głównym zadaniem bilansu jest ustalenie wyniku finansowego (miara gospodarności); pozycje bilansowe jako zasoby majątkowe, ale jako jeszcze niezrealizowane obroty; bilans jako środek pomocniczy dla rachunku wyników; mierniki dynamicznej teorii: wartość nabycia, wartość dzienna, żelazny rachunek zapasów. 2. Teoria eudynamicznego bilansu H. Sommerfelda – „kwalifikowane zachowanie substancji, ustalony zysk umożliwia nie tylko nominalne zachowanie kapitału i zachowanie substancji przedsiębiorstwa, ale również rozszerzenie (powiększenie) substancji przedsiębiorstwa odpowiednio do trendu ogólnospołecznego rozwoju gospodarczego” podano za: M. Wiatr, *Bilans na miarę XXI wieku – w kierunku sprawozdawczości kreatywnej, czy doktryn bilansowych – artykuł dyskusyjny*, „Zeszyty teoretyczne rachunkowości”, nr 42 (98), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2008.
- 13 IASB *International Accounting Standards Board* (Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości), która w swym obecnym kształcie powstała w roku 2001 po restrukturyzacji i przekształceniu z *IASC International Accounting Standards Committee* (Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości), który funkcjonował od 1973 roku, podają za: M. Walczak (red.), *Międzynarodowe i polskie regulacje rachunkowości w praktyce*, Difin, Warszawa 2003, s. 32–33. IASB jest organem organizacji non-profit *International Accounting Standards Committee Foundation* (IASCF Fundacja Komitetu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości), ma siedzibę w Londynie, zarówno Komitet jak i Rada wyrastają z tradycji anglosaskiego modelu rachunkowości, gdzie użytkownik (inwestor) sprawozdań finansowych jest głównym punktem odniesienia dla oceny jakości (użyteczności) sprawozdań finansowych. „O znaczeniu i randze problemu związanego z użytecznością sprawozdań finansowych świadczyć może liczba przeprowadzonych badań w krajach rynkowych. Najwięcej z nich miało miejsce w Wielkiej Brytanii”, por. E. Walińska, autorka podaje za: *Institute of Chartered Accountants of Scotland, Making Corporate Reports Valuable, The Literature Surveys*, 1989, s. 51, że w latach

Standardów Rachunkowości), mają zadanie stworzyć wspólny język rachunkowości międzynarodowej¹⁴. IASB kompleksowo normuje zagadnienia dotyczące rachunkowości – od opisu przyjętych ogólnych zasad prezentacji i przygotowania sprawozdań finansowych, poprzez międzynarodowe standardy, aż do szczegółowych interpretacji stanowiących uzupełnienie norm (por. rysunek 8).

Każdy standard to systematycznie opisane, wyjaśnione i przyjęte stanowisko międzynarodowej Rady w odniesieniu do określonego analizowanego problemu z zakresu rachunkowości¹⁵. Standardy oparte są na Założeniach koncepcyjnych, które przedstawiają cele, podstawowe założenia, cechy jakościowe i podstawowe składniki sprawozdań finansowych, a także wytyczne ujmowania poszczególnych składników w sprawozdaniu finansowym, dodatkowo omawiają zagadnienie koncepcji kapitału i zachowania kapitału. Założenia koncepcyjne nie są jednym z międzynarodowych standardów, ani nie są nadrzędne w stosunku do standardów, wyznaczają natomiast ogólną podstawę teoretyczną dla praktyki rachunkowości finansowej w zakresie tworzenia, wydawania i wdrażania międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej¹⁶ (por. rysunek 9).

Bardzo istotną rolę w regulacjach MSSF pełni MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych” posługujący się pojęciem prezentacja (a nieujawnianie) i określający te informacje, które jednostka powinna zamieścić w podstawowych elementach sprawozdania finansowego¹⁷. Pojęcie ujawniania (ang. *disclosure*) ma zastosowanie w standardach regulujących szczegółowe zagadnienia (por. rysunek 10).

1970–1986 przeprowadzono 17 liczących się badań empirycznych na temat użyteczności informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych, E. Walińska, *Roczny raport spółek w Wielkiej Brytanii w świetle potrzeb inwestora*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 1994, niepublikowana rozprawa doktorska.

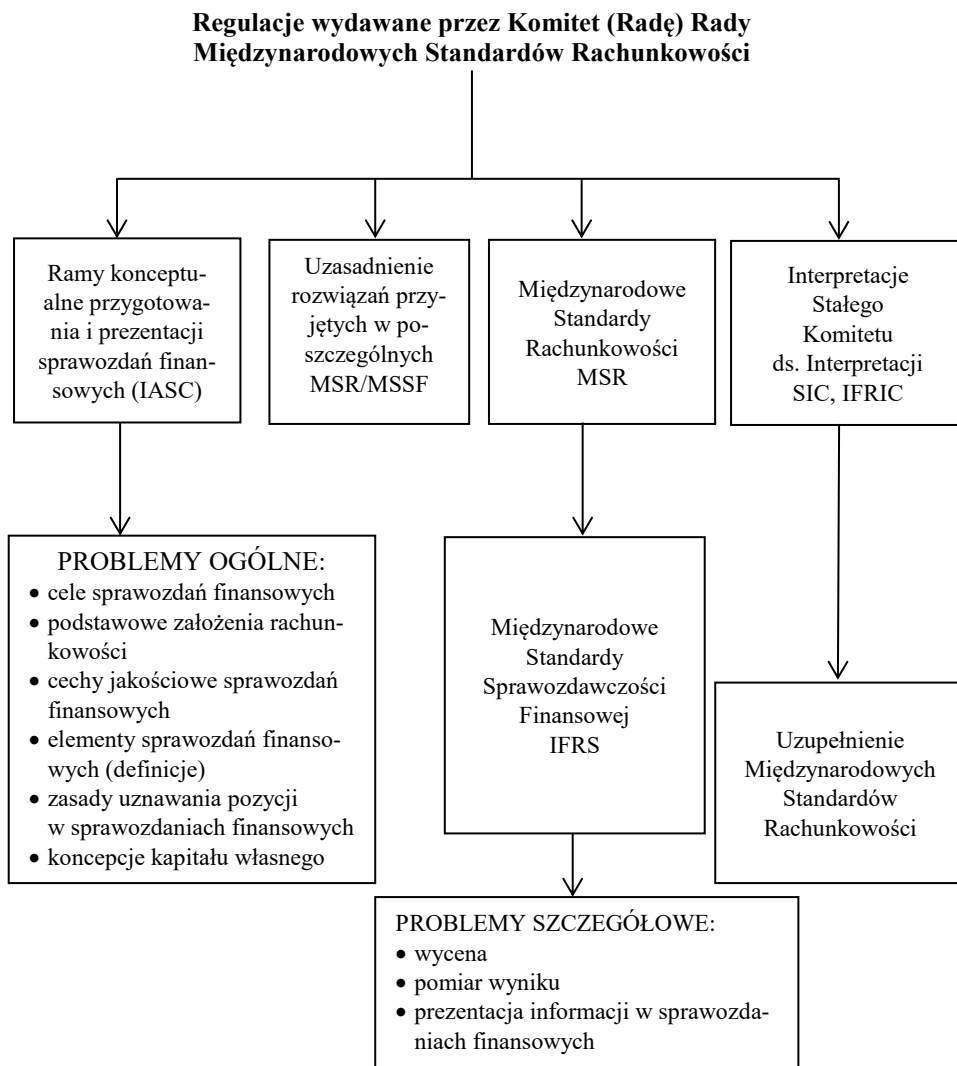
14 M. Walczak (red.), *op. cit.*, s. 32–33.

15 M. Walczak (red.), *op. cit.*, s. 35.

16 Por. J. Samelak, *Determinanty sprawozdawczości finansowej...*, s. 62.

17 Według stanu na 2016 roku pełne sprawozdania finansowe wg MSR/MSSF składają się z: a) sprawozdania z sytuacji finansowej na koniec okresu; b) sprawozdania z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów za dany okres; c) sprawozdania ze zmian w kapitale własnym za dany okres; d) sprawozdania z przepływów pieniężnych za dany okres; e) informacji dodatkowej zawierającej istotne zasady (politykę) rachunkowości oraz inne informacje objaśniające; ea) informacji porównawczych w odniesieniu do poprzedniego okresu, jak określono w paragrafach 38 i 38A, oraz f) sprawozdania z sytuacji finansowej na początek poprzedniego okresu, jeżeli jednostka zastosowała zasady (politykę) rachunkowości retrospektywnie lub dokonała retrospektywnego przekształcenia pozycji w sprawozdaniach finansowych, lub przeklasyfikowała pozycje w sprawozdaniach finansowych zgodnie z paragrafami

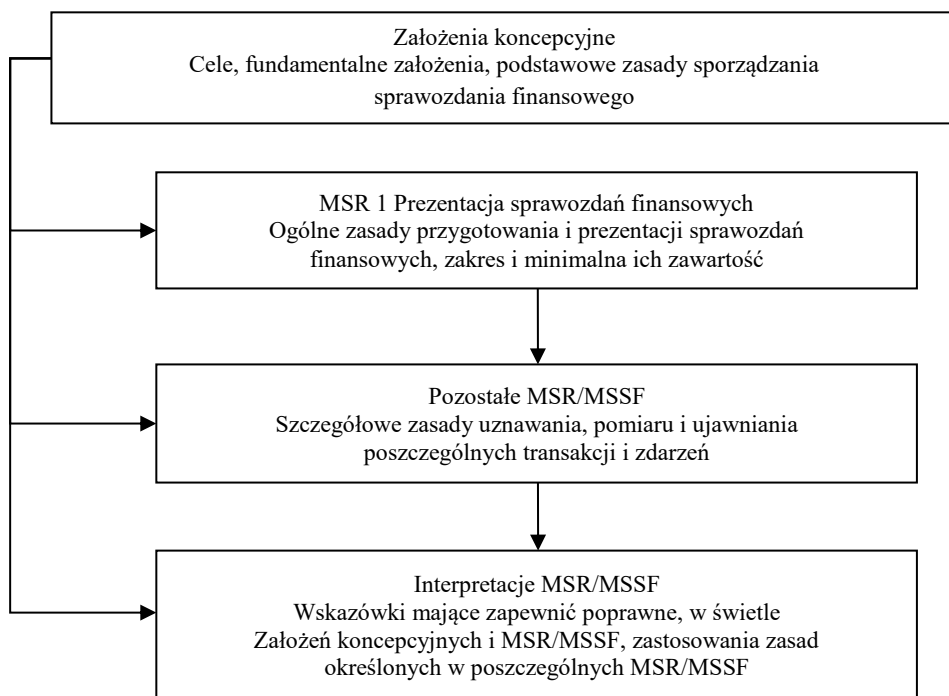
Rysunek 8. Regulacje wydawane przez IASC (IASB)

Źródło: E. Walińska, *Międzynarodowe standardy rachunkowości...*, s. 35.

40A–40D. Jednostka może stosować inne tytuły sprawozdań niż te zastosowane w niniejszym standardzie. Przykładowo jednostka może stosować tytuł „sprawozdanie z całkowitych dochodów” zamiast „sprawozdanie z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów”. MSR 1 Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 roku przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady.

Rysunek 9. Struktura Międzynarodowych Standardów Rachunkowości/
Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej

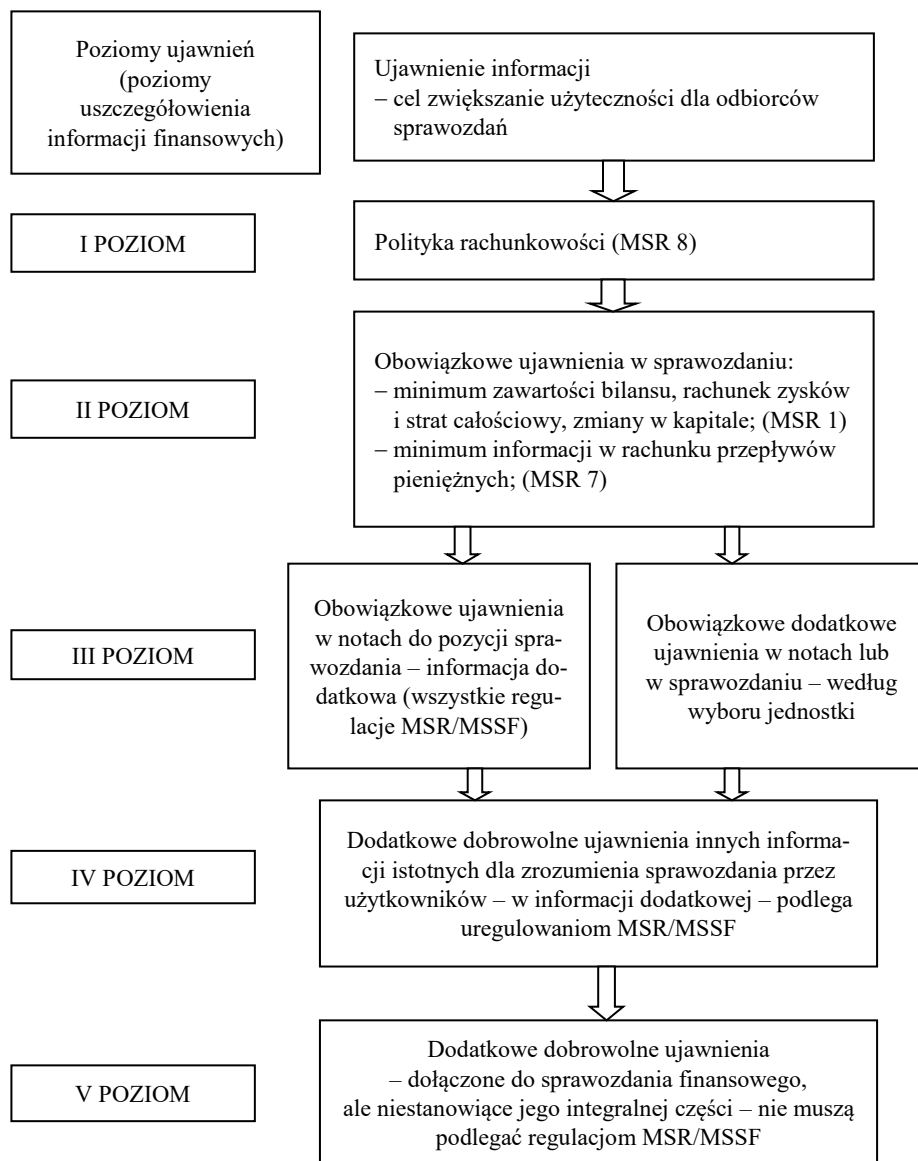

Źródło: J. Samelak, *Determinanty sprawozdawczości finansowej...*, s. 63.

Sprawozdanie finansowe zgodnie z MSR 1 to „(...) uporządkowane przedstawienie sytuacji finansowej i efektywności finansowej jednostki. Celem sprawozdania finansowego jest dostarczanie informacji na temat sytuacji finansowej, efektywności finansowej i przepływów pieniężnych jednostki, które są użyteczne dla szerokiego kręgu użytkowników przy podejmowaniu przez nich decyzji gospodarczych. Ponadto sprawozdanie finansowe przedstawia także rezultaty staranności w zarządzaniu przez kierownictwo powierzonymi mu zasobami. Aby zrealizować ten cel, sprawozdanie finansowe dostarcza informacji o:

- a) aktywach,
- b) zobowiązaniach,
- c) kapitale własnym,
- d) przychodach i kosztach, w tym zyski i straty,
- e) wkładach dokonanych przez właścicieli i wpłatach na rzecz właścicieli występujących w charakterze udziałowców,
- f) przepływach pieniężnych.

Rysunek 10. Struktura wymaganych ujawnień według międzynarodowych standardów rachunkowości

Źródło: E. Walińska, A. Jurewicz, [w:] Walińska E. (red.), *Sprawozdanie finansowe według MSSF. Zasady prezentacji i ujawniania informacji*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa 2011, s. 30.

Informacja taka, wraz z innymi danymi zawartymi w informacji dodatkowej, pomaga użytkownikom sprawozdań finansowych w przewidywaniu przyszłych przepływów pieniężnych jednostki, a w szczególności ich terminów oraz stopnia pewności”¹⁸.

MSR 1 zawiera także stwierdzenie, że poza wymienionymi obowiązkowymi informacjami, sprawozdanie finansowe można rozbudować (dobrowolnie, a nieobowiązkowo) i wiele jednostek decyduje się na przedstawienie informacji poszerzonych o analizę finansową sporządzoną przez kierownictwo, omówienie głównych czynników wpływających na wyniki jednostki, zmian w środowisku, polityki inwestycyjnej, polityki wypłaty dywidend. Tym samym MSR 1 nawiązuje do wielu informacji zawieranych zwykle w raportach biznesowych. Przy czym te dodatkowe raporty i sprawozdania (prezentowane poza sprawozdaniem finansowym) są wyłączone z uregulowań MSR/MSSF¹⁹. Międzynarodowe standardy stosuje się bowiem wyłącznie do sprawozdania finansowego, a nie do innych informacji prezentowanych w raporcie rocznym lub innym dokumencie. Bardzo ważne jest, aby użytkownicy mieli możliwość odróżnić informacje, które zostały sporządzone z wykorzystaniem MSR/MSSF od pozostałych informacji, które mogą być użyteczne dla użytkowników, lecz nie podlegają tym regulacjom i zadaniem jednostki jest wyraźnie to zaznaczyć.

Sprawozdanie finansowe sporządzone według międzynarodowych standardów, powinno być zgodne z definicjami i warunkami zawartymi w Założeniach koncepcyjnych oraz w każdym międzynarodowym standardzie. Standardy odwołują się do fundamentalnych ugruntowanych zasad rachunkowości, w MSR 1 opisano dodatkowo kolejne zasady rachunkowości, na których opierają się międzynarodowe regulacje²⁰:

1. Rzetelne przedstawienie sytuacji finansowej, efektywności finansowej i przepływów pieniężnych jednostki, dla uznania sprawozdań za rzetelne konieczne jest stosowanie się do wymogów MSSF²¹.

---

18 Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1274/2008 z dnia 17 grudnia 2008 roku zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 1, www.mf.gov.pl, [dostęp: 12.11.2016].

19 *Ibidem*.

20 *Ibidem*.

21 MSR 1, pkt 13: „Rzetelna prezentacja wymaga wiernego odzwierciedlenia efektów transakcji, innych zdarzeń i warunków, zgodnie z definicjami i warunkami ujęcia dla aktywów, zobowiązań, przychodów i kosztów przedstawionymi w Założeniach koncepcyjnych. Zakłada, że stosowanie MSSF, wraz z dodatkowymi ujawnieniami w uzasadnionych przypadkach, skutkuje tym, że sprawozdanie finansowe spełnia wymóg rzetelnej prezentacji”.

2. Zasada kontynuacji działalności.
3. Zasada memoriału.
4. Zasada istotności i agregowania.
5. Zakaz kompensowania.
6. Zasada porównywalności i zasada ciągłości prezentacji²².

Szczegółowa lista ujawnień obowiązkowych zawarta jest w każdym standardzie i tylko od decyzji jednostki zależy, czy zamieści wymagane ujawnienia w odpowiednio rozbudowanym sprawozdaniu wchodzącym w skład pełnego sprawozdania finansowego, czy w informacji dodatkowej. Każdy standard wymaga też, by oprócz ujawnień obowiązkowych przedsiębiorstwo prezentowało informacje, które w osądzie kierownictwa są istotne dla zrozumienia sprawozdań finansowych, a tym samym zwiększą użyteczność sprawozdania jako całości. Jednostki audytorskie, każdego roku, sporządzają listy kontrolne ujawnień dla sprawozdań finansowych opracowanych według międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej, a o ilości wymaganych ujawnień najlepiej świadczy fakt, że lista kontrolna to książka zawierająca blisko dwieście stron²³. Różne poziomy ujawnień mają umożliwić odbiorcom sprawozdania finansowego właściwą ocenę sytuacji finansowej jednostki, perspektyw jej rozwoju i istotnych obszarów ryzyka oraz zrozumienie procesów zachodzących wewnątrz jednostki. Wadą tak szczegółowych ujawnień jest znaczne rozbudowanie informacji opisowej, dodatkowej, której analiza wymaga od użytkownika wiedzy z zakresu finansów i rachunkowości, a także poświęcenia więcej czasu na wyciągnięcie wniosków co do sytuacji finansowej jednostki. Informacja dodatkowa jest bardzo zindywidualizowana, co w pewnym stopniu zaciera porównywalność sprawozdań finansowych. Należy podkreślić, że IASB oraz FASB zidentyfikowały problem różnic prezentacji sprawozdań finansowych, co utrudnia zrozumienie sprawozdania finansowego przez odbiorców, uniemożliwia także porównanie sprawozdań różnych jednostek, ponieważ sprawozdania stają się coraz bardziej zindywidualizowane. Rada rozpoczęła prace nad projektami, które mają za zadanie doprecyzować zasady ujawniania i pojmowanie istotności w sprawozdaniu finansowym. Projekt dotyczący zasad ujawniania ma na celu weryfikację tych zasad oraz przegląd MSR 1 i MSR 8 pod tym kątem²⁴. Zidentyfikowano także problem nadmiaru ujawnień dla jednostek małych i średnich, ma

---

22 MSR 1 pkt 32: „Jednostka nie kompensuje aktywów i zobowiązań, czy przychodów i kosztów chyba, że jest to wymagane lub dopuszczone przez MSSF”.

23 Lista kontrolna ujawnień dla MSR/MSSF, E&Y za rok 2007 ma 197 stron.

24 Odczyt ze strony internetowej <http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Disclosure-Initiative/Principles-of-Disclosure/Pages/Home.aspx>, [dostęp: 10.12.2016].

temu zaradzić międzynarodowy standard dedykowany takim przedsiębiorstwom, MSSF dla MŚP²⁵, wydany w 2009 roku. Odwołuje się on do pełnych MSR/MSSF, zawiera jednak wiele uproszczeń.

Reasumując, obecnie standaryzacja rachunkowości w skali światowej stała się faktem, w szczególności jest obserwowana w krajach europejskich, w których obowiązują MSR/MSSF. Regulują one większość zagadnień związanych z ujmowaniem zdarzeń gospodarczych w systemie rachunkowości, wśród których szczególne miejsce zajmują te związane z kapitałem własnym.

4.2. Kapitał własny w Ramach Konceptyjnych MSSF

Założenia koncepcyjne zostały zatwierdzone przez IASC (Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości) w 1989 roku, natomiast przyjęte przez IASB (Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości) w roku 2001. W roku 2004 IASB wraz z amerykańską Radą Standardów Rachunkowości Finansowej (FASB) rozpoczęła pracę nad projektem zmian do Założeń koncepcyjnych, które zakończyły się pierwszą dużą nowelizacją założeń w roku 2010. Od roku 2013 trwają dalsze intensywne prace nad zmianą ich treści (por. rysunek 11).

W wersji pierwotnie obowiązującej (lata 1989–2009) założenia określały²⁶:

- A. Cele sprawozdań finansowych – „celem sprawozdań finansowych jest dostarczenie informacji o sytuacji finansowej, wynikach działalności oraz zmianach sytuacji finansowej jednostki, które będą użyteczne dla szerokiego kręgu użytkowników przy podejmowaniu decyzji gospodarczych”²⁷. Użytkownikami są m.in.: inwestorzy, pracownicy, kredytodawcy, dostawcy, inni wierzyciele, klienci, instytucje rządowe np. urzędy skarbowe, a także społeczeństwo. Sprawozdanie finansowe musi przedstawiać prawdziwy i rzetelny obraz sytuacji finansowej i wyników jednostki.
- B. Podstawowe założenia, tj. zasadę memoriału i kontynuacji działalności.

---

25 *Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities* (IFRS for SMEs) www.ifrs.org, [dostęp: 12.11.2016].

26 *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 1999*, IASC, United Kingdom 1999, s. 45.

27 *Ibidem*, s. 49.

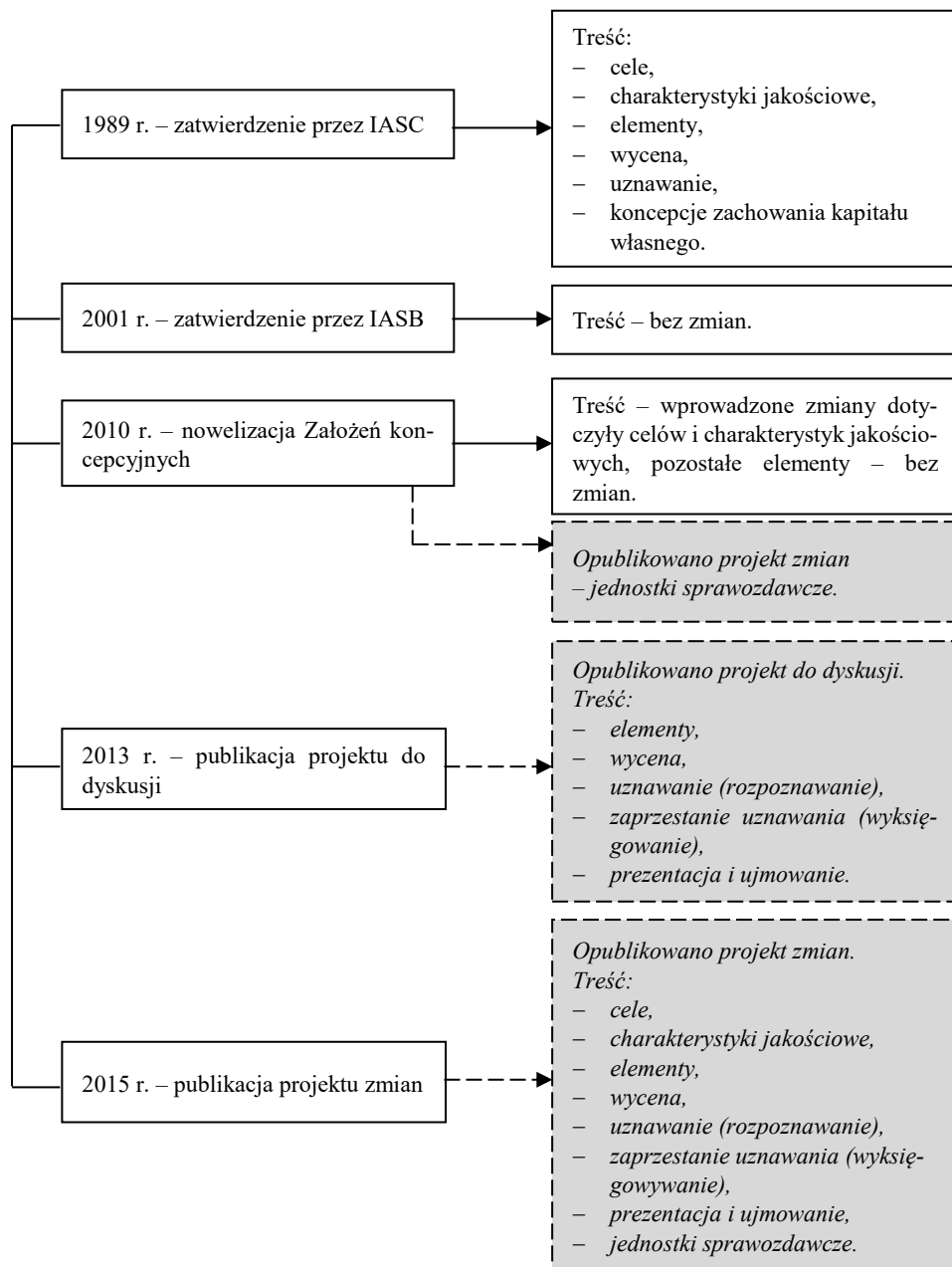
- C. Cechy jakościowe, które są decydujące dla użyteczności sprawozdań finansowych np. zrozumiałość, przydatność, istotność, wiarygodność, wierne odzwierciedlenie rzeczywistości, przewaga treści na formą, neutralność, zasada ostrożnej wyceny, kompletność, porównywalność.
- D. Ograniczenia, które jednostka powinna wziąć pod uwagę przy sporządzaniu sprawozdań finansowych: terminowość, równowaga między korzyściami i kosztami sporządzenia sprawozdania.
- E. Definicje, ujmowanie i wycenę poszczególnych kategorii przedstawianych w sprawozdaniach finansowych, w ramach wyceny wyróżnia się: zasadę kosztu historycznego, zasadę kosztu bieżącego, zasadę ceny sprzedaży, zasadę wartości bieżącej.
- F. Koncepcje kapitału i zachowania kapitału.

Założenia koncepcyjne w swoim kształcie pierwotnym (od 1989 roku) zawierały definicję kapitału: „Kapitał własny to udział pozostały w aktywach jednostki po odjęciu jej zobowiązań”²⁸. Wskazywały, że przy określaniu poszczególnych kategorii pierwszeństwo ma treść ekonomiczna, a nie forma prawna. Jeśli chodzi o kapitał własny to składa się on z odrębnych elementów np. wkłady udziałowców, zyski zatrzymane, kapitały rezerwowe utworzone z zysków zatrzymanych, kapitały rezerwowe służące zachowaniu kapitału. Dla użytkowników sprawozdań finansowych informacja o poszczególnych elementach kapitałów własnych jest bardzo istotna i pomaga ocenić ograniczenia prawne co do dysponowania kapitałem, czy różne prawa do otrzymywania dywidend lub zwrotu kapitału. Założenia koncepcyjne podkreślają, że często tworzenie kapitałów rezerwowych w jednostkach regulują określone przepisy krajowe (dotyczące np. spółek handlowych, a także przepisy podatkowe) i zasadniczo ich tworzenie może być odmienne w różnych krajach. Całkowicie odmienne przepisy dotyczą także działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby fizyczne, spółki cywilne itp., mimo iż definicje kapitału i inne zagadnienia dotyczące kapitału własnego wymienione w Założeniach koncepcyjnych odnoszą się także do tych jednostek.

---

28 *Ibidem*, s. 60.

Rysunek 11. Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych

Źródło: opracowanie na podstawie *The Conceptual Framework for Financial Reporting*, 17 June 2015 Hans Hoogervorst, IASB Chairman Rachel Knubley, Technical Principal, www.ifrs.org, [dostęp: 12.11.2016].

Wartość kapitałów własnych przedstawiona w bilansie²⁹ jest wypadkową wyceny aktywów i zobowiązań, z reguły wartość rynkowa udziałów/akcji jest inna. Często aktualizacja wyceny lub inna zmiana wartości aktywów i zobowiązań jest przyczyną wzrostu lub spadku wartości kapitału własnego, według koncepcji zachowania kapitału takich zmian nie prezentuje się w rachunku wyników (mimo, że spełniają definicję przychodów lub kosztów) przedstawia się je w kapitale własnym jako alokacje służące zachowaniu kapitału lub kapitał rezerwowy z aktualizacji wyceny³⁰. Warto zaznaczyć, że omawiane w tej części przepisy dotyczą stanu obowiązującego w latach 1989–2008, kiedy jeszcze nie została wprowadzona zasada ujmowania innych całkowitych dochodów (zmiana od 1 stycznia 2009 roku), o czym będzie mowa w dalszej części opracowania.

W Założeniach koncepcyjnych pierwotnie obowiązujących opisano koncepcję kapitału i zachowania kapitału, w tym w szczególności finansową i rzeczową koncepcję kapitału³¹. W finansowej koncepcji zachowania kapitału – zarówno w podejściu nominalnym, jak i realnym – najważniejsze są zainwestowane środki finansowe, czyli przez kapitał rozumie się aktywa netto lub kapitał własny. Zysk osiągany jest wtedy, gdy wartość finansowa (pieniężna) aktywów netto na koniec okresu jest wyższa od ich wartości na początek okresu, dla obliczeń wyłącza się wartości wypłacone właścicielom i wartości wkładów wniesionych przez właścicieli w danym okresie.

Nominalna koncepcja zachowania kapitału finansowego polega na wzroście kwoty nominalnej kapitału własnego w danym okresie. Zysk jest wynikiem wzrostu kwoty nominalnej kapitału. Jeśli warunki gospodarcze są stabilne i wartość pieniądza w czasie nie zmienia się, to powyższy plan rzetelnie odzwierciedli rzeczywistość. W ramach wspomnianej koncepcji jednostka bazuje na wycenie opartej na wartościach historycznych, rzeczywistych cenach nabycia lub wytworzenia itp. Jeśli jednak ceny ulegają wahaniom, a wartość pieniądza w czasie zmienia się znacznie (np. w wyniku inflacji) to omawiana metoda nie da oczekiwanych rzetelnych rezultatów z powodu m.in. pozornego zysku wynikającego ze wzrostu cen³². Koncepcja realnego zachowania kapitału³³ uwzględnia zmiany cen, a wartość kapitału ustala się na bazie indeksu

---

29 *Ibidem*, s. 66.

30 *Ibidem*, s. 69.

31 *Ibidem*, s. 77–79.

32 S. Szejna, *Rachunkowość w warunkach inflacji*, [w:] Jarugowa A. (red.), *Współczesne problemy rachunkowości*, PWE, Warszawa 1991, s. 262.

33 Nazywana też koncepcją zmian ogólnego poziomu cen, J. Turyna, *Standardy sprawozdawczości finansowej. MSSF, US GAAP, polskie ustawodawstwo*, Difin, Warszawa 2006, s. 91.

zmian ogólnego poziomu cen. Według niej majątek pierwotnie wyceniany jest według cen historycznych nabycia lub wytworzenia, a następnie uzyskane w ten sposób wartości porównywane są z wartościami historycznymi i do wyceny (zgodnie z zasadą ostrożności) wybierana jest wartość niższa. Zgodnie z tą metodą wycenia się rzeczowe składniki majątku, natomiast inne kategorie takie jak należności, zobowiązania, środki pieniężne itp. są wyceniane w wartości nominalnej. Kapitał własny jest odtworzony, jeśli jego wartość początkowa w danym okresie, skorygowana o indeks zmian ogólnego wzrostu cen, jest równa wartości kapitału na koniec okresu. Zysk występuje wtedy, gdy wartość kapitału na koniec okresu przewyższa skorygowaną wartość kapitału na początek okresu. Zyskiem jest ta część wzrostu cen aktywów, która przekracza wzrost będący wynikiem ogólnej zmiany poziomu cen.

Koncepcja zachowania kapitału rzeczowego postrzega majątek jednostki przez pryzmat aktywów, a w szczególności rzeczowych składników aktywów. Według niej kapitał jest zachowany, jeśli jednostka może zastąpić swoje aktywa aktywami tego samego rodzaju i może zachować swoje moce produkcyjne wytwarzania dóbr lub usług na tym samym poziomie. Zysk jest osiągnięty, jeśli zdolności produkcyjne jednostki (lub jej możliwości operacyjne lub środki potrzebne do osiągnięcia tych zdolności) są na koniec danego okresu wyższe niż na początek tego okresu (z wyłączeniem wypłat dla właścicieli oraz wkładów wnoszonych przez właścicieli w danym okresie). W ramach omawianej koncepcji bierze się pod uwagę ceny indywidualne, a wahania ogólnego poziomu cen nie są uwzględniane³⁴. Wycena oparta jest na koszcie bieżącym. Wszystkie zmiany cen wpływające na aktywa i zobowiązania, uznaje się za zmiany wyceny zdolności produkcyjnych i tym samym za alokacje związane z zachowaniem kapitału, które stanowią część kapitału własnego, a nie zysk.

Można wywnioskować z powyższego opisu, że poszczególne koncepcje zachowania kapitału są powiązane z koncepcją zysku. W Założeniach koncepcyjnych (aktualnych na 1 stycznia 1999 roku) podano, że „za zysk i w konsekwencji za zwrot z kapitału można uznać tylko tę część zwiększenia stanu aktywów, która przekracza kwotę niezbędną do zachowania kapitału”³⁵.

Założenia koncepcyjne podkreślają istotność przyjętej koncepcji zachowania kapitału, od niej bowiem zależą stosowane przez jednostkę zasady wyceny oraz model rachunkowości. Kapitał własny (w tym

---

34 *Ibidem*, s. 91

35 *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 1999...*, s. 78.

zysk/strata danego okresu) jest w centrum uwagi różnego typu użytkowników sprawozdań finansowych, a tym samym stanowi najważniejszą kategorię standardów rachunkowości/sprawozdawczości międzynarodowej. Jego koncepcja – finansowa czy rzeczowa – determinuje zasady ustalania zysku oraz zasady wyceny bilansowej (por. tabela 13).

Tabela 13. Charakterystyka rzeczowej i finansowej koncepcji kapitału

Kryterium porównania	Finansowa koncepcja kapitału	Rzeczowa koncepcja kapitału
Istota kapitału	Kapitał stanowi synonim terminów „aktywa netto” lub kapitał własny.	Za kapitał uważa się zdolności produkcyjne jednostki wyrażone na przykład w dziennej produkcji.
Potrzeby użytkowników sprawozdań finansowych	Finansowa koncepcja kapitału powinna być stosowana wtedy, gdy użytkownicy sprawozdań finansowych interesuje zachowanie nominalnej wartości zainwestowanego kapitału.	Rzeczowa koncepcja kapitału powinna być stosowana wtedy, gdy użytkownicy sprawozdań finansowych są głównie zainteresowani możliwościami operacyjnymi jednostki.
Zasady ustalania zysku	Zysk osiąga się tylko wówczas, gdy wartość finansowa (lub pieniężna) aktywów netto na koniec okresu obrotowego przewyższa wartość finansową lub pieniężną aktywów netto na początek tego okresu, po wyłączeniu wszystkich wypłat na rzecz właścicieli i wkładów wniesionych przez właścicieli w danym okresie.	Zysk osiąga się tylko wówczas, gdy zdolności produkcyjne (lub możliwości operacyjne) jednostki (lub zasoby, bądź fundusze potrzebne do osiągnięcia tych zdolności) na koniec okresu obrotowego przewyższają zdolności produkcyjne na początek tego okresu, po wyłączeniu wszelkich wypłat na rzecz właścicieli i wkładów wnoszonych przez właścicieli w danym okresie.
Istota zysku	Zysk to przyrost nominalnego kapitału pieniężnego w danym okresie obrotowym. W związku z tym do zysków zalicza się wzrost cen aktywów posiadanych przez jednostkę w danym okresie obrotowym. Zyski te nie mogą być ujęte w sprawozdaniu finansowym dopóki nie nastąpi zbycie aktywów.	Zysk stanowi przyrost kapitału mierzonego w kategoriach zdolności produkcyjnych. Wszelkie zmiany cen wpływające na aktywa i zobowiązania jednostki uważa się za zmiany w wycenie zdolności produkcyjnych jednostki i traktuje się je jako alokacje służące zachowaniu kapitału, stanowiące część kapitału własnego, a nie zysk.
Zasady wyceny	Finansowa koncepcja zachowania kapitału nie wymaga stosowania żadnej konkretnej zasady wyceny.	Rzeczowa koncepcja zachowania kapitału wymaga stosowania zasady wyceny opartej na koszcie bieżącym (aktualnej ceny nabycia).

Źródło: W. Gos, *Kapitał oraz finansowanie działalności gospodarczej*, Difin, Warszawa 2012.

Tak jak wspomniano w poprzednim podrozdziale, Założenia koncepcyjne zostały znowelizowane w 2010 roku³⁶, kiedy to wydano dwa zmienione rozdziały, opisujące cele sprawozdań finansowych ogólnego przeznaczenia i charakterystyki jakościowe użytecznej informacji finansowej. Pozostałe części pozostawiono w wersji z 1989 roku, co oznacza, że nie zmieniono definicji kapitałów ani koncepcji kapitałów i ich zachowania³⁷.

W dyskusji nad projektem zmian Założeń koncepcyjnych sugerowano, że należy³⁸:

- (A) zachować istniejącą definicję kapitału własnego jako udziału w aktywach jednostki po odjęciu wszystkich jej zobowiązań,
- (B) wykorzystać definicję zobowiązania, by odróżnić zobowiązania od kapitału własnego.

Projekt zmian zachował jednak istniejącą definicję kapitału i nadal pozwala na osobne przedstawienie różnych klas i kategorii kapitału własnego, tak by dostarczyć użytecznych informacji dla użytkowników.

Reasumując, jeśli chodzi o definicję kapitału, czy też koncepcje kapitału i utrzymania kapitału to nie przewidziano ich zmian, pozostaną one w takim samym kształcie, jaki opisano na początku tego rozdziału przy pierwotnie obowiązujących przepisach. Zmiany w zakresie charakterystyki kapitałów przyniesie natomiast kolejny projekt: Instrumenty finansowe o właściwościach kapitału³⁹, w którym to zostaną wzięte pod uwagę różne podejścia do rozróżniania kapitałów i zobowiązań, co może spowodować zmiany w definicjach zobowiązań lub kapitałów własnych w Założeniach koncepcyjnych. Na chwilę obecną prace nad projektem są na wczesnym etapie zaawansowania, w związku z powyższym jego założenia nie zostały poddane publicznej dyskusji⁴⁰.

---

36 Przed rokiem 2010 IASB i FASB planowały przeprowadzić projekt zmian w standardzie w ośmiu fazach, jednak w roku 2012 zdecydowano, że dalsze prace powinny bardziej całościowo ująć proponowane zmiany, bez podziału na etapy, www.ifrs.org, [dostęp: 12.11.2016].

37 Pierwotnie w projekcie do dyskusji przedstawiono wytyczne, jak odróżnić zobowiązania od kapitału własnego. Jednak pojawiły się pewne obawy co do przydatności uzyskanej tak informacji, w konsekwencji RMSR (IASB) zdecydowała usunąć te zmiany, by nie opóźnić modyfikacji w Założeniach koncepcyjnych i dalsze prace dotyczące kapitałów (rozróżnienia między zobowiązaniami i kapitałem) zawrzeć w ramach projektu: Instrumenty finansowe o właściwościach kapitału, *Ibidem*, projekt: *Financial Instruments with Characteristics of Equity* jest jeszcze na etapie dyskusji IASB, projekt zmian do dyskusji zostanie dopiero przedstawiony.

38 *Ibidem*.

39 *Ibidem*, projekt: *Financial Instruments with Characteristics of Equity*.

40 Projekt przybrał formę: *Exposure Draft*.

4.3. Kapitał własny według międzynarodowych standardów rachunkowości – ewolucja i stan obecny

Od początku wdrożenia międzynarodowych standardów w Unii Europejskiej zagadnienia dotyczące kapitału własnego nie są uregulowane w odrębnym standardzie, ujęte są natomiast w ogólnym, dotyczącym prezentacji sprawozdania finansowego MSR 1. Był on wielokrotnie nowelizowany, część zmian dotyczyła także prezentacji i ujawniania informacji o kapitałach. Zgodnie ze standardem⁴¹ obowiązującym od 1 lipca 1998 roku (z niewielkimi zmianami) do 31 grudnia 2008 roku pełne sprawozdanie finansowe składało się z⁴²:

- 1) bilansu;
- 2) rachunku zysków i strat;
- 3) sprawozdania przedstawiającego:
  - wszystkie zmiany w kapitale własnym lub
  - zmiany w kapitale własnym niewynikające z transakcji kapitałowych z właścicielami (wpłat, wypłat);
- 4) sprawozdania z przepływów środków pieniężnych;
- 5) informacji dodatkowych o przyjętej polityce rachunkowości oraz danych objaśniających.

Standard według stanu na 1 stycznia 1999 roku zawierał wymóg przedstawiania w bilansie udziałów mniejszości oraz wyemitowanego kapitału i kapitałów zapasowych (rezerwowych). Była w nim zawarta ogólna wytyczna, która wymagała zamieszczenia w bilansie dodatkowych pozycji, grup pozycji i sum cząstkowych, jeśli było to potrzebne w celu rzetelnego przedstawienia finansowego obrazu jednostki. Przy wyodrębnianiu dodatkowych pozycji należało brać pod uwagę charakter pozycji, jej istotność, funkcje itp. W bilansie lub w informacji dodatkowej – zgodnie ze swoją decyzją – jednostka powinna zaprezentować:

- a) każdą grupę kapitału podstawowego i dla niej⁴³:
  - liczbę akcji/udziałów składających się na autoryzowany kapitał;
  - liczbę akcji wyemitowanych i opłaconych oraz tych nieopłaconych w całości;
  - wartość nominalną akcji lub potwierdzenie, że nie mają one wartości nominalnej;

41 Można go było stosować w tym kształcie za okresy obrotowe rozpoczynające się po 1 lipca 1998 roku, został znówelizowany w 1997 roku.

42 *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 1999...*, s. 88.

43 *Ibidem*, s. 109–110.

- zestawienie zmian liczby akcji na początek i koniec danego okresu;
  - prawa, przywileje i ograniczenia dotyczące danej grupy akcji, w tym ograniczenia co do dywidend i zwrotu kapitału;
  - akcje własne jednostki, w jej posiadaniu albo w posiadaniu jednostek zależnych/stowarzyszonych;
  - akcje zarezerwowane na potrzeby emisji dotyczącej realizacji opcji i umów sprzedaży, razem z warunkami i kwotami.
- b) opis charakteru i przeznaczenia poszczególnych kapitałów – elementów kapitału własnego;
- c) kwotę dywidend (uwzględnioną lub nieuwzględnioną w zobowiązaniach) przewidzianą do wypłaty, lecz niezatwierdzoną do wypłaty;
- d) kwotę nieujętych skumulowanych dywidend z akcji uprzywilejowanych w zakresie wypłaty dywidendy.

W ramach pełnego sprawozdania finansowego podmiot przedstawiał zestawienie zmian w kapitale, w tym zestawieniu według stanu na 1 stycznia 1999 roku miał ujawniać:

- 1) na początku wynik finansowy netto za okres obrachunkowy;
- 2) przychody i koszty (zyski i straty) ujęte (zgodnie z innymi standardami) bezpośrednio w kapitale wraz z sumą tych pozycji;
- 3) wpływ zmian polityki rachunkowości i korekt błędów ujętych zgodnie z MSR 8.

Oprócz powyższych informacji należało prezentować albo w zestawieniu zmian w kapitale, albo w informacji dodatkowej:

- 1) transakcje kapitałowe z właścicielami;
- 2) niepodzielony wynik finansowy z lat ubiegłych na początek okresu, jego zmiany i stan na koniec okresu;
- 3) uzgodnienie wartości na początek i koniec okresu dla poszczególnych kategorii kapitału podstawowego, rezerwowego, nadwyżki ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej (oddzielnie każda zmiana).

Zmiany kapitału własnego zgodnie ze standardem mogły być spowodowane przez:

- 1) wynik finansowy danego okresy obrachunkowego;
- 2) wniesienie lub wycofanie przez właścicieli środków;
- 3) aktualizację wyceny aktywów;
- 4) zmiany w polityce rachunkowości lub korekty błędów lat poprzednich.

Szczegółowe ujawnienia dotyczące kapitału własnego w sprawozdaniu finansowym, według MSSF do roku 2009, prezentuje tabela 14.

Tabela 14. Ujawnienia dotyczące kapitałów własnych w MSR 1 (obowiązujące do roku 2009)

Zakres informacyjny	MSR 1 wg stanu na dzień 1 stycznia 1999 roku (znowelizowane w roku 1997)
Pełne sprawozdanie finansowe	Bilans. Rachunek zysków i strat. Zestawienie zmian w kapitale przedstawia: – wszystkie zmiany w kapitale własnym lub – zmiany w kapitale własnym niewynikające z transakcji kapitałowych z właścicielami (wpłat, wypłat). Rachunek przepływów środków pieniężnych. Informacja dodatkowa o przyjętej polityce rachunkowości oraz dane objaśniające.
Bilans – informacje o kapitałach	Udziały mniejszości, wyemitowany kapitał podstawowy i kapitały zapasowe (rezerwowe); dodatkowe pozycje, grupy pozycji i sumy cząstkowe, jeśli jest to potrzebne w celu rzetelnego przedstawienia finansowego obrazu jednostki.
Informacje prezentowane w bilansie lub w informacji dodatkowej	Każda grupa kapitału podstawowego i dla niej: – liczba akcji/udziałów składających się na autoryzowany kapitał; – liczba akcji wyemitowanych i opłaconych oraz tych nieopłaconych w całości; – wartość nominalną akcji lub potwierdzenie, że nie mają wartości nominalnej; – zestawienie zmian liczby akcji na początek i koniec danego okresu; – prawa, przywileje i ograniczenia dotyczące danej grupy akcji, w tym ograniczenia co do dywidend i zwrotu kapitału; – akcje własne jednostki, które są w jej posiadaniu albo w posiadaniu jednostek zależnych/stowarzyszonych; – akcje zarezerwowane na potrzeby emisji dotyczącej realizacji opcji i umów sprzedaży, razem z warunkami i kwotami; – opis charakteru i przeznaczenia poszczególnych kapitałów – elementów kapitału własnego; – kwotę dywidend (uwzględnioną lub nieuwzględnioną w zobowiązaniach) przewidzianą do wypłaty, lecz niezatwierdzoną do wypłaty; – kwotę nieujętych skumulowanych dywidend z akcji uprzywilejowanych w zakresie wypłaty dywidendy.
Zestawienie zmian w kapitale/sprawozdanie ze zmian w kapitale	– wynik finansowy netto za okres obrachunkowy; – przychody i koszty (zyski i straty) ujęte (zgodnie z innymi standardami) bezpośrednio w kapitale wraz z sumą tych pozycji; – wpływ zmian polityki rachunkowości i korekt błędów ujętych zgodnie z MSR 8.
Zestawienie zmian w kapitale lub informacja dodatkowa	– transakcje kapitałowe (wpłaty/wypłaty) z właścicielami; – niepodzielony wynik finansowy z lat ubiegłych na początek okresu, jego zmiany i stan na koniec okresu; – uzgodnienie wartości na początek i koniec okresu dla poszczególnych kategorii kapitału podstawowego, rezerwowego, nadwyżki ze sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej.

Źródło: opracowanie na podstawie *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 1999...*; Rozporządzenie Komisji (WE) NR 1274/2008 z dnia 17 grudnia 2008 roku..., www.mf.gov.pl, [dostęp: 12.11.2016].

Z początkiem 2009 roku wszedł w życie znowelizowany standard MSR 1, w którym w związku z nową koncepcją ustalania wyniku został zmodyfikowany model sprawozdawczy. Zgodnie z wprowadzonymi przepisami pełne sprawozdanie finansowe składa się z:

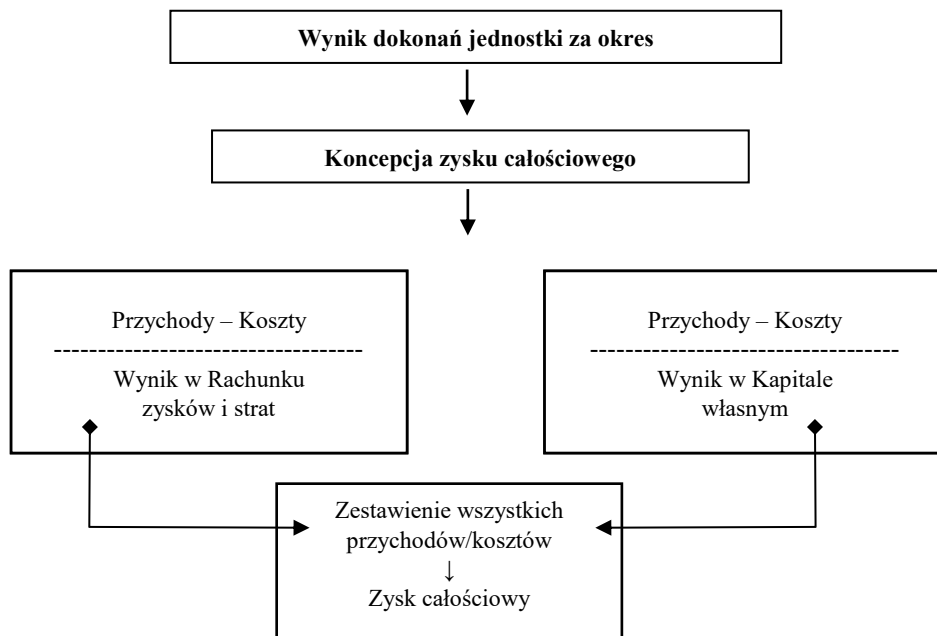
- a) sprawozdania z sytuacji finansowej na koniec okresu (dawnej bilans),
- b) sprawozdania z całkowitych dochodów (*comprehensive income*) za dany okres (dawniej rachunek zysków i strat, w nowej wersji rozwinięty o segment dotyczący innych całkowitych dochodów),
- c) sprawozdania ze zmian w kapitale własnym za okres (dawniej zestawienie zmian w kapitale),
- d) sprawozdania z przepływów pieniężnych za okres (dawniej rachunek przepływów pieniężnych),
- e) informacji dodatkowych o przyjętej polityce rachunkowości oraz innych informacji objaśniających (bez zmian nazwy, rozbudowaniu uległa ilość ujawnień i sposób prezentacji informacji),
- f) sprawozdania z sytuacji finansowej na początek najwcześniejszego porównawczego okresu, w którym jednostka zastosowała zasady (politykę) rachunkowości retrospektywnie lub dokonała retrospektywnego przekształcenia pozycji w sprawozdaniu finansowym, lub przeklasyfikowała pozycje w swoim sprawozdaniu finansowym (nowy element).

Najbardziej istotną zmianą, również z punktu widzenia kapitału własnego, było przyjęcie koncepcji zysku całościowego do ustalania wyniku za dany okres. Stanowi ona połączenie tradycyjnego rachunku wyników z przychodami/kosztami uznawanymi poprzednio bezpośrednio w kapitale własnym (por. rysunek 12).

Wynik całościowy za dany okres obejmuje zysk lub stratę za okres oraz składniki „ujętych przychodów i kosztów” uprzednio wykazywane w kapitale własnym, takie jak: „zmiany nadwyżki z aktualizacji wyceny, zyski i straty aktuarialne z tytułu programów określonych świadczeń ujęte w kapitale własnym, zyski i straty z przeliczenia sprawozdania finansowego jednostki zagranicznej, zyski i straty z aktualizacji wyceny dostępnych do sprzedaży aktywów finansowych oraz efektywną część zysków i strat z instrumentów zabezpieczających w zabezpieczeniach przepływów pieniężnych”⁴⁴.

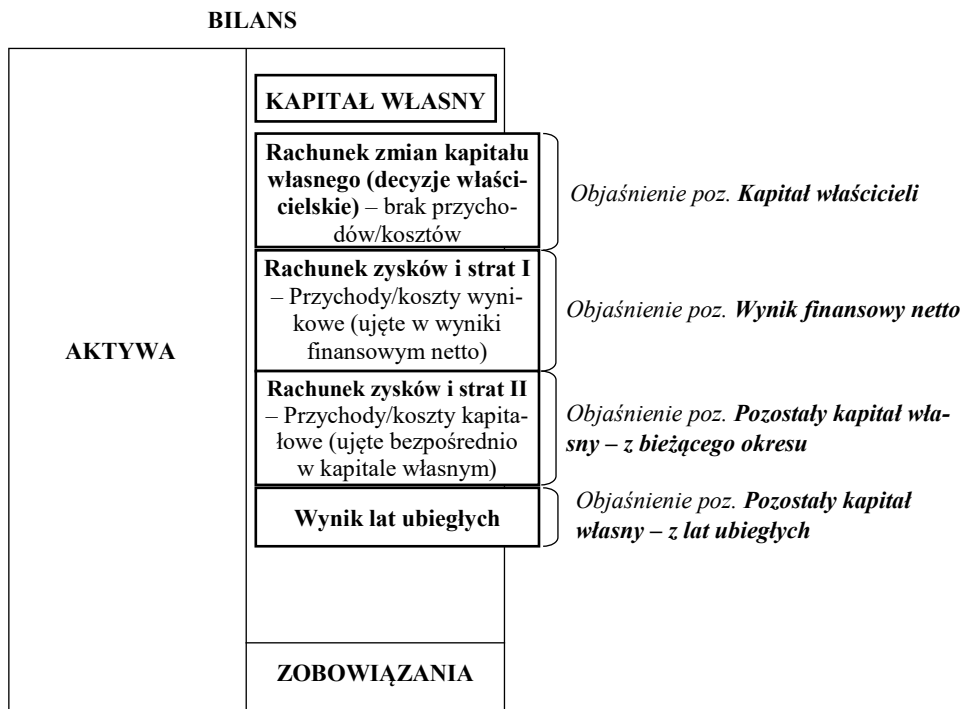
---

44 Podano za „Zmiany do MSR 1”.

Rysunek 12. Istota wyniku całościowego za okres

Źródło: E. Walińska, *Koncepcja zysku całościowego a wartość bilansowa przedsiębiorstwa*, [w:] Kiziukiewicz T. (red.), *Zasoby i procesy w rachunkowości jednostek gospodarczych*, Difin, Warszawa 2009, s. 335–348.

Koncepcja wyniku całościowego zmieniła zasadniczo podejście do prezentacji bilansu, rachunku wyników oraz sprawozdania ze zmian w kapitale własnym. Kluczową jest jednak zmiana zasad prezentacji kapitału własnego w bilansie. Rysunek 13 pokazuje jego stan prezentowany w bilansie z podziałem na kilka grup, w zależności od ich przyczyn. Wynik całościowy za bieżący okres ma wpływ na zmiany następujących grup: wynik finansowy netto oraz pozostały kapitał własny – z bieżącego okresu. Pierwsza grupa kapitału własnego zmienia się w związku z decyzjami wspólników, natomiast ostatnia jest efektem zysków i strat ubiegłych.

Rysunek 13. Kapitał własny w bilansie i objaśnienie jego zmiany

Źródło: opracowanie własne.

W roku 2009 zmieniły się także zasady przyporządkowywania poszczególnych informacji do zestawienia ze zmian w kapitale własnym oraz informacji dodatkowej. Zakres ujawnień uległ w ciągu 12 lat (1997–2009) znacznemu rozbudowaniu. Istotnym rozszerzeniem ujawnień stały się prezentowane w informacji dodatkowej informacje umożliwiające użytkownikom sprawozdania finansowego ocenę celów, zasad i procesów służących zarządzaniu kapitałem⁴⁵.

Aktualnie (na dzień 1 stycznia 2016 roku) obowiązujące przepisy MSR/MSSF zawierają szczegółową listę ujawnień oraz definicję kapitałów własnych, w odróżnieniu do przepisów krajowych, nie wskazują natomiast wzorów prezentacji bilansu (sprawozdania z sytuacji finansowej) czy zestawienia zmian w kapitałach.

⁴⁵ Rozporządzenie Komisji (WE) NR 1274/2008 z dnia 17 grudnia 2008 roku..., www.mf.gov.pl, [dostęp: 12.11.2016].

Zagadnienie kapitałów własnych nie doczekało się odrębnego standardu regulującego kwestię wyceny, ujawnień i prezentacji. Część zagadnień ujęta jest w Założeniach koncepcyjnych, które zostały szczegółowo omówione w poprzednim podrozdziale.

Informacje dotyczące kapitałów własnych są prezentowane w różnych elementach sprawozdania finansowego. Dla części ujawnień pozostawiono jednostce wybór – czy będzie prezentować je w sprawozdaniu z sytuacji finansowej, czy w sprawozdaniu ze zmian w kapitale własnym, czy też w informacjach dodatkowych. Zasadą jest, że jednostka ma ujawnić informacje umożliwiające użytkownikom jej sprawozdań finansowych ocenę celów, zasad i procesów służących zarządzaniu kapitałem.

Informacje o kapitałach przedstawiane są w pierwszej kolejności **w bilansie (sprawozdaniu z sytuacji finansowej)**, w ramach którego prezentuje się wyemitowany kapitał podstawowy, kapitały rezerwowe udziałowców jednostki dominującej oraz udziały niekontrolujące. Jeśli jednostka uzna, że prezentacja bardziej szczegółowych informacji jest przydatna dla rozumienia sytuacji finansowej to oczywiście może przedstawić informacje bardziej szczegółowo. Standard zawiera także wykaz ujawnień, które mogą być prezentowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej lub w informacjach dodatkowych, zależnie od decyzji jednostki. Do takich ujawnień należy m.in. przedstawienie kapitału podstawowego i kapitału rezerwowego w podziale na klasy, tj. wniesiony kapitał podstawowy, nadwyżki ceny emisyjnej powyżej wartości nominalnej udziałów oraz kapitały rezerwowe.

Standard stanowi, że jednostka ma obowiązek przedstawiania, **w sprawozdaniu z sytuacji finansowej albo w sprawozdaniu ze zmian w kapitale własnym, albo w informacjach dodatkowych**, poszczególnych klas kapitału podstawowego i w ramach tych klas informacji obejmujących:

- liczbę udziałów tworzących kapitał docelowy,
- liczbę udziałów wyemitowanych oraz w całości opłaconych i tych wyemitowanych, oraz nieopłaconych w całości,
- wartość nominalną udziału lub potwierdzenie, że udziały nie mają wartości nominalnej.

Wraz z informacjami wymienionymi powyżej należy przedstawić dla każdej klasy kapitału podstawowego dane dotyczące:

- a) uzgodnienia zmian liczby objętych udziałów na początek i na koniec danego okresu,
- b) praw, przywilejów i ograniczeń dla poszczególnych klas udziałów, w tym również ograniczenia prawa do dywidendy i do zwrotu kapitału,

- c) udziałów/akcji własnych jednostki, które są w jej posiadaniu lub w posiadaniu jednostek zależnych i jednostek stowarzyszonych,
- d) akcji zarezerwowanych na potrzeby emisji związanych z realizacją opcji i umów sprzedaży akcji, wraz z warunkami i kwotami.

Dodatkowo należy przedstawić opis charakteru i przeznaczenia kapitału rezerwowego, który prezentowany jest w ramach kapitału własnego, a także informacje dotyczące przekwalifikowania instrumentów kapitałowych⁴⁶.

Kolejne ujawnienia dotyczące kapitału własnego znajdują się w informacji dodatkowej, która jest bardzo ważnym elementem sprawozdania finansowego, pomaga w zrozumieniu informacji zawartych w pozostałych częściach sprawozdania. Informacja dodatkowa ma pomóc zrozumieć także zasady zarządzania kapitałami własnymi w jednostce, cele oraz procesy dotyczące tego zarządzania. Oprócz tego zawiera ona dane dotyczące dywidend m.in. kwotę dywidend zaproponowanych lub uchwalonych do dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego do publikacji, kwotę dywidendy przypadającą na jedną akcję oraz kwotę nieujętych skumulowanych dywidend z tytułu udziałów (akcji) uprzywilejowanych w zakresie dywidend.

W tabeli 15 przedstawiono zakres informacyjny poszczególnych elementów sprawozdania finansowego w odniesieniu do informacji o kapitałach własnych.

Tabela 15. Zakres informacji o kapitałach zawarty w sprawozdaniu finansowym według MSR/MSSF (stan na dzień 1 stycznia 2016 roku)

Zakres informacyjny	MSR 1 wg stanu na dzień 1 stycznia 2016 roku
Sprawozdanie z sytuacji finansowej – zawiera informacje o kapitałach, w zakresie:	Udziałów niekontrolujących zaprezentowanych w kapitale własnym, wyemitowanego kapitału podstawowego oraz kapitałów rezerwowych przynależnych udziałowcom jednostki dominującej.

46 W przypadkach przekwalifikowania instrumentów kapitałowych „z opcją sprzedaży zakwalifikowanego jako instrument kapitałowy albo instrumentu, który nakłada na jednostkę obowiązek przekazania drugiej stronie proporcjonalnego udziału w aktywach netto jednostki jedynie w przypadku likwidacji i jest kwalifikowany jako instrument kapitałowy między zobowiązaniami finansowymi i kapitałem własnym, jednostka przedstawia kwotę przekwalifikowaną do i z każdej kategorii (zobowiązań finansowych lub kapitału własnego) oraz rozkład w czasie, i powód tego przekwalifikowania”, *Ibidem*.

Tabela 15. (cd.)

Zakres informacyjny	MSR 1 wg stanu na dzień 1 stycznia 2016 roku
<p>Informacje prezentowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej lub w sprawozdaniu ze zmian w kapitale własnym, lub w informacjach dodatkowych</p>	<p>a) dla każdej klasy kapitału podstawowego:</p> <ul style="list-style-type: none"> i) liczba udziałów składających się na kapitał docelowy, ii) liczba udziałów wyemitowanych i w pełni opłaconych oraz wyemitowanych i nie w pełni opłaconych, iii) wartość nominalna udziału lub stwierdzenie, że udziały nie posiadają wartości nominalnej, iv) uzgodnienie zmian liczby objętych udziałów na początek i na koniec okresu, v) prawa, przywileje i ograniczenia związane z daną klasą udziałów, włączając w to ograniczenia dotyczące prawa do dywidendy i zwrotu kapitału, vi) udziały/akcje własne jednostki pozostające w jej posiadaniu lub w posiadaniu jednostek zależnych i jednostek stowarzyszonych, oraz vii) akcje zarezerwowane dla potrzeb emisji związanych z realizacją opcji i umów sprzedaży akcji, wraz z warunkami i kwotami oraz <p>b) opis charakteru i przeznaczenia każdego kapitału rezerwowego wchodzącego w skład kapitału własnego.</p>
<p>Informacje przedstawiane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej lub w informacjach dodatkowych</p>	<p>Kapitał podstawowy i kapitały rezerwowe dzieli się na klasy, takie jak: wniesiony kapitał podstawowy, nadwyżka ceny emisyjnej powyżej wartości nominalnej udziałów oraz kapitały rezerwowe.</p>
<p>Sprawozdanie z całkowitych dochodów</p>	<p>Tak – obowiązek sporządzania w sekcji dotyczącej innych całkowitych dochodów są prezentowane następujące pozycje za dany okres:</p> <p>a) składniki innych całkowitych dochodów (z wyłączeniem kwot, o których mowa w pkt b), sklasyfikowane według rodzaju oraz zgrupowane w te kwoty, które zgodnie z innymi MSSF:</p> <ul style="list-style-type: none"> (i) nie zostaną następnie przeklasyfikowane na zyski lub straty; (ii) zostaną następnie przeklasyfikowane na zyski lub straty <p>b) udział w innych całkowitych dochodach jednostek stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięć rozliczanych zgodnie z metodą praw własności, w podziale na pozycje, które zgodnie z innymi MSSF:</p> <ul style="list-style-type: none"> (i) nie zostaną następnie przeklasyfikowane na zyski lub straty; (ii) zostaną następnie przeklasyfikowane na zyski lub straty.

Zakres informacyjny	MSR 1 wg stanu na dzień 1 stycznia 2016 roku
<p>Sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym o:</p>	<p>Całkowite dochody ogółem za okres, przy czym łączne kwoty przypadające właścicielom jednostki dominującej oraz udziałom niekontrolującym wykazywane są odrębnie.</p> <p>Wpływ retrospektywnego zastosowania zmian polityki rachunkowości lub retrospektywnego przekształcenia, które zostały ujęte zgodnie z MSR 8 – dla każdego składnika kapitału własnego.</p> <p>Uzgodnienie wartości bilansowej na początek i na koniec okresu, dla każdego składnika kapitału własnego, przy czym odrębnie ujawniane są zmiany wynikające z:</p> <ul style="list-style-type: none"> (i) zysku lub straty; (ii) innych całkowitych dochodów; (iii) transakcji z właścicielami działającymi jako właściciele, przy czym odrębnie wykazywane są wkłady właścicieli i wypłaty na rzecz właścicieli oraz zmiany w udziałach własnościowych w jednostkach zależnych, które nie skutkują utratą kontroli.
<p>Informacje przedstawiane w sprawozdaniu ze zmian w kapitale własnym lub w informacji dodatkowej</p>	<p>Dla każdego składnika kapitału własnego jednostka przedstawia analizę innych całkowitych dochodów w podziale na poszczególne pozycje.</p> <p>Jednostka przedstawia kwoty dywidend ujętych jako wypłaty na rzecz właścicieli w trakcie okresu oraz kwotę dywidendy przypadającą na jedną akcję.</p> <p>Zmiany w kapitale własnym jednostki, pomiędzy początkiem i końcem okresu sprawozdawczego, odzwierciedlają przyrost lub spadek jej aktywów netto w ciągu okresu. Z wyjątkiem zmian wynikających z transakcji przeprowadzanych z właścicielami występującymi w charakterze udziałowców (takich, jak wpłaty na kapitał, odkupienie własnych instrumentów kapitałowych przez jednostkę, czy wypłata dywidendy) oraz kosztów związanych bezpośrednio z takimi transakcjami, ogólna zmiana stanu kapitału własnego w okresie odpowiada łącznej kwocie przychodów i kosztów, w tym zysków i strat wygenerowanych z działalności gospodarczej jednostki w tym okresie.</p> <p>Jeśli spełnienie tego wymogu jest możliwe w praktyce, MSR 8 wymaga retrospektywnego ujęcia efektu zmian polityki rachunkowości oraz korekty błędów. Retrospektywne korekty i retrospektywne przekształcenia są ujawniane dla każdego poprzedniego okresu i początku okresu bieżącego.</p>

Tabela 15. (cd.)

Zakres informacyjny	MSR 1 wg stanu na dzień 1 stycznia 2016 roku
Informacje dodatkowe	<p>Jednostka ujawnia informacje umożliwiające użytkownikom sprawozdania finansowego ocenę celów, zasad i procesów służących zarządzaniu kapitałem.</p> <p>W celu spełnienia powyższych wymogów jednostka ujawnia następujące informacje:</p> <p>a) informacje jakościowe dotyczące jej celów, zasad i procesów zarządzania kapitałem, w tym między innymi:</p> <ul style="list-style-type: none"> i) opis składników zarządzanego kapitału, ii) w przypadku gdy na jednostce spoczywają nałożone zewnętrznie wymogi kapitałowe – charakter tych wymogów oraz sposób uwzględnienia tych wymogów w zarządzaniu kapitałem, iii) sposób, w jaki jednostka wypełnia cele dotyczące zarządzanego kapitału. <p>b) podsumowanie danych ilościowych dotyczących składników zarządzanego kapitału. Część jednostek postrzega wybrane zobowiązania finansowe (np. niektóre formy długu podporządkowanego) jako element kapitału. W opinii innych, kapitał nie obejmuje pewnych składników kapitału własnego (np. wynikających z zabezpieczania przepływów pieniężnych),</p> <p>c) wszelkie zmiany w pkt a) i b) w stosunku do poprzedniego okresu,</p> <p>d) informacje na temat tego, czy podczas okresu jednostka zastosowała się do nałożonych zewnętrznie wymogów kapitałowych, którym podlega,</p> <p>e) w przypadku gdy jednostka nie zastosowała się do takich nałożonych zewnętrznie wymogów kapitałowych – konsekwencje takiego niezastosowania się.</p> <p>Wymienione ujawnienia są oparte na informacjach dostarczanych wewnętrznie kluczowemu personelowi kierowniczemu. Jednostka może zarządzać kapitałem na wiele sposobów i podlegać wielu różnym wymogom kapitałowym. Na przykład konglomeraty finansowe mogą obejmować jednostki prowadzące działalność ubezpieczeniową oraz bankową, które mogą również prowadzić działalność w kilku jurysdykcjach. Jeśli łączne ujawnienie wymogów kapitałowych oraz sposobu zarządzania kapitałem dostarczałoby nieprzydatnych informacji bądź mogłoby wprowadzać w błąd użytkownika sprawozdania finansowego co do tego, jakie są zasoby kapitałowe jednostki, ujawnia ona informacje oddzielnie na temat każdego wymogu kapitałowego, któremu podlega.</p>

Zakres informacyjny	MSR 1 wg stanu na dzień 1 stycznia 2016 roku
Informacje dodatkowe	<p>Instrumenty z opcją sprzedaży zakwalifikowane jako kapitał własny. W odniesieniu do instrumentów finansowych z opcją sprzedaży zakwalifikowanych jako instrumenty kapitałowe, jednostka ujawnia (w stopniu w jakim ujawnienia te nie występują w innym miejscu):</p> <ul style="list-style-type: none"> a) zestawienie danych ilościowych dotyczących kwot zakwalifikowanych do kapitału własnego, b) cele, politykę i procesy dotyczące zarządzania przez jednostkę obowiązkiem odkupienia lub umorzenia instrumentów w wymaganym przez posiadacza instrumentu, w tym wszelkie zmiany w porównaniu do poprzedniego okresu, c) oczekiwane wydatki pieniężne z tytułu umorzenia lub wykupu tej klasy instrumentów finansowych, oraz d) informacja o sposobie ustalenia oczekiwanych wydatków pieniężnych z tytułu umorzenia lub wykupu. <p>Jednostka ujawnia w informacjach dodatkowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) kwotę dywidend zaproponowanych lub uchwalonych do dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego do publikacji, ale nieujętych jako przekazane posiadaczom akcji w trakcie okresu oraz kwotę dywidendy przypadającą na jedną akcję, b) kwotę jakichkolwiek nieujętych skumulowanych dywidend z tytułu posiadania udziałów (akcji) uprzywilejowanych co do dywidend.

Źródło: Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 roku przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, tekst ujednolicony na dzień 1 stycznia 2016 roku, <http://europa.eu>, [dostęp: 02.11.2016].

Reasumując, w MSR 1 jednostce pozostawiono szeroki wybór odnośnie miejsca prezentacji informacji na temat kapitału własnego – bilans (sprawozdanie z sytuacji finansowej), sprawozdanie ze zmian w kapitałach, czy też informacja dodatkowa. Oznacza to, że sprawozdanie finansowe może być zindywidualizowane – różne jednostki te same informacje mogą zamieszczać w innych jego elementach. Należy podkreślić, że międzynarodowe standardy rachunkowości podają jedynie ogólną definicję kapitału własnego jako całości, nie definiują poszczególnych jego elementów takich jak np. kapitał podstawowy (w tym wniesiony kapitał podstawowy, nadwyżka ceny emisyjnej powyżej wartości nominalnej udziałów), kapitały rezerwowe itp. W MSR 1 wymaga się, by ujawniać te kategorie oddzielnie, odwołując się do innych obowiązujących podmioty gospodarcze przepisów w zakresie prawa handlowego itp.

Rozdział 5

Analiza prezentacji i ujawniania informacji o kapitale własnym w jednostkowym sprawozdaniu finansowym spółek kapitałowych w polskiej praktyce

W poniższym rozdziale dokonano analizy informacji o kapitałach własnych zawartych w jednostkowym sprawozdaniu finansowym sporządzonym według MSSF i według ustawy o rachunkowości. W pierwszym przypadku jako przykład posłuży jednostkowe sprawozdanie finansowe za rok 2015 spółki Polski Koncern Naftowy Orlen SA¹, w drugim – sprawozdanie finansowe Elektrociepłowni Będzin SA. W ostatnim podrozdziale przedstawiono wnioski z analizy porównawczej obu sprawozdań – w zakresie ujmowania kapitału własnego w sprawozdaniu finansowym.

5.1. Kapitał własny w sprawozdaniu finansowym sporządzonym według MSSF

Spółka Polski Koncern Naftowy Orlen SA funkcjonuje w branży paliwowej, co oznacza działalność w zakresie przerobu ropy naftowej, wytwarzanie produktów i półproduktów rafineryjnych i petrochemicznych

---

1 Spółkę utworzono aktem notarialnym z dnia 29 czerwca 1993 roku w wyniku przekształcenia przedsiębiorstwa państwowego w spółkę akcyjną, pierwotnie zarejestrowana była pod nazwą Mazowieckie Zakłady Rafineryjne i Petrochemiczne „Petrochemia Płock” SA. Od 20 maja 1999 roku spółka funkcjonowała pod nazwą Polski Koncern Naftowy Spółka Akcyjna, następnie od 12 kwietnia 2000 roku do dziś pod nazwą Polski Koncern Naftowy ORLEN Spółka Akcyjna, *Sprawozdanie Zarządu z działalności za rok zakończony 31 grudnia 2015*, www.orklen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

itp.² Jej sprawozdanie finansowe zostało sporządzone w sposób umożliwiający zrozumienie procesów zachodzących w spółce oraz działań podejmowanych przez jej kierownictwo. Raport roczny spółki otrzymał 4 nagrody w konkursie *The Best Annual Report*³. Sprawozdanie finansowe za rok 2015 prezentowane jest w ramach rocznego raportu, na który składają się:

1. Pismo Prezesa Zarządu.
2. Opinia i raport niezależnego biegłego rewidenta z badania.
3. Wybrane dane finansowe.
4. Jednostkowe sprawozdanie finansowe Polskiego Koncernu Naftowego Orlen Spółka Akcyjna, zawiera następujące elementy:
  - wprowadzenie:
    - podstawowa działalność PKN Orlen,
    - podstawa sporządzenia sprawozdania finansowego;
  - sprawozdanie z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów;
  - sprawozdanie z sytuacji finansowej;
  - sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym;
  - sprawozdanie z przepływów pieniężnych;
  - dane segmentowe;
  - opis istotnych czynników mających wpływ na dane finansowe za 2015 rok;
  - noty objaśniające;
  - informacje o wydarzeniach po zakończeniu okresu sprawozdawczego;
  - oświadczenia zarządu i zatwierdzenie sprawozdania finansowego.
5. Sprawozdanie zarządu z działalności Polskiego Koncernu Naftowego Orlen Spółka Akcyjna.

---

2 Oprócz wymienionych działań, sektor paliwowy obejmuje także: 1) produkcję chemikaliów, nawozów i związków azotowych, tworzyw sztucznych i kauczuku syntetycznego; 2) produkcję surówki, żelazostopów, żeliwa i stali, wyrobów hutniczych, metali szlachetnych i innych metali nieżelaznych; 3) skup, przerób i obrót olejami przepracowanymi oraz innymi odpadami chemicznymi; 4) wytwarzanie, przesyłanie i obrót energią cieplną i elektryczną; 5) obrót ropą naftową, paliwami ropopochodnymi i innymi, sprzedaż artykułów przemysłowych i spożywczych; 6) magazynowanie, składowanie i przechowywanie ropy naftowej i paliw płynnych oraz tworzenie i utrzymywanie zapasów paliw; 7) uszlachetnianie paliw i gazów, w tym etylizacja, barwienie, dodawanie komponentów; 8) prowadzenie stacji paliw itd. *Sprawozdanie Zarządu z działalności...*, www.orklen.pl, dostęp: [01.12.2016].

3 Organizowany przez Instytut Rachunkowości i Podatków; *List Prezesa Zarządu PKN Orlen dołączony do sprawozdania finansowego za 2015 rok*, www.orklen.pl, dostęp: [01.12.2016].

Akcje spółki notowane są na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie „w systemie notowań ciągłych i wchodzą w skład indeksów WIG, WIG20, WIG30, WIG-Poland, a także indeksu branżowego WIG-PALIWA”⁴. Spółka jest zaangażowana w społeczną odpowiedzialność biznesu, w związku z tym wchodzi także w skład indeksu RE-SPECT Index.

Na podstawie sprawozdania finansowego spółki przedstawiono informacje o kapitałach własnych oraz zakres ujawnień w poszczególnych jego elementach.

Informacje o kapitałach ujęte są w bilansie (sprawozdaniu z sytuacji finansowej) (por. tabela 16), w ramach którego prezentowany jest:

- 1) kapitał podstawowy;
- 2) kapitał z emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej;
- 3) kapitał z tytułu stosowania rachunkowości zabezpieczeń⁵;
- 4) zyski zatrzymane.

---

4 *Sprawozdanie zarządu z działalności...*, www.orlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

5 Rachunkowość zabezpieczeń według sprawozdania finansowego PKN Orlen: nota z informacji dodatkowej „8.6.3.21.2. Rachunkowość zabezpieczeń. Instrumenty pochodne, wyznaczone, jako instrumenty zabezpieczające, od których oczekuje się, że wynikające z nich przepływy pieniężne skompensują zmiany przepływów pieniężnych pozycji zabezpieczanej ujmuje się zgodnie z zasadami rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych. Spółka ocenia efektywność zabezpieczenia przepływów pieniężnych zarówno w momencie ustanowienia zabezpieczenia jak i w okresach późniejszych, co najmniej na każdy koniec okresu sprawozdawczego. W przypadku stosowania rachunkowości zabezpieczeń przepływów pieniężnych, spółka ujmuje w innych całkowitych dochodach część zysków lub strat związanych z instrumentem zabezpieczającym, która stanowi efektywne zabezpieczenie, natomiast nieefektywną część ujmuje w wyniku finansowym. Do oceny efektywności zabezpieczenia, spółka wykorzystuje metody statystyczne, w tym w szczególności analizę regresji. Jeśli zabezpieczana planowana transakcja skutkuje ujęciem składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego, związane z nią zyski lub straty, które były ujęte w innych całkowitych dochodach, przenosi się do zysku lub straty w tym samym okresie albo w okresach, w których nabyty składnik aktywów lub przyjęte zobowiązanie mają wpływ na zysk lub stratę. Jednakże, jeśli spółka oczekuje, że całość lub część strat ujętych w innych całkowitych dochodach nie będzie odzyskana w przyszłych okresach ujmuje w zysku lub stracie kwotę, co do której oczekuje się, że nie będzie odzyskana. Jeśli zabezpieczenie planowanej transakcji skutkuje ujęciem składnika aktywów niefinansowych lub zobowiązania niefinansowego albo planowana transakcja związana ze składnikiem aktywów niefinansowych lub zobowiązaniem niefinansowym staje się uprawdopodobnionym przyszłym zobowiązaniem, spółka wyłącza związane z tym zyski lub straty, które były ujęte w innych całkowitych dochodach i włącza je do początkowego kosztu nabycia lub do innej wartości księgowej składnika aktywów lub zobowiązania. Jeśli zabezpieczenie planowanej transakcji skutkuje ujęciem przychodów ze sprzedaży wyrobów, towarów, materiałów lub usług, spółka wyłącza związane z tym zyski lub straty, które

Przy odpowiednich pozycjach znajduje się numer noty z informacji dodatkowej. Te informacje umożliwiają zrozumienie jak obliczono poszczególne wartości przedstawione w bilansie.

Tabela 16. Jednostkowe sprawozdanie z sytuacji finansowej za rok 2015 PKN Orlen – wybrane pozycje

Jednostkowe sprawozdanie z sytuacji finansowej w mln zł		31/12/2015	31/12/2014
AKTYWA			
Aktywa trwałe		23 146	21 802
Aktywa obrotowe		13 835	16 176
Aktywa razem		36 981	37 978
PASYWA			
KAPITAŁ WŁASNY	Nota objaśniająca z informacji dodatkowej		
Kapitał podstawowy	8.2.9.1	1 058	1 058
Kapitał z emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej	8.2.9.2	1 227	1 227
Kapitał z tytułu stosowania rachunkowości zabezpieczeń	8.2.9.3	(143)	(1 370)
Zyski zatrzymane	8.2.9.4.	15 704	15 387
Kapitał własny razem		17 846	16 302
ZOBOWIĄZANIA			
Zobowiązania długoterminowe		9 459	11 379
Zobowiązania krótkoterminowe		9 676	10 297
Zobowiązania razem		19 135	21 676
Pasywa razem		36 981	37 978

Źródło: *Raport roczny PKN Orlen...*, www.orlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Dla pełniejszego zrozumienia przedstawionych w bilansie wartości kapitałów własnych w informacji dodatkowej, zawarto rozszerzenie informacji dla każdej kategorii kapitału prezentowanego w sprawozdaniu z sytuacji finansowej.

Jeśli chodzi o kapitał podstawowy w informacji dodatkowej ujawniono:

- a) politykę rachunkowości;
- b) elementy składające się na wartość tego kapitału – w spółce PKN Orlen są to kapitał zakładowy oraz korekta z tytułu przeszacowania kapitału zakładowego;
- c) wartość kapitału zakładowego;

były ujęte w innych całkowitych dochodach i koryguje powyższe przychody”, *Raport roczny PKN Orlen za rok 2015*, www.orlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

- d) liczbę akcji, które składają się na ten kapitał oraz wartość nominalną jednej akcji, podano jakiego rodzaju są to akcje (w badanej spółce występują tylko akcje zwykłe);
- e) strukturę akcjonariatu.

Kapitał podstawowy to kapitał wniesiony przez akcjonariuszy, w sprawozdaniu finansowym wykazywany jest w wartości nominalnej, która jest zgodna z aktem założycielskim i wpisem do Krajowego Rejestru Sądowego. Zgodnie z MSR 29 Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji § 24 i 25 kapitał ten został przeszacowany⁶ na dzień 31 grudnia 1996 roku (por. tabela 17).

Tabela 17. Kapitał podstawowy w PKN Orlen w 2015 roku (w mln zł)

	31/12/2015	31/12/2014
Kapitał zakładowy	535	535
Korekta z tytułu przeszacowania kapitału zakładowego	523	523
	1 058	1 058

Źródło: Raport roczny PKN Orlen..., www.ornen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Kapitał zakładowy wynosił na dzień 31 grudnia 2015 roku⁷ 535 mln PLN i składał się z 427.709.061 akcji zwykłych, każda z nich o wartości nominalnej 1,25 zł. W spółce każda nowa emisja akcji w Polsce była oznaczana jako kolejna seria. Wszystkie akcje mają takie same prawa. Na dzień bilansowy oraz na dzień bilansowy okresu porównawczego „liczba wyemitowanych akcji oraz liczba akcji zatwierdzonych do emisji jest tożsama” (por. tabela 18)⁸.

Kolejny element to kapitał z emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej, który został utworzony z nadwyżki ceny emisyjnej akcji nad ich wartością nominalną pomniejszoną o koszty emisji. Kapitał ten na dzień 31 grudnia 1996 roku został przeszacowany⁹ zgodnie z MSR 29 Sprawozdawczość finansowa w warunkach hiperinflacji § 24 i 25. W spółce wartość ta dotyczy nadwyżki ceny emisyjnej akcji serii B, C i D nad ich wartością nominalną (por. tabela 19).

6 W oparciu o miesięczne wskaźniki wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych, nota dotycząca polityki rachunkowości 8.6.3.12.1. Kapitał podstawowy, *Ibidem*.

7 Na dzień 31.12.2014 r, był taki sam.

8 *Raport roczny PKN Orlen...*, www.ornen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

9 W oparciu o miesięczne wskaźniki wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych, nota dotycząca polityki rachunkowości 8.6.3.12.2, *Ibidem*.

Tabela 18. Struktura akcjonariatu w 2015 roku (w zł)

Liczba wyemitowanych akcji				
Seria A	Seria B	Seria C	Seria D	Razem
336 000 000	6 971 496	77 205 641	7 531 924	427 709 061
		Liczba akcji/ głosów	Wartość nomi- nalna akcji (w PLN)	Udział w kapitale podstawowym (w %)
Skarb Państwa		117 710 196	147 137 745	27,52
Nationale-Nederlanden OFE*		39 000 000	48 750 000	9,12
Aviva OFE*		31 400 000	39 250 000	7,34
Pozostali		239 598 865	299 498 581	56,02
		427 709 061	534 636 326	100,00

* Akcjonariusze posiadający bezpośrednio lub pośrednio poprzez podmioty zależne co najmniej 5% ogólnej liczby głosów na Nadzwyczajnym Walnym Zgromadzeniu Akcjonariuszy PKN ORLEN SA z dnia 29 stycznia 2016 roku.

Źródło: Raport roczny PKN Orlen..., www.orlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Tabela 19. Kapitał z emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej – informacja dodatkowa sprawozdanie finansowe 2015 roku (dane w mln zł)

	31/12/2015	31/12/2014
Kapitał z emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej	1 058	1 058
Korekta z tytułu przeszacowania kapitału zakładowego z emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej	169	169
	1 227	1 227

Źródło: Raport roczny PKN Orlen..., www.orlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Trzeci element kapitału własnego prezentowany w sprawozdaniu z sytuacji finansowej to kapitał z tytułu stosowania rachunkowości zabezpieczeń. Jak przedstawiono w polityce rachunkowości spółki jest on wynikiem wyceny bądź rozliczenia instrumentów zabezpieczających, które spełniają wymogi rachunkowości zabezpieczeń w zakresie zabezpieczania przepływów pieniężnych, natomiast celem zabezpieczania przepływów jest ochrona przed ryzykiem towarowym, ryzykiem zmian kursów walutowych i ryzykiem zmian stóp procentowych. „Zmiany wartości godziwej, które stanowią część nieefektywną powiązania zabezpie-

czającego, ujmuje się w wyniku finansowym”¹⁰. Zmiany kapitału własnego z tytułu rachunkowości zabezpieczeń wynikają z wyceny instrumentów finansowych lub z ich realizacji (por. tabela 20).

Tabela 20. Kapitał z tytułu stosowania rachunkowości zabezpieczeń – informacja dodatkowa sprawozdanie finansowe 2015 roku (dane w mln zł)

	Nota	2015	2014
Stan na początek okresu		(1 370)	168
<i>wartość brutto</i>		(1 691)	208
<i>podatek odroczony</i>		321	(40)
Rozliczenie instrumentów zabezpieczających brutto, w tym:		1 928	(179)
<i>przychody ze sprzedaży</i>		(226)	(171)
<i>koszt własny sprzedaży</i>		212	32
<i>zapasy</i>		1 972	(33)
Wycena instrumentów zabezpieczających brutto		(413)	(1 720)
Podatek odroczony	8.1.8.2	(288)	361
		(143)	(1 370)
<i>wartość brutto</i>		(176)	(1 691)
<i>podatek odroczony</i>		33	321

Źródło: Raport roczny PKN Orlen..., www.orlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Ostatnią kategorią przedstawianą w sprawozdaniu z sytuacji finansowej, w grupie kapitały własne, są zyski zatrzymane obejmujące:

- kapitał zapasowy, który nie obejmuje *agio* – prezentowane jako odrębna pozycja kapitału własnego,
- zyski i straty aktuarialne dotyczące świadczeń pracowniczych po okresie zatrudnienia,
- zysk/stratę bieżącego okresu,
- pozostałe kapitały (por. tabela 21).

Informacje o kosztach i przychodach ujętych bezpośrednio w kapitale własnym prezentowane są w sprawozdaniu z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów. Spółka przedstawia jedno sprawozdanie z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów, podzielone odpowiednio na dwie oddzielne sekcje, jedną dla zysków i strat danego okresu, drugą dla innych całkowitych dochodów (por. tabela 22).

10 Nota dotycząca polityki rachunkowości 8.6.3.12.3, *Ibidem*.

Tabela 21. Zyski zatrzymane – informacja dodatkowa sprawozdanie finansowe 2015 roku
(dane w mln zł)

	31/12/2015	31/12/2014
Kapitał zapasowy	13 856	19 234
Pozostałe kapitały	830	830
Kapitał wynikający z połączenia jednostek pod wspólną kontrolą	(29)	–
Zyski i straty aktuarialne	(1)	(5)
Zysk/(Strata) netto okresu	1 048	(4 672)
	15 704	15 387

Źródło: Raport roczny PKN Orlen..., www.orlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Tabela 22. Jednostkowe sprawozdanie z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów za rok 2015 (w mln zł) – wybrane pozycje

Jednostkowe sprawozdanie z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów	2015	2014	
Przychody ze sprzedaży	60 466	76 972	
Koszt własny sprzedaży	(55 565)	(74 283)	
Zysk brutto ze sprzedaży	4 901	2 689	
Zysk/(Strata) z działalności operacyjnej	1 769	(380)	
Przychody i koszty finansowe netto	(461)	(4500)	
Zysk/(Strata) przed opodatkowaniem	1 308	(4880)	
Zysk/(Strata) netto	1 048	(4 672)	
Inne całkowite dochody:	Nota objaśniająca z informacji dodatkowej		
które nie zostaną następnie przeklasyfikowane na zyski lub straty	4	(7)	
które zostały lub zostaną przeklasyfikowane na zyski lub straty	1 227	(1 538)	
<i>instrumenty zabezpieczające</i>	8.2.9.3	1 515	(1 899)
<i>podatek odroczoney</i>	8.1.8.2	(288)	361
	1 231	(1 545)	
Całkowite dochody netto	2 279	(6 217)	
Zysk/(Strata) netto i rozwodniony	2,45	(10,92)	
Zysk/(strata) netto na jedną akcję (w PLN na akcję)			

Źródło: Raport roczny PKN Orlen..., www.orlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Największą pozycję innych całkowitych dochodów stanowią te związane ze stosowaniem przez spółkę rachunkowości zabezpieczeń. W zestawieniu z całkowitych dochodów ujęto wartość przypadającą na dany okres i tak za 2015 rok była to wartość 1.227 mln zł (w tym 1.515 mln zł to wartość instrumentów zabezpieczających minus podatek odroczoney 288 mln zł¹¹). Można zauważyć, że powyższa pozycja znajduje bezpośrednio przełożenie na wartość przedstawioną w sprawozdaniu z sytuacji finansowej. Kapitały własne korygowane są poprzez zmianę wartość, tj. na koniec roku 2014 (bilans otwarcia roku 2015) wartość bilansowa kapitału z tytułu stosowania rachunkowości zabezpieczeń wynosiła minus 1.370 mln zł, w roku 2015 w sprawozdaniu z całkowitych dochodów plus 1.227 mln zł, co daje wartość bilansową na koniec roku 2015 minus 143¹². Objasnienie to zostało zamieszczone w zestawieniu ze zmian w kapitale własnym, które to pokazuje przejście między bilansem otwarcia a bilansem zamknięcia dla poszczególnych kategorii kapitałów przedstawionych w bilansie. We wspomnianym wykazie przedstawiono zwiększenia i zmniejszenia w podziale na kategorie kapitału:

- 1) dla kapitału podstawowego oraz kapitału z emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej,
- 2) kapitału z tytułu stosowania rachunkowości zabezpieczeń,
- 3) zysków zatrzymanych (por. tabela 23).

W zestawieniu ze zmian w kapitale własnym widać, że na jego końcową wartość na dzień 31 grudnia 2015 roku oprócz opisanych powyżej elementów wpływ miały dywidendy oraz kapitał wynikający z połączenia jednostek pod wspólną kontrolą. Informacje dodatkowe zawierają opis dotyczący dywidendy¹³. Zgodnie z obowiązującymi w Polsce przepisami Zwyczajne Walne Zgromadzenie PKN ORLEN SA podjęło decyzję o wypłacie dywidendy w wartości 705.719.950,65 zł to jest po 1,65 zł na 1 akcję. Wypłata dokonana została z kapitału zapasowego tworzonego z zysku lat ubiegłych.

Dane uzupełniające przedstawione są w informacji dodatkowej, która zgodnie z zalecaniami standardu MSR 1 ma usystematyzowaną strukturę i zawiera:

- 8.1 Noty objaśniające do sprawozdania z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów.
- 8.2 Noty objaśniające do sprawozdania z sytuacji finansowej.
- 8.3 Noty objaśniające do sprawozdania z przepływów pieniężnych.

---

11 Zgodnie z notą z informacji dodatkowych nr 8.1.8.2. podatek odroczoney ujęty w innych całkowitych dochodach dotyczy wyceny instrumentów finansowych.

12 $(1370) + 1227 = (143)$.

13 Nota 8.2.9.6 informacja dodatkowa.

- 8.4 Noty objaśniające do instrumentów finansowych oraz ryzyk finansowych.
 8.5 Pozostałe noty objaśniające.
 8.6 Politykę rachunkowości.
 8.7 Istotne wartości oparte na osądach i szacunkach.
 8.8 Informacje o istotnych postępowaniach toczących się przed sądem, organem właściwym dla postępowania arbitrażowego lub organem administracji.

Tabela 23. Zestawienie zmian w kapitale własnym PKN Orlen za rok 2015 (w mln zł)

Zestawienie zmian w jednostkowym kapitale własnym	Kapitał podstawowy oraz kapitał z emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej	Kapitał z tytułu stosowania rachunkowości zabezpieczeń	Zyski zatrzymane	Kapitał własny razem
nota	8.2.9.1, 8.2.9.2	8.2.9.3	8.2.9.4	
01/01/2015	2 285	(1 370)	15 387	16 302
Zysk netto	–	–	1 048	1 048
Składniki innych całkowitych dochodów	–	1 227	4	1 231
Całkowite dochody netto	–	1 227	1 052	2 279
Kapitał wynikający z połączenia jednostek pod wspólną kontrolą	–	–	(29)	(29)
Dywidendy	–	–	(706)	(706)
31/12/2015	2 285	(143)	15 704	17 846
01/01/2014	2 285	168	20 682	23 135
(Strata) netto	–	–	(4 672)	(4 672)
Składniki innych całkowitych dochodów	–	(1 538)	(7)	(1 545)
Całkowite dochody netto	–	(1 538)	(4 679)	(6 217)
Dywidendy	–	–	(616)	(616)
31/12/2014	2 285	(1 370)	15 387	16 302

Źródło: Raport roczny PKN Orlen..., www.ornen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Dodatkowo raport finansowy prezentuje opis istotnych czynników mających wpływ na dane finansowe za 2015 rok oraz sprawozdanie zarządu z działalności, które uzupełnia, zawarte w sprawozdaniu finansowym, informacje o kapitałach.

W niniejszym opracowaniu część informacji dodatkowych na temat kapitału własnego, ujęto przy prezentowaniu poszczególnych elementów

składających się na jednostkowe sprawozdanie finansowe, oprócz już omówionych informacji w ramach informacji dodatkowej o kapitałach, spółka ujawniła:

- 1) propozycję podziału zysku za 2015 rok;
- 2) pokrycie straty za 2014 rok;
- 3) politykę zarządzania kapitałem własnym.

Zakres powyższych informacji w spółce przedstawiono w tabeli 24.

Tabela 24. Pozostałe informacje dodatkowe dotyczące kapitałów zawarte w sprawozdaniu finansowym PKN Orlen za 2015 rok

Zakres informacji	Informacja zawarta w sprawozdaniu finansowym
Propozycja podziału zysku za 2015 rok	Uwzględniając sytuację płynnościową i realizację strategicznych celów finansowych, Zarząd PKN ORLEN rekomenduje przeznaczenie zysku netto PKN ORLEN za rok 2015 w kwocie 1.047.519.491,84 PLN w następujący sposób: kwotę 855.418.122 PLN przeznaczyć na wypłatę dywidendy (2 PLN na 1 akcję), zaś pozostałą kwotę, tj. 192.101.369,84 PLN na kapitał zapasowy. Zarząd PKN ORLEN proponuje dzień 15 lipca 2016 roku jako dzień dywidendy oraz 5 sierpnia 2016 roku jako termin wypłaty dywidendy. Rekomendacja Zarządu zostanie przedstawiona Zwyczajnemu Walnemu Zgromadzeniu PKN ORLEN SA, które podejmie ostateczną decyzję w tej kwestii.
Pokrycie straty za 2014 rok	Na podstawie art. 395 § 2 pkt 2 kodeksu spółek handlowych oraz § 7 ust. 7 pkt 3 Statutu Spółki Zwyczajne Walne Zgromadzenie PKN ORLEN SA, w dniu 28 kwietnia 2015 roku, po zapoznaniu się z wnioskiem Zarządu, postanowiło pokryć stratę netto poniesioną przez PKN ORLEN w roku obrotowym 2014 w wysokości (4.671.826.145,06) PLN z kapitału zapasowego Spółki.
Polityka przyjęta w zakresie dywidend	Poprawa sytuacji finansowej Grupy ORLEN, wypracowana na przestrzeni ostatnich lat, pozwoliła przyjąć w ramach Strategii Grupy ORLEN na lata 2014–2017 politykę dywidendową zakładającą stopniowe zwiększanie poziomu dywidendy na akcję z uwzględnieniem realizacji strategicznych celów finansowych oraz prognoz dotyczących sytuacji makroekonomicznej. Metoda ta nie wiąże dywidendy z zyskiem netto, który w obszarze działalności Grupy ORLEN podlega dużej zmienności i może zawierać elementy o charakterze niegotówkowym, takie jak przeszacowanie wartości aktywów, zapasów czy kredytów zniekształcając obraz bieżącej sytuacji finansowej Grupy.
Polityka zarządzania kapitałem własnym	Zarządzanie kapitałem własnym prowadzone jest w skali Grupy Kapitałowej i ma na celu zapewnienie zdolności Grupy do kontynuowania działalności przy jednoczesnej maksymalizacji rentowności dla akcjonariuszy. Monitorowane są w szczególności następujące wskaźniki na poziomie Grupy: dźwignia finansowa netto – na dzień 31 grudnia 2015 roku i na dzień 31 grudnia 2014 roku wskaźnik wyniósł odpowiednio 28,1% oraz 33,0%. Poziom dywidendy przypadającej na akcje zwykłe – uzależniony jest od aktualnej sytuacji finansowej Grupy.

Źródło: Raport roczny PKN Orlen..., www.ornen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Do sprawozdania finansowego dołączono sprawozdanie zarządu z działalności, w którym zawarte są odniesienia do informacji o kapitałach ujętych w sprawozdaniu finansowym. Dane dotyczące struktury akcjonariatu są powtórzone, jednak dodatkowo zawarto szereg innych istotnych informacji potwierdzających, że:

- 1) nie istnieją ograniczenia, co do przenoszenia praw własności akcji spółki;
- 2) nie ma ustaleń dotyczących przyszłej zmiany ilości akcji posiadanych przez dotychczasowych akcjonariuszy;
- 3) w roku obrachunkowym nie był realizowany program akcji pracowniczych;
- 4) spółka nie posiadała w roku obrachunkowym akcji własnych;
- 5) spółka w roku 2015 nie nabywała akcji własnych;
- 6) Członkowie Zarządu na dzień 31 grudnia 2015 roku nie posiadali akcji spółki;
- 7) dwaj Członkowie Rady Nadzorczej posiadali akcje spółki na koniec 2015 roku jeden 100 akcji, a drugi 3200 akcji;
- 8) osoby zarządzające i nadzorujące na dzień 31 grudnia 2015 roku nie posiadały akcji i udziałów w innych spółkach Grupy ORLEN.

W sprawozdaniu finansowym wykazuje się kapitał podstawowy w wartości nominalnej, natomiast sprawozdanie zarządu z działalności przedstawia dodatkowo informacje o notowaniach spółki.

Rok 2015 przyniósł spadek indeksu spółek WIG20 (-) 19,7% (r/r), a indeksu WIG o 9,6% (r/r), zarząd spółki podkreślił, że mimo tych spadków cena akcji spółki wzrosła o 38,7% (r/r) i była to najwyższa stopa zwrotu wśród spółek z indeksu WIG20¹⁴. Zarząd podał także najważniejsze dane dotyczące cen akcji badanej jednostki w latach 2013–2015, w których to nastąpił ich znaczny wzrost. Cena akcji na dzień 31 grudnia 2015 roku wynosiła 67,85 zł, a cena średnia w okresie 65,84 zł (por. tabela 25).

Należy podkreślić, że zakres prezentowanych informacji o kapitałach własnych w ramach sprawozdania finansowego oraz sprawozdania zarządu z działalności jest szeroki, co pozwala na pełne zrozumienie polityki zarządzania kapitałem oraz jego zmian w okresie sprawozdawczym.

---

14 *Sprawozdanie Zarządu z działalności...*, www.orlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Tabela 25. Kluczowe dane dotyczące akcji PKN ORLEN w latach 2013–2015

KLUCZOWE DANE	J.M.	2015	2014	2013	ZMIANA %
1	2	3	4	5	6 = (3-4)/4
Zysk netto przypadający na akcjonariuszy Jednostki Dominującej	mln PLN	2 837	(5 811)	176	
Najwyższy kurs akcji*	PLN	85,25	49,50	56,80	72,2
Najniższy kurs akcji*	PLN	47,75	36,88	40,50	29,5
Cena akcji na koniec roku*	PLN	67,85	48,92	41,00	38,7
Średnia ocena w okresie*	PLN	65,84	42,26	47,96	55,8
Wskaźnik P/E średni		9,9	(3,1)	116,6	–
Wskaźnik P/E na koniec roku		10,2	(3,6)	99,6	–
Liczba wyemitowanych akcji	szt.	427 709 061	427 709 061	427 709 061	0,0
Kapitalizacja na koniec roku	mln PLN	29 020	20 924	17 536	38,7
Średnia dzienna wartość obrotów	mln PLN	86	34	44	152,9
Średni dzienny wolumen obrotu	szt.	1 288 482	796 614	915 877	61,7

* Ceny akcji wg kursów zamknięcia.

Źródło: Sprawozdanie Zarządu z działalności..., www.orlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Spółka powinna ujawniać informacje o kapitałach umożliwiając użytkownikowi sprawozdań finansowych ocenę celów, zasad i procesów służących zarządzaniu kapitałem. Dla spółki najważniejszym celem zarządzania kapitałem jest zapewnienie kontynuowania działalności oraz maksymalizacja rentowności dla akcjonariuszy. Spółka przyjęła na lata 2014–2017 politykę dywidendową, która ma zapewnić zwiększanie poziomu dywidendy bez wiązania jej z poziomem zysku. Przedsiębiorstwo jest narażone na szereg ryzyk, które wpływają na osiągnięcie przez jednostkę celów m.in. ryzyko rynkowe, ryzyko kredytowe płynności, ryzyko operacyjne. Spółka stosuje politykę hedgingową dla zabezpieczenia ryzyka towarowego, walutowego i stopy procentowej. W spółce funkcjonuje system zarządzania ryzykiem korporacyjnym¹⁵ i na bieżąco kontroluje ona poziom ryzyka oraz stara się zminimalizować jego wpływ na działalność. Kontrola ryzyka jest przyczyną stosowania w spółce rachunkowości zabezpieczeń, która ma bezpośredni wpływ na poziom jej kapitału własnego.

15 „W PKN ORLEN funkcjonuje Biuro Audytu i Zarządzania Ryzykiem Korporacyjnym, które koordynuje proces zarządzania ryzykiem korporacyjnym na wszystkich poziomach organizacji”, *Sprawozdanie Zarządu z działalności...*, www.orlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Kapitał własny jest kształtowany przez strategię i model biznesowy spółki, z których z kolei wynika polityka zarządzania kapitałem własnym mająca duży wpływ na jego strukturę i wartość.

Na zakończenie podejmiemy próbę oceny zasad prezentacji kapitału własnego w sprawozdaniu finansowym sporządzonym przez Orlen zgodnie z MSSF w kontekście prawnej istoty tej kategorii. Można dostrzec w sprawozdaniu elementy rozmywające transparentność ujawnianych danych.

Pierwsza uwaga, bardziej ogólnej natury, dotyczy rozbieżności terminologicznej w zakresie kapitałów własnych ORLEN SA. Przytoczona w tabeli 16 struktura tych kapitałów pomija przede wszystkim ustawowo obligatoryjny w spółce akcyjnej kapitał zapasowy (art. 396 k.s.h.). Podaje tylko „kapitał z emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej”, podczas gdy *agio* jest tylko jednym z jego składników i, co do zasady, nie zmienia się pomiędzy emisjami. Ujawnienie nie obejmuje wyrażenie wartości ogólnej tej kategorii kapitału własnego, w tym tej jego części, która ma pełnić funkcje ochronne wobec kapitału zakładowego (podstawowego) i pochodziła z obligatoryjnych odpisów z zysków. Zestawienie w tabeli 21 nie odzwierciedla tych zależności. Prawnie, na gruncie kodeksu spółek handlowych, kapitał zapasowy jest jednolitą wartością i odzielenie od niej wartości *agio* jest niedopuszczalne.

Druga uwaga dotyczy niesynchronicznej z kodeksem spółek handlowych kategorii „kapitał z tytułu stosowania rachunkowości zabezpieczeń”. Sprawozdanie finansowe ORLEN SA¹⁶ prezentuje to pojęcie pokrętnie, z ogromną ilością zwrotów niedookreślonych i pojęć zbiorczych. Spółka nie podaje, nawet przykładowo instrumentów pochodnych, które wykorzystuje dla minimalizacji ryzyka, a ich zestaw dostępny na rynku jest przecież bardzo szeroki¹⁷. Wartości podawane następnie, jako kapitał własny uzyskany w wyniku stosowania „rachunkowości zabezpieczeń”, nie pozwalają – nawet dobrze zorientowanemu w prawie i rachunkowości akcjonariuszowi – ocenić efektywności tego narzędzia (zwłaszcza przy spadku w roku 2015 w stosunku do roku 2014). Uzupełnienie w informacji dodatkowej, że ta kategoria kapitału własnego jest wynikiem wyceny – bez podania przedmiotu wyceny i zastosowanych metod – nie jest dla akcjonariuszy ujawnieniem, lecz stworzeniem płaszczyzny dla domysłów. Spółka ORLEN SA działa w branży z wysokim poziomem ryzyka, może też mieć tajemnice np. handlowe. Tajemnice techniczne,

---

16 Por. nota z informacji dodatkowej 8.6.3.21.2 zacytowana w przypisie 5 rozdziału 5.

17 Zob. choćby: A. Jakubiec, *Opcja jako instrument finansowy rynku kapitałowego. Analiza cywilnoprawna*, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014, s. 114 i n.

handlowe lub organizacyjne mogą mieć swoje uzasadnienie i stanowić sekret chroniony nawet przed ograniczonym prawem akcjonariuszy do informacji (art. 428 k.s.h.). Ucieczka w instrumenty, co najmniej enigmatyczne, rachunkowości zabezpieczeń wyzwała jednak obiekcje co do rzetelności tej części sprawozdania i informacji dodatkowej.

Trzecie zastrzeżenie dotyczy wartości przyjętych, w sprawozdaniu za rok 2015, jako zysk netto do podziału oraz na zasilenie kapitału zapasowego, jednocześnie zdecydowano pokryć z kapitału zapasowego stratę netto poniesioną przez ORLEN SA w roku obrotowym 2014 (por. tabela 24). Te części sprawozdania, które dotyczą operacji na kapitale zapasowym spółki nie spełniają wymogów przejrzystości (transparentności) i nie są czytelne. Akcjonariusze zainteresowani realizacją przyjętej na lata 2014–2017 polityki dywidendowej mogą być mniej uwrażliwieni na zmiany w ramach tej kategorii kapitału własnego spółki.

Oprócz wymienionych powyżej zastrzeżeń, zakres prezentowanych informacji o kapitałach własnych w ramach sprawozdania finansowego oraz sprawozdania zarządu z działalności jest szeroki, pozwala na zrozumienie polityki zarządzania kapitałem oraz jego zmian w okresie sprawozdawczym.

5.2. Prezentacja i ujawnianie informacji o kapitałach własnych w jednostkowym sprawozdaniu finansowym sporządzonym zgodnie z Ustawą o rachunkowości

Znakomita większość podmiotów w Polsce sporządza sprawozdania finansowe na podstawie ustawy o rachunkowości, która klasyfikuje jednostki według wielkości na jednostki mikro, małe i pozostałe¹⁸. Dla jednostek małych i mikro przyjęto daleko idące uproszczenie w zakresie prezentacji i ujawniania informacji w sprawozdaniu finansowym. W tym podrozdziale zostanie omówiona informacja o kapitałach prezentowana w sprawozdaniu finansowym sporządzonym zgodnie z ustawą o rachunkowości według załącznika do u.o.r. Badana spółka to Elektrociepłownia „Będzin” SA, której przedmiotem działalności jest prowadzenie holdin-

---

18 Dodatkowo wyróżnia się jednostki zainteresowania publicznego, tj. banki, towarzystwa ubezpieczeniowe, reasekuracji itp., które traktowane są odmiennie w zakresie prezentacji sprawozdań finansowych i ujawnień dodatkowych informacji.

gów finansowych oraz wynajem i dzierżawa maszyn i urządzeń. Jednostkowy raport roczny spółki za rok 2015 zawiera pełne sprawozdanie finansowe (wraz z danymi porównawczymi za rok 2014), tj.:

- 1) wprowadzenie;
- 2) bilans;
- 3) rachunek wyników;
- 4) zestawienie ze zmian w kapitale;
- 5) rachunek przepływów pieniężnych;
- 6) dodatkowe informacje i objaśnienia.

Oprócz tego raport roczny zawiera sprawozdanie zarządu z działalności, oświadczenie o stosowaniu ładu korporacyjnego. Do sprawozdania finansowego dołączono opinię i raport biegłego rewidenta, jedno oświadczenie zarządu w sprawie rzetelności sporządzenia sprawozdania finansowego, drugie oświadczenie zarządu w sprawie biegłego rewidenta oraz pismo prezesa zarządu. Sprawozdanie sporządzono na podstawie:

- Ustawy o rachunkowości.
- Rozporządzenia Ministra Finansów z 19 lutego 2009 roku w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim¹⁹.
- Rozporządzenia Ministra Finansów z 18 października 2005 roku w sprawie zakresu informacji wykazywanych w sprawozdaniach finansowych i skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych wymaganych w prospekcie emisyjnym dla emitentów z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, dla których właściwe są polskie zasady rachunkowości²⁰.

Informacje o kapitałach własnych pojawiają się w różnych elementach sprawozdania finansowego, tj.:

- 1) we wprowadzeniu – przedstawiona jest polityka rachunkowości w odniesieniu do kapitałów;
- 2) w bilansie – stan poszczególnych kapitałów na koniec roku obrotowego oraz na koniec okresu porównawczego;
- 3) w rachunku wyników – bieżący wynik finansowy przechodzi od bilansu do kapitałów własnych jako wynik okresu w pozycji zysk (strata) netto;
- 4) w zestawieniu ze zmian w kapitale – prezentuje zwiększenia i zmniejszenia dla każdej kategorii kapitału oddzielnie;

---

19 Dz.U. 2014, poz. 133.

20 Dz.U. 2014, poz. 300.

- 5) rachunku przepływów pieniężnych – odzwierciedla wpływy i wypływy dotyczące kapitałów własnych m.in. wypływ dywidendy;
- 6) w dodatkowych informacjach i objaśnieniach – zawierają uszczegółowienie informacji dotyczących kapitałów, które zostały już zaprezentowane w innych elementach sprawozdania finansowego.

Oprócz sprawozdania finansowego, informacje na temat kapitałów własnych są ujawniane w sprawozdaniu zarządu z działalności – w którym powtórzono informacje o kapitałach zawarte w sprawozdaniu i rozszerzono o dalsze dodatkowe informacje ważne z punktu widzenia zarządu.

W polityce rachunkowości spółki przedstawiono wycenę kapitału własnego oraz zasady dotyczące tworzenia, zwiększania i zmniejszania dla poszczególnych kategorii kapitału własnego. Kapitał zakładowy w sprawozdaniu finansowym prezentowany jest w wartości zgodnej ze statutem spółki i wpisem do Krajowego Rejestru Sądowego, tj. w wartości nominalnej.

Łączna liczba akcji to 3.149.200 (seria A), ich wartość nominalna wynosi 15.746 tys. złotych²¹. Kapitał zapasowy tworzony z odpisu, z zysku netto do wysokości 1/3 kapitału zakładowego, może być przeznaczony wyłącznie na pokrycie strat²². Oprócz zmian kapitałów związanych z aktualizacją wyceny środków trwałych czy inwestycji długoterminowych wszystkie inne zwiększenia i zmniejszenia kapitałów wymagają uchwały Walnego Zgromadzenia.

Kapitały rezerwowe są wynikiem aktualizacji wyceny środków trwałych na dzień 1 stycznia 1995 roku oraz aktualizacji wyceny inwestycji długoterminowych. Inne kapitały rezerwowe są tworzone na podstawie statutu spółki. We wprowadzeniu do sprawozdania finansowego znalazło się także stwierdzenie, że spółka nie wypłacała dywidendy. W ramach pozostałych informacji spółka ujawniła, że sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe na podstawie Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej, a jednostkowe sprawozdanie na podstawie ustawy o rachunkowości, w tej sytuacji spółka identyfikuje różnice między krajowymi i międzynarodowymi zasadami rachunkowości. W tabeli ujętej we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego przedstawiono korekty, które musiałyby zostać ujęte gdyby sprawozdanie jednostkowe było sporządzane na podstawie międzynarodowych standardów. Jednostka zidentyfikowała główne obszary różnic występujące w przypadku zastosowania odmiennych przepisów dotyczących rachunkowości, tj. krajowych lub

---

21 *Raport roczny SA-R 2015*, Elektrociepłownia Będzin SA, www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

22 *Ibidem*.

międzynarodowych. Główne z nich to ujmowanie zgodnie z międzynarodowymi standardami rzeczowych aktywów trwałych według wartości godziwej²³ oraz te prezentacyjne. Można zauważyć, że najczęściej różnic kumuluje się w kapitałach własnych spółki, w tym w rachunku wyników, który ma odzwierciedlenie w zysku netto prezentowanym w ramach kapitałów własnych w bilansie (por. tabela 26).

Tabela 26. Prezentacja różnic w zasadach rachunkowości według standardów krajowych i międzynarodowych i ich wpływ na poszczególne pozycje bilansu

	31 grudnia 2014			31 grudnia 2015		
	Po- przednie zasady rachun- kowości wg u.o.r.	Wpływ zmiany zasad rachun- kowości na MSSF UE	MSSF UE	Po- przednie zasady rachun- kowości wg u.o.r.	Wpływ zmiany zasad rachun- kowości na MSSF UE	MSSF UE
AKTYWA	94 510	17 574	112 084	134 586	17 643	152 229
Aktywa trwałe	82 475	17 595	100 070	132 978	17 655	150 633
Wartości niematerialne	23	0	23	22	0	22
Rzeczowe aktywa trwałe	580	299	879	1 210	299	1 509
Należności długoterminowe	0	0	0	0	0	0
Inwestycje długoterminowe	80 987	17 356	98 344	130 588	17 356	147 944
Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	885	-61	824	1 158	0	1 158
Aktywa obrotowe	12 035	-21	12 014	1 608	-12	1 596
Zapasy	10	0	10	0	0	0
Należności krótkoterminowe	7 808	-1 144	6 664	3	-1	2
– od jednostek powiązanych	6 500	0	6 500	0	0	0
– od pozostałych jednostek	1 308	-1 144	164	3	-1	2
Należności z tytułu podatku dochodowego	0	1 149	1 149	0	2	2
Inwestycje krótkoterminowe	4 212	-21	4 191	1 604	-11	1 593
Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	5	-5	0	1	-1	0
PASYWA	94 510	17 573	112 084	134 586	17 643	152 221
Kapitał własny	91 353	17 599	108 952	91 501	17 654	109 155
Kapitał zakładowy	15 746	21 982	37 728	15 746	21 982	37 728
Kapitał zapasowy	54 085	-28 762	25 323	60 346	-28 762	31 584
Kapitał z aktualizacji wyceny	0	0	0	0	0	0
Pozostałe kapitały rezerwowe	15 261	0	15 261	15 261	0	15 261
Zysk/(strata z lat ubiegłych)	0	433	433	0	488	488
Zysk/(strata) netto	6 261	23 946	30 207	148	23 946	24 094

23 Przeszacowanie na dzień przejścia na MSSF.

	31 grudnia 2014			31 grudnia 2015		
	Po- przednie zasady rachun- kowości wg u.o.r.	Wpływ zmiany zasad rachun- kowości na MSSF UE	MSSF UE	Poprzed- nie za- sady ra- chun- kowości wg u.o.r.	Wpływ zmiany zasad rachun- kowości na MSSF UE	MSSF UE
Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania	3 157	-25	3 133	43 085	-11	43 074
Rezerwy na zobowiązania	1 589	-4	1 585	48	0	48
Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	4	-4	0	0	0	0
Rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne	1 252	0	1 252	10	0	10
– długoterminowa	282	0	282	5	0	5
– krótkoterminowa	970	0	970	5	0	5
Pozostałe rezerwy	333	0	333	38	0	38
– długoterminowa	0	0	0	0	0	0
– krótkoterminowa	333	0	333	38	0	38
Zobowiązania długoterminowe	0	0	0	42 915	0	42 915
– wobec jednostek powiązanych	0	0	0	0	13 256	13 256
– wobec pozostałych jednostek	0	0	0	42 915	-13 256	29 659
Zobowiązania krótkoterminowe	1 554	-21	1 533	108	-11	97
– wobec jednostek powiązanych	1	0	1	0	0	0
– wobec pozostałych jednostek	1 532	0	1 532	97	0	97
Fundusze specjalne	21	-21	0	11	-11	0
Rozliczenia międzyokresowe	14	0	0	14	0	14
Ujemna wartość firmy						
Inne rozliczenia międzyokresowe	14	0	14	14	0	14
– długoterminowe	14	0	14	14	0	14
– krótkoterminowe	0	0	0	0	0	0

Źródło: Raport roczny SA-R..., www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

Spółka zamieściła także dodatkową tabelę prezentującą najważniejsze dane finansowe w złotych polskich i w przeliczeniu na EUR, przy czym dane bilansowe przeliczono według średniego kursu NBP²⁴ na dzień bilansowy, a dane z rachunku wyników według średniej arytmetycznej średnich kursów NBP obowiązujących na ostatni dzień miesiąca, w każdym z 12 miesięcy roku obrachunkowego. Prezentacja ta niewątpliwie jest ważna dla inwestorów posługujących się walutą EUR i ułatwia im sprawniejszą ocenę danych finansowych zawartych w sprawozdaniu. Oczywiście jest, że za jedną z ważniejszych danych finansowych uznano także informacje dotyczące kapitału własnego. Tabela zawiera liczbę akcji oraz wartość:

- 1) kapitału własnego łącznie,
- 2) kapitału zakładowego,
- 3) zysku przypadającego na jedną akcję zwykłą,
- 4) rozwodnionego zysku na jedną akcję zwykłą,
- 5) księgową na jedną akcję,
- 6) rozwodnionej wartości księgowej na jedną akcję,
- 7) zadeklarowanej dywidendy na jedną akcję – dla badanej spółki wartość ta wynosi zero.

Po wprowadzeniu do sprawozdania finansowego spółka zamieściła, zgodnie z załącznikiem nr 1 do ustawy o rachunkowości, bilans. W pasywach bilansu prezentowany jest kapitał własny w podziale na następujące kategorie:

- 1) kapitał zakładowy,
- 2) kapitał zapasowy,
- 3) pozostałe kapitały rezerwowe,
- 4) zysk netto.

Do każdej kategorii kapitału (oprócz zysku netto) przyporządkowana jest nota z informacji dodatkowej. W tabeli 27 przedstawiono fragment bilansu z danymi dotyczącymi kapitału własnego.

Tabela 27. Pasywa bilansu za rok 2015 (dane w tys. zł)

PASywa		2015	2014
I. Kapitał własny		91 501	91 353
1. Kapitał zakładowy	11	15 746	15 746
2. Kapitał zapasowy	12	60 346	54 085
3. Pozostałe kapitały rezerwowe	13	15 261	15 261
4. Zysk (strata) netto		148	6 261

PASYWA		2015	2014
II. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania		43 085	3 157
1. Rezerwy na zobowiązania		14	48
1.1. Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego			4
1.2. Rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne		10	1 252
a) długoterminowa		5	282
b) krótkoterminowa		5	970
1.3. Pozostałe rezerwy		38	333
a) krótkoterminowe		38	333
2. Zobowiązania długoterminowe		15	42 915
2.1. Wobec pozostałych jednostek			42 915
3. Zobowiązania krótkoterminowe		16	1 554
3.1. Wobec jednostek powiązanych			1
3.2. Wobec pozostałych jednostek			97
3.3. Fundusze specjalne		11	21
4. Rozliczenia międzyokresowe		17	14
4.1. Inne rozliczenia międzyokresowe			14
a) długoterminowe		14	14
Pasywa razem		134 586	94 510

Źródło: Raport roczny SA-R..., www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

Istotnym rozszerzeniem informacji zawartych w bilansie są dane zawarte w informacji dodatkowej. Dla kapitału zakładowego przedstawiono liczbę akcji oraz ich wartość nominalną. Z informacji dodatkowej można dowiedzieć się, że była wyemitowana tylko jedna seria akcji (A) i nie ma w spółce akcji uprzywilejowanych oraz nie ma ograniczeń praw do akcji (por. tabela 28). Część z tych danych stanowi powtórzenie informacji zawartych we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego.

Dodatkowo przedstawiono strukturę kapitału zakładowego według właścicieli akcji na dzień 31 grudnia 2015 roku. W sprawozdaniu przedstawiono imię i nazwisko osoby fizycznej, która jest właścicielem akcji, dla potrzeb niniejszego opracowania imiona i nazwiska pominięto (por. tabela 29).

Tabela 28. Informacje dodatkowe – struktura kapitału zakładowego (w tys. zł)

KAPITAŁ ZAKŁADOWY (STRUKTURA)								
w tys. zł								
Seria/ emisja	Rodzaj akcji	Rodzaj uprzywilejowania akcji	Rodzaj ograniczenia praw do akcji	Liczba akcji	Wartość serii/ emisji wg wartości nominalnej	Sposób pokrycia kapitału	Data rejestracji	Prawo do dywidendy (od daty)
A	ZWYKŁE	NIE MA	NIE MA	3 149 200	15 746	PRZE- KSZTAŁ- CENIE	18.02.98	05.04.93
Liczba akcji, razem				3 149 200				
Kapitał zakładowy, razem					15 746			
Wartość nominalna jednej akcji (w zł)		5,00						

Źródło: Raport roczny SA-R..., www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

Tabela 29. Informacje dodatkowe – struktura własnościowa kapitału zakładowego

Lp.	Akcjonariusz	Liczba akcji	% w kapitale akcyjnym	Liczba głosów na walnym zgromadzeniu	% udział w ogólnej liczbie głosów na walnym zgromadzeniu
1	X osoba fizyczna	655.677	20,82	655.677	20,82
2	Y osoba fizyczna	655.578	20,82	655.578	20,82
3	Bank Gospodarstwa Krajowego	311.355	9,89	311.355	9,89
4	Skarb Państwa	157.466	5,00	157.466	5,00
5	Pozostali inwestorzy	1.369.124	43,47	1.369.124	43,47
RAZEM		3.149.200	100	3.149.200	100,00

Źródło: Raport roczny SA-R..., www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

W informacji dodatkowej zamieszczono dane dotyczące poszczególnych elementów składających się na kapitał zapasowy i podzielono go na następujące kategorie:

- kapitał utworzony ustawowo;
- kapitał tworzony zgodnie ze statutem/umową ponad wymaganą ustawowo (minimalną) wartość;
- inny kapitał, na który składają się przeksięgowania z kapitału z aktualizacji wyceny oraz przeniesienie części zysku na kapitał zapasowy (por. tabela 30).

Tabela 30. Kapitał zapasowy (w tys. zł)

KAPITAŁ ZAPASOWY	w tys. zł	
	2015	2014
a) utworzony ustawowo	5 249	5 249
b) utworzony zgodnie ze statutem/umową, ponad wymaganą ustawowo (minimalną) wartość	22 084	22 084
c) inny (wg rodzaju)	33 013	26 752
– przeksięgowanie z kapitału z aktualizacji wyceny (związane z aportem ZCP)	26 752	26 752
– przeniesienie na kapitał zapasowy jako podział zysku	6 261	
Kapitał zapasowy, razem	60 346	54 085

Źródło: *Raport roczny SA-R...*, www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

Oprócz powyższych elementów na kapitał własny składa się także kapitał rezerwy, w badanej spółce jest on przeznaczony na inwestycje (por. tabela 31).

Tabela 31. Pozostałe kapitały rezerwowe (w tys. zł)

POZOSTAŁE KAPITAŁY REZERWOWE (WEDŁUG CELU PRZEZNACZENIA)	w tys. zł	
	2015	2014
– kapitał rezerwy z przeznaczeniem na inwestycje	15 261	15 261
Pozostałe kapitały rezerwowe, razem	15 261	15 261

Źródło: *Raport roczny SA-R...*, www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

Dodatkowo podano wartość księgową kapitału na jedną akcję, która w porównaniu do roku poprzedniego nieznacznie wzrosła (por. tabela 32).

Tabela 32. Wartość księgowa na 1 akcję (w zł)

2015.12.31 Kapitał własny 91 501 tys. zł/ilość akcji 3 149 200 szt. = wartość księgowa na 1 akcję 29,06 zł
2014.12.31 Kapitał własny 91 353 tys. zł/ilość akcji 3 149 200 szt. = wartość księgowa na 1 akcję 29,01 zł

Źródło: *Raport roczny SA-R...*, www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

Po bilansie kolejnym składnikiem sprawozdania finansowego jest rachunek wyników, za rok 2015 spółka osiągnęła zysk 148 tys. zł. Bezpośrednio pod rachunkiem wyników są dodatkowe informacje dotyczące wartości księgowej akcji, wartości księgowej rozwodnionej akcji – jest to powtórzenie informacji, które były prezentowane wcześniej (por. tabela 33).

Tabela 33. Informacje przedstawione pod rachunkiem wyników

	Noty	2015	2014
Zysk (strata) netto (zannualizowany)		148	6 261
Średnia ważona liczba akcji zwykłych (w szt.)		3 149 200	3 149 200
Zysk (strata) na jedną akcję zwykłą (w zł)	29	0,05	1,99
Średnia ważona rozwodniona liczba akcji zwykłych (w szt.)		3 149 200	3 149 200
Rozwodniony zysk (strata) na jedną akcję zwykłą (w zł)	29	0,05	1,99
Wartość księgowa		91 501	91 353
Liczba akcji (w szt.)		3 149 200	3 149 200
Wartość księgowa na jedną akcję (w zł)	18	29,06	29,01
Rozwodniona liczba akcji (w szt.)		3 149 200	3 149 200
Rozwodniona wartość księgowa na jedną akcję (w zł)	18	29,06	29,01

Źródło: *Raport roczny SA-R...*, www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

W informacji dodatkowej zawarto zapis, że zarząd zaproponował przekazanie zysku w całości na kapitał zapasowy. Zaprezentowano także zysk przypadający na jedną akcję, w roku 2015 zysk ten spadł. Informacje te były już prezentowane bezpośrednio po rachunku wyników i są powtórzone w informacji dodatkowej (por. tabela 34).

Tabela 34. Zysk netto na jedną akcję (w zł)

2015.12.31 Zysk netto 148 tys. zł/ilość akcji 3 149 200 szt. = zysk na 1 akcję 0,05 zł
2014.12.31 Zysk netto 6 261 tys. zł/ilość akcji 3 149 200 szt. = zysk na 1 akcję 1,99 zł

Źródło: *Raport roczny SA-R...*, www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

Spółka sporządza zestawienie zmian w kapitale zgodnie z załącznikiem nr 1 do ustawy o rachunkowości. W jednostce nie było wielu ruchów (zwiększeń/zmniejszeń) dotyczących kapitałów – kapitał zakładowy pozostał bez zmian, kapitał zapasowy zwiększył się w wyniku podziału zysku z roku poprzedniego, cały zysk z roku poprzedniego został przeznaczony na kapitał zapasowy. Całość kapitału własnego zwiększyła się o zysk osiągnięty w bieżącym roku obrachunkowym (por. tabela 35).

Tabela 35. Zestawienie zmian w kapitale (w tys. zł)

	w tys. zł	
	2015	2014
I. Kapitał własny na początek okresu (BO)	91 353	85 092
I.a. Kapitał własny na początek okresu (BO), po uzgodnieniu do danych porównywalnych	91 353	85 092
1. Kapitał zakładowy na początek okresu	15 746	15 746
1.1. Kapitał zakładowy na koniec okresu	15 746	15 746
2. Kapitał zapasowy na początek okresu	54 085	30 952
2.1. Zmiany kapitału zapasowego	6 261	23 133
a) zwiększenia (z tytułu)	6 261	26 752
– przeniesienie wskutek podziału zysku za rok ubiegły	6 261	
– przeksięgowanie z kapitału aktualizacji wyceny (związane z aportem ZCP)		26 752
b) zmniejszenia (z tytułu)		3 619
– pokrycia straty		3 619
2.2. Kapitał zapasowy na koniec okresu	60 346	54 085
3. Kapitał z aktualizacji wyceny na początek okresu		26 752
3.1. Zmiany kapitału z aktualizacji wyceny		-26 752
a) zmniejszenia (z tytułu)		26 752
– przeksięgowanie na kapitał zapasowy (związane z aportem ZCP)		26 752
3.2. Kapitał z aktualizacji wyceny na koniec okresu	0	0
4. Pozostałe kapitały rezerwowe na początek okresu	15 261	15 261
4.1. Pozostałe kapitały rezerwowe na koniec okresu	15 261	15 261
5. Zysk (strata) z lat ubiegłych na początek okresu	6 261	-3 619
5.1. Zysk z lat ubiegłych na początek okresu	6 261	
5.2. Zysk z lat ubiegłych na początek okresu	6 261	
a) zmniejszenia (z tytułu)	6 261	
– przeniesienie na kapitał zapasowy jako podział zysku	6 261	
5.3. Zysk z lat ubiegłych na koniec okresu	0	0
5.4. Strata z lat ubiegłych na początek okresu		-3 619

Tabela 35. (cd.)

	w tys. zł	
	2015	2014
5.5. Strata z lat ubiegłych na początek okresu, po uzgodnieniu do danych porównywalnych		-3 619
a) zmniejszenia (z tytułu)		3 619
– pokrycie straty z kapitału zapasowego		3 619
5.6. Strata z lat ubiegłych na koniec okresu	0	0
5.7. Zysk (strata) z lat ubiegłych na koniec okresu	0	0
6. Wynik netto	148	6 261
a) zysk netto	148	6 261
II. Kapitał własny na koniec okresu (BZ)	91 501	91 353
III. Kapitał własny, po uwzględnieniu proponowanego podziału zysku (pokrycia straty)	91 501	91 353

Źródło: Raport roczny SA-R..., www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

Jeśli chodzi o inne dane dotyczące kapitałów zawarte w informacjach dodatkowych, to przedstawiono zarządzanie ryzykiem kapitałowym, którego celem jest:

- 1) kontynuowanie działalności w przyszłości;
- 2) zapewnienie korzyści akcjonariuszom i innym podmiotom, które związane są z działalnością jednostki;
- 3) utrzymanie optymalnej struktury kapitału.

Spółka sporządza sprawozdanie zarządu z działalności na podstawie ustawy o rachunkowości oraz Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 19 lutego 2009 roku w sprawie zakresu informacji wykazywanych w sprawozdaniach finansowych i skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych wymaganych w prospekcie emisyjnym dla emitentów z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, dla których właściwe są polskie zasady rachunkowości²⁵. Sprawozdanie zarządu z działalności powtarza informacje o kapitałach zawarte w sprawozdaniu finansowym, dotyczące:

- 1) wartości kapitału akcyjnego oraz wartości nominalnej jednej akcji;
- 2) liczby akcji i ich serii;
- 3) akcjonariuszy, którzy mają więcej niż 5% akcji spółki, w tym posiadana przez nich liczba akcji, wartość akcji, liczba głosów w Walnym Zgromadzeniu Akcjonariuszy, procent posiadanych

25 Dz.U. 2014, poz. 300.

głosów w Walnym Zgromadzeniu oraz procent posiadanego kapitału zakładowego;

- 4) potwierdzenia, że: akcje są akcjami zwykłymi na okaziciela, nie ma uprzywilejowanych akcji.

W sprawozdaniu zawarto potwierdzenie, że nie występują w spółce programy akcji pracowniczych. Na dzień bilansowy nie występują też umowy, które mogłyby wpłynąć na zmianę proporcji w posiadanych przez akcjonariuszy akcjach.

W badanej spółce wiele istotnych informacji o kapitałach własnych zawiera także oświadczenie o stosowaniu ładu korporacyjnego. Część z nich stanowi powtórzenie danych zawartych w innych elementach sprawozdania finansowego jak np.:

- 1) informacje o akcjonariuszach, którzy posiadają znaczne pakiety akcji spółki, w tym posiadana przez nich ilość akcji, liczba posiadanych głosów, procent posiadanych głosów w Walnym Zgromadzeniu oraz procent posiadanego kapitału zakładowego;
- 2) potwierdzenie, że akcje są akcjami zwykłymi na okaziciela.

Rozszerzenie informacji stanowi natomiast opis zmian w akcjonariacie spółki, które nastąpiły od dnia 12 listopada 2015 roku do dnia sporządzenia sprawozdania.

Potwierdzono także, że nie ma ograniczeń w zakresie wykonywania prawa głosu czy w zakresie przenoszenia prawa własności akcji. Spółka za zwykły zarząd uznaje zaciąganie zobowiązań czy też wykonywanie innych czynności zarządzających do wartości 200 tys. złotych. Do kompetencji Rady Nadzorczej należy udzielanie zgody na wypłatę akcjonariuszom zaliczki na poczet dywidendy, natomiast Walne Zgromadzenie Akcjonariuszy ma znacznie szersze uprawnienia w odniesieniu do kapitałów spółki, tj. może podejmować decyzje odnośnie²⁶:

- 1) podziału zysków czy też pokrycia straty;
- 2) zmiany statutu spółki;
- 3) podwyższenia lub obniżenia kapitału zakładowego;
- 4) sposobu i warunków umorzenia akcji;
- 5) połączenia czy przekształcenia spółki;
- 6) rozwiązania lub likwidacji jednostki;
- 7) tworzenia i znoszenia kapitałów jednostki itd.

Reasumując, sprawozdanie finansowe badanej spółki, sporządzone według polskich regulacji rachunkowości, zawiera wiele informacji o kapitałach własnych, jednak w ich odbiorze mogą przeszkadzać liczne powtórzenia tych samych danych w różnych jego elementach składowych.

---

26 Oświadczenie o ładzie korporacyjnym, *Raport roczny SA-R...*, www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

Plusem tego rozwiązania jest natomiast to, że nie można przeoczyć informacji o kapitałach własnych nawet przy analizie tylko wybranego elementu sprawozdania. Informacje o nich przewijają się bowiem przez wszystkie elementy sprawozdania finansowego²⁷ spółki. W ocenie autorów przedstawione informacje o kapitałach są czytelne dla użytkownika/odbiorcy sprawozdania finansowego i pozwalają na zrozumienie zawartości poszczególnych pozycji kapitałów, a także na zrozumienie polityki zarządzania kapitałem.

5.3. Analiza porównawcza – wnioski końcowe

Jak przedstawiono w poprzednich rozdziałach, przepisy dotyczące rachunkowości polskie i międzynarodowe mają różną strukturę i zakres. Jednak w obydwu ważnym elementem sprawozdania finansowego są informacje o kapitałach własnych. W niniejszej części rozdziału przedstawiono analizę porównawczą zakresu ujawnień na temat kapitału własnego w jednostkowych sprawozdaniach finansowych sporządzonych na bazie różnych regulacji. Analizy dokonano według miejsca ujawnienia informacji na temat kapitału własnego (por. rysunek 14, 15).

Zarówno w sprawozdaniu jednostkowym spółki, sporządzonym według MSR/MSSF, jak i według ustawy o rachunkowości w sprawozdaniu z sytuacji finansowej (bilansie) przedstawiono wartość kategorii kapitału własnego, ale jego struktura w bilansie jest różna w obu sprawozdaniach. Według MSSF, gdzie liczy się przede wszystkim treść ekonomiczna, kapitał własny składa się z czterech elementów o różnym aspekcie ekonomicznym – dwa pierwsze związane są z emisją akcji, pokazują pierwotny kapitał wniesiony przez właścicieli w podziale na wartość nominalną udziałów i nadwyżkę ceny ich emisji nad tą wartością. Jako odrębny element prezentowany jest kapitał z tytułu aktualizacji wyceny, służący ujmowaniu przychodów i kosztów kapitałowych uznanych w związku z instrumentami finansowymi. Jest to kapitał, na który nie mają wpływu wspólnicy – nie podlega regulacjom prawa handlowego, a jest wynikiem stosowania określonych rozwiązań w prawie bilansowym. Ostatnim wyodrębnionym elementem kapitału własnego są zyski zatrzymane, w których ujmowane są wszystkie pozostałe kapitały własne, zarówno te

---

27 W badanej spółce nie ma informacji o kapitałach własnych w rachunku przepływów pieniężnych, ponieważ w roku 2015 nie było zwiększeń czy zmniejszeń kapitału, które wiązałyby się z przepływem środków pieniężnych.

Rysunek 14. Struktura i zakres ujawnień informacji o kapitałach własnych w sprawozdaniu finansowym sporządzonym według MSSF oraz w sprawozdaniu finansowym sporządzonym według polskiego prawa bilansowego

	MSR/MSSF	Ustawa o rachunkowości
Sprawozdanie z sytuacji finansowej/bilans	Wartość każdej kategorii kapitału własnego na dzień bilansowy: <ul style="list-style-type: none"> • kapitał podstawowy; • kapitał z emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej; • kapitał ze stosowania rachunkowości zabezpieczeń; • zyski zatrzymane. 	Wartość kapitału na dzień bilansowy według kategorii: <ol style="list-style-type: none"> 1) kapitał zakładowy; 2) kapitał zapasowy; 3) pozostałe kapitały rezerwowe; 4) zysk netto.
Sprawozdanie z zysków lub strat i z innych całkowitych dochodów/rachunek wyników	Wartość zysku/straty netto jest ujmowana w kapitałach własnych. Wartość innych całkowitych dochodów, które ujmowane są poprzez kapitały własne.	Wartość zysku/straty netto, która ujmowana jest w bilansie w kapitałach własnych w pozycji zysk (strata) netto. Pod rachunkiem wyników: średnia ważona liczba akcji zwykłych, wartość księgową na 1 akcję, średnia ważona rozwodniona liczba akcji zwykłych, wartość księgową rozwodnioną na 1 akcję, zysk na 1 akcję.
Sprawozdanie z przepływów pieniężnych	Wartości związane z przepływami pieniężnymi dotyczące kapitałów np. wypłata dywidendy.	Wartości związane z przepływami pieniężnymi dotyczące kapitałów (w badanej spółce nie występują takie przepływy w roku 2015).
Sprawozdanie ze zmian w kapitałach	Zwiększenia i zmniejszenia kapitałów według kategorii zidentyfikowanych w bilansie.	Zwiększenia i zmniejszenia kapitałów według kategorii.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raportu rocznego PKN Orlen...*, www.orlen.pl, [dostęp: 01.12.2016]; *Raportu rocznego SA-R...*, www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

regulowane przez prawo handlowe, jak i te regulowane przez prawo bilansowe. Łączna prezentacja tak różnych kategorii jak: kapitał zapasowy, pozostałe kapitały, kapitał z połączenia jednostek, zyski i straty aktuarialne oraz zysk/strata bieżącego okresu, jest dyskusyjna. Wydaje się, że przynajmniej kapitał zapasowy powinien być prezentowany oddzielnie.

W bilansie sporządzonym, według polskiego prawa bilansowego, klasyfikacja kapitału własnego jest podporządkowana regulacjom prawa handlowego. Prezentowane są cztery odrębne kategorie: kapitału zakładowego, zapasowego, pozostałe kapitały rezerwowe oraz zysk netto. Nie występuje kategoria zysków zatrzymanych, nie wyodrębnia się nadwyżki ceny emisyjnej nad ceną nominalną, stanowiącej część kapitału zapasowego.

Różnice w sposobie prezentacji, kategorii kapitału własnego w bilansie, determinują strukturę zmian w kapitale własnym, która przyjmuje jako nadrzędny podział kapitału z bilansu. Mają również wpływ na zakres not objaśniających pozycje bilansowe kapitału własnego.

Sprawozdanie finansowe różni się w obu przypadkach z uwagi na inną koncepcję ustalania wyniku finansowego – według MSSF jest nią koncepcja wyniku całościowego, podczas gdy według ustawy o rachunkowości – koncepcja wyniku finansowego netto. Sprawozdanie z zysków i strat, i innych całkowitych dochodów występujące w MSSF, można tylko częściowo porównać w zakresie jego pierwszej sekcji, dotyczącej przychodów/zysków i kosztów/strat bieżącego okresu, zakończonej zyskiem netto. Zysk/strata netto zarówno w sprawozdaniu finansowym wg MSSF jak i wg u.o.r. przeniesiona jest do kapitałów własnych po stronie pasywów bilansu. Zgodnie z koncepcją zysku całościowego, sprawozdanie finansowe wg MSSF zawiera także sekcję drugą dotyczącą innych całkowitych dochodów²⁸, które przedstawiają dochody ujmowane bezpośrednio w kapitałach własnych, ta część na dzień dzisiejszy nie ma odpowiednika w polskich przepisach dotyczących rachunkowości.

---

28 Ewentualnie drugie oddzielne sprawozdanie z innych całkowitych dochodów, w badanej spółce Orlen obydwa elementy były ujęte łącznie, stanowiły oddzielne sekcje tego samego rachunku.

Rysunek 15. Struktura i zakres ujawnień informacji o kapitałach własnych w sprawozdaniu finansowym sporządzonym według MSSF oraz w sprawozdaniu finansowym sporządzonym według polskiego prawa bilansowego

	MSR/MSSF	Ustawa o rachunkowości
Informacja dodatkowa	<p>Informacje o kapitale podstawowym: ● polityka rachunkowości, ● wartość, ● elementy składowe, ● ilość akcji, ● wartość nominalna 1 akcji, ● rodzaj akcji (w spółce są tylko akcje zwykłe), ● struktura akcjonariatu.</p> <p>Dla każdej pozostałej kategorii kapitału: ● polityka rachunkowości, ● wartość, ● elementy składowe.</p> <p>Informacje o dywidendzie.</p> <p>Informacje o pokryciu straty.</p> <p>Polityka zarządzania kapitałem własnym.</p>	<p>Informacje o kapitale podstawowym: – struktura kapitału zakładowego, ilość akcji, wartość nominalna akcji, informacja o rodzaju akcji, o ograniczeniach dotyczących przenoszenia praw do akcji.</p> <p>Informacje o kapitale zapasowym według zasad jego utworzenia.</p> <p>Informacje o kapitale rezerwowym i jego przeznaczeniu.</p> <p>Wartość księgową na jedną akcję, zysk na 1 akcję.</p> <p>Propozycja zarządu co do podziału zysku.</p> <p>Zarządzanie ryzykiem kapitałowym.</p>
Sprawozdanie zarządu z działalności	<p>Struktura akcjonariatu, informacje dodatkowe na temat własności akcji, informacje dotyczące nabywania akcji własnych, informacje o ograniczeniach dotyczących przenoszenia praw własności akcji, informacje o programach pracowniczych, notowania akcji.</p>	<p>Wartość kapitału zakładowego, wartość nominalna 1 akcji, ilość akcji oraz potwierdzenie, że są to akcje zwykłe na okaziciela, struktura akcjonariatu, informacje o umowach, które mogą wpłynąć na zmianę akcjonariuszy lub proporcji posiadanych przez nich akcji (brak), informacje o programach pracowniczych (brak), notowania akcji.</p>
Wprowadzenie do sprawozdania finansowego	<p>-----</p> <p>BRAK</p>	<p>– ilość akcji i ich wartość nominalna kapitału zakładowego,</p> <p>– informacje dotyczące kapitałów w podziale na kategorie (kapitał zakładowy, zapasowy, rezerwowy):</p> <p>● polityka rachunkowości (tworzenie, zmniejszenia, zwiększenia), ● różnice ujęcia kapitałów w bilansie według międzynarodowych i krajowych przepisów,</p> <p>– informacje o wartościach przeliczonych na EUR, w tym: ● kapitał własny łącznie, kapitał zakładowy, ● zysk na jedną akcję zwykłą, ● rozwodniony zysk na jedną akcję zwykłą, ● wartość księgową na jedną akcję, ● rozwodniona wartość księgową na jedną akcję, ● wartość zadeklarowanej dywidendy na jedną akcję (dla badanej spółki wartość ta wynosi zero),</p> <p>– informacje o dywidendzie.</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raportu rocznego PKN Orlen...*, www.ornlen.pl, [dostęp: 01.12.2016]; *Raportu rocznego SA-R...*, www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

W notach do bilansu w sprawozdaniach obu spółek dużą wagę przywiązuje się do formy prawnej kapitału podstawowego (zakładowego). Ujawnianie są informacje dotyczące wartości nominalnej jednej akcji każdej emisji, nadwyżkę ceny emisyjnej nad nominalną, liczbę akcji. W sprawozdaniu finansowym sporządzonym według ustawy o rachunkowości widnieje więcej informacji formalnych, tj. rodzaj akcji, rodzaj ograniczenia praw do akcji, sposób pokrycia kapitału, datę rejestracji i datę prawa do dywidendy. Dodatkowym ujawnieniem jest struktura kapitału zakładowego według własności na dzień bilansowy, z podaniem imion i nazwisk, bądź nazwy instytucji, liczby akcji będących w ich posiadaniu, udział procentowy w kapitale własnym, liczby głosów na walnym zgromadzeniu, procentowy udział w ogólnej liczbie głosów na walnym zgromadzeniu.

W sprawozdaniu finansowym sporządzonym według ustawy o rachunkowości bardziej szczegółowe informacje dotyczą również kapitału zapasowego – ujawniana jest część tworzona ustawowo, zgodnie ze statutem oraz części wynikające z przeksięgowania z innych kapitałów.

Jeśli chodzi o informacje dotyczące zysku netto za rok obrotowy w sprawozdaniu finansowym sporządzonym według MSSF są one ujawniane w odrębnych notach, podczas gdy w sprawozdaniu zgodnym z ustawą o rachunkowości stanowią część uzupełniającą do rachunku wyników i obejmują wartości księgowe jednej akcji i wartość zysku netto przypadającą na jedną akcję. To, co różni informacje o kapitale własnym w sprawozdaniach finansowych sporządzonych według regulacji polskich i międzynarodowych to wprowadzenie do sprawozdania finansowego, obowiązujące tylko w polskich przepisach. Spółka zaprezentowała w tej części informacje, które później są powtarzane w innych składnikach sprawozdania finansowego, czego nie obserwuje się w sprawozdaniu finansowym sporządzonym według MSSF.

W obu analizowanych przypadkach spółki ujawniają informację dotyczącą zarządzania kapitałem z tym, że w sprawozdaniu według MSSF jest to polityka zarządzania kapitałami własnymi, a w sprawozdaniu finansowym zgodnym z ustawą o rachunkowości – zarządzanie ryzykiem kapitałowym.

Odrębną częścią raportu rocznego w obu spółkach jest sprawozdanie zarządu, w którym pewne informacje o kapitałach własnych są uzupełniane i komentowane przez zarząd. I tak, w komentarzu zarządu Spółki Orlen są to informacje dotyczące własności akcji, ich skupu, zbycia, jak również notowania akcji na przestrzeni kilku lat. W sprawozdaniu sporządzonym według ustawy o rachunkowości zawartość sprawozdania z działalności odnosząca się do kapitału własnego jest podobna, chociaż

bardziej szczegółowe informacje ujęte są także w oświadczeniu o stosowaniu ładu korporacyjnego (np. informacje dotyczące zwykłego zarządu, ograniczenia w zakresie wykonywania prawa głosu, kompetencje Rady Nadzorczej, WZA itp.).

Reasumując można stwierdzić, że:

- 1) w obu sprawozdaniach informacje dotyczące kapitału własnego prezentowane są we wszystkich jego elementach; wyjątkiem jest wprowadzenie do sprawozdania finansowego, które nie znajduje swojego odpowiednika w MSSF;
- 2) nie zidentyfikowano istotnych różnic w zakresie ujawniania informacji dotyczących kapitału własnego w rachunku przepływów pieniężnych;
- 3) kluczowe różnice występują w bilansie – ma miejsce odmienna klasyfikacja kategorii kapitału, co determinuje także strukturę zestawienia zmian w kapitale własnym;
- 4) zidentyfikowano różnice w ujawnianiu informacji na temat kapitału własnego w notach (informacji dodatkowej);
- 5) odmiennie informacje występują w obszarze rachunku wyników, z uwagi na odmiennie koncepcje jego sporządzania;
- 6) w sprawozdaniu zarządu stwierdzono nieznaczne różnice, wynikające z odmiennych regulacji, z jakich spółka korzystała przy jego sporządzaniu.

Analiza sprawozdania finansowego sporządzonego według MSSF i regulacji polskich w zakresie ujawnień na temat kapitału własnego prowadzi do wniosku, że różnice dotyczą terminologii, zakresu jego poszczególnych elementów i miejsca ich wykazania – w różnych składnikach sprawozdania finansowego. Wynikają one z faktu, iż w polskich przepisach problem ten został uregulowany w sposób bardziej precyzyjny niż w MSR/MSSF.

W sprawozdaniu zgodnym z ustawą o rachunkowości oddane zostały precyzyjnie kwestie prawne dotyczące kapitału własnego, podczas gdy w sprawozdaniu zgodnym z MSFF bardzo wyraźnie eksponowane jest podejście ekonomiczne.

Spółka Orlen wykorzystwała elastyczność MSSF i ujawniła informacje na temat kapitału własnego zgodnie z wymogami standardu, przyjmując jego treść ekonomiczną jako nadrzędną w stosunku do treści formalnej. Wydaje się, że takie podejście powoduje większą czytelność ujawnień, nie prowadzi do powtórzeń i jest wartością dodaną całego sprawozdania finansowego, ponieważ dostarcza kluczowych informacji na temat źródeł kapitału własnego, przyczyn zmian jego wartości, a także pozwala na porównanie wartości rynkowej akcji na dzień sporządzenia sprawozda-

nia finansowego z ich wartością rynkową na dzień emisji. Należałoby jednak prezentację kapitałów rozwinąć o osobne przedstawienie kapitału zapasowego w sprawozdaniu z sytuacji finansowej oraz dodatkowe wyjaśnienia dotyczące źródeł pochodzenia tego kapitału i przyczyn jego zmian.

Zakończenie

Rozważania prowadzone w niniejszej monografii dotyczą jednej z najważniejszych kategorii ekonomicznych działalności gospodarczej, jaką stanowi kapitał własny. Jest on analizowany z perspektywy zewnętrznych użytkowników sprawozdań finansowych, którzy wykorzystują informacje na jego temat w podejmowaniu różnego rodzaju decyzji ekonomicznych. Jednymi z najbardziej istotnych są te, dotyczące inwestycji podejmowane przez obecnych i potencjalnych inwestorów. Kapitał własny pełni także kluczową rolę podczas podejmowania decyzji przez innych użytkowników sprawozdania finansowego (wierzycieli, pracowników, instytucje podatkowe, kontrahentów i innych).

Kapitał własny jest podstawową kategorią ekonomiczną, stanowiącą cel pomiaru zdarzeń gospodarczych dokonywanego w systemie rachunkowości. Z jednej strony absorbuje on efekt pomiaru zysku, z drugiej – w zestawieniu ze zobowiązaniami – decyduje o stabilności finansowej spółki. Dodatkowo absorbuje skutki finansowe zarządzania ryzykiem gospodarczym – umożliwia stosowanie zabezpieczających instrumentów finansowych. Niestety zaciemnia to obraz kapitału własnego i coraz trudniej jest zrozumieć jego ekonomiczną istotę, o wiele bardziej przejrzysta jest jego treść prawna.

Działalność gospodarcza i jej otoczenie są na tyle skomplikowane, że rachunkowość zmuszona była nadać szerszy zakres kapitałowi własnemu od tego, który ujmuje prawo handlowe. W związku z powyższym, dochodzi do pewnych rozbieżności rozumienia tej kategorii przez prawo bilansowe i handlowe. Ingerencja tego pierwszego w prawne rozumienie kapitału własnego polega na dwóch działaniach. Po pierwsze, rachunkowość wykorzystuje zidentyfikowane przez prawo handlowe kategorie kapitału własnego do ujęcia w nich skutków czynności, o których prawo handlowe nie mówi. Nie dotyczy to jedynie kapitału zakładowego, ale ma miejsce w przypadku kapitału zapasowego i rezerwowego. Po drugie, rachunkowość – poprzez prawo bilansowe – ustanawia nowe kategorie

kapitału własnego, które w ogóle nie są rozpoznawane przez prawo handlowe. Takie działania są nieuchronne, ponieważ system rachunkowości kieruje się swoimi zasadami oraz logiką biznesową i ekonomiczną. Przedstawione rozważania pokazują różnice pomiędzy prawnym i ekonomicznym aspektem kapitału własnego. Rachunkowość koncentruje się na ekonomicznej treści kapitału, aczkolwiek fundamentem jego ujęcia w sprawozdaniu finansowym pozostaje prawo handlowe. Bazowanie przez rachunkowość na kategoriach k.s.h. samo w sobie nie zasługuje na krytykę, bo przecież i prawo handlowe, i rachunkowość adresowane są do tych samych odbiorców – inwestorów, a zatem z założenia powinny być komplementarne.

Celem monografii – obok wskazania prawnej i ekonomicznej istoty kapitału własnego – była także identyfikacja wymogów sprawozdawczych kierowanych pod jego adresem przez polskie i międzynarodowe regulacje rachunkowości. Przedstawiono je na tle ewolucji obu systemów rachunkowości i dokonano ich porównania. Podkreślono zmiany w tym obszarze, jakie miały miejsce na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat i podjęto próbę porównania zmian w polskim prawie bilansowym ze zmianami w regulacjach międzynarodowych. Porównania rozwiązań dotyczących prezentacji i ujawniania informacji na temat kapitału własnego w sprawozdaniu finansowym, sporządzonym według MSSF i polskiej ustawy o rachunkowości, dokonano nie tylko na gruncie regulacji, ale również na podstawie rozwiązań praktycznych stosowanych przez polskie spółki prawa handlowego.

Zmiany polskich regulacji w obszarze ujawnień dotyczących kapitału własnego można podsumować następująco: w początkowej fazie rozwoju gospodarki rynkowej kapitał własny nie był regulowany w systemie rachunkowości, bazował na odrębnych przepisach prawa. Dopiero w kolejnym etapie uregulowano jego zasady wyceny (wielkość nominalna) oraz wprowadzono zasadę łączenia kapitałów w sytuacji likwidacji lub upadłości jednostki. Bardzo istotne zmiany, dotyczące kapitału własnego, weszły w życie na początku XXI wieku (rok 2002), co było następstwem wejścia w życie kodeksu spółek handlowych, wprowadzeniem zapisów zgodnych z MSSF, w tym głównie dotyczących nowego składnika sprawozdania finansowego, czyli zestawienia zmian w kapitale własnym, ale także nowych zasad wyceny aktywów i zobowiązań, powodujących konieczność uznawania przychodów/kosztów kapitałowych. Istotnie zmieniła się także informacja dodatkowa.

Przedstawione zmiany, dokonywały się na tle innych modyfikacji całego systemu rachunkowości w Polsce, ale także na tle zmian otoczenia społeczno-gospodarczego. Kategoria kapitału własnego miała bardzo trudne zadanie, ponieważ w gospodarce socjalistycznej takiego pojęcia

nie stosowano. Był on zastąpiony kategorią funduszu i musiał odzyskiwać swoją rangę przez następne lata transformacji. Można stwierdzić, że kapitał własny został doceniony w polskiej rachunkowości przy okazji dostosowania polskiego prawa bilansowego do MSSF, czyli na początku XXI wieku. Doczekał się wówczas odrębnego sprawozdania – zestawienia zmian w kapitale własnym. W ten sposób, uzyskał analogiczną rangę jak inna podstawowa kategoria systemu rachunkowości, czyli środki pieniężne (ta kategoria stała się przedmiotem wyodrębnionego składnika sprawozdania finansowego, czyli rachunku przepływów pieniężnych). Problem polega na tym, że kategoria środków pieniężnych jest zrozumiała, oczywista i realna, natomiast kapitał własny nadal pozostaje kategorią kontrowersyjną, niezrozumiałą i abstrakcyjną¹.

Kapitał własny w regulacjach MSSF ma od dawna kluczowe znaczenie, o czym świadczą regulacje zawarte w Ramach Konceptyjnych MSSF, dotyczące koncepcji zachowania kapitału własnego. Ewolucja zasad prezentacji i ujawniania w sprawozdaniu finansowym informacji jego dotyczących rozpoczęła się w tym samym czasie w polskiej rachunkowości, ale dynamika i zakres zmian MSSF były o wiele szersze. Kapitał własny nie doczekał się, co prawda, odrębnego standardu, ale już w 1998 roku wprowadzono pierwszą wersję zestawienia zmian w kapitale własnym – było to nienazwane sprawozdanie przedstawiające zmiany w kapitałach – wszystkie lub tylko te, które nie wynikały z transakcji kapitałowych ze współnikami.

Kolejna kluczowa modyfikacja miała miejsce 10 lat później, kiedy to wprowadzono koncepcję wyniku całościowego. W tym samym czasie dokonała się jeszcze jedna istotna zmiana – wprowadzono obowiązek ujawniania informacji dotyczących zarządzania kapitałem własnym. Te dwa, powyżej wymienione rozwiązania nie zostały wprowadzone do polskich regulacji rachunkowości.

Porównując zmiany dotyczące ujawniania informacji na temat kapitału własnego w polskich i międzynarodowych regulacjach rachunkowości należy stwierdzić, że w obu z nich jest to kategoria, której dotyczy najwięcej zmian, zarówno w obszarze prezentacji, jak i ujawniania w notach. W tym obszarze nastąpiła zasadnicza zmiana – powstał nowy

---

1 Należy podkreślić, że właśnie te dwie kategorie oddają sens całego systemu rachunkowości, pokazują jej dualizm i złotą zasadę bilansową oraz wyjaśniają istotę ekonomiczną bilansu. Ilustrują skutki finansowe najważniejszej transakcji w spółce – wniesienia udziałów gotówkowych przez jej współników, w której pojawia się majątek spółki (aktywa, w postaci środków pieniężnych lub aportu) i źródła jego finansowania, czyli kapitał własny. Biorąc pod uwagę powyższe, można na pytanie dotyczące pochodzenia środków pieniężnych, odpowiedzieć, że są one wnoszone przez współników spółki.

składnik sprawozdania finansowego – zestawienie ze zmian w kapitale własnym.

W sferze ujawniania, zmian również było bardzo wiele, nie tylko dotyczących objaśnienia konkretnych kwot kapitału własnego, ale wymagane stały się informacje opisowe dotyczące polityki zarządzania kapitałem (w MSSF). Powstaje pytanie: czy zmiany powyższe są wystarczające dla użytkowników sprawozdań finansowych oraz czy są też użyteczne w podejmowaniu przez nich decyzji ekonomicznych? Poszukiwanie odpowiedzi na nie, to niewątpliwie obszar przyszłych badań.

Dodatkowym kierunkiem badań – zdaniem autorów – powinno być również poszukiwanie płaszczyzny porozumienia pomiędzy prawem handlowym i rachunkowością – reprezentującą ekonomiczny punkt widzenia na kapitał własny. W praktyce gospodarczej bardzo widoczne jest zapotrzebowanie na jasne określenie relacji między prawnym i ekonomicznym aspektem kapitału własnego, przejrzyste i zrozumiałe dla wszystkich interesariuszy pojęcia z nim związane, co jest szczególnie ważne w warunkach coraz bardziej skomplikowanej rzeczywistości gospodarczej współczesnego świata.

Reasumując, zmiany w prawie bilansowym na przestrzeni ostatnich lat świadczą o tym, że system rachunkowości, szybciej niż prawo handlowe, reaguje na zmiany otoczenia gospodarczego i szybciej odczytuje potrzeby praktyki i umiejętnie się do nich dostosowuje.

Kierunek zmian w zakresie ujmowania kapitału własnego w sprawozdaniu finansowym można oceniać pozytywnie, ale jednocześnie wskazać pewne zagrożenia z nim związane. Im bardziej skomplikowana staje się rzeczywistość gospodarcza, tym kategoria kapitału własnego staje się bardziej złożona i odległa od regulacji prawa handlowego. To powoduje, iż pole do manipulacji właścicielami kapitału przez zarządy spółek – niestety – istotnie się poszerza². Pozostaje mieć jedynie nadzieję na profesjonalne i rzetelne badanie sprawozdania finansowego przez biegłych rewidentów oraz wiarę w uczciwość zarządzających.

---

2 Dotyczy to głównie instrumentów finansowych wycenianych w wartości godziwej, których ujęcie w systemie rachunkowości prowadzi do uznawania przychodów/kosztów kapitałowych, czyli pozycji kreujących odrębną kategorię kapitału własnego.

Bibliografia

Literatura

- Dybowski T. (red.) (2007), *System Prawa Prywatnego. Prawo rzeczowe*, t. 3, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa.
- EU Financial Reporting Strategy: *The way forward* (2000), COM.
- Gmytrasiewicz M., Karmańska A. (2002), *Rachunkowość Finansowa*, Difin, Warszawa.
- Gniewek E. (2012), *Prawo rzeczowe*, wyd. 9, C.H. Beck, Warszawa.
- Gos W. (2012), *Kapitał oraz finansowanie działalności gospodarczej*, Difin, Warszawa.
- Hendriksen E., van Breda M.F. (2002), *Teoria rachunkowości*, PWN, Warszawa.
- Ignatowicz J., Stefaniuk K. (2009), *Prawo rzeczowe*, wyd. 3, LexisNexis, Warszawa.
- Jakubiec A. (2014), *Opcja jako instrument finansowy rynku kapitałowego. Analiza cywilnoprawna*, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Jaruga A.A. (1998), *Harmonizacja rachunkowości u progu XXI wieku*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.
- Jaruga A.A. (red.) (2002), *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, praca zbiorowa, C.H. Beck, Warszawa.
- Jaruga A.A., Nowak W.A., Szychta A. (2001), *Rachunkowość zarządcza. Koncepcje i zastosowania*, Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, Łódź.
- Jarugowa A., Martyniuk T. (red.) (2006), *Komentarz do ustawy o rachunkowości. Rachunkowość – MSR/MSSF – Podatki*, ODDK Sp. z o.o., Gdańsk.
- Jarugowa A., Skowroński J. (1995), *Rozwój polskiego prawa rachunkowości*, „Rachunkowość”, nr 1.
- Kamela-Sowińska A. (1999), *Wartość kapitału*, [w:] Jantoń-Drozdowska E. (red.), *Prawne i księgowo-askpekty zarządzania kapitałem firmy*, WSZHir, Poznań.
- Katner W.J. (red.) (2016), *Prawo gospodarcze i handlowe*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa.
- Kidyba A. (red.) (2012), *Kodeks cywilny. Komentarz LEX. Część ogólna*, t. I, wyd. 2, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa.
- Kidyba A. (2015), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. I, wyd. 12, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa.
- Kidyba A. (2011), *Prawo handlowe*, C.H. Beck, Warszawa.

- Kudert S., Nabiałek J. (red.) (2000), *Opodatkowanie i rachunkowość w Polsce. Elementy porównawcze z prawem niemieckim i standardami międzynarodowymi*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa.
- Meigs W.B., Meigs R.F. (1987), *Accounting the basis for business decisions*, McGraw-Hill Inc.
- Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 1999* (1999), IASC, United Kingdom.
- Nowak E. (red.) (1996), *Leksykon rachunkowości*, PWN, Warszawa.
- Opalski A. (red.) (2016), *Kodeks spółek handlowych. Tom III A. Spółka akcyjna. Komentarz art. 301–392*, C.H. Beck, Warszawa.
- Opalski A. (red.) (2016), *Kodeks spółek handlowych. Tom III B. Spółka akcyjna. Komentarz art. 393–490*, C.H. Beck, Warszawa.
- Pyziak-Szafinicka M. (red.) (2014), *Kodeks cywilny. Część ogólna*, wyd. 2, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa.
- Pyziół W., Szumański A., Weiss I. (2016), *Prawo spółek*, C.H. Beck, Warszawa.
- Rodzinkiewicz M. (2013), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa.
- Rzetelska A. (2006), *Kilka uwag do tworzenia kapitału zapasowego w spółce akcyjnej*, [w:] Frąckowiak J., Banel L., Gączkowska U. (red.), *Kodeks spółek handlowych po pięciu latach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Samelak J. (2004), *Determinanty sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw oraz kierunki jej dalszego rozwoju*, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań.
- Samelak J. (red.) (2006), *Rachunkowość finansowa. Teoretyczne podstawy*, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań.
- Sawicki K. (red.) (1999), *Rachunkowość finansowa*, PWE, Warszawa.
- Siemiątkowski T., Potrzeszcz R. (2011), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. II, LexisNexis, Warszawa.
- Sołtysiński S. (red.) (2010), *System prawa prywatnego. Prawo spółek kapitałowych*, t. 17 B, C.H. Beck, Warszawa.
- Sołtysiński S., Szajkowski A., Szumański A., Szwaja J. (2011), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do artykułów 1–150*, t. I, wyd. 3, C.H. Beck, Warszawa.
- Sołtysiński S., Szajkowski A., Szumański A., Szwaja J. (2005), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do artykułów 151–300*, t. II, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa.
- Szejna S. (1991), *Rachunkowość w warunkach inflacji*, [w:] Jarugowej A. (red.), *Współczesne problemy rachunkowości*, PWE, Warszawa.
- Trzpioła K. (2008), *Komentarz do nowelizacji ustawy o rachunkowości*, [w:] *Znowelizowana ustawa o rachunkowości 2009, tekst jednolity z praktycznym komentarzem*, Wiedza i praktyka, Warszawa.
- Turyňa J. (1997), *Rachunkowość finansowa*, C.H. Beck, Warszawa.
- Turyňa J. (2006), *Standardy sprawozdawczości finansowej. MSSF, US GAAP, polskie ustawodawstwo*, Difin, Warszawa.
- Walczak M. (red.) (2003), *Międzynarodowe i polskie regulacje rachunkowości w praktyce*, Difin, Warszawa.
- Walińska E. (1994), *Roczny raport spółek w Wielkiej Brytanii w świetle potrzeb inwestora*, niepublikowana rozprawa doktorska, Uniwersytet Łódzki, Łódź.
- Walińska E. (2005), *Międzynarodowe standardy rachunkowości. Ogólne zasady pomiaru i prezentacji pozycji bilansu i rachunku wyników*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków.

- Walińska E. (2009), *Bilans na przełomie wieków, czyli 18 lat polskiego bilansu w gospodarce rynkowej*, [w:] SGH (red.), *Problemy współczesnej rachunkowości*, SGH, Warszawa.
- Walińska E. (2009), *Koncepcja zysku całościowego a wartość bilansowa przedsiębiorstwa*, [w:] Kiziukiewicz T. (red.), *Zasoby i procesy w rachunkowości jednostek gospodarczych*, Difin, Warszawa.
- Walińska E. (red.) (2011), *Sprawozdanie finansowe według MSSF. Zasady prezentacji i ujawniania informacji*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa.
- Walińska E. (red.) (2016), *Meritum Rachunkowość. Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa 2016*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa.
- Wiatr M. (2008), *Bilans na miarę XXI wieku – w kierunku sprawozdawczości kreatywnej, czy doktryn bilansowych – artykuł dyskusyjny*, „Zeszyty teoretyczne rachunkowości”, nr 42 (98), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.

Akty prawne

- IV Dyrektywa z dnia 25 lipca 1978 roku o rocznych zamknięciach rachunkowych spółek o określonych formach prawnych (78/660/EEC).*
- VII Dyrektywa z dnia 13 czerwca 1983 roku o skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych, ich przygotowaniu, publikacji i badaniu z późn. zm. (83/349/EEC).*
- VII Dyrektywa z dnia 13 kwietnia 1983 roku w sprawie zatwierdzania osób odpowiedzialnych za przeprowadzenie statutowego badania ksiąg rachunkowych (84/63/EEC).*
- Kodeks cywilny, Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r.*, tekst jednolity, Dz.U. 2014, poz. 121 z późn. zm.
- Komunikat nr 17/DR/2001 Ministerstwa Finansów z dnia 5 października 2001 roku w sprawie sposobu wykazania niektórych danych w sprawozdaniu finansowym za rok 2002*, Dz. Urz. Min. Fin. nr 9, poz. 66.
- KSR 7 Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym – ujęcie i prezentacja*, Dz. Urz. Min. Fin. 2015, poz. 6.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 roku przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady*, tekst ujednoczony na dzień 1 stycznia 2016 roku, <http://europa.eu>, [dostęp: 02.11.2016].
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1274/2008 z dnia 17 grudnia 2008 roku zmieniającym rozporządzenie (WE) nr 1126/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 1*, www.mf.gov.pl, [dostęp: 12.11.2016].
- Rozporządzenia Ministra Finansów z 18 października 2005 roku w sprawie zakresu informacji wykazywanych w sprawozdaniach finansowych i skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych wymaganych w prospekcie emisyjnym dla emitentów z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, dla których właściwe są polskie zasady rachunkowości*, Dz.U. 2014, poz. 300.
- Rozporządzenia Ministra Finansów z 19 lutego 2009 roku w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim*, Dz.U. 2014, poz. 133.

- Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie prowadzenia rachunkowości z 1991 roku*, Dz.U. 1991, nr 10, poz. 35.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 roku o podatku dochodowym od osób prawnych*, Dz.U. 1992, nr 21, poz. 86.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 roku o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji*, tekst jednolity, Dz.U. 2003, nr 153, poz. 1503.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości*, Dz.U. 1994, nr 121, poz. 591.
- Ustawa z 20 sierpnia 1997 roku o Krajowym Rejestrze Sądowym*, tekst jednolity, Dz.U. 2016, p. 687, z późn. zm.
- Ustawa z 29 sierpnia 1997 roku o Narodowym Banku Polskim*, tekst jednolity, Dz.U. 2013, p. 908 z późn. zm.
- Ustawa z 29 sierpnia 1997 roku Prawo bankowe*, tekst jednolity, Dz.U. 2015, poz. 128 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 roku Prawo własności przemysłowej*, Dz.U. 2013, poz. 1410.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 roku Kodeks spółek handlowych*, tekst jednolity, Dz.U. 2013, poz. 1030 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 9 listopada 2000 roku o zmianie ustawy o rachunkowości*, Dz.U. 2000, nr 113, poz. 1186.
- Ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 roku o zmianie ustawy o rachunkowości oraz niektórych innych ustaw*, Dz.U. 2001, nr 102, poz. 1117.
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe*, tekst jednolity, Dz.U. 2016, poz. 2171.
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 roku o zmianie ustawy o rachunkowości*, Dz.U. 2004, nr 145, poz. 1535.
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 roku o swobodzie działalności gospodarczej*, Dz.U. 2007, nr 155, poz. 1095 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 roku o zmianie ustawy o rachunkowości oraz o zmianie ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie*, Dz.U. 2004, nr 213, poz. 2155.
- Ustawa z dnia 18 października 2006 roku o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw*, Dz.U. 2008, nr 208, poz. 1540.
- Ustawa z dnia 16 lutego 2007 roku o ochronie konkurencji i konsumentów*, Dz.U. 2007, nr 50, poz. 331 późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 marca 2008 roku o zmianie ustawy o rachunkowości*, Dz.U. 2008, nr 63, poz. 393.
- Ustawa z dnia 21 listopada 2008 roku zmieniająca ustawę o zmianie ustawy o rachunkowości*, Dz.U. 2008, nr 223, poz. 1466.
- Ustawa z dnia 11 lipca 2014 roku o zmianie ustawy o rachunkowości*, Dz.U. 2014, poz. 1100.
- Ustawa z dnia 15 maja 2015 roku Prawo restrukturyzacyjne*, tekst jednolity, Dz.U. 2016, poz. 1574.
- Ustawa z dnia 23 lipca 2015 roku o zmianie ustawy o rachunkowości oraz niektórych innych ustaw*, Dz.U. 2015, poz. 1333.
- Ustawa o rachunkowości*, tekst jednolity, Dz.U. 2016, poz. 1047.
- Wyrok SN z 10 lipca 2009 roku*, II CSK 91/09, Legalis.
- Zarządzenie Ministra Finansów z dnia 23 listopada 1972 roku w sprawie ogólnych zasad rachunkowości jednostek gospodarki uspołecznionej*, Monitor Polski 1972, nr 56, poz. 299 i 300.

Źródła internetowe

Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities, IFRS for SME, www.ifrs.org, [dostęp: 12.11.2016].

Krzywda D. (2006), *Istota i klasyfikacja kapitału własnego oraz podstawy prawne jego kreowania w spółkach handlowych*, „Zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bochni”, nr 4, <http://www.wse.bochnia.pl/zn/4-8.pdf>, [dostęp: 15.08.2016].

Raport roczny PKN Orlen za rok 2015, www.ornlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

Raport roczny SA-R 2015, Elektrociepłownia Będzin SA, www.ecbedzin.pl, [dostęp: 06.12.2016].

Sprawozdanie Zarządu z działalności za rok zakończony 31 grudnia 2015, www.ornlen.pl, [dostęp: 01.12.2016].

The Conceptual Framework for Financial Reporting, 17 June 2015 Hans Hoogervorst, IASB Chairman Rachel Knubley, Technical Principal, www.ifrs.org, [dostęp: 12.11.2016].